

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

**Збірник тез доповідей та повідомлень
за матеріалами студентської наукової інтернет-конференції
м. Харків, 15 листопада 2022 р.**

*За редакцією
д.ю.н., проф. Д. В. Лук'янова*

Електронне наукове видання



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра міжнародного приватного права
та порівняльного правознавства**

**МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

**Збірник тез доповідей та повідомлень
за матеріалами студентської наукової інтернет-конференції
м. Харків, 15 листопада 2022 р.**

*За редакцією
д.ю.н., проф. Д. В. Лук'янова*

Електронне наукове видання

Харків – 2022

Голова організаційного комітету

Лук'янов Дмитро Васильович – член Вищої ради правосуддя України, д.ю.н., проф., професор кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Члени організаційного комітету:

Шуміло І. А. – к.ю.н., доц., доцентка кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Панченко В. В. – к.ю.н., доц., доцентка кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Матвєєва А. В. – к.ю.н., доц., доцентка кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Корнєва П. М. – к.ю.н., старша викладачка кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет рішенням кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, протокол № 4 від 24 жовтня 2022 р.

Міжнародне приватне право та захист прав людини в умовах військової агресії : М58 збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами студентської наукової інтернет-конференції (м. Харків, 15 листопада 2022 р.) / за ред. д.ю.н., проф. Д. В. Лук'янова. – Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. – 327 с. – Електронне наукове видання. – <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/>.

ISBN 978-617-8198-06-0

Збірник містить тези доповідей студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, які готувалися підчас дистанційного вивчення курсу «Міжнародне приватне право» в умовах військової агресії. Перебуваючи в різних куточках України, на окупованих територіях та за кордоном, студенти аналізували практичні та теоретичні питання застосування норм міжнародного приватного права, еволюцію його основних інститутів.

Видається мовою оригіналу в авторській редакції. Відповідальність за зміст наукової праці несе автор.

ISBN 978-617-8198-06-9

УДК 341.9
© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ	12
ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ПРИВАТНОПРАВОВІ ВІДНОСИНИ	12
Бондарева Аліна	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗВ'ЯЗКУ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЄЮ	14
Бузун Анастасія	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУДОЧИНСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	17
Городинська Ірина	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ДІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	19
Дьомін Єгор	
ОСОБЛИВОСТІ ВСТУПУ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДО ЄС В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	21
Іванов Богдан	
ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	23
Ісмаїлова Ілона	
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УГОДИ ПРО ВИБІР СУДУ	26
Йовса Ярослав	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	29
Каращук Юлія	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ	31
Кириченко Влада	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНИХ ВОЄННИХ КОМПАНІЙ ТА ЇХ МІСЦЕ В ВОЄННОМУ КОНФЛІКТІ В УКРАЇНІ	35
Антіпова Катерина, Клименко Юлія	
КОНЦЕПЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ РОСІЙСЬКОЇ «ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ»	37
Ковган Карина	
УНІФІКАЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: СУЧАСНИЙ СТАН	40
Кривний Владислав	
«НАМІБІЙСЬКІ ВИНЯТКИ»: ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ УКРАЇНИ	42
Лободюк Георгій	
ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	45
Малюк Вікторія	

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ	47
Мірошник Олександра	
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВА НА ВИБІР СУДУ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....	50
Парамонова Каріна	
ПРИВАТНА ВІЙСЬКОВА КОМПАНІЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА СПРОБИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	52
Пиган Станіслав	
ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	54
Птиця Вадим	
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	57
Скрипкін Михайло	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	59
Стаценко Тетяна	
ПРОБЛЕМА ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	62
Чайка Марія	
ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ	64
Черкасов Данило	
ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВНИХ АКТІВ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ	68
Чигирин Тетяна, Плахотнікова Діана	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	72
Чорна Аліна	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН З НЕВИЗНАНИХ ТЕРИТОРІЙ	73
Шпирько Владислав	
СЕКЦІЯ II. ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВИМУШЕНОГО ВИЇЗДУ ЗА КОРДОН.....	77
«НАМІБІЙСЬКІ ПРИНЦИПИ»: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ	77
Алсандія Єва	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	79
Байер Катерина	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ В УКРАЇНІ	81
Власова Єлизавета	
НАДАННЯ СТАТУСУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНЦЯМ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	84
Войнова Кароліна	

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ СТАТУС БІЖЕНЦІВ У ФРН	86
<i>Вольвич Єлизавета</i>	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ	88
<i>Воротиленко Катерина</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ЄС.....	91
<i>Галусян Кирило</i>	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	93
<i>Гулієв Ілгар</i>	
ОСОБИСТИЙ ЗАКОН ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	96
<i>Котова Поліна</i>	
ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ В КРАЇНАХ ЄС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВТОРГНЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ	99
<i>Кривошлик Микола</i>	
ПРОБЛЕМНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ.....	102
<i>Лосєв Данііл</i>	
ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....	104
<i>Лукашенко Максим</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНЦІВ, ЩО ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН У ЗВ'ЯЗКУ З ВОЄННИМ СТАНОМ	106
<i>Малюк Михайло</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ- ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ	108
<i>Мартиненко Каріна</i>	
ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГолоШЕННЯ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ	110
<i>Мельниченко Анастасія</i>	
ОСОБИСТИЙ ЗАКОН ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	113
<i>Могиліна Дарина</i>	
ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ	115
<i>Музичко Наталія</i>	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ	118
<i>Муравка Сергій</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	121
<i>Пашкова Наталія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯМ УКРАЇНЦЯМ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В ЄС.....	125
<i>Плотникова Анна</i>	

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	128
Полунін Євген	
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У НІМЕЧЧИНІ	131
Присяжнюк Валерія	
ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ЄС ЯК ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	134
Пустовіт Єва	
ІНСТИТУТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІНТЕРЕСАХ ПРИВАТНИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ	136
Рогова Єлизавета	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	139
Родзінський Назарій	
ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	141
Рясна Анна	
СТАТУС ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ	143
Саакян Інна	
ПРОБЛЕМА «ВІДНОСИН, ЩО КУЛЬГАЮТЬ», У КОНТЕКСТІ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ЧИ ОГолоШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	146
Синявіна Марина	
ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА У НІМЕЧЧИНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН	149
Стоцька Олена	
ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГолоШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	150
Ткачов Владислав	
ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	153
Товстик Анна	
ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГолоШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ	156
Федоритенко Вікторія	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ НАБУЛИ СТАТУСУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	158
Харламова Дар'я	
ПРАВО УКРАЇНЦІВ НА ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ В АВСТРІЇ	160
Шевченко Мерлін	
ІНСТИТУТ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГолоШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	163
Шинкарук Інна	

СУЧАСНИЙ ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ.....	165
<i>Цвеліх Максим</i>	
СЕКЦІЯ III. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ В МЕЖАХ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	169
ДІТИ ТА ВІЙНА: ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ	169
<i>Баранова Ліна</i>	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	170
<i>Білич Дар'я</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	172
<i>Бондаренко Анна</i>	
ПРОБЛЕМИ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	174
<i>Величко Аліна</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	177
<i>Гавришок Аліна</i>	
ДО ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЗМІНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	179
<i>Дяченко Анастасія</i>	
МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	181
<i>Єрмак Віолетта</i>	
МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ	184
<i>Жура Вікторія</i>	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	186
<i>Зубчинська Анна</i>	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПРАВО ДИТИНИ НА БЕЗПЕКУ	189
<i>Іванченко Анастасія</i>	
ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ..	191
<i>Іванюра Ігор</i>	
ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	194
<i>Іващенко Антон</i>	
МІЖНАРОДНЕ (МІЖДЕРЖАВНЕ) УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА.....	196
<i>Івченко Анастасія</i>	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	199
<i>Клюєва Ольга</i>	
ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ ДІТЕЙ, ЯКИХ БУЛО ПЕРЕМІЩЕНО З МЕТОЮ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	202
<i>Корнесюк Михайло</i>	

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....	205
<i>Кузякін Богдан</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	207
<i>Тютюнник Владислав</i>	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	209
<i>Харитонов Єгор</i>	
СЕКЦІЯ ІV. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОКОЮ.....	213
ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	213
<i>Демко Катерина</i>	
ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	215
<i>Зозуля Анастасія</i>	
ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЙНОГО ІМУНІТЕТУ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА В УКРАЇНСЬКОМУ СУДІ.....	218
<i>Зимогляд Анастасія</i>	
ЦИВІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ВНУТРІШНІХ ВОД ІЗ ІНОЗЕМНИХ СУДЕН	220
<i>Ковальчук Анна</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ	223
<i>Рассоха Андрій</i>	
ЮРИСДИКЦІЙНІ ІМУНІТЕТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА	226
<i>Скляр Марія</i>	
ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КРАЇНИ-АГРЕСОРА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІМУНІТЕТУ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН	228
<i>Шевченко Денис</i>	
СЕКЦІЯ V. ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	232
ТРУДОВІ ПРАВА БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ	232
<i>Батлук Микита</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКА, ЩО ОТРИМАВ СТАТУС БІЖЕНЦЯ ЗА КОРДОНОМ	234
<i>Бубнюк Володимир</i>	
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ТА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	237
<i>Древаль Софія</i>	
ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	240
<i>Єлькіна Олена</i>	

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ В УМОВАХ ВІЙНИ	242
<i>Марич Аделіна</i>	
ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО СТАЛИ БІЖЕНЦЯМИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	246
<i>Містюков Костянтин</i>	
ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	248
<i>Олейніков Ігор</i>	
ПРОБЛЕМНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ	250
<i>Панченко Карина</i>	
ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ. ПІЛЬГИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ВІД КРАЇН-ПАРТНЕРІВ.....	253
<i>Покрасьон Анастасія, Мартинюк Катерина</i>	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ВИЇХАЛИ В ПОЛЬЩУ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	256
<i>Риженко Вікторія</i>	
ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ	259
<i>Степанова Дар'я</i>	
СЕКЦІЯ VI. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	262
ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ «ПРОНИКНЕННЯ ПІД КОРПОРАТИВНУ ВУАЛЬ» У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	262
<i>Василюк Наталія</i>	
ЗАХИСТ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	265
<i>Горбенко Анна</i>	
РОЛЬ ПРИВАТНИХ КОМПАНІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ ЄВРОПИ	268
<i>Зінченко Анна</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	270
<i>Зубченко Катерина</i>	
МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ КОНТРАКТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	273
<i>Іванюк Альона</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	275
<i>Козлова Поліна</i>	
ЩОДО НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД	278
<i>Максакова Катерина</i>	
МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ КОНТРАКТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	280
<i>Муризіна Марина</i>	

МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ ДОГОВОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	283
<i>Павлик Анна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИМУСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	285
<i>Петрик Андрій</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.	288
<i>Самушія Володимир</i>	
НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	290
<i>Фисун Альона</i>	
ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	292
<i>Чабан Еліна</i>	
СЕКЦІЯ VII. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ І СПАДКОВИХ ВІДНОСИН У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ	295
ПОВАГА ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	295
<i>Горностай Єгор</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ	297
<i>Давид Марія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, КОЛИ ОДИН З ПОДРУЖЖЯ ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ	299
<i>Землякова Любов</i>	
СПАДКУВАННЯ У ВІДНОСИНАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ ...	301
<i>Киргізова Владислава</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ УКЛАДАННЯ ШЛЮБІВ З ІНОЗЕМНИМИ ОСОБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	305
<i>Колеснікова Тетяна</i>	
КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБУ, УСКЛАДНЕНОГО ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	308
<i>Короткова Марія</i>	
ПРОБЛЕМИ ЛГБТ+ СПІЛЬНОТ У ГАЛУЗІ СІМЕЙНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	310
<i>Литвинова Анна</i>	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	312
<i>Маргіта Маргарита</i>	
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ	315
<i>Марцинюк Софія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	317
<i>Нескородова Дар'я</i>	

ПРАВО НА СІМ'Ю В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	319
Радченко Яна	
ІНСТИТУТ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	322
Стрільчук Вадим	
СПАДКУВАННЯ ГРОМАДЯНАМИ МАЙНА, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ	324
Фоміна Вікторія	

СЕКЦІЯ І
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО
ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ

**ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ПРИВАТНОПРАВОВІ ВІДНОСИНИ**

Бондарева Аліна

курсантка 4 курсу 2 групи, ІШЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. В.В. Панченко

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У безперервному й стрімкому процесі глобальної та європейської інтеграції держави намагаються в економічно-політичному аспекті вийти за межі власних кордонів задля підвищення конкурентоспроможності та економічних переваг в цілому.

Співпраця між Україною та ЄС розпочалася спочатку у сфері торгівлі, що вимагало адміністративних, а згодом і законодавчих змін. Втручання в публічно-правове регулювання не могло залишитися без реакції у приватному секторі, враховуючи вступ України до ЄС, що вимагатиме посилення співпраці між державами, в тому числі і в галузі міжнародного приватного права.

У зв'язку з отриманням Україною статусу кандидата на членство до ЄС, що відбулося 2022 року в умовах воєнного стану нашої держави, зазначені питання набувають особливої актуальності, що й зумовлює важливість дослідження даної теми. В даній роботі розглядається проблема уніфікації законодавства України до законодавства ЄС у сфері міжнародного приватного права.

Міжнародне приватне право є одним з інструментів регулювання суспільних відносин у ситуації суперечливих правопорядків, іншими словами, суспільних відносин з іноземним елементом. Як наслідок, вищевказаного процесу інтеграції, необхідність таких норм у європейському просторі навіть посилюється [5, с. 29].

В процесі так званої європеїзації як концептуальної моделі європейських студій міжнародне європейське приватне право сформувалося в рамках європейського права, іноді звуженого до права ЄС. Під поняттям європеїзація можна розуміти перенесення компетенцій із внутрішньодержавного рівня на європейський під впливом європейської інтеграції на інституції та політику країн членів ЄС та кандидатів на членство. На відміну від міжнародного приватного права України, європейське міжнародне приватне право є частиною не національної правової системи, а міжнародної. Його можна розглядати як систему уніфікованих колізійних норм на рівні вищому за національний, що регулює відносини з «європейським» елементом [6, с. 33].

Однак, поряд з цим, слід відзначити існування в європейському праві інструментів, покликаних обмежити монополію ЄС у питаннях прийняття джерел міжнародного права і реалізації державами-членами компетенції самостійно укладати договори у сфері регулювання транскордонних приватно-правових відносин.

Так, регламент ЄС 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань («Рим I»)» [1] та регламент ЄС 864/2007 Європейського Парламенту та Ради «Про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань («Рим II»)» [2], від 12 січня 2006 року у преамбулах обумовлюють завдання розробки спеціальних актів, що регулюють укладання державами від свого імені угоди з третіми країнами з питань, що належать до сфери застосування регламентів. Так, пункт 42 преамбули Регламенту Рим I встановлює, що комісія надасть Європейському парламенту та Раді пропозицію щодо процедур та умов, згідно з якими державам-членам в індивідуальних та виняткових випадках буде дозволено проводити переговори про укладення та укладати від свого імені угоди з третіми країнами, які містять положення про право, яке підлягає застосуванню до договірних зобов'язань.

Регламент ЄС 662/2009 [3] та регламент ЄС 664/2009 [4], підтверджуючи як загальне правило виняткову компетенцію ЄС у сферах регулювання вищезгаданих актів, встановлюють процедуру, за якою держави-члени можуть обговорювати та укладати міжнародні договори з третіми країнами. Відповідно до встановленої процедури, держава-член повинна повідомити Європейську комісію про намір розпочати переговори про укладення договору з третьою державою. Комісія зобов'язана перевірити, чи не планується укладання такої угоди з цією країною протягом наступних 24 місяців.

У разі негативної відповіді Комісія перевіряє дотримання таких умов: держава-член має специфічний інтерес до укладення релевантної угоди, викликаній економічними, географічними, культурними, історичними, соціальними чи політичними зв'язками з третьою державою; передбачувана угода не порушує ефективність права Союзу та не підриває основи функціонування системи, встановленої європейським правом; передбачувана угода не підриває об'єкт та цілі політики Союзу у сфері зовнішніх відносин.

Крім того, встановлюється обов'язок включення до тексту договору умови про його денонсацію державою-членом у разі подальшого укладання договору між ЄС та цією третьою державою [4].

Таким чином, вступ України до ЄС викликає необхідність усунення відмінностей між національними правопорядками для потреб європейського ринку, враховуючи зазначені нормативно-правові акти права ЄС, тож, Україна повинна гармонізувати своє національне законодавство, з урахуванням особливостей функціонування окремих видів відносин у сфері міжнародного приватного права.

Література:

1. Регламент (ЄС) №593/2008 Європейського Парламенту та Ради "Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань ("Рим I)". URL: <https://lexpacity.org/eu/32008R0593/> (дата звернення 20.10.2022).
2. Регламент (ЄС) №864/2007 Європейського Парламенту та Ради "Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань ("Рим II)". URL: <https://lexpacity.org/eu/32007R0864/> (дата звернення 20.10.2022).
3. Regulation 2009/66231-07-2009; OJ L 200, 31.7.2009, Special edition in Croatian: Chapter 19 Volume 013. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vitgbgirejxl> (дата звернення 20.10.2022).
4. Regulation 664/2009; OJ L 200, 31.7.2009, Special edition in Croatian: Chapter 19 Volume 013. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7lynz14iqv> (дата звернення 20.10.2022).
5. Rozehnalová, N, TÝČ, V., Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). Brno: Masarykova univerzita, 2007, p. 29. URL: <https://www.muni.cz/en/research/publications/762562> (дата звернення 20.10.2022).
6. Walter van Gerve, Codification of Private Law in European Union: the Making of a Hybrid. European Review of Private Law, 2011, No. 1 URL: <https://www.agora-parl.org/sites/default/files/agora-documents/VanGerven%20-%20Codifying%20European%20Private%20Law%20-%202002%20-%20EN%20-%20PI.pdf> (дата звернення 20.10.2022).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗВ'ЯЗКУ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЄЮ

Бузун Анастасія

студентка 4 курсу 1 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Матвеева

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Як відомо, Україна у 2014 році підписала і ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка набрала чинності в 2017 році. З 23 червня 2022 року Україна вже є кандидатом на членство у ЄС. Відповідно, ці процеси пов'язані з удосконаленням нашого законодавства до стандартів Європи, та імплементацією багатьох нормативних актів, зокрема це безпосередньо пов'язано з змінами в сфері міжнародного приватного права.

Метою даного доробку є визначити які зміни чекають українське законодавство в сфері міжнародного приватного права, проаналізувати законодавчі акти ЄС в цій сфері.

Дослідженням окремих проблем законодавства про міжнародне приватне займалися такі видатні вчені, як Л.А. Лунц, В.В. Луць, В.І. Кисіль, Р.А. Майданик, М.М. Богуславський, В.В. Балдинюк, І.В. Мироненко, Дж. Вестлейк, М. Вольф, А. Батіфоль, П. Лагард, Дж. Сторі та ін.

Варто почати з того, що Україна адаптує своє законодавства до європейського, на шляху до вступу в Європейський Союз. Що ж до поняття адаптація то один з дослідників цієї теми, а саме О.С. Проневич, під адаптацією національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу розуміє – планомірний процес узгодження нормативно-правових актів України з європейськими стандартами правового регулювання окремих видів суспільних відносин, що ґрунтується на нормах міжнародного договору. Враховуючи об'єктивну складність адаптації як законотворчого явища, її план закріплений на рівні міжнародних договорів, основою для яких є Угода про асоціацію. Окремі положення цієї Угоди присвячені й міжнародному приватному праву. [1]

Показовою є стаття 24 Угоди, а саме частина 2 в якій вказано, що «Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво між Україною та ЄС у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей» [2].

Поглиблення співробітництва з Гаазькою конференцією є необхідною передумовою використання її можливостей у напрямку наближення національного законодавства до законодавства ЄС, врегулювання приватно-правових відносин у цивільних справах на багатосторонньому рівні, налагодження безпосередніх контактів з експертами іноземних держав, що, в свою чергу, надає можливість швидкого і ефективного вирішення питань, що виникають. Оскільки ані в Конституції України, ані в інших законодавчих актах не згадуються акти міжнародних організацій, хоча їх значення в правовому регулюванні міжнародного співробітництва постійно зростає, уявляється необхідним запропонувати на законодавчому рівні врегулювати питання про включення загально визнаних принципів та норм міжнародного права у внутрішній правопорядок України.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 27 червня 2014 року передбачає наближення приватного законодавства України до *acquis communautaire* у сфері корпоративного регулювання, інтелектуальної власності, договірних відносин і т. ін., але вона не містить спеціальних норм. Та питання щодо безпосередньо міжнародного приватного права зачіпає лише в деяких статтях. Так ст.24 Угоди про Асоціацію про яку я вже згадувала вище, становить основу.

За словами професора J. Basedow, такі «сліпі плями» Угоди про Асоціацію щодо міжнародного приватного права зрозумілі, коли це доходить до взаємного визнання судових рішень у межах ЄС, встановлене Регламентом Брюсселя, але гармонізація колізійного регулювання, наприклад, що стосуються позадоговірних зобов'язань, встановлених іншими документами *acquis*, «не впливає на суверенітет асоційованих держав, таких як Україна», і може сприяти розвитку політики добросусідства. На жаль, Національний Програма адаптації законодавства України до ЄС Законодавство, затвердженого 18 травня 2004 року, не складає положення про конкретні заходи для зближення національного

колізійного регулювання і не містить перелік відповідних нормативних актів ЄС та України [3, с. 204].

При розробці концепцій для модернізації положень міжнародного приватного права, перш за все, необхідно провести глибокий аналіз нормативно-правової бази ЄС та визначити перелік *acquis* актів пріоритетного значення, а також обсяг і межі адаптації законодавства у цій сфері. Наразі щодо цього коротко згадуються лише норми ЄС «Рим I» та «Рим II» як такі, що мають покращити інститут автономії волі в Україні.

Дослідження та визначення пріоритетів є досить складним і трудомістким завданням. Як зазначив проф. Т.К. Graziano зазначає, «за останні два десятиліття число нормативних актів ЄС у сфері приватного міжнародного права виросло із шаленою швидкістю, з одного боку, це усуває багато прогалин, але, з іншого боку, так стає все важче визначити обсяг правил ЄС. Більш того, однакові правові терміни мають різне значення в різних нормативних актах, виникають складні питання щодо взаємодії процесуальних положень і положень щодо вибору належного права. Тобто система міжнародного приватного права ЄС стає все важче застосувати та ризикує втратити послідовність» [4, с.585].

Необхідність систематизації колізійного законодавства ЄС зараз обговорюється європейською науковою спільнотою та в дорадчих органах ЄС. Як один із варіантів для вирішення питання розглядається можливість прийняття Європейського кодексу міжнародного приватного права, проект якого розробляють фахівці в Генерального директорату внутрішньої політики ЄС [5, с. 75].

Цей досвід заслуговує на увагу і також має бути врахований при визначенні шляхів оновити міжнародного приватного права України. Законодавча діяльність ЄС у сфері міжнародного приватного права значно вплинула на внутрішні кодифікації держав-членів, але повністю замінити національне законодавство неможливо на цьому етапі інтеграції.

Варто також враховувати той факт, що процеси розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які тривають вже понад тридцять років, виробили новий простір соціальної взаємодії, який не має територіальних і тимчасових перешкод. Роль закону у новому так званому мережевому суспільстві зазнає значні зміни, і міжнародне приватне право знаходиться в безпосередньому зв'язку з цим, як воно регулює транскордонні приватноправові відносини, які нині вирізняються певною антиєрархією та децентралізацією.

Також повертаючись до Угоди про асоціацію в якій ще одним важливим пунктом, якому присвячена значна увага, є право інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 157 Угоди цілями Сторін у сфері права інтелектуальної власності є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін і досягнення належного та ефективного рівня охорони й захисту прав інтелектуальної власності. З метою дотримання вищенаведених цілей Сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, зокрема за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Неабияке значення для регулювання відносин,

що виникають з договорів, укладених з іноземним елементом, є положення Угоди про асоціацію щодо торгівлі послугами та електронної торгівлі. Так, відповідно до ст. 85 Угоди Сторони, підтверджуючи свої відповідні права та обов'язки, взяті на себе в рамках Угоди СОТ, встановлюють необхідні заходи щодо поступової взаємної лібералізації умов заснування підприємницької діяльності і торгівлі послугами, а також співробітництва в галузі електронної торгівлі [1].

У висновку можна зазначити, що Україна все ще адаптує своє законодавство для інтеграції в європейську спільноту. Також варто зазначити, що в міжнародне приватне право ЄС також змінюється, це також варто враховувати Україні. Та ці зміни є необхідними, адже адаптація законодавства є динамічним планомірним одностороннім процесом приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* з метою подолання економічного «ізоляціонізму», усунення правових колізій, досягнення несуперечності законодавства й одноманітності правового регулювання окремих видів суспільних відносин. Адаптація законодавства не є всеосяжною та має переважно прикладний характер. Фактично вона є початковою стадією досягнення стану сумісності із законодавством ЄС, для подальшої успішної інтеграції.

Література:

1. Грамацький Е.М. Євроінтеграційні процеси та міжнародне приватне право: окремі аспекти
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Lukianov D. V. Prospects for recodification of private international law in Ukraine: Do conflict-of-laws rules require a new haven? = Перспективи рекодифікації міжнародного приватного права в Україні: чи потребують колізійні норми нового «прихистку»? / D. V. Lukianov, T. Hoffman, I. A. Shumilo // Вісник Національної академії правових наук України. – 2021. – № 2. – С.198-210
4. Graziano, T.K. (2015). Codifying European Union private international law: The Swiss Private International Law Act – a model for a comprehensive EU private international law regulation? *Journal of Private International Law*, 11(3), 585-606
5. Kramer, X., Rooij, M., Lazic, V., Blauwhoff, R., & Frohn, L. (2012). A European Framework for private international law: Current gaps and future perspectives. Brussels: European Parliament.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУДОЧИНСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Городинська Ірина

студентка 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. В.В. Панченко

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Внаслідок повномасштабного вторгнення частина східних та південних територій України знаходиться під окупацією, а на іншій частині ведуться активні бойові дії. Ворог завдає ударів по інфраструктурі нашої країни, у тому

числі зазнають критичних ушкоджень будівлі судів. У таких умовах актуалізується питання доступу до правосуддя, де адаптація до нових реалій ведення судочинства призвела до низки вимушених змін щодо впровадження нових форм ведення судочинства задля належної взаємодії між приватними особами та судами з метою можливості захисту порушених приватних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, в тому числі, вирішення спірних питань з наявним іноземним елементом, враховуючи, що відповідно до законодавства України, зокрема, ст. 73 Закону України «Про міжнародне приватне право» [2], іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави та міжнародні організації мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів.

По-перше, у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, територіальна підсудність справ може змінюватися. Закон України «Про судоустрій та статус» у ст. 147 [3] передбачає, що у такому випадку справа передається до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. Таким чином, право особи, що передбачає можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав не порушується.

По-друге, в особи є можливість подати необхідні документи в електронному вигляді, скориставшись засобами «Електронного суду», а також брати участь у судовому засіданні дистанційно за допомогою комунікаційної платформи EasyCon. Враховуючи постійні тривалі повітряні тривоги та загрози удару, дистанційне судочинство сприяє не тільки забезпеченню доступу до правосуддя, а й створює належні умови для дотримання правил безпеки працівників суду та громадян, тож, необхідно розширювати можливості дистанційного судочинства та продовжувати реформу діджиталізації суду.

Наразі існують певні недоліки у підсистемі «Електронний суд». Так, ч. 1 ст. 177 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [5] встановлює обов'язок позивача додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів та третіх осіб. У свою чергу, абз. 2 ч. 1 ст. 177 ЦПК [5] встановлює правила подачі документів до суду в електронному вигляді і покладає на позивача обов'язок додати до позовної заяви доказ надсилання листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів. Дана правова невизначеність може призводити до порушення принципу рівності серед учасників судового процесу.

По-третє, інформування учасників про поточний стан справи також зазнало певних змін. Загальний доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень на період війни обмежений [4]. Дату та час судових засідань можна дізнатися зателефонувавши безпосередньо до суду або використавши інший засіб зв'язку. Тут простежуються певні труднощі, адже за відсутності мобільних мереж людина не зможе бути проінформована належним чином.

За таких надскладних умов функціонування судової гілки державної влади вбачається актуальним створення спеціально уповноваженого органу, який буде займатися впровадженням інформаційних технологій в судочинство.

Так, у Німеччині функціонує Рада E-Justice (з питань електронного судочинства). Її основними завданнями є сприяння співробітництву при плануванні, побудові та експлуатації інформаційно-технологічних систем у судовій системі, визначення ІТ-стандартів і стандартів сумісності ІТ, визначення стандартів безпеки ІТ [1].

Отже, питання доступу до правосуддя в умовах воєнного стану та адаптації до нових умов життя потребує впровадження нових організаційно-правових форм, зокрема, створення спеціально уповноваженого органу, який буде займатися впровадженням інформаційних технологій в судочинство, задля забезпечення належної взаємодії між приватними особами та судами, прийняття змін до національного законодавства, з метою можливості захисту порушених приватних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, при виникненні спірних правовідносин за наявності форми іноземного елемента.

Література:

1. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія [Електронне видання] / Н. Ю. Голубєва. – Одеса : Фенікс, 2020. – 204 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14039> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року №2709-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. Редакція від 22.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
4. Публічний доступ до держреєстру судових рішень закритий з початку війни. URL: <https://finbalance.com.ua/news/publicniy-dostup-do-derzhrestru-sudovikh-rishen-zakritiy-z-pochatku-viyni> (дата звернення: 28.10.2022).
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. № 1618-IV. Редакція від 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022).

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ДІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дьомін Єгор

студент 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Конституції сучасних держав передбачають, як правило, два режими здійснення державної влади – ординарний (звичайний) та екстраординарний (особливий правовий, надзвичайний).

Особливий правовий режим здійснення державної влади передбачений для ситуацій, за яких нормальне функціонування державних інститутів стає

неможливим і необхідно відновити конституційний правопорядок на території держави або в окремих територіальних утвореннях.

Невід'ємним елементом режиму воєнного стану є обмеження прав і свобод людини і громадянина. Конституція закріплює принципи встановлення обмежень прав і свобод особистості в умовах особливих режимів стосовно умов надзвичайного стану.

Стаття 64 Конституції України передбачає, що умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, при цьому не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України, де не можливість встановлення привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, де забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям тощо [1].

Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [2] на всій території України введено воєнний стан. Профільним нормативно-правовим актом щодо застосування режиму воєнного стану у різних сферах є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

До обмежень, які можуть застосовуватися в тому числі й до іноземців та осіб без громадянства, є запровадження трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану; використання потужності та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їхньої роботи, проведення інших змін виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю; примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності для потреб держави; заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі тощо [2].

Таким чином, обмеження, встановлені в ході запровадження воєнного стану значно впливають, в тому числі, й на правове становище іноземців та осіб без громадянства, що перебувають на території України. Чітка правова визначеність регламентації обмежень є свідченням того, що в демократичній правовій державі навіть режим воєнного стану не скасовує поваги, дотримання та захисту прав іноземних громадян та осіб без громадянства.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 25.10.2022).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 25.10.2022).
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 №2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 25.10.2022).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 06.04.2000 №1647-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 25.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ВСТУПУ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДО ЄС В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Іванов Богдан

курсант 4 курсу 2 групи, ІШЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Розпочатий два десятиліття тому процес інтегрування постсоціалістичних країн до ЄС призвів, з одного боку, до значного його розширення, а з іншого – до відповідних економічних та політичних змін усередині тих держав-членів, які змушені були виконати низку умов для вступу, зокрема, такі зміни стосувалися сфери міжнародного приватного права.

Так, приєднавшись до ЄС, у сфері міжнародного приватного права Румунія ратифікувала Європейську конвенцію про зовнішньоторговельний арбітраж від 1961 року [4], Європейську конвенцію про визнання та виконання судових рішень у справах про опіку над дітьми 1980 року [5], Європейську конвенцію про інформацію щодо іноземного законодавства 1973 року [3], Європейську конвенцію про усиновлення дітей 2008 року [7], Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, і про громадянство 2009 року [6], що є наступним етапом і для України на шляху до ЄС.

Необхідність прийняття даних документів зумовлено тим, що незважаючи на схожість методології регулювання та структури нормативно-правових актів, інструменти міжнародного приватного права європейських країн відрізняються специфікою. Особливі характеристики джерел європейського колізійного права пояснюються подвоєнням цілей, які вони мають, де з одного боку, це гармонізація судових рішень і, як наслідок, правова визначеність, передбачуваність та стабільність міжнародних приватноправових відносин, а з іншого боку, ознакою міжнародного приватного права в рамках ЄС є наповнення цих норм європейськими цінностями та принципами європейського права, спрямованість на досягнення цілей ЄС, насамперед на ефективність функціонування внутрішнього ринку, а саме реалізацію основних свобод та створення простору свободи, безпеки та правосуддя [1, с. 456].

Прикладом може бути система колізійних прив'язок у Регламенті Рим III [8], де основним принципом у ньому виступає автономія волі сторін, обмежена правом держави місця проживання або останнього місця проживання подружжя, якщо один із них продовжує проживати в даній державі, або особистим законом, як мінімум, одного з подружжя, або *lex fori*. За відсутності вибору сторонами права, застосуванню підлягає право держави спільного проживання або останнього спільного проживання, якщо воно мало місце не раніше одного року до засідання суду і один із подружжя проживає в ньому, або спільного громадянства подружжя, або *lex fori*. У даному випадку ми бачимо компроміс між двома протилежними цілями: створення передбачуваного та певного правового режиму та «гармонії судових рішень» – загальна мета процесу уніфікації та забезпечення свободи переміщення осіб у Союзі є інтеграція.

Причому інтеграція забезпечується як можливістю для сторін правовідносин самостійно здійснювати вибір більш сприятливого застосовного права та уникати несприятливого, так і можливістю застосування особистого закону подружжя, яким може бути право третіх країн, з метою обліку національних культурних та релігійних традицій та, отже, спрощення визнання та виконання судових рішень у цих країнах.

Можливість досягнення таких різних цілей, облік різних обставин відрізняє міжнародне європейське приватне право від інструментів інших правових режимів. Одноманітність практики застосування права інтеграційного об'єднання – типова мета будь-якого інструменту уніфікації, досягається в цьому випадку, крім іншого, і інституційними механізмами, які направлені забезпечувати європейський правопорядок, реалізовувати його цілі, цінності та принципи.

При вступі України до ЄС, українцям будуть доступні нові права та вони нестимуть всі обов'язки, передбачені вказаними актами, зокрема, будуть введені конкретні прив'язки до різних категорій договорів, наприклад, купівлі-продажу, послуг, речових прав на нерухоме майно, франчайзингу тощо. Спеціальні правила для окремих договорів як договір споживання, трудовий договір, також зазнають змін. Коло договорів із спеціальним режимом колізійного регулювання розширено, а у Регламент введено нові спеціальні правила для договорів перевезення (ст. 5) та страхування (ст. 8), які віддзеркалюють потребу внутрішнього ринку ЄС.

Безпосереднім регулятором виступає Суд ЄС, який має компетенцію розглядати преюдиціальні запити та висловлювати авторитетну думку щодо тлумачення норм європейського права. Саме йому належить заслуга у розвитку європейського права та просуванні європейської інтеграції [2, с. 177].

Таким чином, європейське міжнародне приватне право, за загальним правилом, не має на меті заміну чинного правового регулювання на універсальному рівні. Як правило, європейські інструменти регулюють ті галузі суспільних відносин, які становлять найбільшу складність для гармонізації та уніфікації або вимагають специфічного регулювання з метою регіональної економічної інтеграції як договірне право, транспортні відносини, банківські операції, фінансовий сектор.

Література:

1. Basedow, J. The Communitarisation of Private International Law / J. Basedow // *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. The Rebel Journal of Comparative and International Private Law*. July 2009. N 73. P. 455–460. (дата звернення 27.10.2022).
2. Бабкіна, Е. В. Інтернаціоналізація джерел міжнародного приватного права під впливом інтеграційних процесів / Е. В. Бабкіна // *Перспективні рішення актуальних проблем державного будівництва та міжнародного права: зб. наук. ст. / За ред. Є. В. Семашко*. Мінськ: Чотири чверті, 2017. С. 175-184. (дата звернення 27.10.2022).
3. Європейська конвенція про визнання та виконання судових рішень у справах про опіку над дітьми 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_327#Text (дата звернення 27.10.2022).
4. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d08 (дата звернення 27.10.2022).
5. Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text (дата звернення 27.10.2022).
6. Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, і про громадянство 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_568#Text (дата звернення 27.10.2022).
7. Європейська конвенція про усиновлення дітей 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text (дата звернення 27.10.2022).
8. Регламент (ЄС) No 199/40, Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про розширення співробітництва в галузі права, що застосовується до розірвання шлюбу та судового розлучення подружжя («Рим III»). URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3guxp/vhn4yp5u6uuz> (дата звернення 27.10.2022).

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ісмаїлова Ілона

студентка 4 курсу 10 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Зміст терміну “колізія” у нашому випадку значить різницю змісту приватноправових законів держави суду та тієї держави, до якої належить іноземний елемент у відповідних правовідносинах. Така колізія окреслена двома причинами: наявністю іноземного елемента в приватноправових відносинах та різним нормативно- правовим регулюванням країн, з якими це відношення пов’язане. Варто звернути увагу на різні правові системи держав, між якими виникають відносини за участю іноземного елемента.[1]

Існує підхід Каверса і Каррі при вирішенні питання про застосування норми тієї чи іншої держави, згідно із яким необхідно оперувати матеріально – правовими, а не колізійними нормами тих правових систем, які так чи інакше пов’язані з конкретними правовідносинами. Визначивши конкретні матеріально – правові норми, судовий орган повинен використовуючи нову концепцію, обрати

найбільш розумні і справедливі, що відповідають очікуванню сторін і інтересам країни. Визначати матеріально – правові норми пропонувалося виходячи із принципів найбільш тісного зв'язку з тією чи іншою правовою системою, захистом очікуваних результатів, доцільністю та справедливістю. У такому випадку функція визначення застосовуваної правової системи покладена на суддю.[2]

Такий гнучкий підхід до вирішення справи визвав неабияку реакцію в наукових колах. З однієї сторони, введення в практику загальних принципів та підходів, далеко не завжди чітко сформульованих, замість чітко ясних та передбачуваних колізійних норм, на думку багатьох спеціалістів, як в США, так і світі, може призвести до непередбачуваності, невизначеності та недобросовісності при вирішенні конкретних справ. [3]

У вітчизняному законодавстві (ЗУ “Про міжнародне приватне право”) закріплено принцип автономії волі, *lex voluntatis*. Можемо згадати у ретроспективному аспекті частину 2 статті 569 Цивільного кодексу України, що був прийнятий 1963 року, зазначалося, що при наявності договору купівлі-продажу виникнення та припинення права власності на річ за зовнішньоторговельною угодою визначається за законом місця її укладення, якщо іншого не обумовлено сторонами. Зараз же надається перевага згаданому вище принципу автономії волі. При спадкових правовідносинах, колізійна норма відсилає до права країни, де спадкодавець мав останнє місце проживання; або якщо він вказав у заповіті на право свого громадянства, то застосуванню підлягає саме право його громадянства (ст. 70 Закону України “Про міжнародне приватне право”). Таким чином, колізійна норма містить у собі чітку вказівку на конкретну правову систему.

Існує також підхід, за якого принцип найбільш тісного зв'язку є субсидіарним колізійним приписом. За статтями 32, 43, 44 українського акту про міжнародне приватне право, вводиться основний колізійний припис в сфері договірної права – автономію волі, – і субсидіарний – принцип найбільш тісного зв'язку, який, якщо інше не впливає з умов, суті правочину або сукупності обставин, визначається як зв'язок з правом країни, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочинів, має своє місце проживання або місцезнаходження; і далі законодавець визначає яка саме сторона здійснює виконання, що має вирішальне значення для змісту правочину.

У зв'язку із введенням воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Одним із таких обмежень є неможливість перетину кордону деяким категоріям громадян. Таке обмеження може вплинути на виконання та укладення міжнародних комерційних

контрактів, за умови участі в них резидентів України чи у разі необхідності їх виконання на території України.

Міжнародні звичаї комерції значно лояльніші до форм укладення контрактів, в тому числі і міжнародних. Стаття 2.1. Принципів міжнародних комерційних договорів (принципів УНІДРУА (UNIDROIT) регламентує, що договір може бути укладено шляхом акцепту оферти чи в результаті поведінки сторін, яка в достатній мірі свідчить про згоду. До речі, найпопулярніша в Україні письмова форма договору за тими ж Принципами визначається як будь-який вид повідомлення, який зберігає запис інформації, яка міститься в ньому, та може бути відтворена у візуальному вигляді. Тож фактично навіть обмін електронними повідомленнями, в яких сторони узгодять істотні умови контракту є достатніми для його укладення.

Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) регулюють і застосування до правовідносин сторін обставин непереборної сили. Так, зокрема, статтею 7.1.7. цих Принципів передбачено, що сторона звільняється від відповідальності за невиконання, якщо вона доведе, що невиконання сталось через перешкоди поза її контролем і від неї не можна було розумно очікувати врахування такої перешкоди при укладенні договору або уникнення чи подолання такої перешкоди чи її наслідків. Більше того, якщо перешкода носить тимчасовий характер, звільнення від відповідальності має силу на період часу, який є розумним, враховуючи вплив перешкоди на виконання договору.

Можемо дійти висновку, що залежно від характеру відносин, що підлягають врегулюванню (цивільно-правові, господарсько-правові й ін.) та законодавства, яке буде застосовуватись, необхідно обирати підхід до вирішення питання про застосування тієї чи іншої колізійної норми. Деякі правовідносини, скажімо, у сфері договірної права містять “положення-передбачення” на випадок обставин, що унеможливають вчинити деякі дії через непереборну силу та пропонують альтернативні варіанти вирішення питання. Це є чудовою можливістю ефективно врегулювати відносини за участю іноземного елемента у період воєнного стану.

Література:

1. Грамацький Е.М., кандидат юридичних наук, Актуальні проблеми міжнародного приватного права у світлі гармонізаційних процесів у Європі // Часопис Київського університету права // 2010 р. // с. 126-129.
2. Балдинюк В.В., кандидат юридичних наук, Сучасні підходи до вирішення колізій (віднайдення найбільш тісного зв'язку) з огляду на проблему зворотнього відсилання в Міжнародному приватному праві // Журнал європейського і порівняльного права, випуск 10 (1-2)// 2019 р.// с. 101-116.
3. Courtland H. Peterson. Private International law at the End of the Twentieth Century: Progress or Regress? // American Journal of Comparative law. 1998. V. 46, p. 197.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року// ВВР України. 2005. -. №32.- ст. 422.

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УГОДИ ПРО ВИБІР СУДУ

Йовса Ярослав

*курсант 4 курсу 1 групи, ІШЮК для СБУ
Науковий керівник к.ю.н., доц. Панченко В.В.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З початком повномасштабної війни нашої державі довелося пристосуватися до нової реальності, яка зачіпає абсолютно усі сфери суспільного життя. Руйнування логістичних сполучень, блокада державою-агресором морських шляхів до українських портів, активні бойові дії на значній частині території нашої держави – це лише частина тих проблем, з якими зіштовхнулася сфера міжнародних приватноправових відносин. Але такі виклики мають позитивний вимір, оскільки пошук ефективних шляхів їх подолання прискорює інтеграцію України у міжнародні відносини.

Попри війну в нашій країні, залишається необхідність виконання обов'язків за укладеними комерційними контрактами з іноземним елементом, і цілком закономірним є виникнення спору між сторонами. Проте часто на практиці виникає ситуація, коли розгляд такого спору покладено сторонами на суд за місцем реєстрації однієї із сторін. У випадку відсутності регулювання цього питання сторонами у контракті, за загальним правилом, спори має розглядати господарський суд за місцем реєстрації відповідача. При цьому, поглиблюється проблема у випадку, коли сторони не бажають передавати спір на розгляд міжнародному комерційному арбітражу. Проте, коли відповідачем виступає українська юридична особа, розгляд спору може бути тимчасово неможливим через активні бойові дії у значній частині господарських судів України.

15 жовтня набрав чинності Закон України від 21.09.2022 року № 2627-IX про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду [3]. Зокрема, було внесено зміни і до Закону України «Про міжнародне приватне право» [4], де відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 76 суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, зокрема, у випадках якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 зазначеного закону. Згідно з ч. 1 ст. 75 Закону України «Про міжнародне приватне право» підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76 зазначеного закону.

Для кращого розуміння практичної цінності запроваджених змін доцільно проаналізувати правову природу угоди про вибір суду. Як справедливо зазначає Іроденко І.В. вибір суду сторонами міжнародних комерційних відносин є дієвим елементом захисту власних прав та засобом оптимізації міжнародної комерційної діяльності. При цьому, потрібно враховувати той факт, що загалом міжнародно-

правове регулювання такої діяльності частіше за все характеризується надмірною консервативністю норм, їх усталеністю та низьким рівнем оперативності у регулюванні окремих аспектів міжнародної комерційної діяльності [2, с. 34].

Особливе місце в системі міжнародно-правових актів, що регулюють інститут договірної підсудності, займає Гаазька конвенція про угоди про вибір суду 2005 року [5], сферою застосування якої є «транснаціональні» судові справи, в яких вимагається визнання, або примусове виконання рішення іноземного суду. Угода про вибір суду визначається як угода, укладена між сторонами і, яка визначає компетентні суди в одній з договірних держав, за винятком юрисдикції будь-якого іншого суду.

Аналіз норм Гаазької конвенції дає змогу розкрити сутність самої пророгаційної угоди як окремого міжнародно-правового інституту. Діковська І.А. звертає увагу на тому, що відповідно до Конвенції, пророгаційна угода має бути укладена або оформлена письмово або ж з використанням будь-якого іншого засобу комунікації, який забезпечує доступ до інформації і надає можливість звертатися до неї у подальшому. Як зазначають коментатори Конвенції, угода, яка не відповідає цим вимогам, не підпадає під її сферу дії. До угоди, яка відповідає цим вимогам не можуть бути застосовані жодним чином інші вимоги національного законодавства стосовно форми [1, с. 124].

Відповідно до Закону України від 21.09.2022 року № 2627-IX про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду [3] Закон України «Про міжнародне приватне право» [4] було доповнено статтею 4¹, частина 1 якої вказує на те, що учасники приватноправових відносин з іноземним елементом можуть укласти угоду про вибір суду, якою визначити підсудність судам певної держави або одному чи декількам конкретним судам певної держави справ у спорах, що виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з такими правовими відносинами. Угода укладається у письмовій формі незалежно від місця її укладення. Проте важливо зазначити, що у випадку обрання стороною суду України, угода укладається у письмовій формі відповідно до закону України.

Аналізуючи положення Конвенції, можна виокремити такі основні вимоги до угоди про вибір суду як укладення угоди між двома або більшою кількістю сторін; дотримання вимог щодо форми угоди, яка має бути письмовою, або принаймні надавати можливість у подальшому посилатись на неї; зазначення в угоді судів однієї держави або один чи декілька конкретних судів однієї держави з виключенням юрисдикції усіх інших судів; визначений суд або суди мають бути розташовані в одній з договірних держав Конвенції; вибір суду має бути здійснений для цілей вирішення спорів, що виникли або можуть виникнути у зв'язку з конкретними правовідносинами. Виключна угода про вибір суду, яка є частиною контракту, повинна розглядатися як угода, що не залежить від інших умов контракту.

Вибір сторонами контракту суду, що розглядатиме справу, з одного боку, покликаний забезпечити інтереси сторін контракту, які на час його укладення визначають прийнятні для них умови розгляду спору, що може виникнути, а з

іншого боку – свідчить про рівень довіри до того чи іншого суду. Водночас, слід зазначити, що держава може заявити, що її суди можуть відмовити у вирішенні спорів, до яких застосовується виключна угода про вибір суду, якщо, за винятком місця знаходження обраного суду, відсутній зв'язок між цією державою та сторонами або спором.

Безумовно, забезпечення реалізації права вибору сторонами спору суду і гарантії виконання судового рішення має важливе значення. Сторони від самого початку знають юрисдикцію розгляду їх спорів, а відповідно і порядок судового розгляду, правила застосування матеріального права, тривалість і вартість судового розгляду, обсяг відшкодування судових витрат тощо. Передбачення зазначених вище обставин є досить важливим фактором, так само як і впевненість у виконанні судового рішення, що в цілому становить основні переваги передбаченого Конвенцією режиму.

Отже, закріплення у статті 4⁻¹ Закону України «Про міжнародне приватне право» поняття та порядку укладання угоди про вибір суду є однозначно позитивними змінами до національного законодавства. Завдяки цим положенням сторони матимуть можливість за взаємною згодою передбачити розгляд спору відповідному місцевому господарському суду України не змінюючи місця реєстрації відповідача, а також не здійснюючи інших дій, які можуть бути просто неможливими в умовах війни. Для сторін комерційного контракту з іноземним елементом достатнім буде підписання додаткової угоди про встановлення територіальної підсудності спорів за контрактом господарським судам у тих регіонах України, де обстановка є відносно безпечною для ефективного здійснення правосуддя. Таким чином, законодавством України було встановлено можливість договірної підсудності у спорах, стороною або ж сторонами в яких є іноземний елемент.

Не потрібно забувати також про те, що угода про примирення має практичне значення не лише в умовах війни. У нашій державі вже системною, на жаль, стала проблема із залученням іноземних інвесторів, розв'язання якої напряду пов'язане із справедливим правосуддям. Угода про вибір суду надає право сторонам на розгляд справи у тому суді, якому вони довіряють, зокрема й не українському, а будь-якому іноземному, що однозначно сприятиме залученню інвестицій до нашої держави та покращенню інвестиційного клімату в Україні, оскільки надаватиме інвесторам додаткові правові гарантії.

Важливо зазначити, що Конвенція про угоду про вибір суду вимагає розвинутої судової практики, високої кваліфікації суддів без чого ефективно застосування її в Україні буде дуже обмеженим. Враховуючи зазначене, вбачається необхідним національній судовій системі надалі розвиватися за міжнародними стандартами, підвищувати рівень довіри серед власних громадян, якість та обґрунтованість рішень, для того, щоб зі свого боку іноземні особи як фізичні, так і юридичні, мали змогу довіряти українському правосуддю.

Література:

1. Діковська І.А. Особливості регулювання пророгаційної угоди відповідно до Гаазької

конвенції про угоди про вибір суду / І.А. Діковська // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 31. – Т.1. – С. 123-126.

2. Іроденко Н.В. Особливості регулювання інституту договірної підсудності в країнах континентальної системи права. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. №1. С. 34-37.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду : Закон України від 21.09.2022 р. № 2627-IX. *Голос України*. 2022. 14. жовт. № 210.
4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
5. Про угоди про вибір суду: Конвенція від 30 червня 2005 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973_004 (дата звернення: 05.11.22).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Каращук Юлія

Студентка 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Право на доступу до суду міститься у п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і передбачає можливість для кожної людини безперешкодно звернутися до суду для захисту порушеного свого права.

Проте, з 24 лютого 2022 року виникли було небачені сучасним гуманним європейським суспільством умови, за яких право на доступ до суду стало неможливо реалізувати. Особливо це стосується справ з іноземним елементом, відповідно порушується частина 1 статті 73 Закону України «Про міжнародне приватне право». У статті зазначається, що дані категорії суб'єктів правовідносин мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів [1].

Дійсно, законодавством України, зокрема, статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не встановлено ніяких приписів стосовно припинення повноважень судів. При цьому, навіть забороняється будь-яке скорочення чи прискорення форм судочинства, про що нам говорить стаття 26 цього ж Закону [2].

Але, не дивлячись на це, ми маємо таку реальність, що частина судів у Донецькій, Запорізькій, Миколаївській областях фактично призупинили свою діяльність через вплив окупаційного режиму і, що особливо – через велику небезпеку для життів суддів та їх сімей. Звідси, у сотні тисяч громадян України, а також в осіб, які до цієї категорії не відносяться – було порушено не просто право, а навіть можливість вчинити хоча б якусь спробу подати той же позов до суду.

У зв'язку із таким перебігом подій, постало питання про тимчасовий перегляд територіальної юрисдикції. Так, внаслідок внесення змін до частини 7

статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», перспектива зміни територіальної юрисдикції під час екстраординарних моментів (воєнного або надзвичайного стану тощо) стала можливою за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [3].

На додачу до цього, «ковідні нововведення» були взяті до уваги і в цьому випадку, а саме дистанційна участь у судовому засіданні набула «нової глави». Так, виходячи з того, що зараз ситуація створює такі рамки, коли жодне місце на території України, якщо це звісно не бомбосховище, не може бути достатньо безпечним; численна кількість сирен примушують людей не ігнорувати тривоги та пересуватись до цих же бомбосховищ – все це породжує часті переривання судових засідань. А тому, ініціативна група зараз в максимально форсованому режимі працює над вдосконаленням програми «Електронний суд», яка надає можливість учасникам справи та їх представникам подавати документи, отримувати документи, ознайомлюватися з матеріалами справи, а також реалізувати безліч інших процесуальних аспектів. Вважаю, що за цим майбутнє.

Також не варто забувати і про появу великої кількості випадків пропущення строків серед учасників справи у зв'язку із виниклими небезпечними перешкодам. Відповідно до цього Головою Верховного Суду було зазначено, що «Воєнний стан є поважною причиною пропуску строків, але кожен суддя буде оцінювати цю причину індивідуально, у межах справи, яка розглядатиметься» [4]. На мою думку, дане розмежування є цілком доцільним, оскільки впевнена, що такою причиною як воєнний стан можуть спокійно маніпулювати у невідповідних ситуаціях, а тому задля усунення навіть помислу на таке скоріше за все були введені такі настанови.

Звідси, проаналізувавши усе вищезгадане, вважаю, що не дивлячись на те, що ворог наносить серйозний урон по праву кожного на вільний і безперешкодний доступ до суду, наш державний апарат вчиняє оперативну усі можливі дії, щоб максимально усунути дані перешкоди і судовий процес все ж таки зумів відбутися щодо кожного порушеного права.

Література:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право», 2005. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», 2015. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів», 2016. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Ми всі згуртувалися і намагаємося швидко вирішити питання, що виникають у судовій системі у зв'язку з війною – Голова ВС // Верховний Суд, 2022. Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1267529/>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кириченко Влада

студентка 4 курсу 6 групи, факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сучасні події в Україні і світі в цілому змушують буденність змінюватися, ці обставини вносять свої корективи в стан справ. Україна зіткнулася із збройною агресією рф. Війна, що триває в нашій державі вплинула абсолютно на всі сфери діяльності в країні, вона вплинула, зокрема, і на діяльність органів державної влади України. Зрозумілим є те, що політика агресора є доволі підступною, тому на практиці ми можемо спостерігати фактичну неспроможність в сучасних реаліях досягти того рівня функціонування держави, яким він був до початку війни.

Наслідки збройної агресії негативно вплинули на всі без виключення державні інституції України, вони не могли не відобразитися і на функціонуванні судової гілки влади. За статистичними даними, українські суди із початку повномасштабного вторгнення винесли понад 150 тисяч рішень, для порівняння – у мирні часи в аналогічний період судді виносили орієнтовно 300 тисяч рішень [4]. Якщо брати до уваги ті суди, які працюють «в тилу», то фактично особливих змін щодо відправлення правосуддя вони не зазнали, проблема полягає саме у можливості здійснювати правосуддя тими судами, які знаходяться у прифронтових або навіть у фронтових містах та селищах, з іншого боку – проблема криється у можливості доступу до правосуддя в таких регіонах для учасників судового процесу. Це питання є доволі актуальним в сучасних обставинах, адже війна постійно створює певні перешкоди в доступі до правосуддя у «фронтових» регіонах для учасників судового процесу.

Загальновідомо, що більшість областей України щодня піддаються ракетним та авіаційним обстрілам, іншим терористичним діям агресора. Тож, в розрізі даних обставин постає питання щодо забезпечення доступу населення до правосуддя та як потрібно взагалі здійснювати відправлення правосуддя в умовах війни.

Відповідно до положень ст. 55 Конституції України [3], кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, та до ст. 3 Конституції України [2], де є ствердження щодо забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави. При цьому, ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], гарантує право на доступ до правосуддя, закріплюючи положення про те, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Тож, безумовно функціонування судової системи має продовжуватися попри усі перепони.

Із запровадженням воєнного стану в країні Верховною Радою України було внесено певні зміни до процесуальних законів, зокрема до ЦПК України та ГПК України. Не можна залишити поза увагою і Рекомендації Ради суддів України, в яких порушуються питання щодо можливості розгляду справ в режимі відео-конференції, можливості відкладення розгляду судових справ та інші заходи, спрямовані, перш за все на забезпечення безпеки суддів та учасників процесу.

Проаналізувавши думки практиків та нормативну базу, можна зробити твердження, що в умовах війни відправлення правосуддя, беззаперечно, здійснюється, але варто враховувати низку таких особливостей як зміна територіальної підсудності справ, розгляд справ в режимі відео-конференції, відкладення розгляду справ, розгляд судом справи за відсутності учасника справи. Фактично всі вищевказані заходи спрямовані саме на те, аби убезпечити суддів, працівників апарату суду, учасників справи від потенційної загрози з боку РФ в повсякденному житті. Але в цих заходах також криється низка недоліків, які ускладнюють відправлення правосуддя і доступ до нього.

Якщо брати до уваги зміну територіальної підсудності справ, то відповідно до Розпорядження Голови ВС від 21 жовтня 2022 року № 61 [6], враховуючи неможливість здійснення правосуддя Артемівським міськрайонним судом Донецької області під час воєнного стану, територіальну підсудність справ цього суду визначено Дружківському міському суду Донецької області. Таких випадків наразі дуже багато у різних областях, оскільки певні суди опинилися в епіцентрі бойових дій.

З одного боку дане впровадження забезпечує безперервність відправлення правосуддя в Україні, але з іншого боку – породжує певні негаразди. Зокрема, внаслідок зміни територіальної підсудності справ на суди спрямовується надзвичайно велике навантаження, що зумовлює затягування розгляду справ і, як наслідок, зниження ефективності судового розгляду і порушення засади «розумності строку розгляду справи судом», особливо якщо брати до уваги розгляд тих справ, які через свою складність тривають роками. Виникають проблеми із доступом суду до матеріалів справи, яку йому доручено розглядати, адже далеко не всі справи є в електронній формі, тож паперові справи досить важко переправити із суду, який, наприклад, знаходиться у прифронтовому містечку і це, беззаперечно, потребує часу.

Запровадження зазначеного заходу породжує для учасників судового процесу труднощі у визначенні «потрібного» суду, до якого слід звертатися з метою захисту своїх приватних прав та інтересів. До того ж, у позивача є кілька способів подати позовну заяву, то як надати позов до канцелярії суду або направити його поштою. Здавалося б, жодних перешкод немає, але якщо поглянути глибше, то велика кількість відділень тимчасово не мають можливості працювати через об'єктивні причини, тому не надають свої послуги населенню. Якщо брати до уваги спосіб безпосереднього подання позовної заяви до відповідного суду – це ставить під загрозу, перш за все, безпеку позивача, зумовлює значні матеріальні витрати для реалізації свого права на судовий захист. Також у позивача є можливість направити позов електронною поштою

або за допомогою платформи «Електронний суд», але Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система поки що повноцінно не запрацювала в Україні, до того ж, неврегульованим залишається питання щодо процесуально правильного подання до суду документів. Адже, хоча суд і може приймати документи як у паперовому, так і в електронному вигляді, що таке електронний документ, суди тлумачать по-різному, розходяться думки і суддів Великої Палати Верховного Суду. Тож, з огляду на вказані обставини, більшість позивачів будуть змушені ігнорувати порушення їх права і не можуть звернутися до суду із позовом. Це, фактично, і є однією із проблем в аспекті доступу до правосуддя в умовах війни.

Необхідним є аналіз рекомендації щодо відкладення розгляду судових справ як заходу доступу до правосуддя в умовах війни. Відкладення можливе як за ініціативою суду, так і за клопотанням учасників процесу. В розрізі даного питання варто пригадати ст. 6 ЄСПЛ, в якій наголошується, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку...» [1]. Із практики ЄСПЛ, «поняття розумного строку має визначатися з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також ступінь важливості предмета спору для заявника...».

На практиці можуть траплятися випадки, коли протилежною стороною відкладається розгляд судових справ зовсім не з мотивів безпеки і це можна вважати певним зловживанням повноваженнями з боку потенційного відповідача. Це в свою чергу знову ж таки призводить до затягування розгляду справи і до неефективності розгляду.

До того ж, нормативно не закріплено жодної вказівки на максимально можливий строк відкладення розгляду судової справи, що породжує низку міркувань стосовно порушення безперервності відправлення правосуддя в Україні. Отже, варто на законодавчому рівні закріпити цей максимально можливий строк відкладення розгляду, аби убезпечити учасників справи від можливих зловживань.

Щодо рекомендації Ради суддів України стосовно проведення судових засідань онлайн, то це не є новелою для судової системи України, адже подібна практика мала місце за часів поширення коронавірусної хвороби. Даний спосіб набуває особливо важливого значення в сучасних реаліях, адже перш за все, він надає змогу захистити учасників судового процесу, суддів, персонал суду від загрози військової агресії рф. До того ж, механізм і особливості онлайн-судочинства розробляються і вдосконалюються на законодавчому рівні, починаючи із 2019 року. Звісно, що навіть онлайн-судочинство перебуває під знаком питання в умовах війни, оскільки в багатьох населених пунктах є проблеми з електропостачанням та, відповідно з доступом до мережі Інтернет, що унеможлиблює їх приєднання до онлайн-засідання.

Не можна залишити поза увагою і Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду» від 21 вересня 2022 року [5]. Даним нормативно-правовим актом

було включено ст. 4¹ до Закону України «Про міжнародне приватне право». Таким чином, за учасниками приватноправових відносин з іноземним елементом було закріплено право на укладання угоди про вибір суду, що є своєрідним проявом принципу автономії волі сторін. Даною угодою сторони мають змогу визначити підсудність судам певної держави або одному чи кільком конкретним судам певної держави справ у спорах, які виникли чи можуть виникнути між ними у зв'язку з такими правовими відносинами. Натомість положеннями даної статті закріплено і застереження у вигляді імперативної норми, а саме вимогу про те, що така угода не може передбачати зміну виключної підсудності справи з іноземним елементом судам України. Тобто, в даному випадку автономія волі має дещо обмежений характер. Але навіть незважаючи на це, дана стаття беззаперечно є позитивним нововведенням, оскільки значно розширює обсяг можливостей учасників приватноправових відносин з іноземним елементом. Особливо необхідним це є в умовах війни в Україні, на тлі постійно існуючої загрози безпеці населенню з боку РФ.

Підсумовуючи, варто сказати, що війна внесла певні корективи в процес відправлення правосуддя судами України, але попри всі труднощі судова гілка влади продовжує функціонувати, продовжує стояти на сторожі справедливості, адже навіть в умовах воєнного стану, гарантоване Конституцією України, право на судовий захист не може бути обмежене.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята і проголошена 04.11.1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n265 (дата звернення 04.11.2022).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 3.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 55.
4. Особливості здійснення правосуддя в умовах війни : *Юридична практика* : веб-сайт. URL: <https://pravo.ua/osoblyvosti-vidpravlennia-pravosuddia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення: 04.11.2022).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду : Закон України від 21 вересня 2022р. № 2627-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-20#Text> (дата звернення 05.11.2022).
6. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану (Артемівський міськрайонний суд Донецької області) : Розпорядження Голови Верховного Суду від 21 жовтня 2022р. № 61. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/Rozp_61_21_10_2022.pdf (дата звернення: 04.11.2022). Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.11.2022).

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНИХ ВОЄННИХ КОМПАНІЙ ТА ЇХ МІСЦЕ В ВОЄННОМУ КОНФЛІКТІ В УКРАЇНІ

Антіпова Катерина, Клименко Юлія

студентки 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сьогодні ми живемо на порозі трансформації відносин усередині владних структур, і все більшої актуалізації набирає питання виходу комерційної сфери безпеки за рамки традиційних державних інституцій.

На міжнародній арені посилюється роль недержавних суб'єктів, а саме – приватних військових компаній (далі – ПВК), які безпосередньо надають професійні послуги, пов'язані з веденням війни. Це не що інше, як корпоративні організації, що торгують воєнним мистецтвом, надають технічну допомогу та ведуть стратегічне бойове планування.

Останніми роками ПВК почали активно залучатися на контрактній основі у війни та збройні конфлікти, загалом під час війни в Іраку у 1991 році, в грузинській агресії 2008 року, конфліктах у Пакистані, Афганістані та війні в Україні зокрема.

Тому в умовах воєнного часу усе більше уваги приділяється питанню «приватизації застосування сили», безпосередньо статусу цих комерційних компаній та ймовірності притягнення до відповідальності. А головним викликом постає завдання ненадання монополії росії на легітимне насильство.

Визначення ЧПК є й досі несформованим, єдиною формальною спробою визначити правовий статус таких комерційних структур зосереджено у Документі Монтрью, де приватні військові та охоронні компанії визначаються як «приватні підприємницькі суб'єкти, які надають військові та охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Військові та охоронні послуги включають, зокрема, озброєну охорону і захист людей і об'єктів, наприклад транспортних колон, будівель та інших місць; техобслуговування та експлуатацію бойових комплексів; утримання під вартою в'язнів; і консультування або підготовку місцевих військовослужбовців і охоронців» [2].

Погоджуючись з думкою Г. Кохана, можна зазначити, що ПВК – це результат двох процесів: приватизації – коли приватні військові компанії беруть на себе функції зі сфери надання послуг із забезпечення безпеки з метою вирішення завдань, раніше властивих збройним силам держав [3, с.145]. Тобто фактично, ПВК є приватними прибутковими структурами, які надають військові та/або охоронні послуги.

Але є й такі випадки, коли ПВК стають прихованим інструментом для впливу держав на хід збройних конфліктів. ПВК виступають як актори на міжнародній арені в умовах ведення гібридної війни, які набувають свого поширення у XXI столітті як війни у поєднанні застосування конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних цілей, основним інструментом якої є створення державою-

агресором в державі, що обрана для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії [3, с.144].

Правовий статус приватних військових компанії є недостатньо регламентованим. Держава, в якій перебувають ПВК, не несе відповідальності за протиправні дії приватних військових компаній, якщо вони діяли за її вказівками, інструкціями або вона здійснювала над ними ефективний контроль.

В той же час, в країні-агресорі функціонують ПВК, відомі своєю «темною репутацією», які можна віднести до терористичних організацій. Зокрема, ПВК «Вагнера» виступає закритою воєнізованою організацією.

Перші свідчення про діяльність ПВК Вагнера на території України (на Донбасі) зафіксовані українськими спецслужбами в травні 2014 року [14]. рф використовує тут ПВК Вагнера як елемент гібридної війни росії проти України. Під вивіскою приватної компанії зібрано інтернаціональних найманців, але основою цієї структури є російські військовослужбовці, які виконують накази російського командування. Вони проходять підготовку на базі 10-ї окремої бригади спецпризначення ГРУ росії. Бійці компанії і їх командири, на чолі з «Вагнером», отримують відомчі нагороди, підписані особисто Президентом росії. Важке озброєння і техніку вони отримують безпосередньо з баз зберігання МО рф. Від кадрових військовослужбовців Збройних сил рф їх відділяє тільки формулювання в контракті та розмір грошового забезпечення, а також те, що офіційній Москві від них легше відмовитися [4, с.15].

Такою ж структурою постає московська ПВК «E.N.O.T. Corp», яка займається наче б то військово-патріотичною роботою і збиранням допомоги для т. зв. ДНР і ЛНР. Проте, інші матеріали засвідчують пряму причетність «E.N.O.T. Corp» до військових операцій в зоні бойових дій – «зачистці ополченців в Антрациті», «бойових діях на стороні терористів» і «супроводі «гуманітарних» конвоїв» [1, с.67].

Особливість так званої «приватної військової компанії Вагнера» є те, що офіційно не існує (її немає в реєстрі юридичних осіб ні в Російській Федерації, ні в будь-якій іншій країні), що дуже ускладнює процес притягнення до відповідальності.

Відповідно до Документу Монтьрьо пп. «а» п.26 ч. Е співробітники ПВК зобов'язані, незалежно від свого статусу, дотримуватись застосовного міжнародного гуманітарного права, так само, якщо такі особи виконують урядові владні функції, повинні дотримуватись зобов'язань держави за міжнародними стандартами в області прав людини та, найголовніше, підлягають судовому переслідуванню, якщо вони роблять вчинки, кваліфіковані як злочини за застосовним національним чи міжнародного права.

В контексті воєнних подій в Україні росія залучила на війну проти України понад 8 тисяч найманців приватної військової компанії «Вагнера», більшість з яких – колишні ув'язнені. Станом на листопад 2022, вперше в історії постраждали від російської війни проти України подали цивільний позов до Високого суду Лондона проти президента рф володимира путіна та підконтрольної Кремлю приватної військової компанії "Вагнер" та її засновника евгена пригожина за

"навмисне заподіяння шкоди та страждань шляхом використання тероризму як інструменту війни для просування кримінальних амбіцій злочинного президента", оскільки за Документом Монтрё начальники співробітників ПВК, такі, як: урядові посадові особи, будь то військові командири або цивільні начальники, або директори або керівники ЧВК, можуть нести відповідальність за злочини з міжнародного права, скоєні співробітниками ПВК, які перебувають під їхньою ефективною владою та контролем, через те, що вони не здійснили належного контролю над ними, відповідно до норм міжнародного права. Відповідальність начальника може виникати не тільки на підставі контракту.

Що стосується порушення прав людини приватними військовими компаніями та їх подальше притягнення до відповідальності, то в ідеалі, на наш погляд, будь-яка держава, яка бажає залучити «ресурси» ПВК, співробітники якої, швидше за все, беруть участь у бойових діях повинна інтегрувати цих осіб до її Збройних сил через звичайні процедури найму.

Таким способом вирішується питання юридичної обов'язковості прав людини для приватних військових компаній (шляхом їх закріплення у контрактах із так званими найманцями). Що в свою чергу дасть змогу подавати цивільні позови на дії працівників приватних військових компаній.

Література:

1. Дахно О.Ю. Світовий досвід створення та розвитку приватних військових компаній як інструмента реалізації національних інтересів. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури* 12 (2), 61-68, 2020.
2. Документ Монтрё о соответствующих международно-правовых обязательствах и передовых практических методах государств, касающихся функционирования частных военных и охранных компаний в период вооруженного конфликта. *Електроний ресурс*. – Режим доступу: URL: <https://www.montreuxdocument.org/pdf/document/ru.pdf>
3. Кохан Г. Приватні військові компанії в умовах ведення гібридної війни. *Знання європейського права*, (3), 144-150, 2020.
4. Кириченко С.О. Роль приватних військових компаній у воєнних конфліктах. *Воєнна та інформаційна безпека держави*. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, 12-17, 2021.

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ РОСІЙСЬКОЇ «ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ»

Ковган Карина

студентка 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Права і свободи людини, механізм їх гарантування та дотримання становлять суть конституційно-правової політики кожної цивілізованої держави та визначають гуманістичний вектор міжнародної політики співіснування та

подальшої співпраці міжнародного товариства у ХХІ ст. Переважна більшість країн сучасного світу ратифікувала міжнародно-правові акти у галузі прав людини, визнавши їх пріоритет в системі національного права. В умовах правової глобалізації національні правові системи активно трансформуються під егідою утвердження демократії і верховенства права, впроваджуючи міжнародні стандарти прав і свобод людини і громадянина та їх захисту. Разом з тим, пріоритет прав людини у сучасній міжнародній політиці і праві став підґрунтям формування концепції «гуманітарної інтервенції», яка передбачає право міжнародної спільноти втручатися у внутрішні справи суверенної держави у випадках, коли держава грубо порушує права та свободи людини [1, с. 4].

В юридичній літературі висловлюються думки, що такі спроби обмеження державного суверенітету є нічим іншим як штучне створення кон'юнктурних версій «альтернативного» міжнародного права з боку окремих зацікавлених суб'єктів міжнародних відносин [2, с. 9].

Дійсно, сьогодні ми стали свідками спроби Російської Федерації нав'язати світовому співтовариству своє бачення засад міжнародного гуманітарного права, застосувавши *jus bellum* заради «захисту» російськомовних громадян України. Зазначимо, перефразовуючи Абейя [3, с. 67-68], що «права російськомовних людей» стають химерою та абераційним наслідком низки своєю чергою абераційних, штучних заходів, а саме «спасіння» російськомовних людей від «геноциду» та їх «звільнення» від «нацистського» режиму. І хоча Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш виступив із заявою про відсутність геноциду на Донбасі [4], саме ця абераційна загроза правам російськомовних людей вже упродовж тридцяти років є для рф приводом для військової агресії проти Молдови, Грузії, Сирії та України.

І вона не тільки не зникає, але і не має зникнути з порядку денного рф, оскільки всі зовнішні абераційні загрози є запорукою внутрішньої політичної стабільності самої неофашистської влади рф, яка, грубо порушуючи права своїх громадян на гідне і вільне життя, цинічно пропагує ідеологію «руського миру». Сьогодні дії рф слід кваліфікувати як геноцид українського народу, оскільки українських громадян, незважаючи на їх національну приналежність і мову, позбавляють основоположних прав людини – права на життя, на фізичну та психічну недоторканність, на мову, – вбиваючи, гвалтуючи, насильно депортуючи та русифікуючи дорослих і дітей. Натомість міжнародні інституції проявляють сьогодні свою майже повну імпотентність як свого часу Ліга Націй.

Сьогоднішня ситуація в Україні слугує яскравим прикладом того, як грубе порушення прав і свобод українських громадян Російською Федерацією стає підставою не тільки для активної зміни національного законодавства, але й демонструє вплив конституційно-правової політики України на зміни в міжнародному праві – міжнародному кримінальному праві, міжнародному гуманітарному праві, міжнародному екологічному праві. Україна ставить на повістку дня питання модифікації поняття «геноцид», «екоцид», «біоцид», а також механізму притягнення винних осіб до відповідальності. Крім того, своєї правової оцінки потребують такі масові порушення конституційних прав

українських громадян, гарантованих статтями 25 і 33 Конституції України, як незаконне вивезення українських громадян російськими військовими на територію рф на примусові роботи в депресивні райони рф з відбиранням українських паспортів.

Річ у тім, що таке примусове вивезення трактується сьогодні в українській політиці та за кордоном як «депортація». Однак вживати даний термін в такому контексті вкрай некоректно, оскільки депортація означає примусове видворення з території національної держави іноземних громадян, які порушили законодавство цієї держави на її території, або ж виселення державою з недемократичним режимом власних громадян за межі своєї території з позбавленням громадянства. Відповідно, масове примусове вивезення державою іноземних громадян під час «гуманітарної інтервенції» з метою їх трудової експлуатації потребує відповідної юридичної кваліфікації. Міжнародна спільнота серйозно стурбована тим, як вплине на міжнародне публічне право та правосуб'єктність міжнародних організацій результат військової агресії рф проти України [5].

Такі події слід трактувати як зворотній бік глобалізації, коли внутрішня політика якоїсь держави зворотно позначається на ситуації на світовій арені [6, с. 142].

Таким чином, сучасна система міжнародного публічного права потребує своєї модернізації з метою удосконалення механізму реалізації системи прав людини на мир, життя, свободу, людську гідність та їх захисту від результатів втілення в життя таких псевдонаукових концепцій як, зокрема, «гуманітарна інтервенція», яка не тільки не сприяє захисту прав людини, але є відверто шкідливою як для суверенних прав національної держави, так і природних прав її громадян. Всі ці вкрай актуальні питання потребують ґрунтовних наукових розвідок не лише в площині міжнародного права, але, в першу чергу, науки конституційного права.

Література:

1. Charles B. Keely (ext.). Humanitarian Intervention and Sovereignty. Sankt Augustin, November 1995. 28 p. https://www.kas.de/documents/252038/253252/7_dokument_dok_pdf_1031_1.pdf/77cf2670-66ab-db66-6377-a7330364aa7c?version=1.0&t=1539668125069
2. Глотов Б., Калитюк Л. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: український контекст. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. Вип. 4 (15). С. 6-14.
3. Фуко М. Безопасность, территория, население. Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1977-1978 учебном году / М. Фуко; Пер. с фр. В. Ю. Быстрова, Н. В. Сулова, А. В. Шестакова. СПб.: Наука, 2011. 544 с. URL : <https://gtmarket.ru/library/articles/6693/6694>
4. Генсек ООН: на Донбасі немає геноциду, а росіяни – не миротворці. LB.ua. 23.02.2022. URL: https://lb.ua/world/2022/02/23/506432_gensek_oon_donbasi_nemaie.html
5. How Russia's Invasion of Ukraine Violates International Law. URL: <https://www.cfr.org/article/how-russias-invasion-ukraine-violates-international-law>
6. Герасіна Л. М. Глобальна конструкція політичної системи світу в умовах геополітичних зрушень сучасності. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2014. № 4 (23). С. 140-151.

УНІФІКАЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Кривний Владислав

студент 4 курсу 9 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Корнієнко Г.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Аналізуючи сучасний стан розвитку міжнародного приватного права як галузі права, можна вказати на те, що вона, як і будь-яка інша має в собі широкий спектр дискусійних питань, аналізувати які не просто доцільно, але й цілком необхідно.

Питання, на яке необхідно звернути увагу при вивченні такої галузі, як міжнародне приватне право, є й те, що пов'язано з уніфікацією норм права на національному та міжнародному рівнях. Як зазначає ряд дослідників, інтеграційні процеси в міжнародному приватному праві проявляються у взаємодії: по-перше, міжнародного та національного права; по-друге, національні правові системи між собою; по-третє, елементи одного порядку, з яких складається національна правова система (внутрішня правова взаємодія) [1, с. 127].

Безумовно, аналізуючи сучасний стан розвитку міжнародного приватного права можна прослідкувати певну домінуючу тенденцію, що полягає у посиленні такого явища, як уніфікація права. Підтвердженням цього, виступає те, що за останній час було створено багато організацій, які опікуються питаннями уніфікації норм міжнародного приватного права. У цьому контексті можна згадати Світову організацію торгівлі (СОТ), ЮНСІТРАЛ, Асоціацію уніфікації приватного права тощо.

Уніфікація права означає – однакові норми різних держав встановлюються шляхом укладення міжнародного договору, який передбачає, що кожна країна зобов'язана підтримувати своє внутрішнє законодавство відповідно до норм договору. Визначальною ознакою цього правового явища є те, що воно відбувається у двох правових системах – у міжнародному праві (шляхом укладення міжнародного договору) та у внутрішньому праві (шляхом імплементації положень договору у внутрішнє право).

З іншого боку, об'єднанням можна назвати національне співробітництво з метою створення єдиного міжнародного механізму регулювання відносин для спільних інтересів цих країн. Уніфікація права вважається різновидом правотворчого процесу, який відбувається переважно в рамках міжнародних організацій. Результати його найбільш помітні у сфері міжнародного приватного права, оскільки лише ця галузь національного права охоплює інтереси двох і більше держав. Основними результатами є розробка уніфікованих колізійних норм та уніфікованих матеріальних норм. На думку вчених, уніфікація права – це процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення відмінностей і

надання одноманітності правовому регулюванню однотипних або подібних видів суспільних відносин у різних країнах [2, с. 27].

На сьогоднішній день загальною важливістю характеризується питання чи є уніфікація необхідною взагалі. Тобто, фактично, є необхідність визначитися з тим, чи маємо ми застосовувати саме таке поняття й спосіб вирішення ряду правових проблем, чи маємо піти іншим шляхом. Є підстави вважати, що цей процес реалізується не найефективнішим чином: використовуються застарілі методи, а також установи, задіяні до уніфікації не повною мірою виконують завдання, поставлені перед ними тощо.

Інші чинники, що впливали на цей процес, пов'язані з тим, які погляди та правові позиції існують щодо цього. З одного боку, уніфікація пережила періоди, коли цьому питанню не приділялася належна увага. В інший період часу зазнавали поширення ідеї про те, що можна буде об'єднати значну частину національних правових систем у найкоротші терміни. Між тим, без перебільшень і недооцінок можливість створення однакових норм національного права, поступове накопичення досвіду в уніфікації дозволяє як вдосконалювати її форми, так і розширювати межі цього процесу.

Розглядаючи питання уніфікації в міжнародному приватному праві, доцільно згадати те, що процес «зближення права», може відбуватися не лише завдяки уніфікації. В даному контексті варто згадати також і кодифікацію. Безперечно, ці два процеси пов'язані між собою. Загальною метою кодифікаційної діяльності є прийняття кодифікаційного акту, спрямованого на вдосконалення форми та змісту законодавства. Водночас кодифіковані акти забезпечують чіткість, стабільність та ефективність функціонування та розвитку певної галузі законодавства. Для ефективної кодифікації, важливо враховувати близькість галузей законодавства при регулюванні однорідних відносин. Тому ухвалення відповідного акту має узгоджуватися з іншими кодифікованими актами та правовими нормами регулювання суміжних відносин. Тобто уніфікація норм міжнародного приватного права відіграє надзвичайно важливу роль для його кодифікації.

В останні роки спостерігається конкурентна боротьба між міжнародними організаціями за першість у аналізі найактуальніших проблем пов'язаних з регулюванням питань міжнародного приватного права, зусилля міжнародних організацій з популяризації власних розробок, узагальнення та публікація практики їх застосування проявляються також і у всебічному розгляді питання уніфікації. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на неефективності односторонньої роботи організацій. Доцільним вбачається об'єднання зусиль різних міжнародних організацій задля вирішення однієї проблеми у вигляді, як приклад, Ради з питань уніфікації.

Підсумовуючи, варто відзначити, що основні проблеми сучасного етапу розвитку міжнародного приватного права полягають у самій правовій природі цієї галузі права, її предметі, змісті і методі правового регулювання такого роду відносин. Вирішення цих питань ускладнене певним нашаруванням різних

правових систем, їх взаємодії з правом міжнародних організацій, а також міжнародно-правовими нормами як загального, так і спеціального характеру.

Література:

1. Грамацький Е. М. Актуальні проблеми міжнародного приватного права у світлі гармонізаційних процесів в Європі. Часопис Київського університету права. 2010. № 3. С. 126–129
2. Ющик О. І. Уніфікація в праві. Юридична енциклопедія: в 6 т. 2004. Том 6. 765 с

«НАМІБІЙСЬКІ ВИНЯТКИ»: ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ УКРАЇНИ

Лободюк Георгій

студент 4 курсу 3 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У лютому 2014 року російська федерація анексувала Автономну Республіку Крим та окупувала частини територій Донецької та Луганської областей, а у лютому 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення на територію України внаслідок чого також були окуповані частини Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської областей.

Одними із наслідків збройної агресії постали питання визнання, дій, рішень, актів, виданих на окупованих територіях органами та установами окупаційної влади, підприємствами, розташованих там, здійснюваних правочинів тощо. На вирішення цього набули актуальності «намібійські винятки»: документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Так, у період з серпня 2015 по грудень 2016 року ухвалили 2756 рішень, в яких посилалися на «винятки», у 2017 році – 8621, у 2018 – 13705, у 2019 – 15044, у 2020 – 8818, у 2021 – 8119 [1, с. 90; 2, с. 86]. Водночас, у період з лютого по листопад 2022 року в умовах повномасштабної війни було ухвалено 1758 рішень та постанов у судах першої та другої інстанції відповідно та 2 рішення касаційної інстанції, в яких суди посилалися на вищезгадані «винятки» [3].

Втім, під час застосування «винятків» також виникають певні проблеми, наприклад, стосовно визначення кола правовідносин, у яких вони можуть бути застосовані, проблеми непослідовності законодавчої політики держави стосовно цих «винятків» тощо.

Таким чином, питання «намібійських винятків» до сих пір залишається актуальним.

Починаючи з квітня 2014 року, тривалий час в національному законодавстві презюмувалась недійсність усіх актів (рішень, документів), виданих органами та/або посадовими, службовими особами на тимчасово окупованій території, що не створювало жодних правових наслідків (чч. 2, 3 ст. 9

Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» в редакції до 07.05.2022 р.). Ситуація дещо змінилася у зв'язку із прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 р. № 2268-VIII (далі – Закон № 2268), в ч. 3 ст. 2 якого були імплементовані «намібійські винятки». Так, акти і документи, видані на окупованій території як і раніше визнаються недійсними, за виключенням документів, що підтверджують факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях. Таким чином, на законодавчому рівні «намібійські винятки» застосовувалися під час реєстрації смерті або народження особи на окупованих територіях.

Якщо ж звернутися до правозастосовної практики, то тут коло правовідносин, у яких застосовуються «намібійські винятки», є дещо ширшим. Зокрема, вони застосовувалися при визначенні стажу роботи та подальшому призначенні пенсії. Так, Верховний Суд України у постанові від 22 жовтня 2018 р., пославшись на «намібійські винятки», визнав документи, видані на території, яка контролюється озброєними групами, і постановив, що вони повинні бути враховані при визначенні стажу роботи, необхідного для призначення пенсії, а отже надають право на отримання пенсії [4]. Аналогічна позиція міститься у Постанові ВС від 20.11.2018 р., Постанові ВС від 17.07.2019 р. тощо [5; 6]. Водночас, наявна і протилежна практика. Так, окружний адміністративний суд м. Києва у своєму рішенні від 06.09.2022 р. навпаки обмежився виключно законодавчими положеннями про визнання документів, що свідчать про народження та смерть особи, а тому позовну заяву залишив без задоволення.

Втім, застосування «намібійських винятків» на практиці не обмежується питаннями пенсійного забезпечення. Так, у Постанові ВС від 27.04.2022 р. суд у справі про відшкодування майнової шкоди внаслідок бойових дій на Донбасі у 2014 році вважає можливим застосувати названі загальні принципи («намібійські винятки»), сформульовані в рішеннях Міжнародного суду ООН та ЄСПЛ, в контексті оцінки документів, виданих закладами, що знаходяться на території проведення антитерористичної операції, як доказів, оскільки не прийняття їх призведе до порушень та обмежень прав позивача на соціальний захист [8]. Аналогічний висновок зробив ВС у своїй постанові від 25.03.2020 р. [9].

Крім того, «намібійські винятки» застосовуються при встановленні фактів, що підтверджуються актом про нещасний випадок, пов'язаний із виробництвом, актом (спеціальний) розслідування нещасного випадку (аварії), актом розслідування хронічного професійного захворювання (отруєння), виданих окупаційною владою [2, с. 86-87].

Варто зазначити, що застосування «намібійських винятків» не обмежується вищенаведеними правовідносинами та достовірно не відомо на яке коло правовідносин може бути поширено їх застосування.

Говорячи про «намібійські винятки» не можна не згадати нещодавню спробу їх «вбивства» з боку законодавця. Так, 14.03.2022 р. у Верховній Раді

України був зареєстрований законопроект №7165, який передбачав повну втрату чинності Закону № 2268, окрім його преамбули та ч. 4 ст. 13. Це б означало, з-поміж інших негативних наслідків для України (наприклад, унеможливлення використання Збройних сил України та інших військових формувань для відсічі агресії з боку росії), втрату чинності «намібійських винятків» які забезпечують дотримання прав і свобод осіб, що проживають на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях [10]. В решті-решт, цей законопроект був відкликаний та подано інший законопроект №7270 з урахуванням недоліків, який в подальшому був схвалений. Наслідком схвалення стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» від 21.04.2022 р. № 2217-IX, яким «намібійські винятки» з чч. 2, 3 Закону № 2268 перенесено у ч.ч. 2, 3 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Підбиваючи підсумки, можна побачити, що «намібійські винятки» є надзвичайно важливим для України у нинішніх умовах, особливо для осіб, які проживали або проживають на окупованих територіях нашої країни. Тим не менш, до сих пір виникають проблеми і в законотворчості, і в правозастосуванні, які потребують подальшого вивчення та вирішення.

Література:

1. Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. *Наукові записки НАУКМА*. 2017. Том 200. Юридичні науки. с. 85-92
2. Нестерович В. Ф. Застосування «намібійських винятків» у судовому захисті соціальних прав в Україні. *Збірник матеріалів I Маріупольського конституційного форуму «Людська гідність та забезпечення прав людини в умовах суспільних трансформацій»*. Київ: ВАІТЕ, 2021. 134 с.
3. Узагальнено автором на основі даних щодо судових рішень, які були внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень станом на 1 листопада 2022 року URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
4. Постанова Верховного Суду від 22.10.2018 р. по справі № 235/2357/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77310529>
5. Постанова Верховного Суду від 20.11.2018 р. по справі 227/4312/16-а URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78002183>
6. Постанова Верховного Суду від 17.07.2019 р. по справі № 302/757/17-а URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83070460>
7. Рішення окружного адміністративного суду м. Києва від 06.09.2022 р. по справі №640/2142/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106161318>
8. Постанова Верховного Суду від 27.04.2022 р. по справі № 426/10482/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104165129>
9. Постанова Верховного Суду від 25.03.2020 по справі № 310/1739/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88575080>
10. Пропозиції Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України до проекту Закону України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких положень Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Малюк Вікторія

студентка 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В

Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого

Конституція України є нормативно-правовим актом, який має вищу юридичну силу. Саме у статті 55 Конституції України [1] зазначається, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом, тобто кожному гарантується захист його прав і свобод у судовому порядку та суд не може відмовити у правосудді.

Стаття 6 Європейської конвенції з прав людини [2] визначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи судом.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] повноваження судів в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені. Забороняється скорочення або прискорення будь-яких форм судочинства. Водночас процесуальні кодекси не встановлюють особливих правил розгляду справ в умовах воєнного стану.

Це означає, що відповідно до правового регулювання суди воєнного стану повинні працювати в штатному режимі та розглядати справи за загальними правилами.

Проте на практиці це неможливо, оскільки вибір очевидний між продовженням роботи судів та забезпеченням безпеки життя та здоров'я учасників процесу, суддів та працівників суду. На сьогоднішній день організацію роботи всіх судів можна умовно поділити на три групи:

1) Суди, де взагалі не здійснюється справедливість у зв'язку з війною. Сьогодні це окремі райони 9 областей: Донецької, Луганської, Житомирської, Київської, Харківської, Чернігівської, Херсонської, Запорізької, Миколаївської областей. Карта таких судів постійно оновлюється та публікується Верховним Судом. Ці суди офіційно не працюють. Справи, передані до інших судів безпечного регіону, знаходяться на розгляді.

2) Суди, які розглядають лише невідкладні справи. Йдеться про справи щодо забезпечення діяльності військово-цивільної адміністрації, розгляду справ про адміністративні правопорушення та кримінальних справ, де передбачено можливість обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Інші справи в таких судах переважно не розглядаються. За висновками експертів, таких судів сьогодні більшість. Найбільш показовий приклад – суди, розташовані в Києві.

3) Суди, які продовжують розглядати справи. В основному це суди в західних областях України, де безпекова ситуація дозволяє розглядати судові справи.

Таким чином, у разі виникнення загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду та суддів будуть оперативно прийматися рішення про тимчасове зупинення судового провадження певним судом.

Справи, що мають невідкладний характер, розглядатимуться лише за письмовою згодою всіх учасників судового провадження. Судове засідання не може бути відкладено, щодо якого має бути розглянуте питання про обрання чи продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

З метою забезпечення безпеки учасників судового процесу та судів припиняється особистий прийом громадян керівництвом суду та обмежується допуск у судове засідання осіб, які не є учасниками судового засідання.

Якщо суд не зупинив провадження у справі, учасники судового провадження мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з військовими діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, в тому числі власних [4].

Верховний суд також зазначив, що введення воєнного стану на певній території є поважною підставою для поновлення процесуальних строків.

Описані особливості роботи судів в умовах воєнного стану нормативно не закріплені. Вони склалися як необхідна реакція на поточну ситуацію.

У такій ситуації, за відсутності нормативно закріплених особливостей здійснення судового процесу в умовах воєнного стану, всі ризики несуть учасники процесу.

Незважаючи на те, що більшість судових справ не розглядаються, усі строки подачі документів, доказів, оскарження рішень продовжують спливати за загальними правилами. Водночас, враховуючи ведення активних бойових дій, закриття відділень, евакуацію населення, навіть обмеження роботи пошти, сьогодні в багатьох випадках неможливо все встигнути.

Учасники судового процесу сьогодні не мають законодавчих гарантій, що справа не буде розглянута без них, а в майбутньому, після скасування воєнного стану, вони зможуть без негативних наслідків вчинити необхідні процесуальні дії.

Тому закріплення особливостей судового процесу в умовах воєнного стану є необхідністю. У свою чергу Асоціація правників України вже звернулася до Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України з пропозиціями щодо вдосконалення законодавства та забезпечення гарантій для учасників процесу.

Українська судова система продовжує функціонувати та гідно долати ускладнення, спричинені війною. Безперервне функціонування системи забезпечує Верховний Суд шляхом зміни територіальної підсудності [5]. Доступ до правосуддя може бути забезпечений шляхом безпосередньої участі в судових засіданнях або в режимі відеоконференції зв'язку. Водночас можна констатувати, що судді більш лояльно ставляться до учасників процесу, які з різних причин, викликаних воєнним станом, не можуть вчасно відвідувати судові засідання та

готувати процесуальні документи. Таке ставлення виражається в тому, що судові засідання переносяться, а строки подання процесуальних документів подовжуються.

Українська судова система продовжує функціонувати та гідно долати ускладнення, спричинені війною. Безперервне функціонування системи забезпечує Верховний Суд шляхом зміни територіальної підсудності. Доступ до правосуддя може бути забезпечений шляхом безпосередньої участі в судових засіданнях або в режимі відеоконференцзв'язку. Водночас можна констатувати, що судді більш лояльно ставляться до учасників процесу, які з різних причин, викликаних воєнним станом, не можуть вчасно відвідувати судові засідання та готувати процесуальні документи. Таке ставлення виражається в тому, що судові засідання переносяться, а строки подання процесуальних документів подовжуються.

Література:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>;
2. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ {Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97}. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text;
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>;
4. ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ, м. Київ, 31 травня 2022 року, справа № 140/8301/21, адміністративне провадження № К/990/ 9501/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104548549>;
5. Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану (зведена таблиця). URL: ВЕРХОВНИЙ СУД (court.gov.ua).

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мірошник Олександра

студентка 4 курсу 3 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Насамперед необхідно наголосити на тому, що з перших годин повномасштабного вторгнення військ РФ на територію нашої держави в лютому 2022 року функціонування всієї України зазнало вимушених змін. Такі вимушені зміни не оминули і сферу правосуддя у цивільному та господарському судочинстві, навіть після 8 місяців війни, судова влада в Україні не обмежується і не припиняються, вона працює з певними особливостями. Безпосередньо доступ до правосуддя являється однією із підстав розвитку та ефективного функціонування цієї важливою гілки влади в ролі самодостатнього та

повноцінного механізму охорони та захисту свобод і законних прав кожної особи [1, с. 8].

Беручи до уваги, що відповідно ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів, і ст. 12-2 названого Закону, де зазначено, що в умовах правового режиму воєнного стану суди діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України, а їх повноваження передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану суди не можуть бути обмежені. Можна констатувати, що навіть у період воєнного настану суди зобов'язані функціонувати.

В той період коли 9 мільйонів громадян України були вимушені покинути країну (за даними Верховного комісара з питань біженців ООН), під загрозу ставить питання доступу до правосуддя окремих категорій осіб. Звертаючись до рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012: «ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, або позбавлений такого права». Отже, в період масового переміщення громадян, навіть така вимога як належна поінформованість учасників справи у зв'язку з затримку доставки операторами поштового зв'язку кореспонденції може стати перешкодою у доступі до правосуддя. Законодавцю варто внести зміни щодо додаткового способу інформування учасників справи щодо перебіг судового процесу.

Відповідно, виключне значення в складних умовах сьогодення мають існуючі міжнародні стандарти справедливого судового розгляду та доступності правосуддя. Це стало таким важливим в першу чергу зважаючи на те, що наша держава взяла на себе зобов'язання згідно з п.1 статті 6 Конвенції з прав людини та безпосередньо через те, що Україна отримала статус держави-кандидата на членство в Європейській союз. Водночас, право на доступ до правосуддя не є абсолютним з точки зору його практичного забезпечення, до прикладу «Golder проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ зазначив, що вказане право в силу своєї природи вимагає державного регулювання (яке може змінюватися залежно від місця та часу, з урахуванням потреб і ресурсів як суспільства, так і конкретних осіб)[2]. Разом з тим, таке врегулювання не повинно завдавати шкоди змісту цього права та конкурувати з іншими правами, встановленими Конвенцією.

Потрібно зазначити, що відбулися зміни в деяких нормативних актах, наприклад 3.03.2022 р. був ухвалений Закон № 2112, який відредагував ч. 7 ст. 147 Закону про судоустрій, де зазначається, що коли суд не може здійснювати правосуддя з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, то може бути змінено територіальну підсудність судових справ, які розглядаються в такому суді, шляхом її передачі до суду, що територіально є найближчим до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. Проте, Верховна Рада залишила без змін ст. 27 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», тож

існує певна колізія. Голова Верховного Суду декілька раз видав розпорядження, один з прикладів це розпорядженням Верховного Суду від 06.03.2022 р. № 1/0/9-22 «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», враховуючи те, що суди не завжди можуть здійснювати правосуддя під час воєнного стану, було змінено, зокрема, територіальну підсудність Херсонського та Луганського апеляційного судів (справи передано до Дніпровського апеляційного суду). Також, був прийнятий закон про ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду» від 21 вересня 2022 року, де передбачені відповідні зміни до законодавства, зокрема про загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом.

Отже, варто констатувати той факт, що сьогодні вся судова система нашої держави переживає стикання з різними викликами, які мають як організаційний так і процедурний характер, наприклад, такі як:

Складна ситуація з утрудненням здійснення права бути почутим у цивільних та господарських спорах. Це стосується внутрішньо переміщених осіб.

Переміщення цивільних та господарських судів і суддів, а також зміна територіальної юрисдикції цих цивільних та господарських судів (за даними Верховного Суду 20 % судів під окупацією або в зоні бойових дій, за весь цей час підсудність було змінено більше 100 національних судів).

Затягування розгляду цивільних та господарських спорів (воєнний стан не впливає на перебіг процесуальних строків, проте може бути поважною причиною для поновлення або продовження процесуального строку). Європейський суд із прав людини займає позицію[4], що органи державної влади не можуть довільно посилатись на відсутність коштів як на виправдання невиконання судових рішень, водночас за виняткових обставин може бути виправдана затримка у виконанні рішень, проте вона не має бути такою, що позбавляє сутності право, яке захищається п. 1 ст. 6 Конвенції.

Систематична передача справ з одного цивільного чи господарського суду до іншого.

Труднощі в діяльності з метою забезпечити сталий доступ до останньої судової практики щодо цивільних та господарських спорів Верховного Суду, а також до Державного реєстру судових рішень.

Існують також перешкоди на практиці доступу до правосуддя у цивільних та господарських спорів в аспекті отримання безоплатної правової допомоги.

Перешкоди, котрі виникають під час провадження в різних категоріях цивільних та господарських спорів.

Значний масив появи нових категорій справ в порядку цивільного та господарського судочинства у зв'язку зі збройною агресією рф.

Підсумовуючи викладене, варто зауважити про те, що подальшу розробку даного питання доступу до правосуддя у цивільних та господарських справах в умовах війни з рф потрібно реалізовувати шляхом плідного фахового обговорення практичних викликів для цивільного та господарського судочинства під час війни та подальшого розвитку сфери цивільного та господарського

правосуддя з точки зору міжнародних стандартів належної процедури з урахуванням необхідності подальшої адаптації українського законодавства до законодавства ЄС, адже відповідно до практики ЄСПЛ доступ до правосуддя повинно бути «практичним та ефективним», а не «теоретичним і ілюзорним[3]».

Література:

1. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. Х.: Право, 2008. 304 с.
2. Golder v. United Kingdom. No 4451/70. 21 February 1975. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>.
3. Hornsby v. Greece. No 18357/91. 19 March 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#top
4. Romashov v. Ukraine. No 67534/01. 27 July 2004. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["\"CASE%20OF%20ROMASHOV%20v.%20UKRAINE\""\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-61946"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВА НА ВИБІР СУДУ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Парамонова Каріна

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Корнієнко Г.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Попри повномасштабне військове вторгнення держави агресора на територію України та бажання знищити кожен сферу суспільного життя, наша держава не тільки не занепадає, а й постійно розвивається у різних напрямках, зокрема, в царині міжнародного приватного права. Актуальним в умовах поступової зміни світоглядної парадигми буде дослідити, які ж зміни відбулися у Законі України «Про міжнародне приватне право» у жовтні цього року та яка їх роль.

Так, як відомо, в умовах воєнного часу Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що однозначно можна вважати великим досягненням та позитивним зрушенням. З цього моменту наша держава матиме не лише доступ до фінансової допомоги, про яку чомусь найбільше говорять в аспекті набуття нового статусу, а й збільшуватиметься потік іноземних інвестицій та виникне необхідність реального приведення законодавства у відповідність до здобутку Співтовариства. Обидва останніх аспекти мають безпосередній зв'язок з міжнародним приватним правом.

Так, приплив іноземних інвестицій та зацікавленість юридичних осіб у співпраці з резидентами України збільшить кількість відносин з іноземним елементом, які підпадають під регулювання міжнародного приватного права. Крім цього, в процесі Європейської інтеграції будуть вноситись зміни до

багатьох актів, зокрема і на виконання міжнародних договорів, що зачіпатимуть приватноправові відносини з іноземним елементом.

Безпосередньо пов'язаною із названими аспектами є новела Закону України «Про міжнародне право» щодо угод про вибір суду. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду» від 21.09.2022 № 2627-IX було доповнено Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV статтею 4-1, яка визначає, що учасники приватноправових відносин з іноземним елементом можуть укласти угоду про вибір суду, якою визначити підсудність судам певної держави або одному чи декільком конкретним судам певної держави справ у спорах, що виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з такими правовими відносинами [1].

Ця норма також встановлює форму відповідної угоди – письмову з вказівкою, що у випадку вибору суду України до такої форми застосовуються вимоги вітчизняного законодавства. Також досить важливим є те, що, якщо до певної категорії справ встановлена виключна підсудність судам України, то така угода не може її змінювати, а наслідки недійсності правочину, частиною якої є така угода, не застосовується до самої угоди про вибір суду.

Як пояснив Голова Комітету з питань правової політики Денис Маслов, цей документ спрямований на покращення інвестиційного клімату в Україні. «Ми сьогодні дозволяємо угоду про вибір суду й надаємо право сторонам на розгляд справ у тому суді, якому вони довіряють, зокрема й не українському, а будь-якому іноземному. Це однозначно покращить наш інвестиційний клімат і допоможе нашим компаніям, підприємствам встановлювати ділові зв'язки та співпрацювати з іноземними партнерами», – зазначив політик [2]. Таку слушну позицію варто підтримати, адже у іноземних інвесторів можуть існувати певні перестороги щодо вибору суду, зокрема українського, а тепер маємо ще більш сприятливий клімат для їх діяльності.

Отже, цієї осені відбулися важливі зміни у Законі України «Про міжнародне приватне право», вони дозволили сторонам приватноправових відносин з іноземним елементом обирати суд, який вирішуватиме можливі спори між ними. Впровадження такої норми можна вважати важливим кроком в процесі Європейської інтеграції, адже це значно впливе на перспективи залучення іноземних інвесторів, а також саме прийняття відповідного закону у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду слід розглядати як один із етапів приведення законодавства у відповідність до Європейського Союзу, адже ця Конвенція підписана більшістю членів ЄС.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду: Закон України від 21.09.2022 № 2627-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 15.10.2022).
2. Іноземний бізнес в Україні зможе обирати суд, якому довіряє: портал ЛІГА:ЗАКОН. URL: https://biz.ligazakon.net/news/214113_nozemniy-bznes-v-ukran-zmozhe-obirati-sud-yakomu-dovrya (дата звернення: 15.10.2022).

ПРИВАТНА ВІЙСЬКОВА КОМПАНІЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА СПРОБИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Пиган Станіслав

студент 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Питанню присутності та участі приватних військових та охоронних компаній (ПВОК) у збройних конфліктах приділено недостатньо уваги. Так вже сталося, що широкі верстви населення навіть не допускають думки про участь приватних військових компаній на стороні якоїсь з сторін, а ті, хто все ж припускає, засуджують це. Але “феномен” звернення до послуг приватних компаній у ході військових дій сам собою аж ніяк не новий. Подібні організації відігравали свою роль як у минулих, так і в сучасних війнах, починаючи від давнини і закінчуючи конфліктами, що ведуться на теперішній час. Однак, мабуть, історики розглядали їх лише як допоміжний аспект військових дій, не враховуючи при цьому, що їх статус і значення потребують детального вивчення.

На сьогоднішній день стан справ дещо змінився. Деякі сторони розглядають ПВОК як невід’ємну складову військових кампаній. З часів закінчення холодної війни попит на ПВОК зріс настільки, що зараз існує динамічна індустрія ПВОК, що пропонує дедалі ширший спектр послуг (чисельність співробітників деяких компаній вимірюється десятками тисяч і більше). За своїми розмірами та охопленням діяльність сучасних ПВОК являють зовсім нове явище [1, с. 5].

Для хоча б якогось врегулювання діяльності ПВК, за ініціативи Федерального департаменту закордонних справ Швейцарії та Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ) за результатами обговорення питання ПВОК було зроблено перші ретельно сформульовані висновки і 17 вересня 2008 року розроблено «Документ Монтре про відповідні міжнародно-правові зобов'язання та передові практичні методи держав, що стосуються функціонування приватних військових та охоронних компаній у період збройного конфлікту». Поряд з представниками ще 16-ти держав до складання тексту доклали руку також і урядові експерти з України [1, с. 9].

Одразу варто зазначити, що Документ має декларативний характер, це основа для можливої міжнародної нормативної бази щодо діяльності приватних військових компаній. Його положення не є обов'язковими і мають рекомендаційний характер, про що зазначено в пункті 3 тексту Передмови. Метою створення цього акту було роз'яснити ПВК та тим, хто їх залучає юридичні зобов'язання щодо міжнародного гуманітарного права та стандартів у галузі прав людини.

Ініціативу, висунуту Швейцарією, підтримали уряди 17 держав із різних регіонів світу. При тому варто наголосити, що російської федерації серед цих держав не було і немає [2, с. 2].

При розробці Документа активно використовувалися знання та досвід представників цієї галузі, експертів з науково-академічних кіл та неурядових організацій. Вперше в заяві міжурядового характеру чітко визначено найважливіші та актуальні міжнародні зобов'язання, що стосуються приватних військових та охоронних компаній, та спростовується поширена помилка стосовно того, що приватні компанії діють у правовому вакуумі.

Сам документ складається із двох частин. У першій дається визначення таким поняттям як ПВК (у документі вони позначені ПВОК – приватні військові та охоронні компанії), персонал ПВК, держави-контрагенти тощо. У частині другій міститься комплекс положень щодо понад 70 передових практичних методів, розроблених для сприяння державам у виконанні цих зобов'язань. Жодна з частин не є юридично обов'язковою і не має на меті легітимізувати використання ЧВОК за будь-яких конкретних обставин [3, с. 3].

Якщо враховувати приписи Документа, то ПВК (ПВОК) – це приватні суб'єкти підприємництва, які надають військові та/або охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Військові та охоронні послуги включають, зокрема, озброєну охорону та захист людей та об'єктів, наприклад транспортних колон, будівель та інших місць; техобслуговування та експлуатацію бойових комплексів; тримання під вартою ув'язнених; та консультування або підготовку місцевих військовослужбовців та охоронців.

З урахуванням того, що ПВК – це юридична особа, якщо наймачем ПВК є держава або міжнародна організація, виникає явний перетин норм внутрішнього, міжнародного публічного та міжнародного приватного права. З одного боку, за аналогією з транснаціональними корпораціями, ПВП можна було б віднести до сфери міжнародного приватного права, проте та сфера, в якій вони працюють – сфера підтримки міжнародного миру і безпеки, є публічно правовою. Крім того, ситуація, при якій ПВК, що зареєстрована в одній державі, наймається урядом іншої для роботи в третій державі сьогодні не є чимось незвичним. Необхідно також враховувати імовірність того, що особовий склад подібного ПВК може складатися з громадян різних держав. У сукупності ми маємо справу з перетином різних національних юрисдикцій з нормами міжнародного права, що може породити масу правових колізій.

Саме тому при вирішенні питань, що стосуються відповідальності ПВК, однією з найважливіших проблем є питання визначення громадянства ПВК. Проблема громадянства юридичних осіб сама по собі відноситься до числа досить неоднозначних питань міжнародного права, так як існують різні підстави приналежності до громадянства, наприклад критерій інкорпорації, критерій місцезнаходження виконавчого органу, критерій місця здійснення основної своєї діяльності та інші. У цьому аспекті Документ Монтре надає рекомендації державам у яких ПВК була зареєстрована, державам, у яких ПВК провадить свою діяльність та тим державам, які заключають з ПВК контракти про надання послуг. Але чи можна вважати персонал ПВК найманцями?

Комбатантами їх вже вважати не можна, оскільки вони можуть діяти разом з регулярними військами якоїсь держави, але структурно не входять до збройних

сил жодної зі сторін. Ситуація зі статусом найманця дещо більш реалістична, але найманцем визнається особа, яка була завербована для участі у бойових діях, а персонал ПВК залучають до бойових дій лише у виняткових випадках. Здебільшого їх роль полягає у охоронних функціях [2, с. 1].

Таким чином, існування монополії держави на застосування сили не позбавляє її права делегувати приватним суб'єктам певні функції, які передбачають застосування сили, однак у міжнародному праві немає акту, який би на належному рівні регулював дане питання. Складається ситуація, за якої приватні військові і охоронні компанії формально не є суб'єктами міжнародного права, однак при цьому вони беруть безпосередню участь у важливих процесах, пов'язаних зі сферою підтримки міжнародного миру і безпеки, залишаючись при цьому в рамках чинного міжнародно-правового поля. Документ Монтре є першим міжнародним документом, що встановлює міжнародні стандарти діяльності ПВК у період збройних конфліктів, та є основою для майбутньої кодифікаційної роботи у цьому напрямі.

Література:

1. Документ Монтре про відповідні міжнародно-правові зобов'язання та передові практичні методи держав, що стосуються функціонування приватних військових та охоронних компаній у період збройного конфлікту від 17 вересня 2008 р. (рос. мовою) // [Електронний ресурс] // URL: <https://www.montreuxdocument.org/pdf/document/ru.pdf>
2. Метелина О.В. Вопрос статуса частных военных и охранных компаний. Документ Монтре. Вестник Чувашского университета.
3. Лист Постійного представника Швейцарії при Організації Об'єднаних Націй від 2 жовтня 2008 року на ім'я Генерального секретаря Асамблеї ООН. Шістдесят третя сесія, пункт 76 порядку денного (рос. мовою) // [Електронний ресурс] // URL: <http://conjuncture.ru/wp-content/uploads/2017/03/montreau-17-09-2008.pdf>

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Птиця Вадим

студент 3 курсу 2 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією як наслідок спричинив загострення процесів націоналізації. Дана війна стала причиною створення особливих правових норм щодо націоналізації об'єктів приватної власності рф та її резидентів.

Дослідження сучасних проблем націоналізації в умовах війни є дуже важливим у даній ситуації, адже удосконалення нормативної бази у цій сфері є вкрай важливим.

Націоналізація є досить суперечливим явищем, адже наразі ні в одному нормативно-правовому акті України не розкривається зміст поняття

«націоналізація» та підстави її застосування. Хоча у положеннях статей 10 та 397 Господарського кодексу України згадується даний інститут, його визначення кодексом не надається [1]. Визначення терміну «націоналізація», до прикладу, надається в українській Юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка, відповідно до якої, націоналізацією слід вважати безоплатне або платне відчуження майна з приватної власності фізичних або юридичних осіб у державну власність [7, с. 82].

Отже, у даному сенсі поняття «націоналізація» є досить близьким до термінів «відчуження» та «вилучення», які застосовуються у законодавстві України. Введення воєнного стану в Україні передбачає встановлення особливих підстав для відчуження та вилучення майна. Так, відповідно до п.4 ч.1 ст.8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», державою можуть здійснюватись такі заходи правового режиму воєнного стану: «примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка» [5].

Також, згідно зі ст. 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану має бути здійснене з обов'язковими відшкодуванням його вартості (або перед відчуженням або після нього). З іншого боку, щодо вилучення майна в таких умовах, відшкодування його вартості не передбачається [4].

Наслідком ведення агресивної війни Російською Федерацією проти України стало прийняття нового Закону України «Про основні засади вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів». Відповідно до ст.3 цього Закону, «рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію указом Президента України». Отже, саме до націоналізації об'єктів права власності рф та її резидентів було встановлено інший порядок прийняття. Об'єктами права власності рф та її резидентів, відповідно до ст.1 цього Закону, слід вважати «рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що знаходяться (зареєстровані) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать Російській Федерації та її резидентам». Також, слід зазначити, що резидентами можуть вважатися тільки «юридичні особи (їх філії, представництва), що здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України на території України, засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких прямо або опосередковано є Російська Федерація та/або у яких Російська Федерація прямо або опосередковано чи юридичні особи, засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких є Російська Федерація та/або у яких Російська Федерація прямо або опосередковано має частку у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, інше членство

(участь у будь-якій формі) у юридичній особі». Виходячи з цього, таке вилучення не може бути здійснене щодо об'єктів права власності фізичних осіб [3].

Н.Б. Москалюк зазначала, що «недоліком» даного закону є відсутність положень щодо повернення права власності попереднім власникам, адже здійснення подальшого урегулювання даного питання має ще раз підтвердити гуманність та демократичність правової системи України [2, с. 244–245].

Застосування цивільного законодавства як засобу ведення економічної боротьби в умовах війни не є новою практикою. Конфіскація приватних володінь та ліквідація підприємств здійснювалась, до прикладу, в часи Першої світової війни. Такі цивільно-правові механізми були направлені в більшості для компенсування та матеріального забезпечення громадян держави, яка понесла певні втрати під час війни. Також, дані дії можуть бути направлені на забезпечення збройних сил цієї держави, вирішення оперативних майнових питань [6, с. 194].

В умовах правового режиму воєнного стану, питання націоналізації є досить урегульованим, хоча специфіка сучасного збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією спричинила перевірку правових норм щодо відчуження та вилучення майна на практиці.

Ведення економічної боротьби проти РФ є важливим елементом російсько-української війни. На даний момент, підстави та наслідки націоналізації потребують докладнішої регламентації в майбутньому.

Література:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 19 серпня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
2. Москалюк Н.Б. Правові засади націоналізації в умовах російсько-української війни. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., 29–30 квіт 2022 р. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 242–245.
3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. : станом на 19 серпня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. : станом на 29 вер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. : станом на 29 вер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
6. Спесівцев Д.С. Концептуальні проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах війни : монографія. Луцьк : Завжди Поруч, 2022. 248 с.
7. Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Скрипкін Михайло

*курсант 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Запроваджений в Україні воєнний стан, так чи інакше впливає на всі сфери життя суспільства, що призводить до необхідності внесення змін до національних нормативно-правових актів майже всіх галузей. Варто зауважити, що своєчасне внесення змін до національного законодавства, їх адаптація до сучасних умов війни, надає змогу зменшити вплив та негативні наслідки в окремих сферах.

Так, в Законі України «Про міжнародне приватне право» останні зміни відбулись 15 жовтня 2022 році [4] у зв'язку з ратифікацією Конвенція про угоди про вибір суду, прийнятою Гаазькою конференцією міжнародного приватного права ще у 2005 році [2].

Метою роботи є аналіз міжнародних договорів за участю України, зокрема, вище згаданої Конвенції, які містять норми міжнародного приватного права та були прийняті/ратифіковані Україною в період з 24 лютого 2022 року по сьогоднішній день, тобто в умовах війни, задля встановлення, чи прийняті ці договори з метою адаптації норм права до воєнних реалій та, яким враховуються воєнний стан як фактор, який може впливати на правовідносини.

Предметом дослідження є офіційні тексти договорів в українському перекладі, опубліковані на сайті Верховної Ради України.

Першим об'єктом дослідження стане Угода між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом, підписана 29 сторонами 29 червня 2022 року, та затверджена Указом Президента України № 654/2022 від 16 вересня 2022 року [6]. Дана Угода має на меті тимчасове полегшення автомобільних вантажних перевезень між Європейським Союзом та Україною, також і транзитом через їх території, шляхом надання додаткових прав на транзит та перевезення вантажів між сторонами операторам, зареєстрованим в одній із договірних сторін. Також Угода передбачає спрощення визнання водійських документів на право керування. Зокрема, статтею 5 Угоди між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом власники посвідчень водія звільняються від обов'язкового оформлення міжнародного посвідчення водія, передбаченого Конвенціями про дорожній рух [1].

Виходячи з тексту Угоди, можна дійти висновку, що її прийняття зумовлене військовою агресією РФ на території України, яка призвела до неможливості використання звичних транспортних маршрутів та збоїв у роботі транспорту. Угода значною мірою адаптує порядок перевезень до ситуації, яка склалась в Україні. Угодою передбачена можливість її продовження, так як

неможливо передбачити тривалість військової агресії РФ та її вплив на транспортний сектор та інфраструктуру України.

Другим об'єктом дослідження є Конвенція про вибір суду [2], вчинена 30 червня 2005 року. Дана Конвенція, як виходить з її тексту, спрямована на розвиток міжнародної торгівлі та інвестицій шляхом розширення правового співробітництва, через уніфікацію правил щодо юрисдикції та визнання і виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах. Конвенція передбачає встановлення міжнародно-правового режиму, який забезпечує визначеність та ефективність виключних угод про вибір суду між сторонами комерційних операцій, та регулює визнання та виконання судових рішень, винесених за результатами проваджень на основі таких угод.

Верховна Рада України прийняла закон про ратифікацію цієї Конвенції [5] ще у 2021 році. Цей закон мав набрати чинності одночасно з прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про вибір суду» [3]. Останній набрав чинності відносно недавно – 15 жовтня 2022 року. Закон передбачає внесення змін до деяких актів, а саме до Господарського процесуального кодексу та Цивільного процесуального кодексу. Зміна до порядку цивільного та господарського судочинства передбачає врахування участі іноземного суб'єкта та можливості у такому випадку обрання сторонами підсудності.

Також, цей закон передбачає внесення змін до Закону України «Про міжнародне приватне право» [4], а саме змінюється стаття 75, яка регулює загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом. Так до неї додається ч. 3, яка запобігає можливості розгляду спору двома судами, навіть якщо інший суд є іноземним. У випадку встановлення такого факту суд залишає позов без розгляду. Окрім того, Закон України доповнюється статтею 4-1 «Вибір суду». Дана стаття передбачає можливість укладення угоди про визначення підсудності, форму укладення такої угоди (письмова), та неможливість застосування цієї норми до зміни виключної підсудності справ з іноземним елементом судам України.

Таким чином, Конвенція була прийнята давно, ратифікована до початку повномасштабного вторгнення і під час військового стану в Україні лише набрала чинності та внесла відповідні зміни у національне законодавство. Вона не створювалась з метою полегшення стану резидентів України у міжнародних приватноправових відносинах. Однак, так як на даний час значна кількість громадян України, у тому числі суб'єктів підприємництва виїхала за кордон для забезпечення власної безпеки, ці зміни можуть бути актуальні для них, а можливість вибору суду полегшить їх діяльність з іноземними суб'єктами.

Отже, аналізуючи норми міжнародних договорів, прийнятих та ратифікованих Верховною Радою України в умовах війни, можна дійти висновку, що їх поява зумовлена саме бойовими діями. Можна констатувати, що норми міжнародного приватного права не стільки адаптувались до умов конфлікту, скільки поширились у застосуванні, адже такі фактори, як масовий виїзд українських громадян за кордон та допомога іноземних суб'єктів у гуманітарній

сфері зумовили поширення правовідносин з іноземним елементом. Натомість міжнародні договори, розглянуті в цій роботі, які набрали чинності вже в умовах війни, значно полегшують вирішення деяких питань цивільно-правового характеру в сучасних умовах.

Література:

1. Конвенція про дорожній рух: прийнята і проголошена Віденською конференцією Економічної і Соціальної Ради ООН від 08 листопада 1968 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text (дата звернення: 27.10.2022).
2. Конвенція про угоди про вибір суду : прийнята і проголошена Гаазькою конференцією з міжнародного приватного права 30 червня 2005 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_004#Text (дата звернення: 27.10.2022).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду: Закон України від 21 вересня 2022 року № 2627-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-20#Text>. (дата звернення: 27.10.2022).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>. (дата звернення: 27.10.2022).
5. Про ратифікацію Конвенції про угоди про вибір суду: Закон України від 15 червня 2021 року № 1544-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-20#Text>. (дата звернення: 27.10.2022).
6. Угода між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом: Міжнародний документ від 26 червня 2022 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-22#Text (дата звернення: 27.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Стаценко Тетяна

студентка 3 курсу 4 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Система захисту прав людини займає основоположне місце серед завдань будь-якої цивілізованої держави. У сучасному світі важливого значення надають розвитку третього сектору економіки, до якого входять інформаційні технології. Активний розвиток суспільних відносин у цій сфері та відсутність ефективного механізму їх регулювання зумовлює виникнення великої кількості проблем у захисті прав інтелектуальної власності. Особливо актуальним та гострим це питання стало під час запровадження правового режиму воєнного стану внаслідок військової агресії Російської Федерації. Існують думки, що питання захисту інтелектуальної власності сьогодні, у такий складний час, не є нагальним. Проте насправді це не так: захист прав людини у будь-якій сфері є важливим

завжди. Тому вкрай необхідно, щоб влада звертала увагу навіть у такий складний час на правове забезпечення реалізації прав у сфері інтелектуальної власності.

Насамперед, варто визначитись, що саме можна віднести до інтелектуальної власності, який предмет її регулювання. Відповідно до ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [3].

До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, відносяться: можна назвати наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення тощо.

Варто відзначити, що важливим кроком у створенні та забезпеченні ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності стало прийняття Закону України “Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України” від 1 квітня 2022 року. [2]. Цей нормативно-правовий акт є важливим етапом щодо модернізації цієї сфери у період війни та в цілому.

Серед основних положень вищезгаданого Закону є зупинення перебігу строків, охорони майнових прав інтелектуальної власності та строків щодо процедур набуття прав. Норми цього правового акту передбачають зупинення щодо строків для окремих процедур набуття прав під час дії воєнного стану, перебіг цих строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення.

На мою думку, зупинення строків подання заперечення проти заявки зможе запобігти виникненню спорів у майбутньому, тому що через військові дії багато осіб були вимушені призупинити свою діяльність, і цей нормативний припис зможе забезпечити можливість їх зареєструвати, наприклад, свою торгову марку у мирний час і перешкодить виникненню аналогічних об'єктів.

Проте варто наголосити і на недоліках законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності, враховуючи той факт, що вони розроблялись та приймались в “авральному” режимі. Так, відповідно до положень вищезазначеного закону майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану. З дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, чинність майнових прав інтелектуальної власності може бути продовжена у встановленому порядку з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Тож виникає цілком правомірне питання: чи не є це порушенням прав інших осіб, які передали ці права на підставі договорів іншим особам? У зв'язку з цим виникає ситуація, коли певні особи змушені чекати закінчення воєнного стану, щоб повернути собі право користуватись такими правами. Зокрема, ми пропонуємо внести певні зміни, які покращать становище осіб які набули прав інтелектуальної власності на договірній основі завдяки іншим особам.

У разі виникнення спорів у сфері права інтелектуальної власності механізм їхнього захисту в суді на сьогодні прописаний більш-менш детально. Так, можлива робота суду дистанційно з використанням технічних засобів у форматі відеоконференції. Детальне роз'яснення міститься у наказі Голови Верховного Суду від 04.03.2022р., в якому звертається увага на те, що якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних [1]. Деякі суди пропонують учасникам процесу перевести процедуру розгляду справи у заочне провадження.

Таким чином, можна зробити висновок, що дуже важливо звертати увагу навіть на найменші дрібниці у законодавстві, зокрема на сферу інтелектуальної власності, у період військової агресії в тому числі. Оскільки саме в цей період можуть обмежуватися конституційні права і свободи громадянина, тому дуже важливо створити механізми захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності.

Очевидно, що у сучасних складних умовах законодавець все ще продовжує виконувати свої функції на належному рівні. При цьому досить швидкою є реакція на виклики суспільства в тих чи інших сферах.

Варто наголосити, що і сьогодні, в умовах війни досить оперативно визначаються проблеми захисту прав людини і громадянина у будь-яких сферах суспільного життя та вносяться на розгляд відповідні законопроекти. Як бачимо, українська влада вносить зміни до законодавства та в окремих випадках поліпшує обставини, які сприяють захисту у сфері прав інтелектуальної власності в умовах збройної агресії.

Література:

1. Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан: Наказ Голови ВС від 04.03.2022 р. URL: supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261727/ (дата звернення: 22.10.2022).
2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01 квітня 2022 р. № 2174-IX URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text (дата звернення: 22.10.2022).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.10.2022).

ПРОБЛЕМА ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Чайка Марія

студентка 4 курсу 14 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнева П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогодні тема втручання в права люди під час воєнного стану є надзвичайно актуальною. Одним із обмежень приватної власності є примусове вилучення майна. Правовою підставою вилучення майна є введення режиму воєнного стану.

З цього випливає визначення поняття воєнного стану. Воно закріплене в Законі України «Про правовий режим воєнного стану». [2] Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» надає визначення поняттям: [1]

1) примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості;

2) вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Важливим є питання: чи отримає власник якусь компенсацію у такому разі?

Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися:

- або з попереднім повним відшкодуванням його вартості;
- або ж із наступним повним відшкодуванням вартості.

Окрім цього, важливим є те, що згідно з частиною 3 статті 12 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах

правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» колишній власник майна, яке було примусово відчужене, може вимагати на заміну надання йому іншого майна, якщо це можливо.

Як визначено у Роз'ясненні Верховного суду від 15 березня 2022 року, норми, що регулюють реквізицію, спрямовані на вирішення колізії публічного інтересу та цивільного права (зокрема, права власності й інших цивільних прав), розв'язання якої відбувається на користь публічного інтересу. [6]

При цьому необхідно зважати й на практику Європейського суду з прав людини. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 13 вересня 2005 року у справі «Іванова проти України» (заява №74104/01, §35) вказано, що позбавлення власності може бути виправдане лише в тому випадку, якщо наявно, *inter alia*, що воно здійснене «у інтересах суспільства» і «відповідно до вимог, передбачених законом». Більше того, має бути досягнутий «справедливий баланс» між вимогами загального інтересу суспільства і вимогами захисту основних прав осіб. [5]

Актуальним є питання: Чи можливо повернути вилучене майно?

У разі якщо після скасування правового режиму воєнного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку.

Підставою для повернення майна є рішення суду, що набуло чинності. В такому разі в особи поновлюється право власності. Водночас вона має повернути кошти, які були отримані через відчуження майна, з вирахуванням плати за його використання.

Тобто на основі статті 41 Конституції України, яка передбачає що примусове відчуження майна допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості [4], статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод регулюються питання відшкодування вилученого майна [3].

Література:

1. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Конституція України від 28.06.1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Рішення Європейського суду з прав людини. від 13 вересня 2005 року у справі «Іванова проти України» (заява №74104/01, §35) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_415#Text
6. Роз'яснення Верховного Суду від 15.03.2022 р. «Про інститут реквізиції в цивільному праві» URL: <http://document.vobu.ua/doc/10622>

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Черкасов Данило

студент 4 курсу 10 групи, Факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

24 лютого 2022 року Російською Федерацією було розпочато повномасштабну військову агресію проти України, що стало справжнім викликом для українського народу і неабияк відобразилось на функціонуванні державних та суспільних інститутів. Постало питання про мобілізацію сил держави, спрямованих на адаптацію до нових реалій повномасштабної війни. Процес здійснення правосуддя також зазнав певних змін через те, що частина судів призупинила свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію, а частина судів зруйнована. Втім, це не повинно вплинути на конституційне право людини на судовий захист, яке гарантується навіть в умовах воєнного стану. Воєнні реалії та конституційні гарантії укупі ставлять рюба питання про забезпечення державою доступу до правосуддя. Цим зумовлена актуальність вивчення питання доступу до правосуддя у цивільних та господарських справах в умовах війни.

Поняття «доступність правосуддя» нерозривно пов'язано із поняттям «доступ до правосуддя», так у юридичній літературі кожний із термінів має складний зміст. Під «доступністю правосуддя» необхідно розуміти принцип організації та функціонування судової влади, який водночас характеризується відсутністю юридичних та фактичних перешкод при зверненні осіб на думку яких їх права та законні інтереси певним чином обмежені чи порушені. В.М. Сидоренко у своїй дисертації дійшов висновку про можливість свідчити щодо змістовності принципу доступності правосуддя, як засади, на якій базуються та функціонують судоустрій та судочинство [12]. Н.Ю. Сакара розглядає доступність правосуддя як певний та своєрідний стандарт, закріплений у міжнародно-правових актах, який стосується вимог справедливого та ефективного судового захисту, який здійснюється в межах розумності строків, необмеженої судової юрисдикції, що характеризується безперешкодною можливістю звернутися заінтересованій особи до суду [1]. Щодо визначення категорії «доступ до правосуддя», то необхідно звернути увагу на те, що більшість науковців підтримують думку про нерозривність двох категорій. Так, О. Михайленко розглядає доступ до правосуддя як відповідний дозвіл держави звернутися до суду для захисту свої прав, свобод і законних інтересів у разі порушення, оспорювання чи невизнання, а доступність правосуддя розглядається як його засада [6].

Доречним є розкриття категорії «доступ до правосуддя» з урахуванням відповідних положень Європейської конвенції про захист прав людини,

конвенцією безпосередньо у статті 6 закріплено право на справедливий суд, передбачено, що кожен має право на справедливий та публічний розгляд його справи, зазначене синонімічно пов'язано із категорією доступу до правосуддя, яка прямо не передбачена у статті, однак включається завдяки еволюційному тлумаченню Європейський судом з прав людини положень конвенції [5]. ЄСПЛ у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» (*Golder v. the United Kingdom*) від 21 січня 1975 р фактично дійшов висновку, що конструкція статті 6 конвенції виглядала б безглуздою та неефективною, якби стаття 6 конвенції не захишала право на те, що справа взагалі буде розглядатися. Так у справі було підкреслено, що державою було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції, що проголошує невід'ємне право особи на доступ до суду [2]. Поряд з цим потрібно пам'ятати, що право на доступ до суду не є абсолютним, виходячи із природи принципи та можливості регулювання порядку звернення до суду державою, у Рішенні ЄСПЛ «Зубац проти Хорватії» (*Zubac v. Croatia*) від 5 липня 2018 р, ЄСПЛ зробив висновок про те, що обмеження у реалізації права особи на доступ до суду повинно переслідувати законну мету, забезпечувати розумну пропорційність між засобами обмеження та метою [3]. України будучи учасницею Європейської конвенції про захист прав людини зобов'язана гарантувати та забезпечувати реалізацію права особи на доступ до правосуддя.

В умовах повномасштабної війни особливо важливим залишається забезпечення доступу до правосуддя, на виконання положень Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Президентом України був виданий Указ «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022. Відповідно до статті 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Тобто, суди зобов'язані працювати та відправляти правосуддя. Стаття 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо передбачає, що при неможливості здійснювати правосуддя на територіях, на яких був введений воєнний стан, допускається можливість зміни територіальної підсудності на підставі Закону України [13].

З перших днів помітною була певна розгубленість у питаннях адаптації правосуддя до умов повномасштабної війни, протягом тижня розроблялися заходи спрямовані на підтримання та здійснення правосуддя. З метою спрощення процедури зміни територіальної підсудності Верховною Радою України був прийнятий закон № 7117 від 03.03.2022 р., спрямований на внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», з набранням чинності 07.03.2022 року зміна територіальної підсудності здійснюється за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду [4].

Заходи, спрямовані на забезпечення здійснення правосуддя в умовах воєнного стану вживалися поступово, першому вжити заходів довелося Голові Верховному Суду – Всеволоду Сергійовичу Князеву, так 13 березня 2022 року затверджено Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення № 6/0/9-22, головною метою рекомендацій є координація дій місцевих та апеляційних судів [8]. Далі постало питання про вирішення питання зміну територіальної підсудності, так лише протягом березня 2022 року Розпорядженням Голови Верховного Суду одинадцять разів приймалося рішення про зміну територіальної підсудності в умовах воєнного стану. За оприлюдненою інформацією Комітету Верховної Ради України з питань правової політики станом на 21 березня 2022 року правосуддя не здійснюється на 20 % в апеляційних та місцевих судах, однак робота судів України не може бути припинена в умовах воєнного стану, так станом на 18 жовтня 2022 року було прийнято загалом тридцять шість розпоряджень, щодо зміни чи відновлення територіальної підсудності [11].

Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики було наголошено на тому, що Державна судова адміністрація України робить все можливе стосовно організаційного та фінансового забезпечення діяльності органів судової влади, так були прийняті Радою Суддів України Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану від 02.03.2022 року, якими було рекомендовано судам у разі необхідності відкладати справи та знімати їх з розгляду з метою забезпечення безпеки життя і здоров'я працівників суду та учасників судових процесів, проводити судові засідання в режимі відеоконференція, наступними були Окремі Рекомендації Ради Суддів України від 14.03.2022 року № 10, якими визначалася організації роботи судів та суддів в умовах воєнного стану [9], від 05.08.2022 року Радою Суддів України було прийнято рішення № 23 якими було вжито заходів щодо забезпечення безпеки працівників суду та учасників судових процесів шляхом повідомлення про необхідність здійснення сигналів та повідомлення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, повітряної тривоги, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо з наступною евакуацією людей [10].

Рекомендації Голови Верховного Суду та рішення Ради Суддів України були важливими та вкрай необхідними, свідчили про ознаменування адаптації правосуддя до умов війни, однак жодних рішень у частині внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України у питанні здійснення судочинства в умовах воєнного стану не було прийнято. Лише можна згадати про неприйнятий Верховною Радою України законопроект № 7316, яким було запропоновано внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України Господарського процесуального кодексу України та передбачити особливості судових викликів та повідомлень на період воєнного чи надзвичайного стану, змінити порядок оскарження ухвал, обмежитись письмовими провадженнями, закріпити порядок вручення судових рішень на період воєнного чи надзвичайного стану [7]. Це не єдині питання, які

наразі не розв'язані, правосуддя в умовах воєнного стану також пов'язується із такими проблемами: відсутність у процесуальних кодексах змін щодо здійснення процедури, пов'язаної із відновленням втраченого судового провадження, за змістом цієї процедури особі надається право відновити втрачене судове провадження лише після винесення судового рішення або закриття провадження, збереження такої норми у процесуальних кодексах унеможливило звернення до суду із метою відновлення втраченого судового провадження на непідконтрольній території, дотримання процесуальних строків.

Таким чином, держава поступово вживає заходи, що спрямовані на адаптування судової системи до умов воєнного стану. Проте є ще не вирішені питання щодо: 1) внесення змін до процесуальних кодексів положень про особливості судових викликів та повідомлень на період воєнного чи надзвичайного стану, зміни порядку оскарження ухвал, порядку вручення судових рішень; 2) відсутності змін у процесуальних кодексах щодо процедури відновлення втраченого судового провадження; 3) дотримання процесуальних строків. Ці проблеми тісно пов'язані із категорією «доступ до правосуддя», однак держава не відмовляється від взятих на себе зобов'язань у частині гарантування та забезпечення доступу до правосуддя.

Література:

1. Сакара Н.Ю. Проблеми доступності правосуддя у цивільних справах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.03.03. Х., 2006. 209 с.
2. Golder v. United Kingdom. № 4451/70. 21 February 1975. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496> (дата звернення 23.10.2022).
3. Zubac v. Croatia. № 40160/12. 5 April 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Zubac%20v.%20Croatia.%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-181821%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
4. Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 27.07.2022 № 2461-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text> (дата звернення: 24.10.2022).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 23.10.2022).
6. Михайленко О. Про систему елементів доступності громадян до правосуддя. Вісник Академії прокуратури України. 2007. № 3. С. 39-43.
7. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану). Проект Закону № 7316 від 26.04.2022. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489> (дата звернення: 25.10.2022).
8. Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, затвердженні Розпорядженням Голови Верховного Суду 13 березня 2022 року № 6/0/9-22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6_0_780-22#n4 (дата звернення: 24.10.2022).
9. Рішення Ради Суддів України «Про затвердження окремих рекомендацій організації роботи судів та суддів в умовах воєнного стану від 14.03.2022 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0010414-22#n3> (дата звернення: 25.10.2022).

10. Рішення Ради Суддів України «Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану» від 05.08.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> (дата звернення: 17.10.2022).
11. Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ. Офіційний портал Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/ (дата звернення 24.10.2022).
12. Сидоренко В.М. Принцип доступности правосудия и проблемы его реализации в гражданском и арбитражном процессе: дисс. ... канд. наук. Екатеринбург; 2002. С. 36.
13. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. Офіційне інтернет представництва Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 23.10.2022).

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВНИХ АКТІВ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ

Чигирин Тетяна, Плахотнікова Діана

студентки 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Невизнані або частково визнані країни функціонують з обмеженим дипломатичним визнанням державами-членами ООН або без нього. Це суттєво впливає на юридичну силу регуляторних законів, які вони видають. Крім того, в епоху глобалізації будь-якій державі непросто існувати в міжнародно-правовому вакуумі, що значно обмежує її соціально-економічний і політичний розвиток, усі внутрішні системи поведінки певною мірою визнаються іншими суб'єктами міжнародних відносин.. Зовсім інша ситуація щодо нормативно-правових актів невизнаних державних утворень, і дипломатичне невизнання держави також поширюється на силу її нормативно-правових актів [6, с. 21].

Більшість невизнаних держав мають невеликі економічні ресурси, а їх адміністративні системи не завжди ефективні. Ця неефективність також пов'язана з квазізаконністю нормативних актів, виданих владою невизнаних держав.

Актуальність цієї теми пояснюється необхідністю вивчення проблем, з якими стикаються невизнані нації. Причина – недостатня юридична сила нормативно-правових актів.

Виявлення особливостей функціонування нормативно-правової бази невизнаних країн дозволяє оцінити важливість визнання та встановлення дипломатичних відносин, розкрити складність умов, за яких вони повинні існувати, та допомогти з'ясувати причини Ці політичні суб'єкти обирають шлях відокремлення як противагу існуванню в межах рідної країни.

Особливостям розвитку законодавства в невизнаних державах присвячено багато праць. Ці питання задавали Л. Бердегулова, А. Большаков, Т. Далявська, С. Капліна, Д. Кенол, П. Кольсто, Д. Ніколаєв, С. Осипова, С. Пегг, Г. Перепелиця, М. Платонова, А. Себенцов М. Рігл. Дослідники досліджують сутність понять «невизнана держава», «законодавчі акти невизнаних держав»,

причини їх виникнення, питання дипломатичного визнання таких політико-територіальних утворень, процеси сучасного світу, досліджують їх роль.

На карті світу є політичні утворення, які мають основні ознаки націй, але не мають міжнародного визнання. Їх називають «невизнаними державами». Ця назва є дуже умовною, оскільки вказує не на форму державного устрою чи наявність чи відсутність суверенітету, а саме на питання існування такої держави на світовій арені у міжнародно-правових і політичних відносинах. Визнання чи невизнання [4, с. 29].

Тому однією зі складових держави є здатність законодавчих органів видавати приписи.

Водночас, щоб називатися державою, таке політичне територіальне утворення повинно мати багато ознак. Л. Бердегулова та С. Каплін умовно виділяють дві основні групи таких ознак: зовнішній і внутрішній. До зовнішніх, серед іншого, відноситься здатність «невизнаних держав» забезпечувати власну безпеку, насамперед військову. Проводити відносно незалежну зовнішню політику, принаймні в рамках «своїх» регіональної системи (особливо з питань, що стосуються перебігу переговорного процесу з «великими містами»), за участю наддержав і міжнародної компетенційної організації. Реалізація цих зовнішніх ознак безпосередньо залежить від актів, виданих органами влади.

Серед внутрішніх ознак дослідники стверджують, що невизнана держава здійснює суверенітет над підконтрольними їй територіями, гарантує внутрішню політичну стабільність і функціонування державного устрою, реагує на соціально-економічні потреби держави. Населення [1, с. 144]. Реалізація цих ознак безпосередньо залежить від нормативних нормативно-правових актів.

У різних джерелах розглядаються різні характеристики держави [7, с. 22]. Тому наявність армії, здатної захистити внутрішній і зовнішній суверенітет, розглядається як важлива умова ефективного функціонування держави, хоча навіть не всі давно визнані держави світу її мають. Наприклад, центральноамериканська країна Коста-Ріка відмовилася від використання своїх військ у 1948 році. Відтоді єдиною владною структурою в країні є міліція. Єдина нейтральна країна Америки. У політологічній та юридичній літературі висловлюються різноманітні погляди щодо можливості появи держави-ізгоя на міжнародній арені. Отже, Статут Збройних Сил або будь-який інший організаційно-правовий акт Збройних Сил, виданий неуповноваженим Міністерством оборони, начальником Генерального штабу чи іншим центральним органом виконавчої влади, який реалізує неуповноважену державну оборонну політику, не відповідає зі своїми зобов'язаннями. Це як не повністю дотримуватися характеру. Військове життя [2, с. 3].

Деякі автори виходять з того, що факт невизнання того чи іншого суб'єкта не означає його автоматичного виключення із системи міжнародних відносин. Відносини між світовим співтовариством і окремими державами з невизнаними державами – це міжпарламентське співробітництво, співробітництво в галузі освіти, співробітництво в галузі економічної інтеграції, кооперація у виробництві тощо. Усі ці форми співробітництва є нормативно-правовими актами, заснованими

на договорах, угодах і законах. При цьому правові основи взаємодії невизнаної держави з міжнародним співтовариством формуються добровільно [5, с. 126].

Зрозуміло, що поведінка невизнаної держави на міжнародній арені значною мірою залежить від її внутрішніх характеристик, зокрема ступеня демократичності, інтересів політичної еліти, соціально-економічних показників. Інші дослідники вважають, що державам важко існувати в умовах невизнання або часткового визнання, головним чином через низьку довіру до них з боку суб'єкта міжнародних відносин.

Як зазначає М. Ріггл, «більшість невизнаних держав перебувають у статусі держави-ізгоя, що обмежує економічну діяльність, не може брати участь у міжнародних організаціях (таких як Всесвітній поштовий союз чи Світова організація торгівлі), не може торгувати на світовому ринку (у сферах споживчих товарів, військового обладнання тощо), не можуть отримати кредити, Міжнародний валютний фонд чи Світовий банк, їхнім мешканцям заборонено подорожувати чи представляти «державу» через розчарування населення та зменшення чисельності, міграцію кваліфікованих працівників, і втрата людських ресурсів. Всі перераховані фактори суттєво обмежують економічну діяльність цих груп» [3, с. 29]. Тому ці економічні регулятори (нормативні правові акти у відповідній галузі) не створюють інвестиційної привабливості для іноземних компаній і загалом не створюють можливості для роботи на невизнаних національних територіях. Це тому, що це безпосередньо залежить від схвалення країни. В умовах взаємозв'язку та взаємозалежності держав у сучасному світі обмеження обсягу політичного торгу членством держав у міжнародних організаціях та їх участю негативно впливає на їх розвиток [10, с. 45]. Прикладом ігнорування невизнаної міжнародною спільнотою країни є її ставлення до Турецької Республіки Північного Кіпру, проголошеної у 1983 році й офіційно визнаної лише Туреччиною. Низка міжнародних організацій, у тому числі Всесвітній поштовий союз, Міжнародна організація цивільної авіації та Міжнародна асоціація повітряного транспорту, відмовилися визнавати або співпрацювати з турецькими кіпріотами у сфері компетенції. Невизнаний аеропорт Ерджан працює неофіційно та вважається загрозою безпеці, а поштові марки Турецької Республіки Північного Кіпру визнані незаконними та недійсними [12, с. 4-5]. Потрапити на територію Північного Кіпру на літаку можна тільки після невеликої зупинки в Туреччині, оскільки прямих рейсів до аеропорту Еркан немає. Це означає, що міжнародне право в галузі авіації не поширюється на невизнані країни і тому не може формувати нормативну базу всередині невизнаних країн [9, с. 76].

Н. Касперсен і Е. Герберг зазначають, що невизнані держави зазвичай сприймаються як «чорні точки» на карті суверенних держав, як анархічні неблагополучні землі. Їх характеризують як сховища організованої злочинності, через які проходять наркотики, зброя та інші небезпечні вантажі [8, с.8]. Багато невизнаних держав дуже криміналізували різні сфери суспільства. Наприклад, «Економіка Придністров'я повністю криміналізована і базується на фірмових галузях контрабанди та контрафакту. Крім того, це також вільний притулок для

бандитів і підпільників екс-КДБ» [11, с. 728]. Це ще більше підриває довіру до невизнаної держави на міжнародній арені, оскільки вона є непередбачуваною у виконанні своїх договірних зобов'язань та може нехтувати міжнародно-правовими нормами, а кримінальне законодавство країни не відповідає її справедливим і справедливим вимогам. [8, с. 31].

У результаті невизнані держави обмежують економічні та політичні можливості на міжнародній арені. Їм важко залучати іноземні інвестиції, брати участь у діяльності міжнародних організацій та різноманітних культурних проектах. Багато з них розраховують на допомогу та підтримку держав-спонсорів, які сприяють розвитку невизнаної держави за допомогою різноманітних субсидій. Водночас останній виступає захисним бар'єром для сурогатної держави з економічної точки зору, з точки зору безпеки та як ринок збуту товарів. Ключем до існування цих політичних утворень є внутрішня підтримка населення, чия незалежність важливіша за економічне процвітання. До невизнаних і частково визнаних держав належать розвинені демократії та менш демократичні країни. Вирішальну роль у цьому відіграють невизнані національні нормативні акти, які втілюють волю влади.

Література:

1. Вердегулова, Л. А. Дипломатичне визнання країн, що розвиваються, як суб'єктів міжнародних правовідносин [Текст] / Л. А. Бердегулова, С. Є. Капріна // Вісник ЗабДУ. – 2014. – № 2 (105). – С. 140-146.
2. Большаков А. Невизнані кордони та фронтири Європи / А. Большаков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intertrends.ru/fifteen/008.htm>
3. Договір про союз та інтеграцію Російської Федерації та Республіки Південна Осетія від 18 березня 2015 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу: kremlin.ru/supplement/4819
4. Ніколаєв Д. Г. Феномен невизнаної держави у світовій політиці [Текст] / Д. Г. Ніколаєв // Вісники Московського університету. Клієнт 25. Міжнародні відносини та світова політика. – 2010. – № 1. – С. 27-41.
5. Осипова С. А. Невизнана держава як політико-правовий феномен: теоретико-методологічні аспекти [Текст] / С. А. Осипова // Вісник СевНТУ: Зб.наук.прац., сер.. Політологія. – 2011. – Випуск 123. – С. 124-127.
6. Платонова М. А. Практично незалежна держава Кавказ: Огляд термінів [Текст] / М. А. Платонова // Волгоградські обласні відомості. університет. 4. Історія. – 2012. – № 1 (21). – С. 98-101.
7. Себенцов А. Б. Феномен неконтрольованих територій у сучасному світі [текст] / А. Б. Себенцов, В. А. Колосов // Поліс. Політологія. – 2012. – № 2. – С. 31-46.
8. Касперсен Н. Невизнана державна причетність. Які можливості та виклики для ЄС?[текст] / Н. Касперсен, А. Хелберг. – Брюссель : Ініціатива з розбудови миру, 2010. – 18 с.
9. Freedom of the World 2015 [Електронні ресурси]. – Система доступу: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VpJq17aLTDF>
10. Канор Д. Патронна демократія в невизнаних державах [Текст] / Д. Канор // EUL Journal of Social Science. – 2015. – Червень. – Стор.62-74.
11. Корст П. Невизнана субдержава Стабільність і майбутнє [текст] / П. Корст // Журнал досліджень миру. – 2006. – Вип.43, №6. – С.723-740.
12. Пегг С. Практичний стан міжнародної системи [Текст] / С. Пегг // Робочі матеріали. – Університет Британської Колумбії. Інститут міжнародних відносин. – 1998. – № 21. – 26 с.
13. Ріггл М. Перспективи та обмеження невизнаного національного економічного розвитку:

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Чорна Аліна

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Міжнародне гуманітарне право покликане запобігати наслідкам війн та збройних конфліктів, зокрема захищати об'єкти культурної спадщини. Саме це впливає з його принципів звичаєвих та конвенційних норм щодо заборони нападу на мирне населення та цивільні об'єкти.

Культурний спадок є надбанням людства та зв'язком поколінь через призму віків. Саме культурні цінності втілюють людську гідність та багатоманітність.

Міністерством культури та інформаційної політики України зафіксовано 367 злочинів російських окупантів проти української культурної спадщини. Так, було знищено чи пошкоджено 42 меморіальних пам'ятники; 29 будівель та комплексів; 116 пам'ятників архітектури та містобудування; 133 релігійні споруди [1]. Проте ці чисельні показники постійно збільшуються.

Основним міжнародно-правовим актом, що регулює захист культурних цінностей під час збройних конфліктів є Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року (далі Гаазька конвенція) та протоколи до неї. Другим протоколом включено положення про кримінальну відповідальність за порушення норм про захист культурних цінностей [2]. Науковці зазначають, що Другий протокол закликає держави вживати необхідних заходів щодо захисту культурних цінностей у мирний час щоб забезпечити їх належну охорону під час збройного конфлікту [3, с. 119].

Аналіз наведених норм та співставлення їх з сьогоденною реальністю в якій перебуває Україна та діями загарбника можна зробити висновок, що країна-агресор систематично на регулярній основі допускає порушення Гаазької конвенції 1954 року, двох додаткових протоколів до неї та інших міжнародних договорів.

Так, за масове знищення пам'ятників архітектури та містобудування, заподіяння серйозної шкоди культурним цінностям мають бути застосовані санкції, які передбачені главою 4 Другого протоколу (в тому числі і особиста кримінальна відповідальність).

Країна-агресор допустила порушення пп. а) та с) ст.53 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I, від 8 червня 1977 року), за яким забороняється здійснювати будь-які ворожі акти, спрямовані проти історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культів, які є

культурною або духовною спадщиною народів та робити їх об'єктами репресалій [4].

Крім того, Російська Федерація порушила ст. 56 Гаазької конвенції 1907 року про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, згідно якого власність муніципалітетів, релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ, навіть якщо вони належать державі, визнається як приватна власність. Будь-яке захоплення, знищення чи навмисне пошкодження установ такого типу, історичних пам'яток, творів мистецтва та науки забороняється.

Отже, Україні необхідно вжити всіх заходів для повернення незаконно вивезених культурних цінностей та вимагати притягнення до відповідальності винних у навмисному пошкодженні об'єктів культурної спадщини.

Література:

1. МКП продовжує фіксувати воєнні злочини росіян проти культурної спадщини. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7195.html> (дата звернення: 08.10.2022).
2. Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року від 30 квітня 2020 року № 58. Дата оновлення: 31.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-20#n2> (дата звернення: 08.10.2022).
3. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України / Віктор Іванович Акуленко. – Київ: ЮСТІНІАН, 2013. – 608 с.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199/para01#o1 (дата звернення: 08.10.2022)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН З НЕВИЗНАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Шпирько Владислав

студент 4 курсу 2 групи, Факультет слідчої та детективної діяльності

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Міжнародно-правове визнання є інститутом міжнародного публічного права, яке за загальноприйнятими доктринальними підходами є однією з ознак держави, що підтверджує створення держави за правилами міжнародного права. Міжнародно-правове визнання є підставою встановлення дипломатичних та консульських зносин між державами, в результаті чого громадяни однієї держави вважаються іноземцями по відношенню до інших держав, набуваючи певний перелік прав і свобод відповідно до їх національного законодавства.

При відсутності міжнародно-правового визнання певної території світовим співтовариством виникає питання щодо реалізації прав і свобод особами, які приналежні до цих окупованих територій.

Зазначене питання організаційно-правового характеру в Україні є актуальним як в теоретичному розумінні, так і в практичному застосуванні, зважаючи на важливість реалізації особами основних прав і свобод, які є фундаментальними та гарантовані міжнародними документами.

У відомостях з електронного порталу Посольства України в Республіці Кіпр від 6 лютого 2020 року міститься застереження щодо відвідування окупованої території північної частини Кіпру громадянами інших країн, зокрема, громадянами України, у зв'язку з не визнанням цієї території світовим співтовариством, враховуючи Україною, що унеможлиблює захист громадян України з боку дипломатичних установ України, які перебуватимуть на цій частині Кіпру. Так звана Турецька Республіка Північного Кіпру була засуджена світовим співтовариством і оголошена незаконною за єдиним винятком Туреччини [4].

Правовим наслідком не визнання цієї території як міжнародними організаціями, так і жодною державою у світі, є наявна відсутність такої ознаки державності як міжнародно-правове визнання, в результаті всі документи про освіту, проїзні та інші, які видані особам на цій території, не визнаються іншими державами, що унеможлиблює їх застосування поза межами так званої Турецької Республіки Північного Кіпру.

Не визнаючи документів окупаційної адміністрації на території Кіпру, Україна обмежила особам з окупованої території можливість реалізації своїх прав і свобод через відсутність нормативного забезпечення їх правового статусу у національному законодавстві, що призвело до неможливості визнання державними органами України документів цих осіб та необхідності звертатися до суду із заявою про встановлення юридичного факту народження, смерті, або інші.

Судова практика зводиться до того, що рішення національних судів мотивуються виключно практикою міжнародних судових інституцій, оскільки національним законодавством зазначені проблемні організаційно-правові питання не врегульовані.

Відповідно до Консультативного висновку Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 року держави – члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосована до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів [7].

Таким чином, у практиці Міжнародного суду ООН щодо осіб з окупованих територій сформульовані «намібійські винятки», в яких зазначено, що документи, видані окупаційною адміністрацією, повинні визнаватись, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян.

У справах «Кіпр проти Туреччини» [2] та «Мозер проти Республіки Молдови та росії» [3] ЄСПЛ констатував, що для осіб, які проживають на цих

територіях, життя триває і його потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою, враховуючи їх суди. Виключно в інтересах жителів цієї території дії такої влади, не можуть просто ігноруватися третіми країнами або міжнародними організаціями, особливо судами, в тому числі й ЄСПЛ.

Спираючись на сформульований підхід, ЄСПЛ наголосив, що першочерговим завданням для прав і свобод, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р., завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території знаходиться під ефективним контролем іншої Договірної Сторони, тобто є окупованою.

Розглядаючи питання легітимності актів Турецької Республіки Північного Кіпру, невизнаною світовим співтовариством як незалежної держави, ЄСПЛ у справі «Лоїзиду проти Туреччини» констатував, що міжнародне право визнає законність деяких юридичних домовленостей і дій невизнаної території, наприклад, реєстрацію народження, смерті, шлюбу, наслідки яких можуть ігноруватися лише на шкоду особам тієї чи іншої території [1].

Отже, вищезазначеними судовими висновками у рішеннях ЄСПЛ реалізовано принцип забезпечення захисту реалізації фундаментальних прав і свобод осіб, що гарантовані міжнародними документами, зокрема, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.

В Україні з урахуванням міжнародної практики та судових рішень нормативно забезпечено реалізацію фундаментальних прав і свобод осіб з окупованих територій відповідно до міжнародно-правових гарантій шляхом внесення зміни від 21 квітня 2022 року до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Згідно внесених змін у частині 3 статті 9 Закону передбачено, що будь-який документ (акт, рішення) виданий окупаційною адміністрацією є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території [5].

В ухвалі по справі № К-19198/10-С від 3 серпня 2010 року [6] у мотивувальній частині суддівська колегія Вищого адміністративного суду України посилалася на справу Британського Суду "Emin" проти "Yeldag" 2002 року, яка стосувалася так званої Турецької Республіки Північного Кіпру, в якій вирішувалось питання визнання британський судом розлучення, зареєстрованого у Турецькій Республіці Північного Кіпру, незважаючи, що Турецька Республіка Північного Кіпру невизнана Великою Британією.

Після ретельного аналізу судової практики Великої Британії та Сполучених Штатів Америки суддя Самнер вирішив, що виняток з доктрини “невизнання” у справі "Emin" проти "Yeldag" може бути зроблений щодо адміністративних та інших актів, таких як розлучення.

Висновок судді з цієї справи підкреслює, що застосування доктрини “невизнання” унеможливорює визнання як розлучення, так і інших актів, що підлягають державній реєстрації, та зареєстровані на окупованій території.

Враховуючи зазначене, можна дійти висновку, акти приватного права невизнаних держав можуть визнаватися як такі, що є юридично чинними у судах, якщо немає заборони, встановленої законом на таке визнання і, що це рішення суду не стане перешкодою для ведення урядом держави суду міжнародних відносин.

З урахуванням потреб сьогодення у захисті прав і свобод осіб, зокрема, з окупованих територій є необхідність при реалізації права зовнішніх зносин щодо міжнародно-правового не визнання держав забезпечити організаційно-правовий захист приватних інтересів від негативного впливу публічного права на приватне право, оскільки наявність прав і свобод осіб та можливість їх реалізації не повинна бути обмежена публічними інтересами держав, що є гарантованим міжнародними документами.

Література:

1. Верховний Суд. Справа «Лоїзиду проти Туреччини». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Loizidu_vs_Turkey.pdf (дата звернення 19.10.2022).
2. Європейський суд з прав людини. Справа «Кіпр проти Туреччини» (заява № 25781/94). URL: <https://rm.coe.int/16806b5964> (дата звернення 19.10.2022).
3. Європейський суд з прав людини. Справа «Мозер проти республіки Молдова та росії» (заява № 11138/10). URL: <https://rm.coe.int/16806b5928> (дата звернення 19.10.2022).
4. Посольство України в Республіці Кіпр. Застереження Посольства України в Республіці Кіпр щодо відвідування окупованої території північної частини Кіпру. URL : <https://cyprus.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/poradi-podorozhuyuchim/zasterezhennya-shchodo-vidvidannya-okupovanoyi-teritoriyi-pivnichnoyi-chastini-kipru> (дата звернення: 19.10.2022).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII / Верховна рада України. Відомості Верховної Ради № 26, ст.892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення 19.10.2022).
6. Ухвала Вишого адміністративного суду України від 03 серпня 2010 року по справі К-19198/10. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/10689735> (дата звернення 19.10.2022).
7. Харківський апеляційний суд. Аналіз застосування рішень Європейського суду з прав людини Харківським апеляційним судом та судами першої інстанції в 2018 році. URL: https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19c7 (дата звернення 19.10.2022).

СЕКЦІЯ II

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВИМУШЕНОГО ВИЇЗДУ ЗА КОРДОН

«НАМІБІЙСЬКІ ПРИНЦИПИ»: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ

Алсандія Єва

Студентка 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Однією з провідних тенденції ХХІ століття стала поява цілої низки нових невизнаних та частково визнаних держав. Сьогодні ми є свідками непоодиноких випадків окупації земель суверенних держав. В контексті таких політико-правових реалії, виникають питання стосовно використання документів, які видаються на окупованих територіях. Так, перед державами, які зазнали окупації, постає дилема, з одного боку, необхідність захисту прав своїх громадян, з іншого, ігнорування структури, яка створена на території, над якою втрачено контроль внаслідок агресії іншої держави.

Зазначена ситуація не є унікальною у світовій практиці. Так, Міжнародним судом ООН у 1971 році вперше було сформульовано принцип, згідно якого документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. У практиці Суду вони отримали назву «намібійські винятки» або «намібійські принципи».

Історія виникнення цього терміну пов'язана з вимогою Ради Безпеки ООН надати консультативний висновок Міжнародним Судом про те, які юридичні наслідки для держав випливають із факту присутності Південно-Африканської Республіки в Намібії. Дане питання було обумовлено тим, що Генеральною Асамблеєю 7 жовтня 1966 року було прийнято рішення припинити мандат для Південно-Західної Африки. Це рішення привело до позбавлення права Південної Африки керувати територією Намібії. У 1969 році Рада Безпеки закликала Південну Африку вивести свою адміністрацію з намібійських земель. Суд ООН 21 червня 1971 року зазначив, що тривала присутність цієї держави в Намібії є незаконною, і держави-члени ООН зобов'язані визнати незаконність присутності ПАР у Намібії та неправомірність її актів від імені або щодо Намібії. Таким чином був сформований єдиний Консультативний висновок Міжнародного суду ООН «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії», що в подальшому віднайшло своє визначення як «намібійський виняток». Саме в цьому документі суд зазначив, що держави – члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність продовження

присутності Південної Африки в Намібії, але «якщо офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними та недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до певних дій, наприклад, реєстрації народжень, смертей та шлюбів».

Виходячи з аналізу вищенаведених визначень, можна сформулювати наступні ознаки «намібійських винятків» згідно Висновку Суду ООН: закріплення на рівні консультативного висновку Міжнародного Суду ООН (можна умовно назвати «міжнародний критерій»); презумпція позбавлення можливості народу, який перебуває під окупацією іноземної держави, до міжнародного співробітництва і, відповідно, вираження власних інтересів; презумпція незаконності та недійсності актів, виданих окупаційною адміністрацією, не поширюється на акти щодо реєстрації фактів народження або смерті, а також шлюбу[2]. Отже, є підстави вважати, що зазначені ознаки і є критеріями, які мають бути дотриманні для застосування «намібійських винятків». Варто наголосити, що дані критерії повинні бути наявними одночасно.

Сьогодні Європейський суд з прав людини активно розвиває цей принцип у своїй практиці. Прикладом цього є справи «Лоїзиду проти Туреччини» (Loizidou v. Turkey, 18.12.1996), «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001) та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016). «Зобов'язання ігнорувати, не брати до уваги дії існуючих de facto органів та інститутів [окупаційної влади] далеко від абсолютного, – вважають судді ЄСПЛ, – Для людей, що проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою....» [7].

Таким чином, виходячи зі змісту висновку під «намібійським винятком» слід розуміти принцип міжнародного права, згідно з яким документи, видані окупаційною владою, повинні братися судами до уваги, якщо їх нехтування веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Дійсно, ухвалення Міжнародним судом ООН у 1971 році цих винятків переслідувало легітимну мету – забезпечити захист прав і свобод жителів окупованих території та допомогти в юридичній фіксації фактів їхнього існування, хоча сам факт окупації певної території засуджувалась.

Література:

1. Галкін В. Конституційно-правові засади пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. №116. С. 75-82. URL:<https://doi.org/10.33270/01201163.75>
2. Єгоров А.Є. Застосування «намібійських винятків» в національному судочинстві України: джерела права та критерії правомірності. Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS). 2022. №2. С.10-19.
3. Мазур М. В. Українська Намібія: чи визнавати окупаційні папери? Стратегія і тактика державного управління. 2014. № 9. С. 154–163. (Серія «Соціальна політика»). URL: <https://precedent.in.ua/>
4. Справа «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey): Постанова Європейського суду з прав людини від 10 травня 2001 року (скарга № 25781/94). URL: <https://rm.coe.int/16806b5964>

5. Справа «Лоїзиду проти Туреччини» (Loizidou v. Turkey): Постанова Європейського суду з прав людини від 18 грудня 1996 року (скарга № 15318/89) URL: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Loizidou_v_Turkey_18_12_1996.pdf
6. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). International Court of Justice official website. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/53>
7. Краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1948-1991. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/summaries/summaries-1948-1991-.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Байєр Катерина

студентка 4 курсу 3 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Встановлення безвісно зниклого, безвісти зниклого та оголошення померлими фізичних осіб, зміна чи припинення майнових та окремих немайнових прав, окреме питання регулювання правового статусу безвісно зниклих осіб у діяльності правоохоронних органів.

У процесі з'ясування особливостей правового статусу осіб, зниклих безвісти, виникає нагальна потреба в концептуальному коментарі, який би одночасно аналізував напрямок дослідження. Надто довго визначення «зниклих безвісти» не було належним чином закріплено. Так, «Юридична енциклопедія» за редакцією Ю. С. Шемшученка дає тільки визначення – «безвісно зниклий» – раптово зниклий безвісти, пропав безвісти [5], а не дає чіткого його розуміння.

Відповідно до статті 43 ЦК України суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою, якщо протягом одного року у фізичної особи немає відомостей про місце її постійного проживання. Цивільний процесуальний кодекс України [4] встановлює порядок встановлення факту зникнення фізичних осіб.

З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців. Фізична особа оголошується померлою з дня набрання рішенням суду законної сили. Цивільний процесуальний кодекс України [4] встановлює порядок оголошення фізичної особи померлою.

Вважаю, що законодавче визначення «особи, оголошеної померлою» є зрозумілим і не викликає критики. Нормативне формулювання «зниклих безвісти» вперше було розкрито в чинному законі України «Про правовий статус зниклих безвісти», прийнятому 12 липня 2018 року. Відповідно до вищезазначеного закону безвісно зниклою є фізична особа, яка на момент звернення заявника із заявою про розшук не має відомостей про своє місцезнаходження [3]. Крім того, у виняткових випадках заяву про розшук

зниклої особи можна подати, якщо вищезазначені особи звернулися до Комісії з питань зниклих безвісти та повідомили про зниклих безвісти [3].

Натомість у законодавстві наголошується, що особа вважається зниклою безвісти до припинення розшуку. Якщо особу безвісно зниклу оголошено померлою, але місцезнаходження, місце поховання чи місцезнаходження останків не встановлено, розшук безвісти зниклої не припиняється до встановлення місцезнаходження, місця поховання чи місцезнаходження останків [3].

Саме ця проблема розкривається в ст. 44 Цивільного кодексу України, що стосується опіки над фізичною особою, визнаною безвісно відсутньою, та майном безвісно відсутньої, зазначаючи: 1) визнання фізичної особи безвісно відсутньою за рішенням суду, нотаріально про її останнє місце проживання описує майно, що належить до її майна, і передбачає, що встановлює опіку; 2) за клопотанням органів опіки та піклування над майном зацікавленої особи або безвісно відсутньої особи опіка може бути визначена нотаріусом до винесення судом рішення. для встановлення факту зникнення [4].

Важливо, що зниклу особу згодом може бути визнано судом безвісно відсутньою або оголошено померлою, як це пояснюється ч. 3 ст. 4 Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»: «Надання особі статусу безвісно зниклої не позбавляє її родичів чи інших осіб права звернутися до суду з позовом про визнання безвісно зниклою або визнання її безвісно відсутньою у встановленому законом порядку» [3].

У науковій літературі можна зустріти класифікації осіб, зниклих безвісти. Так, А. О. Кличков до осіб, зниклих безвісти, відносить: фізичних осіб (пересічних громадян), дітей, фізичних осіб-боржників [2, с. 171].

Іншу групу зниклих безвісти в сучасних умовах, на думку А. О. Кличкова, складають військовослужбовці, які поділяються на три категорії: 1) убиті або розстріляні в полоні, їхні тіла або залишаються на місці бою, або часто поховані в неозначених місцевостях; 2) захоплені «офіційними» сепаратистськими формуваннями або примусово утримувані в інших незаконних збройних формуваннях; 3) переходять до ворога або втікають із зони проведення антитерористичної операції, можливо переховуються в Україні та інших країнах. Як зазначає А. О. Кличков, таких людей зазвичай ніяк не можна виявити, поки вони самі не проявляться [2, с. 170].

З метою вдосконалення нормативно-правового механізму міжнародних відносин та подальшого поглиблення співробітництва між країнами Україна уклала двосторонню угоду. Так, одним із таких договорів є договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. Відповідно до статті 23 угоди зазначено, що у разі оголошення особи безвісно відсутньою або померлою компетентним судом є суд країни, громадянином якої є ця особа. Водночас слід зазначити, що суди інших країн можуть визнати іноземного громадянина померлим або встановити факт його смерті за заявою правовласника, яка ґрунтується на законодавстві країни, де прийнято рішення. [1, с. 139].

Саме укладення таких міжнародних договорів в Україні може врегулювати важливі міждержавні відносини щодо визначення порядку набуття особою статусу безвісно зниклого, оскільки отримати цей статус необхідно не лише громадянам України в межах нашої чи іншої держави, а й в тому числі іноземцям в Україні.

Таким чином, підсумовуючи, можна сказати:

- 1) визначення понять «особи, зниклі безвісти», «особи, оголошені померлими» різні;
- 2) Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» має внести зміни, відповідно до Закону, має визначати не лише особливий вид списку «осіб, зниклих безвісти», а й усі можливі випадки зникнення безвісти, враховуючи та визначаючи інші категорії таких осіб;
- 3) осіб, яких визнано безвісно відсутніми з моменту звернення заявника із заявою або рішенням суду про факти зникнення безвісти та їх розшук;
- 4) особи, які були визнані безвісно відсутніми. Надати можливість отримати статус безвісно відсутнім або померлим у майбутньому за рішенням суду;
- 5) набуття іноземцями чи особами без громадянства статусу зниклих безвісти регулюватиметься законодавством України, якщо вони постійно або переважно проживають в Україні.

Література:

1. Гожій І., Солончук І. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2017. № 3 (25). С. 138–141.
2. Кличков А. О., Окремі аспекти врегулювання правового статусу безвісно зниклих осіб у діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 3. С. 166–171.
3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: Закон України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 38. Ст. 280.
4. Цивільний кодекс України: станом на 31 березня 2019 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356.
5. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / ред кол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія. 1998. веб-сайт. URL: http://leksika.com.ua/13500424/legal/bezvisna_vidsutnist (дата звернення: 24.07.2019).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ В УКРАЇНІ

Власова Єлизавета

курсантка 4 курсу 2 групи, ПІЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З урахуванням ситуації, яка відбувається сьогодні в Україні, проблема, яка стосується визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими в Україні є вкрай актуальною, так як звернення до даного інституту є необхідним

для того, аби позбутися правової невизначеності у майнових, зобов'язальних, сімейних та інших відносинах. Тому, важливим постає питання, суд якої держави повинен визнавати іноземця чи особу без громадянства безвісно відсутнім чи оголошувати її померлою.

У аб. 2 ч. 4 ст. 4 Закону України «Про правовий статус осіб зниклих безвісти за особливих обставин» зазначається, що якщо іноземець чи особа без громадянства, який перебував на території України на законних підставах, зник в Україні, то він в порядку, передбаченому даним Законом набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин [6].

Проаналізувавши ст. 20 Закону України «Про міжнародне приватне право», де вказується, що «підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи», я дійшла висновку, що зі змісту цієї статті, а також керуючись принципом щодо надання іноземцям національного режиму впливає, що лише іноземці, які постійно проживають на території України, особи без громадянства, що мають місце проживання чи перебування в Україні, та біженці, які мають місце перебування в Україні можуть визнаватися безвісно відсутніми та оголошення їх померлими, відповідно до чинного законодавства України [4, с. 106-107]. Дана положення також підтверджується нормою п. 8 ч. 1 ст. 76 цього ж Закону, де зазначається, що справи про визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими розглядаються судами України лише за умови, що такі особи мали останнє відоме місце проживання саме в Україні [5].

В законодавстві України існують різні строки, із закінченням яких особа може бути визнана безвісно відсутньою чи оголошена померлою. У ч. 1 ст. 43 Цивільного кодексу України вказується строк в один рік, протягом якого, якщо про особу немає відомостей про її місце перебування, в місці, де вона постійно проживала, то така особа може бути визнана судом безвісно відсутньою. А у ч. 1 ст. 46 цього Кодексу, вказується, строки в один місяць, шість місяців та три роки, із закінченням яких особа може бути оголошена померлою, з урахуванням умов, які призвели до її зникнення [7].

Однак, законодавством України передбачається, що особа може бути оголошена померлою через два роки після закінчення воєнних дій у випадку, якщо особа зникла безвісти саме у зв'язку з такими діями, при цьому неважливо, чи брала ця особа безпосередню участь у воєнних діях. Якщо вказані обставини мали місце, то суд може оголосити таку особу померлою з дня її ймовірної смерті [1].

Крім того, для того, аби покращити подальше співробітництво з іншими державами Україною були укладені двосторонні угоди, в яких регулюється питання щодо визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. Одними із таких угод є Договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах та Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. В ст. 23 Договору між Україною

та Республікою Молдова вказується, що право на визнання особи безвісно відсутньою, оголошення померлою і встановлення самого факту смерті буде належати тій Договірній Стороні, громадянином якої така особа була. Однак, ч. 2 даної статті передбачений вичерпний перелік випадків, коли особу можуть оголосити померлою або встановити сам факт смерті суди тієї Договірної Сторони, громадянином якої не є ця особа [2]. Що стосується Договору між Україною та Республікою Польща, то ст. 23 цього Договору майже повністю ідентична Договору між Україною та Республікою Молдова, за винятком лише того, що в даному Договорі не вказується про визнання особи безвісно відсутньою, а лише про оголошення її померлою та встановлення факту смерті [3].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що проаналізувавши деякі нормативно-правові акти законодавства України повністю та в частині, що стосується визнання іноземців безвісно відсутніми та оголошення їх померлими дають нам змогу зробити висновок, що в порядку визнання іноземця чи особи без громадянства безвісно відсутньою чи оголошення її померлою вирішальним є той факт, чи мала така особа постійне місце проживання в Україні, якщо інше не передбачено двосторонніми угодами між Україною та іншими державами. Відповідно до законодавства України суди можуть розглядати справи про визнання іноземців чи осіб без громадянства безвісно відсутніми чи оголошувати їх померлими, лише за умови, що дана особа мала останнє відоме місце проживання в Україні.

Якщо таке має місце, то будуть застосовуватися підстави та порядок визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою, відповідно до законодавства України. Якщо ж іноземець чи особа без громадянства не мала постійного місця проживання на території України, то визнання її безвісно відсутньою чи оголошення померлою буде відбуватися відповідно до останнього з усіх відомих особистих законів такої особи.

Література:

1. Гожій І.О., Солончук І.В. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2017. №3. С.203-208.
2. Договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах : міжнародний документ від 13 грудня 1993 р. № 498_604 / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604 (дата звернення: 22.10.2022).
3. Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах : міжнародний документ від 24 травня 1993 р. № 616_174 / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174 (дата звернення: 22.10.2022).
4. Міжнародне приватне право : підручник / В.А. Бігун та ін. Харків, 2016. – 368 с.
5. Про Міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 22.10.2022). Про правовий статус осіб зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19> (дата звернення: 22.10.2022).

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.10.2022).

НАДАННЯ СТАТУСУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНЦЯМ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Войнова Кароліна

студентка 4 курсу 14 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнева П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення на територію України з боку Російської Федерації, яка порушуючи принципи ООН і принципи міжнародного гуманітарного права, веде кровопроливну війну проти нашого народу. З того моменту і до сьогодні на нашій території відбуваються активні бойові дії.

Необхідно зазначити, що іноземні держави, будучи небайдужими до ситуації, яка склалася у межах нашої країни відразу почали надавати допомогу Україні, у першу чергу забезпечуючи українців притулком, пільгами і соціальним забезпеченням на своїх територіях, також передаючи фінансову, військово-технічну та гуманітарну допомогу до нашої держави.

Важливим моментом є те, що країни зробили значний крок на зустріч Україні, який проявився зокрема в наданні українцям статусу тимчасового захисту в ЄС та подібного статусу в країнах, не членах ЄС щодо громадян, які були вимушені покинути територію України в пошуках безпечного і мирного місця для перебування. Тому, 4 березня 2022 року було прийнято Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/383, яке встановлює наявність масового припливу переміщених осіб з України у значенні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та має наслідком запровадження тимчасового захисту. Такий вид надання притулку є винятком з загальних правил через специфіку масовості, обмеженості в часі та екстримальності ситуації.

Наразі вже йде 9 місяць перебування українців за кордоном. Вони мають підлаштовуватися до звичаїв, менталітету та особливо законів іноземних держав. Хочу зауважити, що у ч. 4 Статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» зазначається, що Особистим законом біженця вважається право держави, у якій він має місце перебування. Тому, українці мають враховувати це положення, адже вони мають знати, і керуватися законами держави, у якій вони зараз проживають, та уникати протиправності своїх діянь.

Однак, можливі випадки і відмови в наданні статусу тимчасового захисту. Основними причинами цього можуть бути: отримання відповідного статусу в іншій державі; скоєння злочину проти миру і безпеки людства, що порушує принципи ООН; подача на тимчасовий притулок вже після відмови та ін. обставини.

Крім того, важливим є на даний момент забезпечення населення гуманітарною допомогою. Відповідно до статті 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу», гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії та збройного конфлікту.

А Постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 379 «Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану», зазначаються умови її доставки та реалізації.

14 березня 2022 року на період дії воєнного стану було запроваджено безвізовий режим на в'їзд на територію України співробітників міжнародних медичних чи гуманітарних організацій, які приїжджають на запрошення Кабінету Міністрів України для надання гуманітарної допомоги населенню, відповідно до положень Указу Президента України від 14 березня 2022 року № 132/2022 «Про тимчасове запровадження безвізового режиму». Це значно спростило процедуру отримання продуктів харчування та необхідних речей, та направлення гуманітарної допомоги до районів України, де в ній є нагальна потреба.

Важливим є перерозподіл гуманітарної допомоги між населенням та контроль за її використанням для запобігання нераціональності. Таким чином, державні органи мають приділяти цьому значну увагу, щоб відвернути нецільове та протиправне її споживання.

Отже, з висуненням 28 лютого 2022 року кандидатури на вступ до ЄС ще на початку війни, та вже 23 червня 2022 року одержання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС наблизило нас до європейського простору. Тому, Європа стала більш відкритою для українців, у зв'язку з чим наш народ отримав підтримку за кордоном, у вигляді тимчасового захисту та постійного надходження гуманітарної допомоги. Значення наданої з-за кордону гуманітарної допомоги Україні важко переоцінити, адже це дозволить відвернути настання гуманітарної та економічної кризи.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ СТАТУС БІЖЕНЦІВ У ФРН

Вольвич Єлизавета

студентка 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З 2014 року, міграційні потоки українських громадян істотно збільшилися, що обумовлено гострою внутрішньо-політичною ситуацією в країні. Як відомо, 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне російське вторгнення в Україну, що спричинило масову еміграцію українців за кордон. За таких умов, найбільш поширеними варіантами країн для еміграції стали: Польща, ФРН, Канада, Чехія, Литва, Японія, США та ін.

Така ситуація викликає значне занепокоєння у світовій спільноті, адже основні держави-реципієнти не здатні прийняти і розмістити на своїй території всіх іноземних громадян та осіб без громадянства, які шукають притулок, надати їм належні соціальне забезпечення та працевлаштування.

Також однією із причин є те, що приймаючі держави просто не здатні гарантувати своїм громадянам високий рівень безпеки, адже не можуть забезпечити місцевому населенню повний захист від можливого проникнення на територію держави загрози, з огляду на відсутність можливості повноцінної перевірки кожного, хто в'їжджає згідно тих чи інших обставин.

Як вже раніше було зазначено, однією із країн, куди активно емігрують українці є Німеччина. Зокрема, з початком повномасштабної війни в Україні більшість країн ЄС спростили правила в'їзду та перебування українців на своїх територіях. Однак з 1 вересня 2022 року в Німеччині встановили нові умови та правила щодо біженців з України.

8 липня 2022 року Федеральна рада внесла зміни щодо терміну тимчасового перебування українців у Німеччині, у зв'язку зі збройним конфліктом. Зокрема, біженці, які вперше виїжджатимуть з України до Німеччини без візи, після 31 серпня 2022 року, можуть легально перебувати в Німеччині, проте термін такого перебування становить 90 днів.

Обмеження безвізового перебування до 90 днів означає, що всі ті, хто вже перебував у Німеччині понад 90 днів станом на 1 вересня 2022 року, тепер повинні подати заяву на отримання дозволу на проживання відповідно до розділу 24 (1) AufenthG до 1 вересня 2022. В іншому випадку перебування на території Німеччини після цієї дати є незаконним [1].

Зокрема, з даного приводу також надано роз'яснення на сайті Представництва Німеччини в Польщі. Так, 90-денне звільнення від вимоги щодо отримання дозволу на проживання стосується лише тих українців, які вперше виїжджають з України як біженці від війни, і діє до 30 листопада 2022 року.

Усі особи, які в'їхали до Німеччини 3 червня 2022 року або раніше, і з того часу постійно тут проживали, повинні вже подати заяву на отримання дозволу на

проживання, оскільки максимальна тривалість перебування в Німеччині без дозволу на проживання уже минула [2].

Щодо прав біженців, то офіційний статус біженця в Німеччині практично зрівнює іноземних громадян безпосередньо з німцями. Він забезпечує широкий спектр соціальної допомоги й гарантує реалізацію великого спектра прав.

Ще до винесення рішення про надання притулку в країні потенційні біженці отримують такі базові права як право на: тимчасове житло; соціальну допомогу; навчання; трудову діяльність.

Вже після офіційного присвоєння статусу біженця іноземні громадяни отримують на постійній основі права на: безкоштовне навчання в державних освітніх установах, в тому числі ЗВО; працевлаштування та підприємницьку діяльність; соціальну допомогу; державну безкоштовну медичну страховку.

Крім того, передбачена можливість отримання німецького громадянства після 8 років проживання в країні [3]. Каталог прав і можливостей біженців на території Німеччини є необмеженим, що у свою чергу забезпечує їм комфортне перебування на території даної країни.

Також Федеральний уряд Німеччини розробив класний мобільний додаток, що має назву «Germany4Ukraine». У цьому додатку біженці з України можуть знайти багато корисної інформації щодо: в'їзду, реєстрації та проживання в Німеччині; можливі способи та варіанти окремих етапів перебування в країні. Крім того, у додатку висвітлюється актуальна інформація з приводу медичної та соціальної підтримки. Зручно, що біженці можуть завантажити його в будь-якій країні, адже додаток доступний у всій Європі. До того ж він безкоштовний. Таким чином, можна дізнатися про все необхідне ще до в'їзду в Німеччину. Додаток постійно розширюється та вчасно наповнюється новою й актуальною інформацією. Серед іншого планується додавання в додаток можливості користування послугами імміграційних органів, органів охорони здоров'я та інститутів соціального захисту [4].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що наразі Німеччина є однією із найбільш комфортних країн для перебування біженців з України. Зокрема, державна політика, спрямована на всебічний захист та допомогу українським громадянам. Окрім того, права біженців у Німеччині є і без того достатньо обширними, адже по суті зрівнюють у можливостях їх та німців, однак це не стосується таких виключних сфер діяльності як державна служба і т. д. Також Німецький уряд шукає альтернативні засоби допомоги українським громадянам, зокрема, сюди можна віднести розробку додатка «Germany4Ukraine». Щодо введення вимоги щодо отримання дозволу на проживання, то вона пояснюється різними факторами: безпековими, соціально-економічними та ін.

Література:

1. Інформація про право на проживання – Informationen zum Aufenthaltsrecht: Refugees welcome to Dusseldorf. URL: <https://www.fluechtlinge-willkommen-in-duesseldorf.de/ukraineukrajina/aufenthaltsrecht-info-informacija-pro-pravo-na-prozhivannja/> (дата звернення: 23.10.2022).

2. Важлива інформація про в'їзд до Німеччини для біженців війни з України: Przedstawicielstwa Niemiec w Polsce. URL: <https://polen.diplo.de/pl-pl/04-news-/2515808?openAccordionId=item-2517470-0-panel> (дата звернення: 23.10.2022).
3. Біженці в Німеччині: права та життя. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechchina/emigraciya-de/bizhenci-u-nimechchini.html> (дата звернення: 23.10.2022).
4. Germany4Ukraine-App: Bundesministerium des Innern. URL: <https://www.germany4ukraine.de/hilfeportalua/%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8/germany4ukraine-app> (дата звернення: 23.10.2022).

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ

Воротиленко Катерина

*студентка 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А.В.,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Питання біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, хвилювало світ ще з давніх часів. Людство постійно стикається з різноманітними конфліктами і це в свою чергу породжує необхідність населення шукати більш безпечні для них території проживання та потребу нормативно врегульовувати їх статус. З тих пір, як міжнародне співтовариство почало регулювати переміщення біженців за допомогою міжнародного права, стало очевидно, що далеко не всі особи, які шукають захисту, чітко відповідають всім юридичним вимогам для отримання цього статусу. Не дивлячись на це більшість країн все ж дозволяли особам, які з формальної точки зору не є «біженцями», але мають обґрунтовану потребу в захисті, залишатися на їх території.

Неабиякої актуальності для України це питання набуло у зв'язку з подіями сьогодення. Через активні бойові дії частина населення була вимушена евакуюватися, а частина громадян знайшли притулок в інших країнах, набувши статусу біженців.

На міжнародному рівні порядок і умови статусу біженців та бенефіціарів додаткового захисту здобули закріплення у Статуті Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 1950 року [1], Конвенції про статус біженців 1951 року [2], Протоколі щодо статусу біженців 1967 року [3], Угоді між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара у справах біженців 1996 року [4] і т.д. Серед внутрішньої нормативної бази України це питання регулюється Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 № 3671-VI [5].

Відповідно до ч.1 ст.14 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються тими

самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Різницю у статусах цих двох категорій можна простежити вже у ч.2 і ч.3 цієї статті, оскільки біженців визнають як тих, хто постійно проживає в Україні, а осіб, які потребують додаткового захисту, – такими, які безстроково на законних підставах перебувають на території України.

Відповідно до ст.33 Конституції України [6] кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Статус біженця надає більше прав, оскільки цей інститут здобув міжнародного закріплення, а особи, які потребують додаткового захисту – здебільшого колективного.

Сфери, в яких ці два статуси відрізняються відповідно до Кваліфікаційної директиви [7], є наступними: єдність сім'ї, доступ до посвідки на проживання та її тривалість, право на отримання проїзних документів, доступ до працевлаштування, право на соціальне забезпечення, право на охорону здоров'я, доступ до інтеграційних можливостей, права супроводжуючих членів сім'ї.

Так, наприклад, біженці мають право подати заявку на возз'єднання з родиною набагато раніше. Зокрема, в Угорщині це можливо вже через три місяці після отримання статусу біженця. Водночас, з особами, які потребують додаткового захисту все трохи складніше, оскільки не всі країни гарантують це право, або ж воно є більш обмеженим. Наприклад, Австрія має обмеження за віком, в той час як швейцарське та британське законодавства встановлюють періоди очікування. В останньому випадку право на возз'єднання з сім'єю гарантується лише після того, як особа отримує безстроковий дозвіл на проживання, що відбувається після шести або десяти років перебування під додатковим захистом. Фінським законодавством не гарантують возз'єднання сім'ї взагалі.

Щодо доступу до посвідки на проживання, то відповідно до ст.25 Кваліфікаційної директиви держави-члени видають особам, які мають статус біженця, проїзні документи за формою, встановленою в Додатку до Женевської конвенції, а особам, які потребують додаткового захисту (якщо вони не можуть отримати національний паспорт або документи) – документи, що дозволяють їм подорожувати тоді, коли виникають серйозні гуманітарні причини.

Важливою відмінністю є також те, що біженець не може отримати роботу чи виїжджати закордон протягом шести місяців – періоду розгляду заявки. Особи, які потребують додаткового захисту також можуть працевлаштуватися лише після отримання статусу, але у їх випадку може братися до уваги ситуація на ринку праці, в тому числі для можливої пріоритизації доступу до працевлаштування на обмежений період часу, який визначається відповідно до національного законодавством.

Щодо соціального забезпечення: відповідно до ст.28 Кваліфікаційної директиви держави-члени можуть як виняток до першого параграфу обмежити

соціальну допомогу, що надається бенефіціарам статусу додаткового захисту, основними пільгами, які будуть надаватися на тих самих рівнях і за тих самих умов, що й громадянам. В той же час по відношенню до біженців подібний виняток не застосовується.

Отже, підсумовуючи все вище перелічене можна дійти до висновку, що правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, здебільшого схожий, але має певні винятки. Найбільш яскраві відмінності цих двох категорій виражені у Кваліфікаційній директиві, відповідно до якої обмежень зазвичай зазнають саме бенефіціари статусу додаткового захисту. Це пов'язано з тим, що інститут біженців отримав більшого закріплення у міжнародній спільноті, у той час як додатковий захист може не визнаватися деякими країнами взагалі, або ж бути більш обмеженим.

Література:

1. UN General Assembly, Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, 14 December 1950, A/RES/428(V), URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3628.htm> (дата звернення 30.09.2022);
2. Конвенція про статус біженців документ 995_011, чинний, поточна редакція – Приєднання від 10.01.2002, підстава – 2942-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 30.09.2022);
3. Протокол щодо статусу біженців документ 995_363, чинний, поточна редакція – Приєднання від 10.01.2002, підстава – 2942-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text (дата звернення 30.09.2022);
4. Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців документ 995_078, чинний, поточна редакція – Ратифікація від 21.10.1999, підстава – 1185-XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078#Text (дата звернення 30.09.2022);
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011. № 3671-VI / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення 30.09.2022);
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.;
7. Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted [2004] OJ L304/12 (Qualification Directive) URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0012:0023:EN:PDF> (дата звернення 01.10.2022).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ЄС

Галустьян Кирило

студент 4 курсу 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Починаючи з 24 лютого 2022 року події в Україні надали неабияку актуальність темі біженства. У зв'язку зі збройною агресією з боку ЗС рф, мільйони людей були вимушені емігрувати. Згідно з даними ООН на сьогоднішній день за кордон виїхало понад 7 мільйонів українців [4].

У контексті війни біженцем вважається особа, яка у зв'язку зі збройним конфліктом, покинула територію держави, громадянином якої вона являється. У разі, якщо особа не покидає територію держави, навіть вимушено, вона вважається внутрішньо переміщеною особою [3].

Проте існує, також, поняття «тимчасовий захист». Слід розуміти відмінність понять «біженство» та «тимчасовий захист», вони мають різне правове значення. Деякі держави Європейського союзу (далі ЄС) рекомендують користуватись правом тимчасового захисту у зв'язку з тим, що отримання статусу біженця є досить складною процедурою та довготривалою. Термін розгляду заяви може тривати 6 місяців.

Згідно з Директивою ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, переміщеним особам надається право перебувати на території Європейського союзу без оформлення в'їзного дозволу терміном до одного року. У разі якщо ситуація в Україні не покращиться, термін перебування може бути збільшеним до трьох років. Але у випадку нормалізації ситуації у країні, дія Директиви може бути призупинена [1], у той час як особам зі статусом біженця держава надає право безстрокового проживання на своїй території.

Дана директива не застосовується до осіб, котрі перетнули кордон з ЄС, до того як Директивна вступила в силу. Цей нормативно-правовий акт не є новим. Його було затверджено ще у 2001 році, проте тільки у березні 2022 року Рада Європейського Союзу своїм рішенням визнала, що не виправдана збройна агресія проти України з боку рф є підставою для надання тимчасового захисту особам, котрі постраждали внаслідок воєнних дій в Україні, таким чином дія Директиви активувалась 4 березня 2022 року.

Розглянемо детальніше обидва правових статуси. Тимчасовий захист українці можуть отримати у будь-якій країні ЄС, за виключенням Данії, проте статус біженця особі може надати лише та держава, кордон якої перетнув першим, іншими словами в країнах-сусідах України [2].

За правом тимчасового захисту, особа отримує право на проживання, медичні та освітні послуги, а також доступ до ринку праці з моменту звернення за

отриманням захисту. Ці права діють виключно на території держави, де було звернення [1].

Головною метою тимчасового захисту є забезпечення колективного захисту осіб, котрі опинились у зоні збройного конфлікту та покинули країну у зв'язку з тими ж причинами, за відносно спрощеною процедурою у короткі строки.

Процедура отримання тимчасового захисту є досить простою і швидкою. Кожна країна Союзу самостійно визначає вимоги та умови до її проведення, а також уповноважені на це органи. Наприклад, у Німеччині при прибутті у країну, спочатку потрібно зареєструвати своє місце проживання у відповідному органі міської влади. Потім потрібно пройти реєстрацію у міграційній службі, щоб отримати посвідку на тимчасове проживання. Після цього особа отримує право на проживання у Німеччині строком до одного року згідно з Директивою ЄС 2001/55/ЕС про тимчасовий захист і безпосередньо доступ до соціальних пільг [1].

Що стосується статусу біженця, то передбачає собою схожі права, але з певними обмеженнями. Подавши заявку на отримання статусу, особа матиме право на житло як правило це притулок для біженців, на медичну допомогу та на безкоштовне харчування та проїзд у транспорті, але протягом 6 місяців особа не матиме права на працевлаштування, навіть якщо до цього часу вона проживала та працювала на території цієї ж держави [2]. Перетинаючи кордон з країнами ЄС, слід розуміти різницю між цими поняттями, аби не стати заручником свого статусу в країні.

При поданні заяви на отримання статусу біженця у особи вилучається паспорт на період розгляду заяви про встановлення статусу, також забороняється покидати країну знаходження [6].

У випадку отримання тимчасового захисту паспорт у осіб не вилучають. Після отримання дозволу на проживання, українці, які мають біометричні паспорти, можуть вільно пересуватись територією ЄС, маючи повну свободу руху протягом 90 днів.

Законами деяких держав ЄС може бути передбачено, що особа, якій надано тимчасовий захист може звернутись із заявою про отримання статусу біженця, проте мати одночасно два статуси на період розгляду заяви, особа не має права [6].

Підсумовуючи усе вищесказане, можна дійти висновку, що при перетині кордону варто розуміти різницю між поняттями «біженець» та «тимчасовий захист». Це різні правові категорії, які також мають різні юридичні наслідки. Крім того, біженство та тимчасовий захист мають різні нормативно-правові регулювання та процедури їх отримання, при цьому, поняття «тимчасовий захист» означає виняткові, негайні та тимчасові міри. Тож, якщо не має наміру залишатися в ЄС довше, ніж триватиме збройний конфлікт на території нашої держави, громадянам України при перетині кордону з ЄС доцільніше перебувати під тимчасовим захистом.

Література:

1. Директива ЄС 2001/55/ЄС Про тимчасовий захист. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001L0055> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Дублінська конвенція від 15 червня 1990 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU90308?an=2> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Женевська конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu51k02u> (дата звернення: 01.11.2022).
4. Інформаційний портал OPERATIONAL DATA PORTAL Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 01.11.2022).
5. Протокол щодо статусу біженців від 31 січня 1967 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU67007?an=50> (дата звернення: 01.11.2022).
6. Тимчасовий захист чи статус біженця: в чому принципова різниця? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/210033_timchasoviy-zakhist-chi-status-bzhentsya-v-chomu-printsipova-rznitsya (дата звернення: 01.11.2022).

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Гулієв Ілгар

*курсант 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Починаючи свою агресію з 2014 року та продовжуючи широкомасштабним наступом проти України, РФ порушила багато міжнародних договорів та звичаїв війни. Війська РФ, виконуючи, злочинні накази влади держави-агресора, руйнують цілі міста перетворюючи їх на міста-привиди, не кажучи вже про мирне населення до яких окупаційні війська відносились край цинічно та жорстоко, серед населення варто зазначити осіб з інвалідністю, яким же важче переносити ці важкі події.

Призначенням міжнародного гуманітарного права є регулювання збройних конфліктів. Особливо акцент робиться на захист вразливих категорій осіб в міжнародному праві. До таких вразливих категорій належать діти, жінки, біженці, особи з інвалідністю тощо. Однак, однією з найбільш незахищених категорій є особи з інвалідністю.

Конвенція про права осіб з інвалідністю визначає, що особи з інвалідністю – це «особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими» [2]. Таким чином, особи з інвалідністю, у зв'язку з певними фізичними, психічними чи іншими, пов'язаними із здоров'ям обмеженнями, потребують більш ретельного міжнародно-правового захисту під час збройних конфліктів, ніж інші особи.

У своїй резолюції 1894 (2009) Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй наголосила, що військові конфлікти в особливій мірі зачіпають людей з інвалідністю [4]. В резолюціях 2015 року було висловлено хвилювання щодо становища осіб з інвалідністю, в тому числі в зв'язку з тим, що члени сімей не можуть вивезти їх з територій, де відбуваються бойові дії, вони частіше зіштовхуються з насильством і позбавлені доступу до базових благ та послуг. Крім цього, наголошено на необхідності пріоритету інтересів людей з інвалідністю, особливо дітей з інвалідністю, під час надання їм гуманітарної допомоги [5; 9].

В умовах збройного конфлікту особливий захист людей чи дітей з інвалідністю, крім документів, які регламентують захист прав усіх людей, передбачено і визнано у:

1) Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю, які передбачають, що державам слід забезпечити надання особам з інвалідністю, особливо немовлятам і дітям, медичного обслуговування на тому рівні у рамках тієї ж системи, що і іншим членам суспільства. Крім цього, усі особи з інвалідністю, у тому числі з тяжкими формами інвалідності, котрі потребують реабілітації, повинні мати до неї доступ (пункт 3) [6];

2) Всесвітній декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей. Метою цієї декларації є захист прав дитини і покращення її життя. У ній викладені рішучі наміри щодо захисту дітей від війни, гарантії забезпечення основних потреб дітей і їхніх сімей в період війни і в районах, де відбуваються насильницькі дії [1];

3) Права дітей з інвалідністю, в умовах збройного конфлікту викладені в Конвенції ООН про права дитини та Факультативному протоколі до неї від 2000 року. Зокрема, у контексті збройного конфлікту Конвенція наголошує на тому, що: «...держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання; ...згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними». Факультативним протоколом щодо участі дітей у збройних конфліктах декларується неприпустимість залучення до збройних сил чи угруповань осіб, молодших за 18 років [3].

Статтею 11 Конвенції про права людей з інвалідністю зобов'язано держав-учасниць вжити усіх необхідних заходів для забезпечення захисту й безпеки людей з інвалідністю у ситуаціях ризику, зокрема у збройних конфліктах, надзвичайних гуманітарних ситуаціях та під час стихійних лих [2].

На захист прав людей і дітей з інвалідністю у ситуаціях збройного конфлікту спрямовані норми звичаєвого міжнародного гуманітарного права, які застосовуються під час міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів [8].

Крім цього, були розроблені «Стандарти включення людей похилого віку та людей з інвалідністю до програм гуманітарного реагування», які побудовані на

загально визнаних принципах: недискримінації; гуманітарної діяльності на основі гуманізму, основоположних прав і свобод людини, зокрема права на гідне життя, отримання гуманітарної допомоги, на захист і безпеку; безбар'єрного доступу до послуг, участі і захисту; поваги до гідності літніх людей і людей з інвалідністю; рівних можливостей; ефективної і активної участі в процесах прийняття рішень; поваги до рівності між чоловіками, жінками, дівчатами і хлопцями різних вікових груп; визнання важливої ролі і місії надавачів послуг, супроводжуючих та іншого допоміжного персоналу [7].

Таким чином, механізми захисту осіб з інвалідністю в ситуаціях збройного конфлікту закріплені в міжнародних нормах і стандартах, об'єднаних у міжнародну правову базу, та в національному законодавстві.

З метою забезпечення належного захисту осіб з інвалідністю під час збройних конфліктів кожна держава повинна: забезпечити доступ осіб з інвалідністю до всієї необхідної інформації; забезпечити взаємодію між особами з інвалідністю та благодійними та правозахисними організаціями; привести до готовності належні, своєчасні і передбачувані ресурси для забезпечення підготовки до надзвичайних ситуацій і реагування, які включають і є доступні для людей з інвалідністю; здійснювати міжнародне співробітництво у відповідності зі стандартами, встановленими Конвенцією про права людей з інвалідністю; сприяти включенню людей з інвалідністю в існуючі програми Організації Об'єднаних Націй в контексті конфліктних та надзвичайних ситуацій.

Література:

1. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей: прийнята Всесвітньою зустріччю на найвищому рівні на користь дітей, Нью-Йорк, 30 вересня 2000 року. URL: <http://nvkschool34.ck.ua/wp-content/uploads/2019/01/Vsesvitnya-deklaratsiya-pro-zabezpechennya-vyzhyvannya-zahystu-i-rozvytku-ditej.pdf> (дата звернення: 5.11.2022).
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: конвенцію ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#top (дата звернення: 5.11.2022).
3. Конвенція про права дитини: Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 5.11.2022).
4. Резолюція 1894 (2009): ухвалена Радою Безпеки на її 6216-му засіданні 11 листопада 2009 року. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id59160> (дата звернення: 5.11.2022).
5. Резолюція 2217 (2015): ухвалена Радою Безпеки на його 7434-му засіданні (про продовження мандату Багатопрофільної комплексної місії Організації Об'єднаних Націй зі стабілізації в Центральноафриканській Республіці до 30 квітня 2016 р.). URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/resolutions-adopted-security-council-2015> (дата звернення: 5.11.2022).
6. Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю, ООН; Резолюція, Міжнародний документ від 20.12.1993. URL: <https://ud.org.ua/zakonodavstvo/mizhнародni-dokumenti-ta-standarti/171-4896> (дата звернення: 5.11.2022).
7. Стандарти включення людей похилого віку та людей з інвалідністю до програм гуманітарного реагування: Консорціум зі сприяння людям похилого віку та людям з інвалідністю в межах Програми з розширення можливостей людей похилого віку та людей

з інвалідністю (ADCAP) ISBN 978-1-910743-29-4 CBM. International, Bensheim. URL: <https://www.helpage.org/silo/files/his-for-older-people-and-people-with-disabilitiesukrainian.pdf> (дата звернення: 5.11.2022).

8. Хенкерте Ж.М. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf (дата звернення: 5.11.2022).
9. Resolution 2225 (2015) Adopted by the Security Council at its 7466th meeting, on 18 June 2015. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/795098?ln=ru> (дата звернення: 5.11.2022).

ОСОБИСТИЙ ЗАКОН ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Котова Поліна

студентка 3 курсу 2 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Під час розв'язання питання правового статусу фізичної особи як учасника міжнародно правових відносин зазвичай використовують термін «особистий закон фізичної особи», але важливо зазначити, що наше законодавство, зокрема, Закон України «Про міжнародне приватне право» не містить визначення цього терміну, що є суттєвим недоліком цього нормативно-правового акта.

В найбільш широкому розумінні особистий закон фізичної особи – це право країни, згідно з яким буде визначатися правовий статус суб'єкта приватно-правових відносин, ускладнених іноземним елементом. Це комплекс правових норм держави, до якої належить особа, який регулює цивільну правоздатність та дієздатність фізичної особи, особисті немайнові права, сімейні та спадкові відносини, учасником яких є фізична особа.

Існує два основних підходи до визначення особистого закону фізичної особи:

1. Територіальний – особистий закон фізичної особи визначається за законом місця її проживання (*lex domicilii*). У разі застосування цього критерію усі, хто проживає на території певної держави, підпорядковуються праву цієї держави.

2. Екстериторіальний особистий закон фізичної особи визначається за правом держави її громадянства (*lex patriae, lex nationalis*). Тобто всі громадяни певної держави незалежно від їх місця проживання підпорядковуються праву держави їх громадянства.

В українському законодавстві закріплено визначення особистого закону фізичної особи за законом громадянства. Так, пунктом 1 статті 16 закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено: «Особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є» [1].

Проте ця норма має свої винятки – п. 4 статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює правила визначення особистого закону

біженця: особистим законом біженця є право держави, у якій він має місце перебування [1].

Передусім, треба визначити, що означає термін «біженець». У частині 1 статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» визначено, що «біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань» [2].

Важливо зазначити, що пунктом 10 статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» зазначається, що «країна громадянської належності – країна, громадянином (підданим) якої є особа. За умови, якщо особа має понад одне громадянство, вона не вважається такою, що не має захисту країни своєї громадянської належності, якщо без будь-якої поважної причини, що впливає з обґрунтованих побоювань, вона не скористалася захистом однієї з країн, громадянином (підданим) якої вона є» [2]. Тобто людина, яка має понад одне громадянство, не може набути статус біженця без поважної причини.

Згідно з частиною 2 статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право»: «Якщо фізична особа є громадянином двох або більше держав, її особистим законом вважається право тієї з держав, з якою особа має найбільш тісний зв'язок, зокрема, має місце проживання або займається основною діяльністю» [1]

Наразі (з 24 лютого 2022 року) в Україні введений режим воєнного стану. Виникають питання, яким чином це впливає на особистий закон фізичної особи. На період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38-39, 41-44, 53 Конституції України [4], а також у статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» закріплено, які можуть бути введені обмеження, а обмеження яких прав і свобод не допускається навіть під час дії воєнного стану. Так, частиною 2 статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» регламентовано, що в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною 2 статті 64 Конституції України [4]. Частиною 2 статті 64 Конституції України передбачено: Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.»

Пунктом 3 указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [5] передбачені обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [4] (далі КУ). Варто визначити, що саме це за статті, і яким чином обмежуються конституційні права і свободи людини і громадянина:

Стаття 30 КУ. Кожному гарантується недоторканність житла. – Пошкодження або руйнування житла, а також позбавлення майна через окупацію територій можна вважати порушенням прав людини.

Стаття 31 КУ. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. – Під час воєнного стану можливість втручання у приватне життя осіб та/або повний контроль над засобами зв'язку.

Стаття 32 КУ. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. – Під час війни діти можуть бути розлучені зі своїми батьками, що є порушенням прав дитини.

Стаття 33 КУ. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. – Введення комендантської години, особливий режим в'їзду і виїзду і заборона або обмеження вільного вибору проживань.

Стаття 34 КУ. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. – Заборона діяльності політичних партій та/або громадських об'єднань, якщо вона посягає на цілісність держави або порушує інтереси держави.

Стаття 38 КУ. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. – Під час війни діє заборона проводити вибори та референдуми.

Стаття 39 КУ. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. – Під час воєнного стану діє заборона на масові збори та акції.

Стаття 41 КУ. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. – Під час війни примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку, за умови подальшої компенсації.

Стаття 42 КУ. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. – Через воєнний стан допускається обмеження права людей на ведення підприємницької діяльності.

Стаття 43 КУ. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. – Впровадження трудової повинності також регламентується законом.

Стаття 44 КУ. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. – Громадяни можуть бути залучені до суспільно-корисних робіт.

Стаття 53 КУ. Кожен має право на освіту. – Діти під час війни можуть витратити доступ до освіти, що є порушенням прав.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного, можна сказати, що для регулювання правовідносин ускладнених іноземним елементом, застосовується особистий закон фізичної особи, права якої можуть обмежуватися під час дії воєнного стану.

Література:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005р. – № 2709-IV (редакція станом на 06.10.2021) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (Дата звернення 29.10.2022)
2. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011р. – № 3671-VI (редакція станом на 03.03.2016) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text (Дата звернення 29.10.2022)
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (редакція станом на 29.09.2022) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (Дата звернення 29.10.2022)
4. Конституція України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (Дата звернення 29.10.2022)
5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 (редакція станом на 17.08.2022) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (Дата звернення 29.10.2022)

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ В КРАЇНАХ ЄС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВТОРГНЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Кривошлик Микола

курсант 4 курсу 2 групи, ІШЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Питання тимчасового захисту осіб постало гостро внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Країни ЄС швидко відреагували на збройну агресію та зробили все можливе для надання тимчасового захисту українським громадянам, які постійно проживали в Україні та залишили країну, рятуючись від війни з 24 лютого 2022 року. Категорія цих осіб має право на тимчасовий захист у будь-якій країні Європейського Союзу.

Взагалі інститут тимчасового захисту з'явився вже давно, коли війна в колишній Югославії в 1990-х роках змусила тисячі боснійців тікати, організаційно-правові системи надання притулку в таких країнах як Австрія чи Німеччина, не витримали. Не маючи відповідного правового інструментарію, який міг би забезпечити спеціальний захист для великої кількості людей, така

країна як Австрія, надала боснійцям право «тимчасового перебування», що в кінцевому результаті стало підставою для першої директиви ЄС про надання прихистку в 2001 році, а саме, Директиви про тимчасовий захист, яка, перш за все, допомагає уникнути тривалих процедур визначення того, чи піддається особа індивідуальному переслідуванню або не вибірковому насильству [4]. Директиву ЄС про тимчасовий захист було прийнято у 2001 році з метою створення нормативно-правової бази для активації у разі масового припливу переміщених осіб із третіх країн.

На засіданні Ради ЄС з юстиції та внутрішніх справ 3 березня 2022 року основну увагу було приділено вторгненню РФ на територію України. Варто зазначити, що ще не надавався тимчасовий захист відповідно до Директиви про тимчасовий захист, задля набрання Директивою чинності, Рада ЄС повинна погодитися з пропозицією Комісії більшістю голосів, тобто не менше 15 держав-членів, що становлять не менше 65% населення ЄС [1].

У березні 2022 року держави-члени погодилися ввести Директиву про тимчасовий захист до дії, що є історичним актом солідарності з Україною під час російської воєнної агресії на території України. Отже, Європа встала на правовий захист України щодо допомоги тим, хто рятується втечею від військової агресії РФ з території України до країн ЄС.

Директива про тимчасовий захист означає, що біженцям з України буде надано тимчасовий дозвіл на проживання в ЄС мінімум на один рік з можливістю продовження ще на два роки. Історичність події варто підкреслити і тим, що Європа застосувала цей правовий механізм під назвою «тимчасовий захист» вперше.

ЄС відкрив свої кордони під час війни для українців, що дозволило їм перетинати кордон без біометричних паспортів чи інших спеціальних документів необхідних для перетину кордону, а лише при наявності будь-якого документу, який вказував би на належність особи до громадянства України.

Права відповідно до Директиви про тимчасовий захист включають посвідку на постійне проживання, доступ до ринку праці та житла, медичну допомогу та доступ до освіти для дітей, відкривати банківський рахунок тощо.

Право на тимчасовий захист є «негайним», тобто, коли особа хоче ним скористатися, все, що їй потрібно зробити, це дотримуватися інструкцій національних органів і продемонструвати їм громадянство, статус міжнародного захисту або еквівалентний статус, підтвердити проживання в Україні або родинні зв'язки, що надають право на тимчасовий захист [3].

Варто зазначити і особливість надання такого захисту на території однієї країні ЄС задля уникнення отримання подвійного захисту, тобто одночасного в двох країнах ЄС, проте особа не позбавлена права подорожувати до інших країн ЄС протягом 90 днів протягом 180-денного періоду.

Важливою ознакою інституту тимчасового захисту є лояльність, оскільки особа може змінити свій вибір і скористатися своїми правами в іншій країні ЄС, відмінній від тієї, де вона проживає в даний час. При зміні місця проживання і переїзду в іншу країну ЄС, термін дії посвідки на проживання в першій країні ЄС

закінчиться, і права, відповідно, також. В іншій країні перебування громадянину України надається тимчасовий захист і видається новий дозвіл на проживання.

Лояльне ставлення до громадян України проявляється в можливості як повернення до України, так і в'їзду до країн ЄС під час вторгнення РФ на територію України, при цьому зберігаючи право на тимчасовий захист відповідно до Директиви про тимчасовий захист.

Зважаючи на позитивні правові механізми визначені вище, існують й недоліки. Зважаючи, що ЄС не був готовий прийняти стільки осіб з України, то це призвело до затягування процедур оформлення документів, отримання яких і в звичний час у Європі є довгим. Значна частина громадян України зіштовхнулася з труднощами виїзду в іншу країну або з недопущенням в країну ЄС, перетнувши кордон з Україною вдруге. Так, чекаючи посвідку на проживання у Німеччині, громадянину України видали паперовий документ, що засвідчує посвідку на проживання особи на території Німеччини, але під час перетину кордону вдруге його не пустили, визнавши документ, виданий у Німеччині, не відповідним вимогам.

З таким документальним навантаженням, що ускладнює перебування на територіях країн ЄС, зіштовхнулись громадяни України, які перебувають у Польщі, де польський PESEL не дає права на перетин кордону, і польський уряд ще не знає, що з цим робити. Посольство України в Польщі відреагувало на це і зробили організаційно-правове уточнення, що громадяни України, які отримали тимчасовий захист у Польщі, можуть вільно виїхати та легально повернутися до Польщі, якщо пробудуть в Україні менше одного місяця. Але ці уточнення є дещо декларативними на практиці, на що вказує організаційно-правова хаотичність у реалізації правового механізму «тимчасового захисту» згідно Директиви про тимчасовий захист [2].

Враховуючи зазначене, можна зазначити, що прийняття Директиви про тимчасовий захист у 2001 році не передбачало жодною з країн-учасниць ЄС її активації та масштабності застосування у 2022 році через вторгнення РФ на територію України, проте ЄС зробила все можливе для забезпечення безпеки та комфорту українських громадян на своїх територіях.

Зважаючи на реалізацію правового механізму тимчасового захисту відповідно до Директиви про тимчасовий захист у ЄС, варто зазначити про необхідність вдосконалення шляхом спрощення організаційно-правової системи щодо процедурного алгоритму перетину кордонів з країнами ЄС громадянами України під час вторгнення РФ на територію України.

Література:

1. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293> (дата звернення: 30.10.2022).

2. European Commission. Information for people fleeing the war in Ukraine, 2022. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/information-people-fleeing-war-ukraine_en (дата звернення: 30.10.2022).
3. Martin Wagner. The war in Ukraine and the renaissance of temporary protection – why this might be the only way to go, 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/war-ukraine-and-renaissance-temporary-protection-why-might-be-only-way-go> (дата звернення: 30.10.2022).
4. Sergiy Sydorenko, EU Failed to Manage Temporary Protection for Ukrainians: It Turned into Chaos. European Pravda, 2022. URL: <https://www.euointegration.com.ua/eng/articles/2022/07/19/7143461/> (дата звернення: 30.10.2022).

ПРОБЛЕМНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ

Лосєв Данііл

курсант 4 курсу 2 групи, ІШЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогоднішній день слухним є питанням прав та обов'язків українських біженців в іноземних державах, зокрема, Польщі, перебуваючи там після початку повномасштабного вторгнення рф на територію України. Так, у Польщі виникли проблемні організаційно-правові питання стосовно оподаткування українських біженців, що перебувають на території Польщі більше 183 днів.

Від початку повномасштабного вторгнення рф на територію України у Польщі діяв спеціальний Регламент [3], що визначав право біженців з України обирати одну із договірних держав, якій сплачувати податки за бажанням. Даний режим був розрахований на період, що спливав у кінці цього податкового року для українців, які є собою воєнними біженцями, як зазначалося у Регламенті.

Згодом, Міністерство фінансів Польщі змінило свою позицію щодо оподаткування українськими біженцями [2] та зазначили, що дохід біженця, який він отримує від українського роботодавця, має оподатковуватися згідно польського законодавства у Польщі. Така новела у законодавстві Польщі поширюється на українських біженців, строк перебування у державі яких досяг більше 183 днів. Крім того, Міністерство фінансів Польщі зауважило, що українці мають сплатити борг, що становить суму оподаткування їх доходів, починаючи з першого дня перебування у Польщі.

Дане рішення Міністерства фінансів Польщі базується на статті 15 Конвенції між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень від 12 січня 1993 року [1], в якій йдеться, що заробітна плата та інші подібні винагороди, отримані резидентом договірної держави у зв'язку з роботою за

наймом, оподатковуються тільки в цій державі, якщо тільки робота за наймом не здійснюється в другій договірній державі. Якщо робота за наймом здійснюється таким чином, така винагорода, одержана у зв'язку з цим, може оподатковуватись у цій другій державі.

Отже, винагорода, що одержується резидентом договірної держави у зв'язку з роботою за наймом, здійснюваною в другій договірній державі, оподатковується тільки в першій згаданій державі, якщо, по-перше, одержувач знаходиться в другій державі протягом періоду або періодів, що не перевищують у сукупності 183-х днів протягом календарного року; по-друге, винагорода сплачується наймачем або від імені наймача, який не є резидентом другої держави; по-третє, витрати по виплаті винагород не несуть постійне представництво або постійна база, які наймач має в другій державі.

Таким чином, всі доходи українського біженця, які надійшли за виконання роботи на території Польщі, мають оподатковуватись в Польщі, крім того, також доходи, отримані під час перебування громадян України на території Польщі до 183 дня перебування на території Польщі.

Необхідно зауважити, що мова йде в Конвенції між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень [1] саме про біженців, що отримують дохід згідно з Кодексом Законів України про працю від роботодавців на основі трудового договору, а не щодо фізичних осіб-підприємців.

Проблемні питання організаційного порядку як раз і виникають в українців, що перебувають на території Польщі після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, полягають у подвійному оподаткуванні, адже українські біженці працюють на українського роботодавця дистанційно з території Польщі та українське законодавство також визначає, що громадяни України мають сплачувати податок державі роботодавця.

Слід зауважити, наразі система обміну інформацією про фінансові рахунки між іноземними органами є складною, що є актуальним питанням для вдосконалення цієї системи, враховуючи складні обставини через масштабність, а не разові випадки. Отже, українські біженці, які мають можливість отримувати дохід від українського роботодавця за дистанційно виконану роботу, мають право на рівність та справедливість щодо оподаткування тільки в однієї з договірних держав.

Враховуючи проведений правовий аналіз щодо умов перебування українських біженців на території Польщі з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, можна дійти висновку, що змінені позиції Міністерства фінансів Польщі щодо оподаткування українськими біженцями, є негативним аспектом для українських біженців, які працюють дистанційно та сплачують податок також Україні. Зважаючи на це, Міністерство фінансів Польщі повинно продовжити надавати пільги українським біженцям через складну ситуацію в Україні та прийняти відповідно спеціальний закон щодо оподаткування та регулювання інших економічних та суспільних питань задля відновлення справедливості та підтвердження їх правового статусу не як

тимчасово перебуваючих на території Польщі, а біженців від війни, які матимуть достатні пільги для справедливого перебування в цій державі.

Література:

1. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень від 12 січ. 1993 р. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_168#Text (дата звернення 23.10.2022).
2. Hojny gest. Polska zrzeka się poboru podatków od uchodźców, którzy pracują zdalnie. URL: <https://www.podatki.gov.pl/uk/zhitel-v/spef-al-n-polozhennya/opodatkuvannya-dokhod-v-u-polsh-osoby-dojezdzajace-do-pracy-za-granica/> (дата звернення 23.10.2022).
3. Limited tax liability in Poland. URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2022/07/MF-odpowiedz-49.pdf> (дата звернення 23.10.2022).

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Лукашенко Максим

студент 4 курсу 1 групи, ППЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Україна наразі знаходиться в умовах воєнного стану, причиною чого є повномасштабне вторгнення рф. Відповідно, досить велика кількість героїв гине, захищаючи свою Батьківщину. Важливим є те, що нашу країну захищають не лише її громадяни, а і громадяни інших держав, які проявили співчуття до нашої трагедії та героїчно пішли захищати нашу землю на полі бою. Актуальність даної теми важко перебільшити, адже більшість з захисників наразі померли або безвісно відсутні. Міжнародне приватне право допомагає врегулювати справи, у яких задіяно іноземний елемент. Таким чином, прослідковується правовий статус іноземців в Україні, в тому числі, і в ситуаціях визнання особи померлою або безвісно відсутньою.

Досить важливим є питання правового регулювання, адже важливі питання щодо відносин з іноземним елементом мають бути закріплені на державному рівні. Таким чином, досягається ефективно їх дотримання, адже за будь-яке порушення законодавчих норм або невиконання умов міжнародних договорів передбачається відповідальність.

Законом України «Про міжнародне приватне право», а саме статтю 20 «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою», встановлено, що «підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи». При цьому необхідно звернутися до ст. 16 даного Закону, з якої випливає, що особистим законом фізичної особи вважається: або

закон громадянства – тобто, застосування до особи права тієї держави, громадянином якої особа є, або закон найбільш тісного зв'язку – застосування до особи права тієї держави, в якій особа постійно проживає (перебуває) чи займається основною діяльністю [4].

Статтею 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначено, що «іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах» [5]. Важливу роль у даному випадку грає принцип тісного зв'язку, адже саме на цій підставі іноземець, який проживав в Україні на постійній основі та пропав безвісти на території України, буде вважатися безвісно відсутніми чи оголошеними померлими за законодавством нашої держави.

Характерним є те, що дана сфера розвивається і, відповідно удосконалюється законодавство у відповідності до нових потреб суспільства. Крім того, Україна виходить на новий рівень договірних відносин та все більше укладає міжнародно-правових договорів з іншими державами. Так, відповідно до пункту 23 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах, у справах про визнання особи безвісно відсутньою або померлою компетентним судом тієї держави, громадянином якої вона являлась. Водночас, слід зазначити, що суд іншої держави може оголосити іноземного громадянина померлим або встановити факт його смерті на підставі заяви осіб, права яких ґрунтуються на законодавстві тієї держави, яка має винести рішення [2].

Таким чином, досить важливим у справах з іноземним елементом є факт останнього місця проживання такої особи, зокрема в Україні. Це значно покращує механізм визначення підсудності та процесуального законодавства. Коли останнє місце проживання особи невідоме або територіально не поширене на Україну, то вирішення питання визнання особи безвісно відсутньою чи померлою здійснюється на підставі останнього відомого особистого закону. Визначення підсудності таких справ здійснюється на момент відкриття провадження у справі [1, с. 141].

Створення схожої системи пошуку, передбачено в Україні Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» – це Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Проблемою на сьогодні залишається те, що такий Реєстр, як визначено у вищевказаному законі, не є загальнодоступним, інформація про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, що міститься в Реєстрі, може надаватися родичам таких осіб, заінтересованим особам, заявнику, органам, уповноваженим на облік та/або розшук осіб, зниклих безвісти, у межах та обсязі законодавством, на підставі запиту про надання інформації, поданого до Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин [3, с. 117].

Важливим є те, що відповідний реєстр не розрахований на повноцінне відображення даних щодо іноземних громадян, рішення щодо яких було

прийнято за особистим законом такої особи. Так, з однієї сторони це значно зменшує навантаження на такий реєстр щодо внутрішніх відомостей нашої держави. Проте, з іншої сторони, багато є випадків, коли існує необхідність перевірки таких даних найближчими особами.

Дійсно, слід зробити висновок, що Україна є досить розвиненою державою щодо розширення міжнародних відносин. Наразі, договірна діяльність у даній сфері досить поширена, що дозволяє належним чином співпрацювати між державами та вирішувати правові питання, зокрема щодо визнання особи безвісно відсутньою або померлою у справах з іноземним елементом. Законодавство України теж є досить розвиненим у сфері врегулювання даного питання. Нормами права врегульований широкий спектр питань, які можуть виникати, зокрема, питання підсудності та підстави для обрання того чи іншого закону при вирішенні питання визнання особи безвісно відсутньою або померлою у справах з іноземним елементом.

Література:

1. Гожій І., Саланчук І. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. Київ. 2017. Вип. 3 (25). С. 138-141.
2. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах, у справах про визнання особи безвісно відсутньою або померлою, ратифікований ВРУ 10.11.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#top (дата звернення: 03.11.2022).
3. Перепелиця М., Бойчук Д. Особливості правового статусу особи, зниклої безвісти. *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль. 2019. Вип 3 (19). С. 113–120.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 року № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 року № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19/conv#Text> (дата звернення: 03.11.2022).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНЦІВ, ЩО ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН У ЗВ'ЯЗКУ З ВОЄННИМ СТАНОМ

Малюк Михайло

студент 4 курсу 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Після російського вторгнення в Україну та початку масової імміграції біженців до ЄС, як політики ЄС, так і національного рівня інших країн, швидко відреагували, щоб прийняти хвилі втікачів з України. Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що чимала кількість українців залишаються за

кордоном, тому питання соціальних виплат має високе значення для мільйонів наших співвітчизників.

З цією метою, 4 березня 2022 року Рада Європейського Союзу одноголосно проголосувала за пропозицію Європейської комісії активувати Директиву про тимчасовий захист. Ця Директива розроблена для того, щоб дати вказівки державам-членам щодо управління масовим прибуттям біженців до ЄС. Завдяки цій Директиві, біженці мають право на тимчасовий захист протягом одного року, який можна продовжити до трьох років, без необхідності проходження тривалих процедур надання притулку. Окрім посвідки на проживання, громадяни України мають доступ до соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, банківських послуг і ринку праці [3].

Так, громадяни України, що виїхали до Польщі з 24 лютого 2022 року, та їх подружжя, незалежно від національності, мають право на сімейні виплати, виплати соціальної допомоги, наприклад, надбавки, інтервенційну допомогу тощо, сімейний доглядовий капітал, співфінансування за перебування дитини в яслах тощо. Тимчасовий опікун неповнолітнього також має право на пільги та субсидії. Ці пільги застосовуються так само, як і для громадян Польщі. Щомісяця громадяни України отримують 700 злотих на 1 особу та 600 злотих на кожного додаткового члена сім'ї до 4 членів сім'ї [5].

В свою чергу, в Німеччині особи, що отримали тимчасовий захист, можуть отримувати допомогу відповідно до Закону про допомогу шукачам притулку (Asylbewerberleistungsgesetz) [1] в центрі зайнятості, якщо особа є працездатною, або у службі соціального забезпечення, якщо працездатність особи обмежена або якщо особа отримує пенсію за віком. Для цього, від особи вимагається дозвіл на проживання відповідно до розділу 24 Закону про проживання (Aufenthaltsgesetz) [2] або документ про тимчасове проживання (Fiktionsbescheinigung) від органу у справах іноземців (Ausländerbehörde).

Відповідно до законодавства, українці забезпечуються пільгами для забезпечення витрат на проживання, житло та опалення у формі грошей або ваучерів на такі речі, як їжа, одяг, засоби особистої гігієни та орендна плата. Крім того, такі особи мають право на медичне страхування згідно з державною системою медичного страхування. У випадку з дітьми та підлітками, можна такими соціальними виплатами можна покрити витрати, наприклад, на репетиторство або уроки музики.

У Великій Британії українці мають право на отримання житлової допомоги, пенсійного кредиту, допомоги на проживання для інвалідів дитинства та допомоги на догляд. Допомога на працевлаштування та підтримку (ESA) і допомога шукачам роботи (JSA) також доступні для тих українців, які відповідають встановленим законодавством критеріям.

Окрім цього, візи, надані переселеним громадянам України, надають дозвіл на перебування у Великій Британії з обмеженим часом без обмежень доступу до державних пільг та субсидій, роботи тощо. Уряд Великобританії також запустив схему «приймання» переселених українців: господарі домівок, що прихистили біженців з України, отримують 350 фунтів стерлінгів щомісяця. Однак, члени

родини, які «спонсорують» українців, що приєдналися до них, не поширюються на схему таких виплат [4].

Таким чином, умови та порядок надання соціальних виплат українцям, що виїхали за кордон у зв'язку з воєнним станом, різняться, однак, спрямовані на повноцінне задоволення усіх соціальних потреб українців за кордоном. Однак, варто пам'ятати, що умови та особливості отримання соціальних виплат змінюються майже щомісяця, а тому дана тема вимагає постійного перегляду та дослідження правового регулювання з боку науковців та правозастосувачів.

Література:

1. Asylbewerberleistungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. August 1997 (BGBl. I S. 2022), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 23. Mai 2022. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/asyblg/BJNR107410993.html> (дата звернення 29.11.2022).
2. Aufenthaltsgesetz (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) In der Fassung der Bekanntmachung vom 25.02.2008. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/ (дата звернення 29.11.2022).
3. European Commission (2022), Proposal for a Council implementing decision establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001, and having the effect of introducing temporary protection, COM(2022) 91 final 2022/0069 (NLE), Brussels. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0091> (дата звернення 29.11.2022).
4. UNHCR (2022), Ukraine emergency: Children fleeing Ukraine – The advocacy agenda for action. URL: <https://www.gov.pl/web/udsc/weszla-w-zycie-ustawa-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa> (дата звернення 29.11.2022).
5. Nowelizacja ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Urząd do Spraw Cudzoziemców. URL: <https://www.gov.pl/web/udsc/weszla-w-zycie-ustawa-o-pomocyobywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktemzbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa> (дата звернення 29.11.2022).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ-ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ

Мартиненко Каріна

студентка 8 групи 4 курсу, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогоднішній день в Україні відбувається жахлива ситуація – іде війна. Багато людей вимушені були покинути свої домівки та переїхати в безпечніші місця. Більшість жінок разом зі своїми дітьми виїхали за кордон. Звідси виникає питання як відбувається регулювання виплати аліментів на дитину-громадянина, за чийм законодавством здійснюється дана процедура. Питання права, за яким має

вирішуватися справа про стягнення аліментів зазвичай регламентується в міжнародних договорах.

Загальновизнаним у міжнародному приватному регулюванні є обов'язок батьків утримувати свої неповнолітніх чи повнолітніх непрацездатних дітей, які потребують матеріальної допомоги. Відповідно до ст. 66 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплює, що права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливими для дитини [1].

Важливу роль у регулюванні аліментних зобов'язань відіграють міжнародні конвенції та договори про правову допомогу. Україна є учасницею Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей, підписана у Гаазі, яка спрямована на матеріально-правове регулювання аліментних відносин. Даний документ говорить, що вибір права здійснюється за допомогою декількох прив'язок, які перебувають у субпідрядному зв'язку, одна з яких говорить, що застосовується право держави звичайного місця проживання кредитора, що отримує аліменти. Тому так, як дитина знаходиться на території іншої держави, то і правове регулювання отримання аліментів буде відбуватися за законодавством тієї держави. Якщо за названим правом отримання аліментів неможливе, застосовується право їх спільного громадянства. Якщо й останнє не надає права на отримання аліментів, то застосовується внутрішнє право держави місця знаходження компетентного органу, до якого здійснюється саме запит [2].

Ще одним багатостороннім договором, який регулює аліментні зобов'язання, є Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, укладену державами – членами СНД у м. Мінську, яка передбачає, що правовідносини батьків і дітей визначаються за законодавством Договірної Сторони, на території якої проживають діти [3].

Також потрібно зазначити, що правове регулювання аліментних відносин передбачено також національним законодавством. Наприклад Закон Польщі «Про міжнародне приватне право» говорить, що аліментні зобов'язання між родичами або свояками підкоряються національному законодавству особи, яка має право на аліменти, тобто застосовується колізійна прив'язка особистого закону дитини, на користь якої стягуються аліменти [4]. Відповідно до Закону Туреччини «Про міжнародне приватне право і міжнародний цивільний процес» обов'язок утримувати регулюється саме правом країни громадянства боржника [5]. Згідно із Законом Грузії «Про міжнародне приватне право» до аліментних зобов'язань застосовується право країни звичайного місця проживання кредитора. Якщо кредитор не може отримати аліменти від боржника, застосовується право країни, до якої належать обидва. Якщо кошти неможливо отримати у відповідності з обома правопорядками – застосовується право Грузії [6].

Регулювання аліментних правовідносин у міжнародному приватному праві являє собою актуальну проблему, оскільки відмінності у змісті матеріально-правових норм різних держав в цій сфері призводять до колізій, які, у свою чергу, вирішуються по-різному не тільки у різних юрисдикція, а й міжнародними

конвенціями. Це означає, що регулювання даних зобов'язань, між батьками та дітьми, обтяжених іноземним елементом, потребує дуже ретельного підходу з урахуванням всіх особливостей національного законодавства.

Література:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. №2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2709-15>
2. Конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань 1973 р.: Конвенція, міжнародний документ від 02.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001#Text.
3. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р.: Конвенція, міжнародний документ від 22.01.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/997_009.
4. Про міжнародне приватне право: Закон Польщі від 1965 р. <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041101>.
5. Про міжнародне приватне право: Закон Туреччини від 1982 р. URL: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/070601>.
6. <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/070601>.
7. Про міжнародне приватне право: Закон Грузії від 1998 р. <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/050301>.

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГОЛОШЕННЯ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ

Мельниченко Анастасія

студентка 4 курсу 6 групи, Факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Зараз актуальним постало питання щодо визнання особи безвісно відсутньою та оголошення особи померлою. Оскільки через війну досить велика кількість не тільки військових, а й цивільного населення зникли, і постає питання щодо їх правового статусу. Однак військові, збройні конфлікти є не єдиними підставами, коли має місце процедури визнання особи безвісно відсутньою або ж оголошення особи померлою. Такими обставинами можуть бути, наприклад, землетрус, повінь, цунамі та інші надзвичайні ситуації природного характеру, також можуть бути і техногенного характеру, наприклад, аварії, пожежі, вибухи і таке інше.

У міжнародному праві дані інститути представляють цікавість тим, що в деяких державах вони взагалі відсутні або ж дані питання віднесено до сфери процесуального права, також у кожній держави можуть бути певні свої особливості.

Так, у Цивільному кодексі України та Республіки Молдови існують такі поняття як безвісно відсутня фізична особа та оголошення особи померлою.

Відповідно до статті 43 Цивільного кодексу України [4], якщо впродовж року про фізичну особу не буде жодних відомостей в місці її постійного проживання, то така особа може бути визнана безвісно відсутньою.

У законодавстві Республіки Молдови, а саме у Цивільному кодексі у статті 165 [3] зазначається, що у разі якщо особа була відсутня за місцем її проживання та після спливу не менше одного року з дня отримання останніх відомостей про місце перебування особи, то така особа може бути визнана безвісно відсутньою.

Тобто, і в нашій країні, і в Республіці Молдова наявний такий інститут, однак є певні розбіжності. В Україні встановлюється, що особа визнається безвісно відсутньою, якщо впродовж року не буде жодних відомостей про особу в місці її проживання, отже, тут йде прив'язка до наявності чи відсутності відомостей про особу за місцем її проживання і, строк якого передбачений один рік. А у законодавстві Республіки Молдови там йде прив'язка до того, що наявна чи відсутня за місцем проживання особа, а також там встановлюється мінімальний термін, що становить один рік.

Щодо оголошення фізичною особою померлою, то відповідно до змісту положень Цивільного кодексу України існують три підстави, коли даний правовий інститут матиме місце. А саме, по-перше, коли впродовж трьох років немає жодних відомостей про місце перебування особи. По-друге, якщо така особа пропала безвісти за обставин, які загрожували їй смертю або ж ці обставини дають припускати, що така особа загинула від певного нещасного випадку, у даному випадку строк встановлюється 6 місяців. Тобто за таких умов людина оголошується померлою, навіть, якщо є ймовірність, що особа жива, на це вказує словосполучення – «дають припускати». Остання підстава передбачає, що якщо особа загинула від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, то особа може бути оголошена померлою після спливу одного місяця і строк починається з дня, коли закінчилися роботи спеціальної комісії, утвореної задля усунення наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. За таких обставин особу оголошують померлою без всяких сумнівів на відміну від попередньої підстави, що зазначено у частині 1 статті 46 Цивільного кодексу України [4].

Окремо у частині 2 цієї ж статті зазначено про оголошення особи померлою у разі, якщо вона пропала безвісти, у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом [4]. У такому випадку особа оголошується померлою після спливу двох років з дня, коли ці воєнні дії припинилися. Цей строк може бути і менший ніж два роки, однак не менше ніж 6 місяців, тобто, хоча б 6 місяців має пройти, щоб особа була оголошена померлою за таких обставин.

Щодо правового регулювання даного питання Республікою Молдова, то у статті 168 Цивільного кодексу [3] також наявне дане поняття. Тут є схожість і з нашим законодавством. Ось, наприклад, якщо протягом трьох років не було відомостей щодо місця перебування особи, то така особа визнається померлою. Є і інша підстава, а саме якщо особа пропала за обставин, які загрожували їй

смертю або ж дали можливість припускати загибель особи від певного нещасного випадку, то після спливу 6 місяців особа також може бути оголошена померлою.

Також окремо як і у нас зазначено щодо оголошення особи померлою у зв'язку з воєнними діями, у законодавстві Республіки Молдова зазначено, що якщо військовослужбовець або ж будь-яка інша особа пропала безвісти саме у зв'язку з воєнними діями, то оголошення особи померлою можливо після спливу двох років з дня, коли дані воєнні дії закінчилися. Однак, як ми бачимо, Цивільним кодексом Республіки Молдова не передбачена можливість зменшення такого строку, як це передбачено законодавством України.

Хоч законодавство у цих порівнюваних країнах схоже, однак є певні особливості. І тому постає питання щодо того як будуть вирішуватися питання, пов'язані, наприклад, з визнанням громадянина України, який зник безвісти, на території Молдови, або навпаки, то яке законодавство буде застосовуватися.

В Україні діє Закон України «Про міжнародне приватне право», відповідно до якого питання щодо підстав визнання особи безвісно відсутньою або ж оголошення її померлою, правові наслідки та інші питання, пов'язані з цим, вирішуються саме особистим законом особи. За загальним правилом особистим законом особи відповідно до цього ж закону є право держави, громадянином якої є ця особа [2].

Відносини щодо питання визнання особи безвісно відсутньою або ж оголошення померлою між Україною та Республікою Молдови врегульованні відповідним міжнародним договором. Так, у 1993 році був підписаний договір між Україною та Республікою Молдовою, який набрав чинності 24 лютого 1995 року, а саме «Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах». У статті 23 цього договору зазначається, що питання щодо визнання особи безвісно відсутньою або ж оголошення померлою, має вирішуватися судом тієї держави, громадянином якої така особа була за останніми відомостями. Тобто, за загальним правилом, якщо громадянин України зник на території Республіки Молдови, визнання такої особи безвісно відсутнім буде вирішувати суд України. Теж саме і стосується оголошення особи померлою. Однак, хотілось б зазначити, що у даному договорі передбачена можливість, коли питання щодо оголошення особи померлою може вирішувати суд держави, громадянином якої ця особа не є. Це можливо лише у випадках за заявою особи, яка має намір реалізувати свої права, що виникають з спадкових або майнових відносин між подружжям, відносно нерухомого майна особи, яка померла або загинула, якщо це майно знаходиться на території тієї договірної сторони, суд якої має винести рішення, та за заявою чоловіка (дружини) особи, яка загинула або померла, що проживає на час подання клопотання на території тієї договірної сторони, суд якої має винести рішення [1]. Однак прийняте рішення відповідно до цього створює правові наслідки лише на території держави, де було прийнято дане рішення.

Щодо законодавства, яке має застосовуватися, то у Договорі між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах зазначається, що право тієї держави має застосовуватися,

громадянином якої є дана особа, щодо якої вирішується питання визнання її безвісно відсутньою або ж оголошення її померлою.

Отож, законодавство України та Республіки Молдова в досліджуваній сфері є схожим. Відповідно до зазначеного договору питання щодо визнання особи безвісно відсутньою, а також оголошення особи померлою має вирішуватися за законодавством саме тієї держави, громадянином якої є така особа, також там зазначається і щодо суду. А саме, що має розглядати такі справи суд, знову ж таки, тієї держави, громадянином якої є дана особа. Тобто, якщо громадянин Республіки Молдови зникне на території України, то саме суд Республіки Молдова має вирішувати дані питання і навпаки.

Література:

1. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13 грудня 1993 р. *Офіційний вісник України*. 2006 р., № 47, стор. 247, ст. 3171, код акта 37916/2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#Text (дата звернення: 05.11.2022).
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* 2005 р. № 32, стор. 1278, стаття 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Цивільний кодекс Республіки Молдови від 6 червня 2002 р. № 1107-XV URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397878#pos=6;-142 (дата звернення: 05.11.2022).
4. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40, стаття 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

ОСОБИСТІЙ ЗАКОН ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Могиліна Дарина

студентка 4 курсу 3 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Курман Т.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В сучасних умовах розвитку процесів глобалізації, міжнародних економічних зв'язків, трудової міграції, поширення воєнних конфліктів актуалізується проблематика взаємодії національних систем права й простежується тенденція до зростання приватно-правових відносин, ускладнених іноземним елементом. Особливої актуальності набуває колізійно-правове регулювання правоздатності та дієздатності фізичної особи, оскільки в разі виникнення суперечок у приватно-правових відносинах, ускладнених іноземним елементом, суди мають розмежовувати сферу дії застосованого права і колізійних норм, у тому числі особистого закону фізичної особи [5, с. 268].

Слід зазначити, що правовий статус фізичної особи у відносинах, що регулюються нормами міжнародного приватного права, визначається відповідно до її особистого закону (*lex personalis*).

Особистий закон фізичної особи – це формула прикріплення, яка застосовується для визначення права, що регулює право- та дієздатність фізичних осіб, питання особистих прав (право на ім'я, честь), а також права фізичних осіб у сфері шлюбно-сімейних та спадкових відносин. Особистий закон фізичної особи може бути представлений у вигляді закону громадянства (*lex patriae, lex nationalis*), чинного в більшості країн Європи, деяких латиноамериканських (Куба, Панама) та арабських (Алжир, Єгипет) країнах, або закону постійного місця проживання (*lex domicilii*), який має місце в країнах загального права, ряді латиноамериканських країн (Аргентина, Венесуела), а також Норвегії, Данії та Ісландії [4, с. 90; 6, с. 126].

Законодавством України особистий закон фізичної особи визначається за допомогою колізійної норми, що зазначена у ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» [3].

Так, положення статті 16 даного Закону розкривають зміст особистого закону фізичної особи через призму змішаної системи колізійних прив'язок до закону місця проживання (*lex domicilii*) або громадянства (*lex nationalis*). Відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є. Безумовно, законодавства різних країн по-різному розкривають поняття та ознаки громадянства, місця проживання фізичної особи, що на практиці призводить до виникнення великої кількості суперечок і необхідності звернення судів у пріоритетному порядку до відповідного міжнародного договору, нормами якого можуть бути регламентовані підходи до визначення особистого закону фізичної особи.

Зазначу, що згідно із положеннями ст. 3 Європейської конвенції про громадянство (ETS№ 166) від 6 листопада 1997 року кожна держава відповідно до свого законодавства визначає, хто є її громадянином [1].

Крім того, національне законодавство деяких країн встановлює інше тлумачення особистого закону фізичної особи, не прив'язуючи його до місця проживання чи громадянства, а виражають його в застосуванні права залежно від статусу конкретного суб'єкта права (колізія закону за колом осіб, т.з. інтерперсоналізація права (*interpersonallaw*)) що, безумовно, створює проблему при виборі застосованого права. Так, наприклад, в Ізраїлі застосованим особистим законом є закон конфесії, до якої належить позивач, а не закон його громадянства чи місця проживання [2].

Проведене дослідження про особистий закон фізичної особи дає змогу зробити низку висновків. По-перше, щодо розмаїття підходів до визначення особистого закону фізичної особи у законодавствах окремих держав й відсутності належної уніфікації на міжнародному рівні. По-друге, щодо розширення сфери застосування гнучких колізійних прив'язок щодо особистого закону фізичної особи. По-третє, вбачається доцільною розробка на міжнародному рівні конвенції про особистий закон фізичної та юридичної особи, у змісті якої слід відобразити

термінологію («особистий закон фізичної особи», особистий закон юридичної особи, «національність», «місце проживання» («місце громадянства») тощо) і правила визначення особистого закону фізичної і юридичної особи, а також способи й порядок імплементації її положень у національні законодавства країн-членів такої конвенції.

Ці заходи дозволять не лише скоротити кількість виникаючих цивільно-правових суперечок, ускладнених іноземним елементом, усунути дублювання і розв'язати колізії у цій сфері, але й створити одноманітну практику розмежування сфери дії застосованого права і колізійних норм.

Література:

1. Європейська конвенція про громадянство (ETS № 166) от 6 листопада 1997 р. URL: <https://base.garant.ru/2541605/#friends> (дата звернення: 06.11.2022).
2. Єрпилева Н. Ю., Гетьман-Павлова І. В. Інтерперсональні колізії в міжнародному приватному праві Ізраїлю. *Право. Журнал Вищої школи економіки*. № 3. Липень–вересень 2019. С. 220–229.
3. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 06.11.2022).
4. Канашевский, В. А. Міжнародне приватне право: підручник / В. А. Канашевский. М.: Міжнар. відносини, 2006. 698 с.
5. Ломакіна О. Н., Петров А. Д., Глинщикова Т. В. Принцип найбільш тісного зв'язку в міжнародному приватному праві. *Бюлетень науки і практики*. 2020. Т. 6. № 2. С. 268–272
6. Міжнародне приватне право: підручник / Л. П. Ануфрієва, К. А. Бекашев, Г. К. Дмитрієва; від. ред. Г. К. Дмитрієва. 2-е вид., перер. и доп. М.: ТК Велби, Вид-во Проспект, 2005. 688 с.

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ

Музичко Наталія

студентка 4 курсу 4 групи, Факультет слідчої та детективної діяльності

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Нині кількість осіб, які зникли безвісти поступово збільшується. Причиною даної проблеми є як соціальні, економічні фактори, так і повномасштабне вторгнення рф на територію України, які стають каталізаторами до збільшення чисельності таких осіб.

Щодо врегулювання даного питання був прийнятий Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 року [3], що визначає актуальність питання визнання іноземців безвісно відсутніми. Ситуація України, що пов'язана з повномасштабним вторгненням рф на територію України, потребує особливої уваги та достатнього врегулювання даного питання.

Метою даної роботи є аналіз нормативно-правових актів, праць вчених, які розглядали питання щодо визнання особи безвісно відсутньою. Дане питання у своїх працях висвітлювати такі науковці, як Гожій І., Кличков А. О., Колошко І.М., Примак В.Д., Солончук І. та ін..

Перед тим, як безпосередньо перейти до розгляду даної проблематики потрібно з'ясувати поняття особи, визнаної безвісно відсутньою. Цивільним Кодексом України передбачено, що фізична особа може визнаватися судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Дане визначення вказує також і термін, протягом якого особу можна вважати безвісно відсутньою [5].

Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 року [3], та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи. При цьому, особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку.

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до зазначеного Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 року [3] не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством. У разі зникнення особи безвісти за особливих обставин, яка була оголошена померлою, але її місце перебування, місце поховання чи місцезнаходження її останків не було встановлено, проведення розшуку в розумінні не припиняється до встановлення її місце перебування, місця поховання чи місцезнаходження її останків.

Що стосується іноземців чи осіб без громадянства, які зникли на території України, то вони набувають правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 року [3], якщо такі особи перебували на території України на законних підставах.

Щодо застосування норм Закону України «Про міжнародне приватне право» від 2005 року [2], то підстави та правові наслідки визнання фізичної особи-іноземця безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються з останніх відомих особистих законів особи.

Тож, міжнародне приватне право розділяє два підходи для визначення особистого закону особи, по-перше, це закон громадянства, який характеризується застосуванням права тієї держави, громадянином якої є відповідна особа, а по-друге, закон місця проживання, що передбачає застосуванням норм права тієї держави, де особа фактично проживала.

Гожій І. та Солончук І. вважають, що дане твердження є досить аргументованим та логічним, адже в різних країнах законодавство має певні

розбіжності щодо визнання особи безвісно відсутньою, або взагалі у нормі права відсутнє регулювання даних відносин [1].

Щоб ефективно застосовувати норми права з цього питання та подолати колізію, Україна уклала двосторонні договори з державами, в яких передбачено яким правом варто керуватися при визнанні особи безвісно відсутньою, при її належності до однієї з договірних сторін.

Аналізуючи статтю 24 Договору між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, можна стверджувати, що у справах про визнання безвісно відсутнім, оголошення померлим та встановлення факту смерті компетентні є установи тієї Договірної Сторони, громадянином якої була особа в той час, коли вона за останніми відомостями була живою, що дає розуміння правової визначеності врегулювання відносини щодо визнання особи безвісно відсутньою [4].

Якщо розглядати законодавство України, то іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах користуються тими правами та обов'язками, що і громадяни України [3], в чому і полягає застосування принципу національного режиму, який означає, що іноземець користується тими самими правами, що і громадянин України, за винятком норм, що передбачені законами України та міжнародними договорами, які ратифіковані Україною.

Відповідно до висвітлених положень можна виділити такі організаційно правові аспекти визнання іноземців безвісно відсутніми, нормативно передбачені, а саме, якщо іноземець перебуває на території України на законних підставах, він отримує статус особи, що зникла безвісті в порядку передбаченому законодавством України. Також, для кращого регулювання визнання іноземців безвісно відсутніми існує процедура укладення двосторонніх міжнародних договорів між Україною і відповідною державою, при цьому особу може бути визнано безвісно відсутньою лише у суді, де підставою визнання є відсутність особи протягом одного року за місцем проживання, чи відсутні відомості про місце перебування такої особи.

Література:

1. Гожій І., Солончук І. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017 с. 138-141. URL: <http://www.jurnaluljuristic.in.ua/archive/2017/3/31.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 №2709-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 №2505-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#top> (дата звернення: 25.10.2022).
4. Про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах: Договір між Україною та Республікою Грузія від 09.01.1995 451/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_542#Text (дата звернення: 25.10.2022).
5. Цивільний Кодекс України: від 16.01.2003 №435-IV// Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Муравка Сергій

студент 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І. А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Одним із основних конституційних обов'язків України як держави, відповідно до статті 25 Конституції України, є захист державою громадян України за кордоном [1]. Держава сприяє та робить усе можливе для того, щоб її громадяни за кордоном мали такі ж права, як і в Україні, та не зазнавали будь-яких утисків з боку інших держав чи громадян інших держав.

Відносини у сфері захисту Україною її громадян за кордоном регулюються Конституцією України, іншими нормативно-правовими актами, а також різними міжнародними договорами.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України багато громадян України змушені були виїжджати за її межі. Тому постало питання, який правовий статус вони можуть отримати за кордоном.

Правовий статус громадян України за кордоном визначається:

- 1) законодавством держави їх перебування;
- 2) законодавством України;
- 3) нормами міжнародних угод;
- 4) загальними та спеціальними принципами міжнародного права;
- 5) міжнародними правовими звичаями.

Громадянам України за кордоном державою їх перебування надається певний обсяг прав відповідно до їхніх законодавства та міжнародних договорів [2, с. 197].

Станом на зараз громадяни України мають змогу перебувати на території держав у рамках таких інструментів регулювання правового статусу іноземців:

– у статусі туриста у межах безвізового режиму на термін до 90 днів (за наявності дійсного біометричного паспорта громадянина України для виїзду за кордон);

– у статусі особи, якій надано тимчасовий захист в ЄС на термін до 1 року відповідно до Імплементативного рішення Ради ЄС № 2022/382 від 4 березня 2022 року;

– у статусі біженця.

Варіант з туристичним перебуванням протягом 90 днів без права працевлаштування в країнах ЄС не зазнав змін і є актуальним для тих, хто покинув Україну до 24.02.2022 та залишився в ЄС після вказаної дати. Особи, які виїхали до ЄС 24.02.2022 та пізніше також можуть перебувати на території ЄС в статусі туриста, але на власному забезпеченні, та не можуть розраховувати на підтримку, яку надає "тимчасовий захист", про який поговоримо далі. Не виключено, що особи, які виїхали з території України незадовго до 24.02.2022 та перебувають зараз у статусі туриста, також зможуть отримати тимчасовий захист

або статус біженця, але це залежатиме від політичної волі кожної окремої держави ЄС [3].

Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року щодо мінімальних стандартів для надання тимчасового захисту в разі масового притоку переміщених осіб і про засоби, що забезпечують баланс зусиль держав-членів під час прийому таких осіб і зазначення наслідків їх прийому, пропонує визначення терміна «тимчасовий захист», де це – процедура виключного характеру із забезпечення в разі масового притоку або очікуваного масового притоку переміщених осіб з третіх країн, які не можуть повернутися в країну свого походження, невідкладного та тимчасового захисту цих осіб, особливо за наявності ризику, що система притулку не зможе впоратися з припливом без збитку для ефективності свого функціонування в інтересах зацікавлених осіб, а також інших осіб, які звертаються за наданням їм захисту [4].

Тимчасовий захист забезпечує захист переміщених осіб, зокрема з районів збройного конфлікту. Він гарантує дозвіл на проживання в країнах ЄС, а також пов'язані з ним права. Тимчасовий захист – це не статус біженця. Однак особи, які отримали цей захист, можуть у будь-який час подати заяву на отримання статусу біженця.

Особи, яким надано тимчасовий захист:

- 1) громадяни України, які виїхали за кордон після 24 лютого 2022 року;
- 2) особи без громадянства та громадяни третіх держав, які перебували в Україні під міжнародним або національним захистом до 24 лютого 2022 року;
- 3) члени сімей осіб, зазначених у пунктах 1) і 2). Зокрема, чоловік/дружина (у тому числі які перебувають у цивільному шлюбі, у разі визнання відповідною державою ЄС) та їхні неповнолітні неодружені діти, а також їхні близькі родичі, які проживали з ними на момент початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, і які повністю або переважно перебували на утриманні в осіб, зазначених у пунктах 1) і 2);
- 4) громадяни третіх країн, які на законних підставах проживали в Україні до 24 лютого 2022 року, мали офіційну посвідку на постійне проживання та не можуть безпечно повернутися до країни чи регіону свого походження [5].

Тривалість тимчасового захисту: – 1 рік. Залежно від ситуації в Україні він може бути продовжений до 4 березня 2024 року.

Права осіб, які користуються тимчасовим захистом:

- дозвіл на проживання;
- доступ до роботи;
- доступ до освіти: діти до 18 років мають право навчатися в навчальних закладах на тих же умовах, що й громадяни країни перебування;
- забезпечення житлом;
- доступ до соціального забезпечення;
- доступ до медичного обслуговування;
- доступ до інформації про тимчасовий захист;
- можливість отримання статусу біженця;
- можливість повернутися до держави громадянства у будь-який час.

Конкретні права осіб, які звернулися за тимчасовим захистом, визначаються національним законодавством кожної країни ЄС. Для отримання дозволу на проживання необхідно звернутися до компетентних органів країни перебування, які займаються питаннями тимчасового захисту [5].

Головними міжнародними документами, які регулюють питання біженства є Женевська конвенція про статус біженців 1951 р., Нью-Йоркський протокол 1967 р. та Дублінська конвенція 1990 р. Відповідно до положень Конвенції про статус біженців 1951 р., біженцем є особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [6].

Дублінська конвенція 1990 р. в свою чергу закріпила, що особа, може клопотати про отримання статусу біженця виключно в першій безпечній країні, кордони якої вона перетнула. Враховуючи, закрите авіасполучення на території України, просити притулку особа може виключно в тих державах, які межують з Україною. Якщо ж особа перетне кордони кількох країн і попросить притулку у країні, яка не межує з Україною, її буде депортовано до держави, кордони якої з Україною вона перетнула вперше.

Отримувати статус біженця має сенс у тому випадку, якщо особа планує й далі проживати в ЄС.

Права, які надаються при отриманні статусу біженця:

- право на медичну допомогу;
- доступ до освіти для дітей та підлітків;
- доступ до ринку праці (відповідно до політики країн ЄС на ринку праці);
- право на соціально-побутові послуги;
- право на укладання шлюбу;
- право на щомісячну грошову допомогу.

Обмеження для особи при отриманні статусу біженця:

- неможливість залишити приймаючу країну до моменту отримання статусу;
- неможливість повернутися в Україну після отримання статусу;
- неможливість працевлаштуватися до моменту отримання статусу, а також у разі відмови у його наданні;
- відібрання документів, що посвідчують особу заявника [7, с. 58].

Отже, розглянувши основні моменти правових статусів громадян України закордоном, можна стверджувати, що головною принциповою відмінністю між тимчасовим захистом та статусом біженця є те, що статус біженця – це індивідуальне право особи на міжнародний захист, яке надається після

проходження тривалої адміністративної процедури, яка має свої особливості. При цьому поняття тимчасового захисту не є категорією міжнародного права, а є винятковими тимчасовими та негайними мірама, які застосовуються при масовому напливі людей, які тікають з зони збройного конфлікту, направлені на забезпечення швидкого та відносно спрощеного механізму колективного захисту осіб, які потребують такого захисту, гарантуючи їм дозвіл на проживання та інші соціальні права. Статус туриста для громадян закордоном у даному випадку залишається неактуальним.

Література:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Електронний ресурс – [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Степаненко К.В. Адміністративно-правовий статус громадян України за кордоном / К.В. Степаненко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6–1. Т. 1. С. 196–198.
3. Тимчасовий захист чи статус біженця: в чому принципова різниця? Електронний ресурс – [Режим доступу]: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/210033_timchasoviy-zakhist-chi-status-bzhentsya-v-chomu-printsipova-rznitsya
4. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. Електронний ресурс – [Режим доступу]: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf
5. Права, можливості та обов'язки громадян України, які виїхали до ЄС через війну / Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. Електронний ресурс – [Режим доступу]: <https://germany.mfa.gov.ua/news/prava-mozhливosti-ta-obovyazki-gromadyan-ukrayini-yaki-viyihali-do-yes-cherez-vijnu>
6. Конвенція про статус біженців: міжнар. док. від 28 лип. 1951 р. Електронний ресурс – [Режим доступу]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
7. Чуєнко В.І. Правове регулювання статусу біженців в Європейському Союзі: сучасний стан і перспективи розвитку. Харків, 2018. 224 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Пашкова Наталія

студентка 4 курсу 2 групи, Господарсько-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Проблеми визнання фізичної особи безвісно відсутньою, а також оголошення її померлою, є особливо актуальними в українських реаліях тривалого збройного конфлікту, що через військову агресію рф переріс у

повномасштабну війну на території нашої держави. Внаслідок бойових дій в Україні безвісно зникла значна кількість людей, починаючи з часу проведення операції Об'єднаних сил та сягаючи періоду міжнародного збройного конфлікту сьогодні [3, с. 134].

Визнання фізичної особи безвісно відсутньою – це встановлення судом відсутності самої особи та відомостей про неї протягом передбаченого законодавством строку. Оголошення фізичної особи померлою передбачає судові визнання її смерті у зв'язку з відсутністю за місцем постійного проживання відомостей про місцеперебування такої особи протягом встановленого строку [3, с. 136]. Слід зазначити, що обидві правові процедури є взаємопов'язаними, оскільки, зазвичай, оголошенню фізичної особи померлою передують визнання її безвісно відсутньою, що дозволяє встановити опіку над майном зниклої особи, а також реалізувати право на соціальний захист членами її сім'ї, у разі зникнення особи у період воєнних дій. Враховуючи те, що доля більшості безвісно відсутніх людей залишається невідомою протягом тривалого часу, виникає необхідність подальшого звернення до інституту визнання фізичної особи померлою, що *de jure* є підтвердженням смерті особи.

Суттєво ускладнює застосування обох вищеназваних процедур наявність у справах іноземного елемента, що виражається у суб'єктному складі, оскільки внаслідок проведення бойових дій в Україні безвісно зниклими є не лише її громадяни, а й іноземці та особи без громадянства, що знаходилися на території нашої держави, наприклад, волонтери, військовослужбовці.

У випадку ускладнення відносин іноземним елементом необхідно визначити низку проблем, які виникають у цьому випадку та потребують адекватного їх правового вирішення:

1) не в усіх державах існують правові інститути визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Зокрема, у законодавстві країн англосаксонської правової сім'ї, наприклад, у Великобританії, не закріплена процедура визнання фізичної особи безвісно відсутньою [1, с. 139];

2) існує значна диференціація правового регулювання відповідних інститутів, обумовлена розбіжностями у строках, підставах, умовах їх реалізації у різних державах;

3) складність визначення належного права. У цьому разі першочерговою задачею є встановлення законодавства конкретної держави, що підлягає застосуванню. Відповідно до положень ст. 20 Закону України «Про міжнародне приватне право», підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи [5]. Аналізуючи зміст цієї норми, варто звернути увагу на формулювання, використане законодавцем щодо застосування «останнього з відомих особистих законів фізичної особи», оскільки з його врахуванням у поєднанні з принципом надання іноземцям національного режиму, у встановленому українським законодавством порядку можуть бути визнані безвісно відсутніми або оголошені померлими особи, що постійно та на законних підставах проживали у нашій державі [2, с. 160].

Необхідно зазначити, що у міжнародному приватному праві існує два види особистого закону фізичної особи, на підставі якого можна визначити застосовне до конкретних приватноправових відносин з іноземним елементом право, зокрема стосовно визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою:

1) закон громадянства, згідно з яким особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є. Йдеться про коло осіб, що мають лише одне громадянство;

2) закон місця проживання, застосовний до осіб з подвійним громадянством, тих, хто його взагалі не має (особи без громадянства), та до біженців [4, с. 49].

З вищенаведеного випливає, що українське законодавство є застосовним у справах з іноземним елементом щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою в умовах воєнних дій, за умови, що вона мала місце проживання (перебування) на території України та її особистий закон визначається згідно з *lex domicilii* (законом місця проживання).

В аспекті визнання фізичної особи безвісно відсутньою у справах з іноземним елементом в умовах війни, слід навести і положення абзацу 2 ч.4 ст.4 ЗУ «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», згідно з яким, іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах. Поняття «особливих обставин», між іншим, охоплює випадки зникнення людей у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України [6].

Наступним після визначення застосовного законодавства постає питання: який суд є компетентним розглядати такі справи? Хто може ініціювати провадження стосовно визнання іноземців та осіб без громадянства безвісно відсутніми та оголошення їх померлими? Відповідаючи на перше питання, необхідно звернутися до положень п.8 ч.1 ст.76 ЗУ «Про міжнародне приватне право», яким передбачено, що українським судам підсудні будь-які справи з іноземним елементом, зокрема щодо визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою, якщо вона мала останнє відоме місце проживання на території України [5]. Для того, аби визначити конкретний суд, що має розглядати відповідні справи, необхідно звернутися до положень Цивільного процесуального кодексу України, якими заявнику надається можливість обрати на свій вибір: суд за місцем його проживання або останнім місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або суд за місцезнаходженням її майна [7].

Варто зауважити, що українським законодавством не встановлено вичерпного переліку осіб, які можуть виступати заявниками щодо визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, зокрема у справах з іноземним елементом. Актуальною зазначена обставина є в умовах бойових дій, оскільки зникла особа доволі часто втрачає зв'язок з родичами, особливо якщо це

іноземець або особа без громадянства й доцільним у цьому разі є звернення до суду будь-якої іншої заінтересованої особи.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, необхідно зазначити, що особливості визнання особи безвісно відсутньою, оголошення її померлою у справах з іноземним елементом полягають у складності реалізації цих правових процедур, зокрема через їх незакріплення у законодавстві іноземних держав, відмінності матеріально-правових норм, що регулюють підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, проблематиці визначення застосовного законодавства, що особливо гостро постає на фоні повномасштабної війни в Україні та супроводжується масовістю зникнення людей. Оптимальним способом вирішення окресленої проблематики є уніфікація норм міжнародного приватного права шляхом укладення міжнародних договорів про правову допомогу між Україною та іноземними державами, як це було зроблено, наприклад, з Польщею та Молдовою.

Література:

1. Гожій І.О., Солончук І.В. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2017. № 3. С. 139–141.
2. Гожій І.О., Солончук І.В. Проблемні аспекти застосування особистого закону фізичної особи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 37. С. 159-162.
3. Мартинюк О.В, Долюк С.Ю. Окремі проблеми цивільного законодавства щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 134-137.
4. Міжнародне приватне право : підручник / Є. М. Білоусов, І. М. Жуков, В. В. Комаров, І. В. Яковюк та ін.; за заг. ред. Є. М. Білоусова, І. В. Яковюка. Харків : Право, 2020. 408 с.
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 27.10.2022).
6. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19/ed20220427> (дата звернення: 28.10.2022).
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 28.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯМ УКРАЇНЦЯМ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В ЄС

Плотникова Анна

студентка 4 групи 4 курсу, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Повномасштабна війна, яка розпочалася в Україні, зумовила масову міграцію українців. З 24 лютого 2022 року мільйони українців вимушені були шукати нову домівку за кордоном.

По оцінкам ООН у справах біженців, за останні півроку Україну залишили більше 11 млн осіб. Це найбільша міграційна криза з часів Другої Світової війни. У зв'язку з цим актуальною темою є надання тимчасового захисту, а також права, які мають українці за кордоном.

Після югославської кризи у Євросоюзі була ухвалена Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. Головною ціллю даного механізму є недопущення перевантаження систем надання притулку, що не здатні швидко обробити мільйони заявок.

Рада ЄС 4 березня 2022 року ухвалила рішення про активацію дії Директиви для українців. Дане рішення встановлює існування масового напливу переміщених осіб з України в розумінні ст. 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист.

Директива ставить за мету:

- 1) швидке інтегрування українців до європейської спільноти, забезпечення реалізації основних прав українцями (щодо житла, їжі, лікування, роботи, навчання та соціальної допомоги);
- 2) розподіл тягаря підтримки українців як між Україною та ЄС, так і між різними країнами ЄС [1].

Як відомо, починаючи з 2017 року, громадянам України не потрібна віза для в'їзду в Шенгенську зону. Тому, після виїзду за кордон, громадянам України надається вибір щодо правового режиму перебування. Так, українці можуть вибрати один з таких варіантів:

1) залишити статус туриста (90 календарних днів з дати в'їзду, без надання фінансової та соціальної підтримки, без права на працю. Тобто громадянин України повинен повністю самостійно забезпечувати своє перебування);

2) отримати тимчасовий захист за Директивою (цей статус надається одразу строком на один рік та може бути продовжений ще на 6 місяців. Такий захист надає право на житло, роботу, освіту, соціальне забезпечення та медичну допомогу, а також дозволяє вільно переміщуватися країнами ЄС);

3) отримати статус біженця (процедура отримання такого статусу є досить тривалою та може займати більше півроку).

Важливо зазначити, що тимчасовий захист можна отримати лише в одній країні ЄС. Тимчасовий захист поширюється на три категорії осіб, які визначені у рішенні Ради ЄС від 4 березня 2022, а саме:

1) це громадяни України, які проживали на її території до 24 лютого 2022 року;

2) особи без громадянства або громадяни третіх країн, крім України, які до 24 лютого 2022 року користувалися міжнародним захистом або рівноважним національним захистом в Україні;

3) члени сімей перших двох категорій [2].

Слід зазначити, що територіальна дія Директиви не поширюється на такі країни: Данія, Сербія, Чорногорія, Албанія, Македонія, Боснія та Герцеговина, Норвегія, Ісландія, Швейцарія, Велика Британія. Однак у багатьох із цих країн також створені певні режими, які схожі з тимчасовим захистом.

21 березня 2022 року Європейська комісія оприлюднила Комунікацію (Оперативне керівництво) щодо імплементації Директиви про тимчасовий захист державами – членами ЄС. Даний документ уніфікує процедури в різних країнах та пояснює, як застосовувати певні норми.

Водночас кожна країна у внутрішньому законодавстві конкретизувала певні процедури і правила. Розглянемо особливості надання тимчасового захисту в Німеччині.

Що стосується соціальної допомоги, то з 1 червня допомога та соціальна підтримка у Німеччині надаються біженцям із України, які потребують допомоги, згідно до положень Кодексу соціального забезпечення. Так, з 1 червня 2022 року всі працездатні біженці з України можуть звернутися за допомогою по центру зайнятості в Німеччині (Jobcenter). Обов'язковою умовою є наявність дозволу на тимчасове перебування (Aufenthaltserlaubnis) відповідно до параграфу 24 Закону про перебування, трудову діяльність й інтеграцію іноземних громадян на території ФРН або тимчасової посвідки, виданої відомством у справах іноземних громадян.

Центр зайнятості може надати допомогу, пов'язану з покриттям потреб на проживання, оплатою житла й опалення, коштами для інтеграції на ринку праці. Зокрема надаються гроші/талони для оплати оренди житла, продуктів харчування і засобів гігієни. Також біженцям з України надається картка медичного страхування з подальшою можливістю звернення до лікаря.

Щодо працевлаштування українців в Німеччині, то право на працевлаштування мають українці, у яких є дозвіл на перебування. У документі про право на тимчасове перебування, яке видається біженцям з України, стоїть відмітка про дозвіл на працевлаштування. На підставі цього документа біженці з України можуть розпочати будь-яку трудову діяльність або професійне навчання в Німеччині. Зазвичай, в такому випадку не потребується документ про здобуття вищої освіти. Але є й деякі винятки, зокрема щодо того, що на деякі спеціальності поширюються професійно-правові обмеження, тому в даному разі працевлаштуватися можуть лише ті, у яких є відповідна професійна освіта. До українців застосовуються положення про мінімальну заробітну плату, визначену законодавством Німеччини. Підтримку у працевлаштуванні українців здійснює Федеральне агентство зайнятості (Bundesagentur für Arbeit), до якого можна звернутися за консультацією з усіх аспектів питання працевлаштування.

Щодо надання житла, то людям з низьким рівнем доходу важко знайти доступне житло. Отримавши сертифікат з правом на житло, особа та її сім'я має можливість переїхати в соціальне житло. Соціальне житло є дешевшим та субсидується державою.

Українці, які вже працюють, але не мають необхідної кількості коштів на оренду житла, можуть отримати пільгові виплати на житло. Розмір пільгових виплат на житло визначається окремо в кожному випадку і залежить від таких обставин: суми доходу, розміру орендної плати, кількості людей, які проживають разом, та їхні доходи. Також особи, які отримують пільгові виплати на житло, можуть отримувати субсидію на оплату комунальних послуг.

Отже, на мою думку, тимчасовий захист є найкращим інструментом у поточній ситуації. З огляду на надзвичайну та виняткову ситуацію, включаючи військове вторгнення російської федерації в Україну, та масштаби масового напливу переміщених осіб, тимчасовий захист має дозволити їм користуватися узгодженими правами в усьому Європейському Союзі, які забезпечують належний рівень захисту. Директива 2001/55/ЄС є унікальною можливістю, яку запропонував Європейський Союз громадянам України, щоб допомогти у цей складний час.

Література:

1. Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2>
2. Виконавче Рішення Ради (UE) 2022/382 від 4 березня 2022 р. про існування масового припливу переміщених осіб з України у значенні ст. 5 директиви 2001/55 / WE, що призводить до тимчасового захисту. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22006?an=2>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Полунін Євген

студент 4 курсу 3 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Війна, що почалася 24 лютого 2022 року та триває нині, сколихнула весь світ. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну порушило всі норми міжнародного правопорядку, і зокрема завдало та продовжує завдавати страждань багатьом людям.

Світова спільнота, на рівні держав та урядів, засуджує дії росії та висловлює підтримку Україні, яка, у свою чергу, знайшла своє вираження у такому правовому механізмі, як надання тимчасового захисту українським громадянам в умовах війни.

Дана ситуація добряче випробувала на міцність низку країн в аспекті допомоги громадянам України, які вимушені покинути країну внаслідок війни. Зокрема, найбільше біженців прихистили такі країни: Польща, Словаччина, Угорщина, Молдова, Чехія, Румунія. Проте загальний перелік набагато більший.

Загалом тимчасовий захист є спеціально розробленим механізмом надання прихистку в країнах Європейського Союзу, який було активовано щодо українців, які втікають від російської агресії, запроваджений Директивою ЄС 2001/55/ЄС [1]. Такий механізм був застосований з 4 березня 2022 року та передбачає негайний захист та чіткий правовий статус для мільйонів людей, які залишили Україну. Більш детальна процедура застосування такого механізму міститься в імплементаційному рішенні Ради (ЄС) 2022/382 від 04.03.2022 року [2]. Оскільки рішення стосується всіх країн ЄС, то українці можуть легально в статусі тимчасового захисту перебувати в будь-якій країні Європейського союзу.

Слід відзначити, що правовий статус біженця та статус особи, яка потребує тимчасового захисту, є різними правовими поняттями, з різним порядком їх надання та відповідними наслідками для особи.

Тимчасовий захист вважається найбільш прийнятним правовим інструментом в умовах міжнародного збройного конфлікту, оскільки він дозволяє

здійснювати гармонізовані права в рамках Союзу та забезпечувати належний рівень захисту. Він зменшує необхідність негайного звернення за міжнародним захистом, оскільки гарантує надання посвідки на проживання в безпечних місцях та низки пов'язаних з цим соціальних прав.

Особи, які потребують тимчасового захисту – це іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в певній країні. Підстави для отримання тимчасового захисту мають зовнішній об'єктивний характер: зовнішня військова агресія, іноземна окупація, громадянська війна, зіткнення на етнічній основі, природні чи техногенні катастрофи [3, с. 239].

Ідею тимчасового захисту в Європейському Союзі підтримав, серед інших, і Верховний комісар ООН у справах біженців та запропонував розподілити відповідальність між державами-членами за утримання та надання допомоги людям, які виїжджають з України у скрутні часи.

Таким чином, тимчасовий захист як політико-правовий інструмент надання допомоги, є негайним за часом та колективний – за характером по відношенню до невизначеного кола осіб, прибулих з України та до іноземних держав у зв'язку з подіями, які наразі переживає наша держава. Крім того, це означає також, що евакуйовані українці не мусять подавати індивідуальні заяви, щоб отримати притулок [4].

Як статус тимчасового захисту, так і статус біженця гарантують право на притулок (житло, ліжко-місце), роботу, освіту, соціальну допомогу, податкові пільги тощо. Водночас на осіб покладається і виконання відповідних зобов'язань перед іноземною державою перебування, таких як: дотримання місцевих законів, нормативних актів та розпоряджень органів влади і т. д.

Строк дії тимчасового захисту – один рік, у разі покращення ситуації в Україні він може бути припинений достроково. Разом з тим, цей період може автоматично продовжуватися ще на шість місяців, максимум два рази. Крім того, Європейська комісія може запропонувати Раді ЄС продовжити період захисту ще на один рік. Таким чином, максимальний термін тимчасового захисту становить три роки.

Тимчасовий захист також припиняється в наступних випадках:

- якщо закінчується війна в Україні, і Рада ЄС ухвалить рішення про припинення захисту для українців;
- якщо особа вчинила злочин проти миру, проти людяності або злочин неполітичного характеру (в останньому випадку до отримання тимчасового захисту) [3, с. 259].

Як вже було зазначено, то тимчасовий захист відрізняється статусу біженця, а тому слід вказати на те, що особи, яким надано тимчасовий захист в ЄС можуть подати заяву на отримання останнього статусу в будь-який час.

Водночас варто зауважити, що перевагою статусу біженця є те, що він дає право легально проживати на території іноземної держави та забороняє депортацію до країни походження, навіть якщо всі безвізові чи візові терміни перебування за кордоном припиняться.

Специфіка двох аналізованих правових статусів полягає в тому, що кожна європейська країна має свої особливості в процедурі надання та визнання як тимчасового захисту, так і статусу біженця. Зокрема, Директива про тимчасовий захист застосовується в усіх країнах-членах ЄС, окрім Данії. Крім того, вона не застосовується в країнах Шенгенської зони, які не є членами ЄС, тобто в Швейцарії, Норвегії, Ліхтенштейні й Ісландії.

Враховуючи складні обставини, за яких українцям доводиться перетинати кордон, більшість країн ЄС максимально спростили перелік документів для цього. Так, достатньо закордонного або біометричного паспорта, а для дітей необхідне свідоцтво про народження. Щодо домашніх тварин, то їх можна ввозити без документів. Також не обов'язково мати довідку про вакцинацію проти COVID-19 або проходити ПЛР-тестування.

Усі країни-члени ЄС, що межують з Україною (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) дозволяють в'їзд особам, які рятуються від війни в Україні, незалежно від наявності у них біометричного закордонного паспорта [5].

Проте слід відзначити, що якщо вперше перетинати кордон ЄС через країну, яка не є членом ЄС, без внутрішнього прикордонного контролю, всі документи у будь-якому випадку будуть перевірені ще раз у пункті перетину кордону в наступній країні Шенгенської зони.

Отже, як бачимо тимчасовий захист є більш процедурно простішим, ніж отримання статусу біженця. Крім того, не слід плутати ці два статуси, адже хоча й здається, що різниця між ними невелика, проте кожен з них має свої переваги та недоліки. Зокрема, набуття тимчасового захисту не означає набуття статусу біженця. Тимчасовий захист, хоча і є ефективним засобом допомоги, проте не становить усталену категорію міжнародного права. Він є винятковим і невідкладним заходом, своєрідним інструментом, який застосовується у разі великого напливу людей в умовах міжнародного збройного конфлікту, спрямованим на забезпечення швидкого і відносно спрощеного механізму колективного захисту осіб, а також на їм проживання та інших соціальних гарантій.

Література:

1. Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому : Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2>.
2. Імплементативне рішення ради (ЄС) 2022/382 від 04.03.2022 р., що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. *Все про бухгалтерський облік*. 2022. URL: <https://document.vobu.ua/doc/11076>.
3. Лозінська С. В. Тимчасовий захист та статус біженця в умовах збройного конфлікту. Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, перш. Гол. КСУ Юзькова Л. П. (17 червня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда

Юзькова, 2022. С. 238-241. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2022.pdf#page=239.

4. ЄС ухвалив механізм захисту українських біженців. Без подання на притулок. *The Village Україна*. 2022. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/323889-es-uhvaliv-mehanizm-zahistu-ukrayinskih-bizhentsiv-bez-podannya-na-pritulok>.
5. Роз'яснення щодо тимчасового захисту та отримання статусу біженця. Уповноважений Верховної ради з прав людини : офіційний веб-сайт. 2022. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-timchasovogo-zahistu-ta-otrimannya-statusu-bizhencya.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У НІМЕЧЧИНІ

Присяжнюк Валерія

студентка 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну та цілеспрямованих обстрілів російськими загарбниками житлових районів населених пунктів України понад 6 мільйонів українців були змушені покинути свої домівки та шукати прихисток, здебільшого у країнах Євросоюзу, зокрема у Німеччині. У Німеччині офіційно зареєстровано 915 тис. переселенців з України, які були змушені залишити країну через російську агресію. За проведеним опитуванням Федеральним міністерством внутрішніх справ (2000 респондентів) 84% біженців від війни з України жінки, з яких 58% приїхали до Німеччини з дітьми, 42% перебувають у великих містах – насамперед у Берліні (14%), Мюнхені (5%) та Гамбурзі (3%) [6]. Таким чином, виникає гостра необхідність у регулюванні питання стосовно захисту трудових та соціальних прав громадян України, що виїхали за кордон внаслідок військової агресії.

У міжнародному праві термін «вимушені переселенці» – це категорія вимушеної міграції, використовувана разом з поняттям «біженці» і «переміщені особи». Як правило, при вимушеній міграції відбувається погіршення всіх основних показників якості життя як матеріального добробуту, житлово-побутових умов, так і соціального статусу.

Поняття «біженця» запроваджено ст. 1 Женевської конвенції про статус біженців у 1951 р. у значенні особи, яка в силу обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних поглядів знаходиться поза межами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань, або, не маючи певного громадянства та знаходячись поза межами свого попереднього проживання в результаті подібних подій, не може або не бажає повернутись до неї внаслідок таких [3].

Однією з країн ЄС, що найбільш вдало реалізувала загальноєвропейський концепт захисту біженців є Німеччина. Сама система міграційного законодавства Німеччини пронизує всю структуру німецького права та закріплені цінності Основним законом (нім. Grundgesetz) захищені правозастосовною практикою. Його можливо по праву рахувати достатньо дружелюбним по відношенню до іноземного елемента. Й, перш за все, через розповсюдження більшості загальних прав і свобод також й на іноземців. Обмеження зачіпають лише загальноприйняті в міжнародній практиці питання відносно – заняття професією або участі в політичному житті країни [4].

Загальним положенням, де регулюється правовий статус іноземця в Німеччині є Закон про мешкання, трудову діяльність і інтеграцію іноземців на території Федерації (далі – Закон про іноземців) [2].

З метою підтримки інтеграційного процесу іноземців, що проживають тривалий час на території Німеччини в економічне, культурне і суспільне життя країни, їм надається можливість, яка по своїй суті частково є правом, частково обов'язком, взяти участь за законом передбачених так званих інтеграційних курсах. Первинною метою яких є здобуття достатніх мовних навиків і можливість ознайомитися з правовою засадою Німеччини, її культурою і історією (§ 43 Закону про іноземців) [2].

Масовий наплив внутрішніх мігрантів є вигідний роботодавцям, які можуть збільшити свої прибутки за рахунок «дешевої робочої сили» та зменшити виробничі витрати, заощаджуючи на фонді заробітної плати та бонусом отримують знання та досвід. Проте, біженці не завжди погоджуються на запропоновану заробітну плату вимагаючи високої оплати праці, яку вони отримували раніше.

Працевлаштування переміщених осіб має тимчасовий характер, що не завжди влаштовує роботодавців та призводить до зростання соціальної напруги в регіонах серед безробітного населення. Найкращі шанси на працевлаштування в Німеччині мають кваліфіковані працівники, які приїхали з України. Однак найбільші сумніви викликають перспективи молодих українців, які б теоретично могли пройти на підприємствах у Німеччині професійно-технічне навчання в рамках німецької дуальної системи. Проте найчастіше високоспеціалізовані компанії, які нерідко працюють переважно на експорт, розташовані в малих та середніх містах Німеччини, тоді як основні потоки біженців з України попрямували переважно до найбільших міст ФРН.

Нормативно-правове регулювання праці громадян України за кордоном характеризується наступними особливостями: 1) воно здійснюється у двох сферах, що в даному питанні є взаємообумовлені та взаємозалежні: правове регулювання праці громадян України за допомогою норм трудового права з одного боку та норм міграційного законодавства з іншого; 2) правове регулювання даного питання тільки-но розпочинає розвиватися та набувати чітких форм; 3) оскільки саме явище здійснення трудової діяльності за межами території України є досить багатоаспектним та складається із декількох елементів, пов'язаних із реалізацією права громадян на працевлаштування за

кордоном, то і правове регулювання даного явища є сегментним; 4) норми правового регулювання праці громадян України за кордоном містяться головним чином в міждержавних угодах, в яких однією із сторін є Україна, а іншою – приймаюча українських працівників країна [5].

На допомогу вимушено переселеним особам, також стають різноманітні фонди та волонтерські організації. Наприклад, приватна та неурядова платформа, як-от організація з надання притулку *Unterkunft Ukraine*, дотепер ця організація змогла забезпечити майже 44 тисяч місць для українських біженців. Незважаючи на це, німецька бюрократія іноді не виправдано ускладнює інтеграцію прибулих українців. Приміром, речниця організації *Unterkunft Ukraine* неодноразово наголошувала, що останнім часом ця організація дедалі частіше отримує відмови від представників місцевої влади на підселення українських біженців до приватних осель німців. Для біженців це означає, що вони будуть змушені повернутися до переповнених центрів з прийому біженців, щоб мати змогу отримувати державну фінансову підтримку.

Національне законодавство спеціальних норм щодо безпосереднього захисту прав громадян, які працюють та перебувають за кордоном, не містить. На сьогодні доцільніше орієнтуватися на міжнародно-правові норми в цій сфері. Вони є більш прогресивними та демократичними, надаючи при цьому гарантії, що представляють собою цілу систему універсальних міжнародних способів захисту прав і свобод людини правового характеру.

У Німеччині мігранти, які мають офіційний статус біженця можуть отримувати матеріальну допомогу від держави на задоволення основних потреб. Біженці в Німеччині мають право на отримання: 1) фінансової підтримки згідно закону *Asylbewerberleistungsgesetz (AsylbLG)*; 2) лікування; 3) вагітні жінки та матері – спеціалізованої допомоги при вагітності і пологах. Сума щомісячних виплат залежить від віку, сімейного стану, місця проживання біженця і визначається параграфом 3 *AsylbLG* [1].

Враховуючи все вищезазначене, основними проблемними питаннями, з якими нині стикаються біженці є реєстрація та надання відповідного правового статусу, відсутність трудового та соціального захисту громадян України, що знаходяться за кордоном з боку національного законодавства, безперешкодний доступ до оформлення та отримання виплат належної допомоги, працевлаштування та поселення біженців, проблеми з широкодоступним наданням медичних послуг та недостатній соціальний захист, що потребує окремого вдосконалення та фінансування з боку держави.

Можна зробити висновок, що в умовах війни наявне застосовне законодавство, яке регламентує правовий статус українських біженців у Німеччині, але переважна більшість біженців опинилися в ситуації складного життєвого вибору – переселятися, працевлаштуватися і звикати до життя на новому місці або виїзд вважати за тимчасовий і бути готовим повернутися. Виникає гостра необхідність швидко адаптуватися до нових умов життя, причому успішність такої адаптації залежить від зовнішніх чинників, що стосуються регіону переселення і внутрішніх, характеризуючи самих біженців, особливості їх

характеру, менталітету та готовність до будь-якої роботи, зміни професії, перенавчання.

Література:

1. Загран Портал. URL: <https://zagranportal.ru/germaniya/zhizn/sotcialnoe-obespechenie-v-germanii.html> (дата звернення 27.10.2022).
2. Закон про мешкання, трудову діяльність і інтеграцію іноземців на території Федерації. Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet / Bundesministerium der Justiz. 30.07.2004. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html (дата звернення 27.10.2022).
3. Конвенція о статусе беженцев // Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М. : Изд. Группа Норма-Инфа, 1998. – 600 с.
4. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2002. – Т.4: Н–П. – 720 с. URL: ISBN 966-7492-04-4 (дата звернення 27.10.2022).
5. Праця громадян України за кордоном: особливості правового регулювання : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Олександр Валерійович Журба ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2008. – 20 с.
6. Сотні тисяч українців стали часткою повсякденного життя Німеччини. Голос України : веб-сайт. URL: <http://www.golos.com.ua/article/363384> (дата звернення 27.10.2022).

ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ЄС ЯК ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Пустовіт Єва

студентка 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Військова агресія росії проти України призвела до напливу мільйонів людей, які шукають притулку в країнах Європейського Союзу. У цьому контексті є актуальним питання дослідження результатів політики ЄС щодо тимчасово переміщених осіб.

Серед питань, що постають перед особами, які шукають захисту, можна виділити наступні: мовна проблема, забезпечення права на освіту та працю, проблема житла, проблема доступності навчання, потреба у грошовій допомозі для придбання речей первинної необхідності, забезпечення необхідної медичної та соціальної допомоги.

Мету роботи можна визначити як аналіз політики ЄС у відповідних галузях та її відповідність створенню простору свободи, безпеки та справедливості для тих, хто через вимушені обставини правомірно шукає захист у Європейському Союзі.

В першу чергу існує необхідність тлумачення терміну “тимчасово переміщеної особи”. "Переміщені особи" – громадяни третіх країн або особи без громадянства, які були змушені покинути свою країну чи регіон походження, або евакуйовані, зокрема у відповідь на звернення міжнародних організацій, і не можуть повернутися у безпечних та стабільних умовах через ситуацію, що склалася у цій країні, і які підпадають під дію статті 1А Женевської конвенції або інших міжнародних чи національних документів, які надають міжнародний захист – таке визначення надає ст. 2 п.(С)Директиви ЄС 2001/55/ЄС/ [1]. Тимчасовий захист – це надзвичайний механізм, який може бути задіяний у разі масового припливу переміщених осіб і спрямований на забезпечення негайного та колективного захисту переміщених осіб, які не мають можливості повернутися до країни походження.

Основними міжнародними документами, що регулюють питання біженців (міжнародного захисту), є Женевська конвенція про статус біженців 1951 року, Нью-Йоркський протокол 1967 року та Дублінська конвенція 1990 року. Основним документом, що регулює надання тимчасового захисту, є Директива ЄС 2001/55/ЄС, яка була активована Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 спеціально для українців. Метою цієї директиви є зменшення тиску на національні системи надання притулку та надання можливості переміщеним особам користуватися гармонізованими правами по всьому ЄС. Зокрема, серед зобов'язань держав-членів щодо осіб, які користуються тимчасовим захистом є впровадження необхідних заходів для надання таким особам права на: проживання (ст.8 п.1), доступ до ринку праці та житла (ст.12, ст.13 п.1), медична допомога і соціальна допомога (ст.13, п.2) доступ до освіти для дітей (ст.14 п.1).

В контексті політики ЄС, що стосується даної проблеми неможливо не зазначити про діяльність комісії “Welcoming those fleeing war in Ukraine”, яка додатково деталізує доступ до охорони здоров'я, працевлаштування, а також до житла та житлових умов. В основному вказуючи на заходи, що вживаються на рівні ЄС (тобто, використання існуючих та новостворених інструментів фінансування та політики ЄС, таких як Платформа солідарності ЄС), повідомлення також містить подальші рекомендації державам-членам. Вони включають, наприклад, широкий доступ до допомоги по тимчасовій непрацевдатності, включаючи психологічну допомогу; доступ до працевлаштування, самозайнятості та професійного навчання в терміновому порядку і також положення про більш постійні житлові рішення.

Враховуючи надзвичайну частку дітей серед тих, хто покинув Україну, операційні настанови Комісії наголошують на їхніх правах та потребах у захисті. В якості пріоритету в повідомленні підкреслюється "швидкий доступ до конкретних прав дітей (освіта, охорона здоров'я, включаючи профілактичну допомогу та психічне здоров'я), а також до будь-яких необхідних допоміжних послуг для забезпечення найкращих інтересів та добробуту дитини. Конкретні перешкоди, з якими часто стикаються діти-мігранти (наприклад, мовні бар'єри) у доступі до гідного житла, якісної освіти та інших соціальних послуг, повинні бути належним чином враховані та вирішені [2, с. 4-5]. Конкретизуючи

положення директиви щодо доступу до системи освіти, керівні принципи зазначають, що "держави-члени повинні також підтримувати доступ до дошкільної освіти та догляду за дітьми, а також професійної підготовки на тих самих умовах, що й їхні власні громадяни та інші громадяни Союзу".

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати наступне, на сьогодні захист соціальних прав громадян України, які тимчасово перебувають на території держав-членів Європейського Союзу, регулюється Директивою ЄС 2001/55/ЄС та прийнятим 04.03.2022 рішенням про запровадження тимчасового захисту для осіб, які тікають від війни, що надає їм право на житло, охорону здоров'я, доступ до ринку праці та освіти. Положення директиви мають на меті: для відповідних категорій людей – забезпечити їх ефективним рівнем прав, а для держав-членів – взяти на себе нові нові обов'язки, які мають відповідати критеріям простору свободи, безпеки та справедливості.

Література:

1. Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року: URL: court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf
2. Communication on Welcoming those fleeing war in Ukraine: Readyng Europe to meet the needs Brussels, 23.3.2022 COM(2022) 131 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0131>
3. Alexander Wolffhardt 'Caught by surprise? How underdeveloped refugee integration policies will impede the integration of those displaced by the war in Ukraine' C.4-21. URL: https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2022/08/Caught-by-surprise_-How-underdeveloped-refugee-integration-policies-will-impede-the-integration-of-those-displaced-by-the-war-in-Ukraine.pdf

ІНСТИТУТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІНТЕРЕСАХ ПРИВАТНИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Рогова Єлизавета

студентка 4 курс 2 групи, Факультет слідчої та детективної діяльності

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Понад 8 років рф порушує норми міжнародного права по відношенню та на території України, знищуючи основи життя українського народу, зокрема, культуру, економіку, соціальну сферу, руйнуючи житлові будинки та, знищуючи цілі міста України, що є наслідками і матеріальних втрат та збитків комерційних підприємств як щодо нерухомості, так і відносно продукції тощо.

Станом на 1 червня 3,5 млн українців мають пошкоджене або зруйноване житло, тож, йдеться про 116 тис. об'єктів загальною площею 14 млн кв. м, що активно обраховується як загальні збитки, заподіяні житловому фонду. Попередньо ця сума вже перебільшує 100 млрд. гривень, про що повідомляє заступник директора департаменту житлової політики Світлана Старцева [1, с. 1]. А як зазначив прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, то мінімальна сума, в яку

оцінюються зруйновані та пошкоджені оселі українців, становить 40 млрд. доларів [1, с. 1].

Після закінчення бойових дій одне з перших питань повстане щодо відшкодування шкоди, завданої військовою агресією РФ на території України.

Згідно до ст. 22 Цивільного Кодексу України, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування, де збитками визначаються втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права, тобто, реальні збитки; доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене, а саме упущена вигода [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 1166 Цивільного Кодексу України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [2].

Згідно зі ст. 4 Цивільного Процесуального Кодекса України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [3].

Відповідно до вищенаведеного, особа при порушенні своїх прав, звертається до суду з відповідним позовом, у якому зазначає відповідача, надає докази про підтвердження факту заподіяння шкоди та її розмір щодо захисту прав за національним законодавством.

Громадяни України кожного дня фіксують порушення країни-агресора щодо фактів руйнування чи пошкодження належного їм майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ. Так, Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 26 березня 2022 року № 380, якою запровадив збір та облік інформації про пошкодження та знищення нерухомого майна громадян України [4].

Враховуючи, що сфера застосування норм міжнародного права є одним із найефективніших способів притягнення винних до відповідальності, хоча має певні проблемні питання з практичного їх застосуванням. Так, один з вагомих юридичних інструментів для захисту своїх прав є звернення до Європейського суду з прав людини з позовом до держави, збройні сили якої завдали шкоду її майну, але даний спосіб має низку обмежень, що робить неможливим його масове застосування.

У справі про проект «Габчикова-Надьмарош» Міжнародний Суд Організації Об'єднаних Націй заявив, що існує цілком встановлена норма міжнародного права, згідно з якою потерпіла держава має право на отримання компенсації за завдану шкоду від держави, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння. Компенсація може бути самостійною формою компенсування шкоди або виступати доповненням до реституції [5, с. 1].

Тому, актуальним питанням є створення та забезпечення роботи спеціального компенсаційного механізму для України. Всі докази, які збирає Україна, фіксує незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні, фіксують самі українці можуть бути використані як підстави притягнення до відповідальності РФ із застосуванням заходів протидії.

Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 02 березня 2022 року підтримала 141 країна світу, тобто, факт вчинення РФ військової агресії проти України був визнаний і засуджений більшістю країн світу. Після цього 40 найбільш розвинених країн світу ввели економічні санкції проти РФ та осіб, пов'язаних з її владою, та арештували належні їм активи, розмір яких є достатнім для відшкодування часткової шкоди, заподіяної військовою агресією РФ як державі, так і юридичним й фізичним особам.

Тобто, у такій ситуації є реальна можливість відшкодувати збитки, завдані РФ на території України за рахунок застосування санкцій щодо російських олігархів, банків та за рахунок їх арештованих активів по всьому світу, зокрема, конфіскації в інтересах третьої сторони, тобто, України.

Відшкодування збитків за рахунок арештованих активів може здійснюватися як шляхом звернення стягнення на ці активи за рішеннями судів у країнах знаходження таких активів, так і шляхом звернення стягнення на ці активи за рішеннями судів у країнах знаходження таких активів, шляхом конфіскації арештованих активів російської держави та, пов'язаних з нею осіб, на підставі спеціально прийнятих з цією метою законів у країні, де знаходяться ці активи, що на даний час у міжнародній практиці застосування є відсутнє.

Враховуючи важливість питання, яке потребує найшвидшого врегулювання не тільки на національному, а й на міжнародному рівні, та факт визнання військової агресії, тероризму, створення геноциду Українського народу РФ з порушеннями міжнародного права, тому є необхідність у введенні міжнародного єдиного реального компенсаційного механізму по відношенню до РФ на території інших держав в інтересах третьої сторони, зокрема, України.

У законодавстві України була спроба вирішення даних організаційно-правових питань, так, згідно з ч. 3 ст. 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» на РФ покладається відповідальність за матеріальну чи не матеріальну шкоду, завдану Україні, внаслідок збройної агресії на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей, втратив чинність у травні 2022 року.

При цьому, 17 травня 2022 року був зареєстрований законопроект № 7385 «Про відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок збройної агресії РФ», який може стати правовою основою створення дієвого єдиного реального компенсаційного механізму виплат за шкоду, завдану приватним інтересам діями держави-агресора. Тому, необхідним кроком повинно бути національне закріплення можливості здійснення таких дій до держави-агресора на користь приватних інтересів українців та України в цілому, тобто, прийняття спеціального закону про майнову відповідальність держави-агресора за шкоду,

заподіяну військовою агресією на території України, що створюючи новий правовий механізм, який стане взірцем для міжнародного застосування.

Література:

1. Грабович Т.А. Компенсація як форма відшкодування шкоди в міжнародній доктрині та практиці URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/6_2020/21.pdf (дата звернення: 08.11.2022).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 року № 380 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-п#Text> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Укрінформ “Загарбники зруйнували або пошкодили в Україні 116 тис. житлових будинків” URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3507870-zagarbniki-zrujnuvali-abo-poskodili-v-ukraini-116-tisac-zitlovih-budinkiv.html> (дата звернення: 08.11.2022).
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.11.2022).
5. Цивільно процесуальний кодекс України – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 08.11.2022).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Родзінський Назарій

курсант 4 курсу 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Внаслідок військової агресії РФ на території України з 24 лютого 2022 року, за оцінками Агентства Організації Об'єднаних Націй, було зареєстровано 9 136 006 [1] перетинів кордону з України громадянами України, які потребують міжнародного захисту, зокрема, у країнах Європейського Союзу.

Відповідно до Директиви Ради Європейського Союзу від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового наливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несенні наслідків цього [2], Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року [3], Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради з прав людини щодо тимчасового захисту та отримання статусу біженця від 17 березня 2022 року [4], у країнах Європейського Союзу громадяни України мають право на отримання статусу біженця чи додатковий захист. Так, популярним став інструмент «тимчасового захисту» в Європейському Союзі.

По-перше, слід зазначити, що під час засідання в Брюсселі 4 березня 2022 року Рада Європейського Союзу прийняла до застосування Директиву від 20 липня 2022 року, яка спрощує складну систему щодо надання притулку та отримання статусу біженця або додаткового захисту та робить дану процедуру більш швидкою та доступною в усіх державах-членах Європейського Союзу.

По-друге, відповідно до Директиви від 20 липня 2022 року, надання тимчасового захисту дозволяє особам перебувати у країні Європейського Союзу та отримати статус біженця. Тимчасовий захист не передбачає надання статусу біженця та процедуру отримання соціальних виплат українським біженцям, не надає права та посвідку на тимчасове проживання у той час, коли також діє Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року [3], відповідно до якої біженцю надається певне право на отримання дозволу на тимчасове перебування у тій чи іншій країні Європейського Союзу.

Згідно з Директивою українські біженці можуть розраховувати на тимчасовий захист до одного року, цей строк можна продовжувати кожні 6 місяців ще на один рік у разі підтвердження підстав, на основі яких особи підпадають під програму тимчасового захисту, внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою військової агресії рф в Україні.

Крім того, слід зауважити, що кожна держава-член Європейського Союзу має право самостійно визначати тривалість тимчасового захисту на своїй території. Отже, тимчасовий захист без отримання статусу біженця може бути продовжений строком до трьох років.

Важливим є факт, що Європейська Комісія може зупинити дію Директиви, якщо буде об'єктивна можливість українським громадянам безпечно повернутися в Україну у разі стабілізації ситуації щодо військової агресії рф. Крім цього, програма тимчасового захисту не діє в Шенгенській зоні, в країнах, що не є членами Європейського Союзу (Швейцарія, Норвегія, Ліхтенштейн, Ісландія), а сама Директива діє на території всіх країн ЄС, окрім Данії.

Право на отримання тимчасового захисту в державах-членах Європейського Союзу мають громадяни України, апатриди, іноземці, що офіційно проживали на території країни, але особи без громадянства та громадяни третіх країн, які не мали дозволу на постійне проживання на території України у разі, якщо країна їх народження, попереднього проживання або реєстрації наразі є безпечним місцем перебування, громадяни України сезонні працівники, студенти по обміну, що перебувають у країнах Європейського Союзу, не мають право на отримання тимчасового захисту.

Таким чином, можна зробити висновок, що Рада Європейського Союзу 4 березня 2022 року надала українським біженцям реальну можливість на захист внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії рф в Україні та розраховувати на певні пільги, не отримуючи посвідку про тимчасове проживання в країнах Європейського Союзу, зокрема, дала можливість проживати на період тимчасового захисту на території держави-члену Європейського Союзу, доступ до роботи, освіти, соціального забезпечення, медичного обслуговування, отримання статусу біженця, можливість повернення в Україну, спростила систему тимчасового перебування на території Європейського Союзу та максимально розробила організаційно-правовий механізм щодо процедури надання того чи іншого правового статусу особам, які потребують міжнародного захисту.

Література:

1. UN agency analytics of border crossings from Ukraine [Електронний ресурс] URL: https://www.reuters.com/world/europe/over-9-million-border-crossings-registered-ukraine-un-agency-2022-07-13/?fbclid=IwAR3NLuvutwERJel0wb_BkIrP7FXrSLBMoClygRP54iguXVI3dpTvnuYakBQ (дата звернення 20.10.2022).
2. Директива Ради № 2001/55/ЄС від 20 лип. 2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового наливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. *База даних: «Eur-lex»*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj> (дата звернення 20.10.2022).
3. Конвенція про статус біженців від 28 чер. 1951 р./ Організація Об'єднаних Націй. *База даних: «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 21.10.2022).
4. Роз'яснення щодо тимчасового захисту та отримання статусу біженця від 17 бер. 2022 р. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-timchasovogo-zahistu-ta-otrimannya-statusu-bizhencya (дата звернення 21.10.2022).

ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Рясна Анна

Студентка 3 курсу 2 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний факультет імені Ярослава Мудрого

Збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, які перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом або владою, не визнаними протилежною стороною. Такі збройні сили підпорядковуються внутрішній дисциплінарній системі, яка, серед іншого, забезпечує дотримання норм міжнародного права, що застосовується в період збройних конфліктів [1, с.27].

Особи, що входять до складу Збройних сил сторони, що знаходиться в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу), є комбатантами (учасниками), тобто вони мають право брати безпосередню участь у військових діях. Комбатанти – це особи, які безпосередньо беруть участь у військових діях; їм за законом дозволено вести військові дії під егідою Міжнародного гуманітарного права (МГП). Учасників бойових дій навчають стикатися з жорстокістю та труднощами ведення війни [2, с.153].

У зв'язку з цим МГП висуває певні критерії для комбатантів і накладає певні обов'язки і обмеження. Комбатанти мають ліцензію на вбивство або поранення ворожих комбатантів та знищення інших ворожих військових об'єктів, тому вони не можуть бути притягнуті до відповідальності за законні військові дії в ході військових операцій. Якщо вони порушують міжнародне гуманітарне право або не дотримуються закону війни, їм, можливо, доведеться зіткнутися з судовим

переслідуванням за військові злочини. МГП також захищає певні права комбатантів, якщо вони мають право на статус військовополонених, які повинні дотримуватися відповідними властями [1, с.28].

Потрапивши в полон, учасники бойових дій мають право на статус військовополонених та право користуватися захистом, передбаченим Женевською конвенцією. Комбатанти повинні відрізнити себе від цивільних осіб під час збройного конфлікту або військової операції, якщо вони цього не роблять, їм не може бути присвоєний статус військовополонених, як описано у правилі № 106 МГП. Комбатанти є законними військовими цілями.

Кожен військовополонений, при його допиті, зобов'язаний повідомити тільки свої прізвище, ім'я і звання, дату народження і особистий номер, а за відсутністю такої інформації, іншу рівноцінну інформацію [1, с.29].

У разі, якщо військовополонений свідомо порушить ці правила, йому може загрозувати обмеження переваг, що надаються військовополоненим його звання і положення. Ніякі фізичні або моральні тортури і ніякі інші заходи примусу не можуть застосовуватися до військовополонених для отримання від них необхідних відомостей. Військовополоненим, які відмовляються відповідати, не можна погрожувати, піддавати образам або будь-яким переслідуванням і обмеженням [3, с.114].

Всі речі і предмети особистого користування, за винятком зброї, військового спорядження і військових документів, залишаються у власності військовополонених, так само як металеві каски, протигази і подібні їм предмети, видані для особистого захисту. У них також залишаються речі і предмети для їх обмундирування і харчування, навіть якщо ці речі і предмети відносяться до військового спорядження. Знаки розрізнення і державної приналежності, відзнаки і предмети, що мають, головним чином, суб'єктивну цінність, не можуть бути відібрані у військовополоненого.

Грошові суми, що знаходяться у військовополонених, можуть бути відібрані у них тільки за розпорядженням офіцера і тільки після того, як в спеціальному реєстрі будуть зареєстровані розміри цих сум і дані про їх власників, і останнім буде видана детальна розписка, на якій будуть написані ім'я, звання і військова частина особи, яка видала розписку [3, с.115].

Грошові суми у валюті тримаючої в полоні держави або ті, які на прохання військовополонених були обміняні на цю валюту, будуть вноситися на кредит особового рахунку військовополоненого.

Тримаюча в полоні держава може відбирати у військовополонених цінні речі тільки з міркувань безпеки. У таких випадках дотримується такий же порядок, як із грошовими сумами. Зазначені речі, а також відібрані грошові суми, якщо вони були в іншій валюті, ніж валюта тримаючої в полоні держави, повинні бути повернуті після закінчення полону в тому вигляді, в якому вони були відібрані. Військовополонені можуть бути розміщені тільки в приміщеннях, що знаходяться на суші і надають повну гарантію щодо гігієни та збереження здоров'я. Держава, що тримає в полоні, повинна розміщувати військовополонених в таборах або секторах таборів з урахуванням їх національності, мови і звичаїв, за

умови, що військовополонених не будуть відокремлювати від тих Збройних сил, в яких вони служили в момент захоплення їх у полон, за винятком тих випадків, коли вони самі висловлять на те згоду. Військовополонених повинні розташовувати в тій же мірі, що і місцеве населення, притулками проти повітряних нальотів та інших небезпек війни [4, с.145].

Умови розміщення військовополонених в таборах повинні бути не менш сприятливими, ніж ті умови, якими користуються війська тримаючої в полоні держави. Розташовані в тій же місцевості. Ці умови ні в якому разі не повинні бути шкідливі для здоров'я військовополонених. У тих таборах в яких поряд з чоловіками знаходяться жінки, для них повинні бути передбачені окремі приміщення для сну. Основний добовий раціон повинен бути достатнім за кількістю, якістю і різноманітністю для того, щоб підтримувати хороший стан здоров'я військовополонених і не допускати втрати ваги і проявів, пов'язаних з нестачею харчування. Військовополоненим повинна доставлятися питна вода в достатній кількості. Куріння тютюну має бути дозволено [1,с.29].

Військовополонені повинні в максимальному ступені залучатися до приготування для себе їжі, для цієї мети слід залучати їх для роботи на кухні. Їм дозволено самим готувати їжу з додаткових продуктів.

Одяг, білизна та взуття повинні видаватися в достатній кількості, причому повинні враховуватися кліматичні умови. Формений одяг ворожих армій, захоплена тримає в полоні державою. Може використовувати для обмундирування військовополонених, якщо вона відповідає кліматичним умовам [2, с.157].

Література

1. Корольова В.В., Шубіна І.А. Окремі аспекти забезпечення права людини на здоров'я в умовах збройних конфліктів //Правничий вісник Університету «КРОК». – 2019. – №. 35. – С. 27-37.
2. Коблан Л.Б. Загальний аналіз правового регулювання воєнних дій: міжнародне та національне законодавство //Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки. – 2015. – №. 824. – С. 151-158.
3. Лясковський В.І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права //Юридична наука. – 2013. – №. 5. – С. 111-124.
4. Рачинський Р.Ю. Міжнародне право в період збройних конфліктів //Редакційна рада: Ківалов Сергій Васильович. – 2013. – С. 335.

СТАТУС ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Саакян Інна

студентка 4 курсу б групи, Факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

За тих трагічних умов, які склалися наразі в Україні, актуальність дослідження питання статусу тимчасового захисту для українців за кордоном є безперечною. За оцінками ООН у справах біженців, з початку повномасштабної війни на території України, її покинули понад 11 мільйонів людей. Те саме джерело зазначає, що станом на 1 листопада 2022 року в межах Європи зафіксовано майже 8 млн українців. І як не дивно, це – найбільша міграційна криза з часів Другої світової війни. Серед країн, які прийняли найбільшу кількість громадян України, є й Німеччина. Станом на 1 листопада цього ж року в Європі статус тимчасового захисту або іншу програму захисту отримало близько 4, 5 млн осіб з України. У Німеччині це число досягає близько мільйона [1].

Але перш ніж розкрити сутність статусу тимчасового захисту потрібно розмежувати це поняття від статусу “біженця”, який, хоча і має спільні риси, проте все ж таки не є аналогічним за своїм значенням. По-перше, статус біженця надають індивідуально після розгляду заяви й у ньому можуть відмовити, якщо компетентні органи визнають, що заявнику на батьківщині не загрожує небезпека. На отримання потрібно кілька місяців, а на цей час необхідно здати особисті документи. Здобувачі статусу до його отримання зобов'язані жити лише у певних місцях та не мають права залишити країну. Проте на мешканців України, які отримали тимчасовий захист за параграфом 24 Закону Німеччини про перебування іноземних громадян (AufenthG) [3] в Німеччині, такі обмеження не поширюються. Вони мають право жити у родичів чи знайомих, у будь-який момент можуть залишити Німеччину, щоб повернутися на батьківщину чи поїхати до іншої країни. Крім того, різниця полягає у праві на роботу. Тимчасовий захист одразу дає право на роботу, а біженці можуть займатися працевлаштуванням лише після набуття офіційного статусу.

Що стосується законодавчого врегулювання, то 4 березня 2022 року Рада ЄС проголосувала за застосування до українців саме Директиви від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків, яка до цього не була ще застосована. Саме це і дозволило спростити та пришвидшити надання пільг українцям у порівнянні з процедурою за статусом біженця чи додаткового захисту.

Варто звернути увагу, що Директива та Рішення Ради ЄС про її активацію для українців встановлюють лише мінімальні стандарти захисту, які має забезпечити кожна країна. А вже детальні правила та порядок надання гарантованої допомоги кожна держава, у тому числі й Німеччина, встановлює вже на свій розсуд [2].

З приводу соціальної та трудової політики Німеччини варто зазначити, що українцям одразу з моменту отримання статусу надається можливість офіційного працевлаштування та соціальна підтримка у вигляді грошових виплат, оплати житла, комунальних послуг, страхування здоров'я та доступ до освіти для дітей. Щоб реалізувати можливість на працевлаштування, потрібна лише реєстрація у

місцевому відомстві у справах іноземців та документ, що підтверджує дозвіл на перебування в Німеччині з позначкою про те, що дозволено і трудову діяльність. Варто додати, що для отримання грошових виплат, які через 3 місяці після початку війни фактично трансформувались на виплати по безробіттю, українцям потрібно зареєструватися у місцевому центрі зайнятості – Джоб центрі. Він у свою чергу, перейнявши відповідальність за виплати українцям від міграційних центрів, також займається і пошуком роботи для них. Процедура реєстрації в ньому для українців практично така сама, як і для звичайних безробітних, які проживають в країні та є працездатними.

Важливо відмітити, що центр зайнятості здійснює не лише пошук роботи для зареєстрованого українця, а й вчиняє інші можливі дії, спрямовані на інтеграцію серед німецького населення та подальше комфортне проживання в країні. Так, Джоб центр допомагає із реєстрацією на мовні курси, інтеграційні програми та надає дозволи для виїзду за межі країни, зокрема і до України, якщо настає така необхідність. При цьому, можливість виїзду з країни певним чином все ж таки обмежена, адже за рік особа з таким статусом може покинути Німеччину лише на 21 день без втрати своєї грошової виплати.

Не можна оминати увагою і мовні курси, які є абсолютно безкоштовними для українців і всіляко заохочуються з боку держави. Допуск до курсів знаходиться у віданні регіональних відділень Федерального відомства у справах міграції та біженців (BAMF). Допуск до інтеграційного курсу можна завжди отримати, пред'явивши відповідне тимчасове посвідчення на легальне перебування в країні, надане відповідно до параграфа 24 Закону Німеччини про перебування іноземних громадян (AufenthG). У деяких випадках та в деяких містах за можливості можуть надаватися навіть пропозиції по догляду дітей учнів інтеграційного курсу, поки їхні батьки навчаються. Це підтримується у межах федеральної програми "Інтеграційний курс із дитиною: фундамент для майбутнього" Федерального міністерства [3].

Знання німецької мови важливе і для працевлаштування. Звісно, можна знайти роботу і без знання мови, але це будуть вакансії, котрі не потребують кваліфікації, а тому це важка робота на будівництві, збір врожаю або земляні роботи. Місця ж з високою оплатою праці потребують не тільки високого знання мови, а й диплому про вищу освіту, який потрібно підтвердити на місцевому рівні. Цікава й Федеральна програма ESF Федерального міністерства у справах сім'ї, яка спрямована на полегшення початку робочої діяльності цієї цільової групи. Вона включає курси та інструктаж для матерів з питань працевлаштування, вивчення мови й визнання кваліфікації [4].

Не менш важливим є питання шкіл та садочків для українських дітей. Що стосується останніх, то в країні спостерігається значна нестача місць для дітей, тому найскладнішим буде саме пошук вільного місця в дитячому садку. Для реєстрації дитини потрібна буде лише довідка з інформацією про всі необхідні обстеження та карта щеплень. Дитсадки є платними, проте є можливість подати відповідну заяву до Управління справ дітей і молоді та, при відповідності певним критеріям, отримати ваучер на оплату послуг садочка. Щодо шкіл, то їх

відвідування в Німеччині обов'язкове та, варто сказати, потрапити до них легше, ніж до садочків. Єдине, що потрібно пройти медогляд та мати всі необхідні щеплення. Навчання безкоштовне, а плата за обід та витрати на шкільне приладдя і книги компенсується Джоб центром при зверненні з відповідною заявою.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що Німеччина надає українцям досить великий спектр допомоги та сприяє адаптації в країні. Незважаючи на бюрократію та складність оформлення документів, житлову проблему у деяких містах та місць у дитсадках, за наявності бажання можна влаштуватися та, навіть, знайти роботу відповідно до здібностей та кваліфікації. Не менш важливими є і можливість отримувати виплати, які дозволяють задовольнити усі базові потреби та паралельно вчити мову, що допоможе краще адаптуватися до життя в Німеччині на період військової агресії РФ на території України.

Література:

1. Operational data portal // Ukraine refugee situation // URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Директива Ради ЄС від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків //URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj> (дата звернення: 27.10.2022).
3. Сайт Федерального відомства у справах міграції та біженців // Інформація про інтеграційний курс для біженців з України // URL: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Integration/Integrationskurse/faq-integrationskurse-ukraine-ru.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (дата звернення: 27.10.2022).
4. Працевлаштування для українців у Німеччині // URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/pracevlastuvanna-dla-ukrainciv-u-nimeccini-8969> (дата звернення: 27.10.2022).

ПРОБЛЕМА «ВІДНОСИН, ЩО КУЛЬГАЮТЬ», У КОНТЕКСТІ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Синявіна Марина

студентка 4 курсу 8 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сьогодні Україна переживає доволі тяжкі часи. З початком повномасштабної війни, було скалічено сотні тисяч життів. Війна забирає життя різних людей, як громадян України, так і іноземців, які перебувають у нашій країні як волонтери, студенти, медики, військовослужбовці, тощо. Тому, як мені здається, питання визнання особи безвісти відсутньою або померлою є доволі гострим питанням на сьогоднішній день.

Дане питання регулюється ЗУ «Про міжнародне приватне право», Конвенцією «Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах», окремими міжнародними договорами між нашою країною та іноземною державою, ЗУ «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», ЦПК, тощо.

Відповідно до ст. 20 ЗУ «Про міжнародне приватне право» визнання особи безвісти відсутньою або померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи. При цьому необхідно звернутися до ст. 16 даного Закону, з якої випливає, що особистим законом фізичної особи вважається: або закон громадянства – тобто застосування до особи права тієї держави, громадянином якої особа є; або закон найбільш тісного зв'язку – застосування до особи права тієї держави, в якій особа постійно проживає (перебуває) чи займається основною діяльністю [4].

Відповідно до ст. 76 цього ж Закону, до підсудності судам України підлягають справи про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим особа, що мала останнє відоме місце проживання на території України [4].

Відповідно до ст. 4 ЗУ «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах [5].

З цього моменту виникає перша і найголовніша проблема. Якщо ми говоримо, наприклад, за Німеччину, то особу, що є безвісно відсутньою, може бути оголошено померлою через 10 років із моменту такої відсутності, але не раніше, аніж їй виповниться 25 років, або через 5 років із моменту безвісної відсутності, якщо до винесення судового рішення про оголошення померлою їй виповнилося б 80 р, в той час як за українським законодавством для визнання безвісти відсутньою особу померлою необхідно від 6 місяців до 3 років, з дня зникнення, в залежності від ситуації, не звертаючи при цьому увагу на вік особи [3, ст. 88].

За законодавством Франції звернутися із заявою про визнання особи безвісти відсутньою можливо лише через 20 років з дня, коли були отримані останні вістей від неї, в той час як за українським законодавством достатньо одного року. [3 ст.88]

До чого це може призвести? Уявімо ситуацію, громадянин Франції, одружується на українці, разом вони переїжджають до України, купляють собі житло. Припустимо, у зв'язку з воєнними діями на території нашої держави, дружина втратила зв'язок зі своїм чоловіком через черговий терористичний акт зі сторони країни агресора. Через рік, дружина зниклого подає позов до суду, про визнання її чоловіка безвісти відсутнім, і наш суд задовольнить цей позов. З'являється проблема, з точки зору українського законодавства – людина буде вважатися відсутньою, а через 3 роки і зовсім померлою, а з точки зору Франції підстав вважати її зниклою немає.

Данна ситуація в міжнародному праві має назву «кульгаючи правовідносини», коли за законами однієї держави, громадянином якої є одна із сторін договору, відповідні відносини мають юридичну силу, а за законами іншої, до якої належить інша сторона – ці відносини не породжують ніяких правових наслідків [2, ст. 225]. І це є доволі розповсюджена проблема колізійно-правових норм, що ускладнюють реалізацію міжнародно-правових зв'язків.

Ми маємо розуміти, що інститут визнання особи безвісти відсутньою або померлою, несе за собою юридичні наслідки, якщо ми говоримо за визнання особи безвісти відсутньою – встановлення опіки над її майном, померлою – відкриття спадщини, передача майна правонаступникам, тощо.

На дану проблему звернув увагу у своїй роботі Сівак І.В. На його думку, і я з нею погоджуюсь, найкращим виходом із ситуації буде унормування даного питання в договорах між нашою та іноземною країною, адже чим детальніше буде описано, як саме діяти в подібних ситуація, тим менше таких «кульгаючих правовідносин» буде в подальшому виникати.

Звичайно, Україна вже уклала не один двосторонній договір з іншими державами, в яких звернули увагу на дане питання. Так, наприклад, Договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах. Відповідно до ст. 23 Договору, у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою компетентним судом є суд тієї держави, громадянином якої була особа. Водночас, слід зазначити, що суд іншої держави може оголосити іноземного громадянина померлим або встановити факт його смерті на підставі заяви осіб, права яких ґрунтуються на законодавстві тієї держави, яка має винести рішення [1, ст. 139].

Отже, дане проблема є наразі дуже актуальною, і на нею мають звертати увагу. На жаль, Україна не з усіма урегулювала дане питання, а тому проблема «кульгаючих правовідносин» може з'являтися і в подальшому, з урахуванням всієї ситуації, що відбувається зараз у нашій державі, можна навіть говорити про неминучість їх виникнення. Наприклад, наша країна все ще не упорядкувала дане питання з Великою Британією та США, хоча мала б, адже питання «відносин, що кульгають» піднімається вже достатньо давно, хоча статей на дану тематику, як мені здається доволі мало.

Література:

1. Гожій І., Солончук І. До питання визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. Національний юридичний журнал: теорія и практика. 2017. № 3 (25). С. 138–141.
2. Дахно І.І. «Міжнародне приватне право», навчальний посібник, Київ, 2004, С. – 315
3. Сівак І.В. «Інститут визнання особи безвісти відсутньою або оголошення її померлою: особливості у міжнародному приватному праві» URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29728/1/87-90.pdf>
4. ЗУ «Про міжнародне приватне право» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
5. ЗУ «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>

ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА У НІМЕЧЧИНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

Стоцька Олена

Студентка 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З початком активних бойових дій на території всієї України багато держав, низка міжнародних організацій почали брати активну участь в евакуації мирного населення, наданні першої допомоги, збору гуманітарної допомоги, наданні тимчасового притулку мирного населення. Одними з таких організацій є міжнародний рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця в Україні.

Це найбільша в світі гуманітарна організація, що займається наданням допомоги постраждалим в надзвичайних ситуаціях та збройних конфліктах. Представництва національного товариства Червоного Хреста є в багатьох країнах, таких як: Швейцарія (штаб-квартира), Україна, Німеччина, Франція, Болгарія, Польща та інші. Однією з таких організацій, що бере активну участь у допомозі з самого початку війни є Німецький Червоний Хрест.

Німецький Червоний Хрест / Deutsches Rotes Kreuz – національне товариство Червоного Хреста в Німеччині, яке забезпечує догляд за людьми похилого віку, дітьми та молоддю, займається постачанням донорської крові, надає швидку медичну допомогу, проводить навчання в сфері надання першої допомоги, надає міжнародну гуманітарну допомогу (допомогу у справах стихійних лих та допомогу у розвитку).

Перебування українських біженців на території Німеччини регулюється Директивою ЄС (2001/55 / ЄС) [1] про тимчасовий захист для біженців з України, що була активована 3 березня 2022 року. Згідно з цією Директивою, § 24 Закону Німеччини щодо проживання (AufenthG) та Закону про пільги для осіб, що шукають притулку (AsylbLG), громадяни України, що шукають притулку мають право отримати тимчасовий дозвіл на проживання в Німеччині, соціальні виплати та медичне обслуговування.

Також згідно з § 24 Закону Німеччини щодо проживання (AufenthG) [2] біженцям з України гарантований негайний, тимчасовий захист та легалізоване перебування в державі незалежно від матеріального становища біженців.

Завдяки наданню донорської крові, високій якості класифікованої медичної допомоги, багато поранених з поля бою, з рядів стримування російської агресії та з рядів цивільного населення щодня направляються на лікування до Німеччини, а у транспортуванні та наданні кваліфікованої допомоги в оформленні українців у Німеччині безпосередньо задіяне ДРК. Після реєстрації в центрах прийому ДРК спочатку біженцям надають: тимчасове житло, предмети гігієни, першу допомогу та регулярне харчування. Надалі вони отримують інформацію про перебіг процедури надання їм посвідки на проживання. Біженцям гарантується також

невідкладна медична допомога та лікування. Одне із завдань ДРК – брати терміни до лікарів, в АМТИ (державні установи, такі як Міграційна служба, Соціальна служба, служба охорони здоров'я і т.д.); сприяти вирішенню нагальних проблем мешканців тимчасового житла; допомагати з влаштуванням до школи чи дитячого садка та контактування з органами місцевої влади.

Але питання дійсної допомоги від ДРК є завжди дискусійним. Серед основних завдань є: організація тимчасового прихистку для українських біженців у Німеччині, надання допомоги в питаннях реєстрації в Міграційну та Соціальну служби, видача гуманітарної допомоги, сприяння орієнтуванню по місту в перший час, надання психологічної підтримки, забезпечення класифікаційної медичної допомоги (загалом надання перекладача під час термінів до лікарів) та інші типи допомоги, що входять до обов'язків Міжнародного руху Червоного Хреста.

Діяльність ДРК є дуже необхідною в такий складний час як для України, так і для міжнародної спільноти. Німецький Червоний Хрест, як й інші міжнародні організації, приймає активну участь у допомозі українському народу та здійснює гуманітарну дипломатію. Цей вид дипломатії надається державі, яка перебуває у стані війни (гуманітарна допомога у різних формах) та тим самим представляє Німеччину на міжнародній арені як сильного дипломата та її проєкцію її м'якої сили, публічну дипломатію. Також гуманітарна дипломатія позначається на двосторонніх відносинах між державами та сприяє покращенню дипломатичних відносин у майбутньому і є досить важливою для країни, що є учасником збройного конфлікту.

Література:

1. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1666898673295>>
2. Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet 1) (Aufenthaltsgesetz – AufenthG) § 24 Aufenthaltsgewährung zum vorübergehenden Schutz <https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/_24.html>

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткачов Владислав

студент 4 курсу 19 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ас. Бакай Ю.Ю.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

XXI століття – не лише історичний етап політичних, економічних та соціальних трансформацій на міжнародній арені, а й період подій, пов'язаних з воєнними діями, внаслідок чого мають місце об'єктивні зміни у законодавчому регулюванні того чи іншого питання. Не є винятком інститут визнання іноземців, осіб без громадянства безвісно відсутньою чи оголошення їх померлими.

Вважаємо за доцільне зазначити про те, що інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у міжнародному приватному праві не є традиційним об'єктом спеціальних наукових досліджень. Проте, в умовах сьогодення, особливо на теренах України, вирішення правових проблем, пов'язаних з функціонуванням цього інституту, набуває особливої актуальності у межах всієї міжнародної спільноти, зокрема через збройні конфлікти, воєнні дії, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру та інші події, що можуть спричинити масову загибель людей тощо, які досить часто не є громадянами тієї країни, на теренах якої сталися події, що є підставами для визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою [1].

Як зазначає Сівак В.І., окрім важливих питань гуманітарного характеру, пов'язаних із розшуком і соціальним захистом таких осіб, виникають проблеми стосовно визначення правового статусу осіб, зниклих безвісти, та стосовно правового регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком таких осіб [1].

Вважаємо за доцільне зазначити про те, що в межах науки міжнародного приватного права злободенність обраної для дослідження теми обумовлена ще і тим фактом, що вирішення правових питань, пов'язаних зі специфікою визнання іноземців та осіб без громадянства безвісно відсутніми або оголошення їх померлими, поряд з іншими, є необхідним з метою подолання та запобігання можливої невизначеності нормативно-правової регламентації «міжнародних» сімейних, зобов'язальних правовідносин, відносин власності тощо. Вищевикладене зумовлене тим, що для будь-яких приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, зокрема тих, що пов'язані з предметом цих тез, характерний особливий порядок визначення права, яке необхідно застосувати у конкретній ситуації [2; 3].

Відповідно до статті 20 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. №2709-IV, підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою регулюються останнім із відомих особистих законів цієї особи. В міжнародному приватному праві існує два підходи для визначення особистого закону фізичної особи: закон громадянства – означає застосування права тієї держави, громадянином якої є дана особа; закон місця проживання – означає застосування права тієї держави, де відповідна особа постійно чи переважно проживає. Якщо іноземець чи особа без громадянства постійно чи переважно проживали на території України та зникли безвісти, то визнання їх безвісно відсутніми або оголошення померлими на території України, буде регулюватися українським національним законодавством [4].

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 р. №2505-VIII також вказує, що іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах [5].

Варто відзначити, що положення статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» прямо передбачають й юрисдикцію українського суду щодо розгляду справи «про визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, якщо вона мала останнє відоме місце проживання на території України». Проаналізувавши вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що з огляду на зміст ст. 20 Закону України «Про міжнародне приватне право», до правових підстав та наслідків визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою підлягає застосуванню матеріальне право України [4].

Отже, особа без громадянства чи іноземець, які постійно проживали чи перебували на території України та які зникли безвісти, будуть вважатися безвісно відсутніми чи оголошеними померлими за законодавством України саме на підставі принципу тісного зв'язку.

В контексті розкриття обраної для дослідження проблематики, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що з метою вдосконалення механізму правової регламентації міжнародних відносин для подальшого поглиблення співробітництва між державами, Україною укладаються двосторонні угоди. Так, однією із таких угод є Договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах. Відповідно до ст. 23 Договору, у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою компетентним судом є суд тієї держави, громадянином якої була особа. Водночас, слід зазначити, що суд іншої держави може оголосити іноземного громадянина померлим або встановити факт його смерті на підставі заяви осіб, права яких ґрунтуються на законодавстві тієї держави, яка має винести рішення [2, с. 139].

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можемо зробити ґрунтовний висновок про те, що кроки щодо підписання нашою державою зазначених міжнародно-правових угод формує підвалини для подальшого виваженого та належного правового регулювання надважливих міждержавних правовідносини щодо визначення порядку набуття особою статусу, зниклої безвісти, оскільки набуття такого статусу, потребують не лише громадяни України в межах нашої чи іншої держави, а й іноземці, які перебувають на території України, особливо в умовах воєнного стану на території України.

Література:

1. Сівак І.В. Інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою: особливості у міжнародному приватному праві. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29728/1/87-90.pdf>.
2. Гожій І., Солончук І. До питань визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2017. № 3. С. 139–141.

3. Бойчук Д.В. Визнання іноземців та осіб без громадянства безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3047/>.
4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. С. 356.

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Товстик Анна

студентка 4 курсу, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогодні весь світ страждає від збройних конфліктів, воєнних дій, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, що спричиняють масову загибель та зникнення людей. Це, у свою чергу, призводить до виникнення інституту визнання іноземної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.

Актуальність даної теми полягає в особливій специфіці та проблематиці визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у справах з іноземним елементом. Варто зазначити, що дана проблематика у міжнародному приватному праві зазвичай не є об'єктом наукового дослідження, тому це пояснює невелику кількість наукових робіт присвячених такій тематиці.

Слід наголосити той факт, що інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою існує не у всіх державах. Прикладом можуть слугувати США та Великобританія, де вирішення питання із сфери матеріального права переноситься в сферу процесуального права. Так, якщо при розгляді якої-небудь справи виникає питання про право на майно або частину у зобов'язанні, то суд при вирішенні даної справи виходить із процесуальної презумпції, згідно з якою, якщо від відсутньої особи не було відомостей протягом 7 років, то така особа померла. Якщо ж обставини справи свідчать, що від відсутнього не повинно надходити відомостей, то ця презумпція не застосовується [1, с. 415].

Матеріальні норми різних держав щодо обговорюваного питання також не є однаковими. Наприклад, цивільне законодавство Франції не передбачає можливості оголошення безвісно відсутньої особи померлою, проте надає можливість у судовому порядку встановити презумпцію безвісної відсутності й у подальшому прийняти рішення про оголошення її такою. До того ж, оголошення особи безвісно відсутньою, за умови, що зацікавлені особи не зверталися з позовом про це, можливо після закінчення 20 років з дня отримання останніх

відомостей від неї або про неї [7]. Можемо звернутися до законодавства України, де Цивільний кодекс України вирішує вищезазначене питання по іншому, встановлюючи у ст. 43, що фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування; а оголошена судом померлою – якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років тощо [6]. З огляду на вищевказане, вважаємо, що відмінність норм матеріального права різних держав стосовно одного і того ж питання призводить до колізійних проблем, коли у спорі присутній іноземний елемент.

Продовжуючи тему колізійних питань, варто сказати, що в різних країнах вони вирішуються неоднаково. Одразу постає питання право якої держави належить до застосування при визнанні особи безвісно відсутньою та оголошенні її померлою. Зазвичай, рішення цього питання здійснюється на підставі особистого закону фізичної особи: або закону постійного місця проживання, або закону громадянства. Однак інколи може застосовуватися закон суду, коли кваліфікацію надає судова установа іншої держави. Вважаємо за необхідне навести приклад вирішення колізії Республікою Польща. Так, у ст. 14 Закону «Про міжнародне приватне право» Республіки Польща: «1. Для визнання (оголошення) фізичної особи за померлу або таку, що зникла безвісти, застосовується її закон громадянства; 2. Якщо про визнання іноземця за померлого або такого, що зник безвісти, вирішує польський суд, застосовується польське право» [5, с.72].

Щодо українського законодавства, то положеннями ст. 20 Закону України «Про міжнародне приватне право» далі – Закон України «Про МПрП») зазначено: «Підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи» [3]. Із ст. 16 Закон України «Про МПрП» впливає, що особистим законом фізичної особи вважається: або закон громадянства – тобто застосування до особи права тієї держави, громадянином якої особа є; або закон найбільш тісного зв'язку – застосування до особи права тієї держави, в якій особа постійно проживає (перебуває) чи займається основною діяльністю [3]. Слід також зазначити, що ст. 76 Закону України «Про МПрП» прямо передбачено й юрисдикцію українського суду щодо розгляду справи: «Про визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, якщо вона мала останнє відоме місце проживання на території України» [3]. З вищезазначеного можемо констатувати, що до правових підстав та наслідків визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою підлягає застосуванню матеріальне право України.

Також можемо наголосити, що іноземець або особа без громадянства, які постійно проживали чи перебували на території України та які зникли безвісти, будуть вважатися безвісно відсутніми чи оголошені померлими за законодавством України саме на підставі принципу тісного зв'язку. Це пояснюється ст. 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Так, «іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на

території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах» [4].

Проаналізувавши законодавство України та інших держав можемо сказати, що різниця у матеріальному та колізійному праві різних країн може призвести до «кульгаючих відносин» у міжнародному приватному праві. Так, особа може бути визнана померлою за законодавством однієї держави, але при цьому вона буде вважатися живою за правом іншої держави. На нашу думку, вирішення даної проблеми можливе через укладення міждержавних договорів про надання правової допомоги, у яких зацікавлені держави домовляться про взаємне визнання осіб безвісно відсутніми або оголошення їх померлими, та правові наслідки таких фактів. Прикладом договору, де вирішується питання щодо визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою, може слугувати Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах. Так, ст. 24 закріплено, що у справах про визнання безвісно відсутнім, оголошення померлим та встановлення факту смерті компетентні установи тієї Договірної Сторони, громадянином якої була особа у той час, коли вона за останніми відомостями була живою. Слід зауважити той факт, що Установи однієї Договірної Сторони можуть визнати громадянина іншої Договірної Сторони безвісно відсутнім, померлим, а також встановити факт його смерті за клопотанням осіб, що проживають на її території, якщо їх права та інтереси ґрунтуються на законодавстві цієї Договірної Сторони [2].

Виходячи із вищезазначеного, можемо сказати, що інститут визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою у світових країнах є різним, як наслідок виникають колізії та «кульгаючі відносини», що безумовно потребує регулювання на міждержавному рівні.

Література:

1. Власюк І. І. Інститут безвісної відсутності особи та визнання особи померлою в законодавстві зарубіжних країн. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 47. С. 412-417.
2. Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_542#Text (дата звернення 01.11.2022).
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 29.10.2022)
4. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text> (дата звернення 01.11.2022).
5. Тітко Е. В., Куртинець М. І. Польський закон про міжнародне приватне право: історія кодифікації та сучасне регулювання. *Форум права*. № 61 (2). С. 65-81.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 29.10.2022).
7. French Civil Code, 1804. URL: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.

ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇХ ПОМЕРЛИМИ

Федоритенко Вікторія

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Корнієнко Г.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на нашу територію та діями окупантів у багатьох регіонах України питання визначення правового статусу особи, з якою відсутній зв'язок, а місцеперебування невідомо, вимагає підвищеної уваги. Беззаперечним є те, що серед осіб, які зникли безвісти, є іноземні громадяни й особи без громадянства.

Звернення до інститутів визнання фізичних осіб безвісно відсутніми й оголошення їх померлими необхідне для усунення правової невизначеності у відносинах власності, у зобов'язальних, сімейних відносинах.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» зниклою безвісти особою вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. У ст. 4 визначено, що іноземець і особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти, у порядку, передбаченому Законом, за умови, що така особа постійно чи тимчасово проживала на території України на законних підставах [1].

Вивчаючи дане питання необхідно також звернути увагу на Закон України «Про міжнародне приватне право», а саме статтю 20, де зазначено: підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою регулюються останнім із відомих особистих законів цієї особи [2].

Існує два підходи для визначення особистого закону фізичної особи: закон громадянства, коли застосовується право тієї держави, громадянином якої вона є, та закон місця проживання, коли використовується право держави, де особа постійно чи переважно проживає.

Чинний Цивільний кодекс України не містить колізійних норм щодо визнання іноземця безвісно відсутнім чи оголошення померлим. Виходячи зі змісту статей 43, 46 Цивільного кодексу та принципу надання іноземцям національного режиму, іноземці чи особи без громадянства, які постійно чи переважно проживали на території України та зникли безвісти можуть бути визнані безвісно відсутніми або оголошеними померлими на території України.

На думку науковців ця норма є логічною, адже цей інститут функціонує далеко не в усіх країнах. У тих же країнах, де такий інститут наявний, матеріальні норми щодо умов і термінів оголошення безвісти зниклими, юридичних наслідків оголошення фізичної особи померлою значно розходяться. В одних державах

діють спеціальні закони, що регулюють порядок визнання безвісно відсутньої особи померлою, а також конкретні передумови для подібного визнання (Австрія, Німеччина, Італія), в інших – розроблені окремі норми (Польща, Угорщина, Чехія, Монголія та інші). Право ряду країн (Франції, Алжиру) взагалі не визнає принцип оголошення особи відсутньою або померлою. Наприклад, в Англії, допустимо встановити для даної конкретної справи презумпцію смерті особи, якщо про неї не було звісток протягом 7 років.

З метою вдосконалення механізму правового регулювання міжнародних відносин, для подальшого поглиблення співробітництва між державами, усунення труднощів, що виникають у практиці визнання осіб безвісно відсутніми, Україною укладаються двосторонні угоди про правову допомогу. У них більш детально регламентовано порядок і наслідки визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими.

Однією із таких угод є Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах 1993 року. Стаття 23 Договору визначає: оголошення особи померлою і встановлення факту смерті належить до компетенції суду тієї Договірної Сторони, громадянином якої та особа була в той час, коли за останніми відомостями була живою [3].

Слід зазначити, що суд іншої держави може за певних умов, визначених в частині 2 цієї статті, оголосити іноземного громадянина померлим або встановити факт його смерті на підставі заяви осіб, права яких ґрунтуються на законодавстві тієї держави, яка має винести рішення.

Підсумовуючи можна сказати, основним в порядку визнання іноземної фізичної особи чи особи без громадянства безвісно відсутньою, оголошення її померлою, є факт наявності в такої особи постійного місця проживання в Україні. За наявності такого постійного місця проживання застосовуються підстави й порядок визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, визначені законодавством України. Якщо особа не мала постійного місця проживання в нашій державі, то визнання її безвісно відсутньою чи оголошення померлою здійснюється на підставі останнього з відомих особистих законів цієї особи.

Безперечно гарантування й наявність дієвих механізмів реалізації прав людини є обов'язковим принципом демократичної та правової держави. Попри непросту сучасну політичну ситуацію, Україна як правова та демократична держава дотримується зобов'язань, передбачених міждержавними угодами, зокрема у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою.

Література:

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19/ed20220427#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Про міжнародне приватне право. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022).

3. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення: 28.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ НАБУЛИ СТАТУСУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Харламова Дар'я

студентка 4 курсу, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, українці стали вимушеними біженцями, які тікаючи від війни мігрували до країн ЄС. Найбільшу кількість осіб прийняла саме Польща. За даними Міністерства внутрішніх справ і адміністрації, від початку війни до листопада польсько-український кордон перетнуло понад 6 мільйонів українців, 75% з яких особи працездатного віку. [1]

Станом на середину жовтня в Польщі було зареєстровано 1,3 мільйона українців, які прибули після 24 лютого., отримавши статус особи з тимчасовим захистом. Слід зазначити, що головним документом, що регулює питання отримання тимчасового захисту є Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, ухвалена в ЄС ще 20 липня 2001 р. Цікавим є те, що вперше її було активовано рішенням Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 року саме для українців.

Спершу передбачалося, що тимчасовий захист для українців діятиме один рік. Проте Європейська Комісія 10 жовтня, продовжила до березня 2024 року дію Директиви про тимчасовий захист біженців з України. [2]

Тож актуальним є розгляд питання процедури легального працевлаштування громадян України на території Польщі, зокрема осіб, які отримали статус тимчасового захисту, адже відповідно до Закону України про Міжнародне приватне право, на громадян України, які працюють за кордоном, розповсюджується трудове законодавство іноземної держави та міжнародні договори, які регулюють ці правовідносини. [3]

Так, у Польщі може працювати громадянин України, який легально проживає в Польщі та має дійсний дозвіл на проживання тобто відповідний документ, такий як посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, біометричний паспорт у разі в'їзду та перебування на території Польщі на підставі безвізового руху або довідка про використання тимчасового захисту, видана Управлінням у справах іноземців. [4]

У зв'язку з війною, що триває в Україні, запроваджено спеціальні положення, які полегшують громадянам цієї країни легальне перебування та працю в Польщі.

Тож дозвіл на працевлаштування отримали особи, які легально прибули на територію Польщі від 24 лютого 2022 року з території України оформивши статус тимчасового захисту та отримавши відповідні документи.

Громадянин України, який легально в'їхав до Польщі від 24 лютого 2022 року з території України, має отримати PESEL(ідентифікаційний номер) після подання заяви в будь-якому управлінні гміни Польщі. [6]

Дана процедура пов'язана з тим, що роботодавець можете легально прийняти на роботу громадянина України якщо його перебування на території Польщі є законним.

Якщо громадянин України виїхав до Польщі через воєнні дії в період від 24 лютого 2022 року і його перебування в Польщі є легальним, то його працевлаштування можна легалізувати виключно на підставі повідомлення у відповідне повітове управління праці, компетентне за місцезнаходженням або місцем проживання роботодавця, про працевлаштування громадянина України. Не можна таку особу працевлаштувати в інший спосіб, наприклад, на підставі заяви роботодавця про доручення виконання роботи іноземцю. [5]

Громадянин України може працювати на підставі трудового договору або договору підряду. [7]

Перед початком праці роботодавець зобов'язаний укласти з громадянином України письмовий договір і надати йому один екземляр цього договору. Цей обов'язок стосується не тільки трудових договорів, але й цивільно-правових договорів (таких, як договір доручення, договір про виконання конкретного завдання тощо). Перед укладенням договору роботодавець має обов'язок пред'явити громадянину України переклад договору на мову, зрозумілу для іноземця. [5]

Особі, яка одержала тимчасовий захист, і яка працює або займається підприємницькою діяльністю, Керівник Управління у справах іноземців гарантує медичну та іншу допомогу, беручи до уваги розмір доходів, що отримує іноземець. Дані положення передбачені Законом від 12 березня 2022 р. «Про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території тієї держави» [8]

Якщо громадянину України не вдалося самостійно знайти роботу, то є можливим зареєструватися у Бюро з працевлаштування (аналог українського Центру зайнятості) і отримати статус безробітного або особи, яка шукає роботу. Відповідне положення закріплено у Законі «Про промоцію працевлаштування та установи ринку праці» від 20 квітня 2004 р. [9]

Так, особливу увагу привертає застосування нових технологій з огляду на продовження терміну дії механізму тимчасового захисту від 10.10.2022. У ЄС представили новий онлайн-інструмент під назвою EU Talent Pool для пошуку роботи, який дає змогу завантажувати резюме, які будуть доступні для більш понад чотирьох тисяч роботодавців. До пілотного проєкту долучилися п'ять країн, включаючи Польщу. [10]

Отже, питання працевлаштування осіб з тимчасовим захистом та вивчення окремих положень є актуальним і надалі через прийняття низки законодавчих

актів в країнах ЄС та застосування нових інструментів для врегулювання проблемних питань та законодавства, зокрема в сфері працевлаштування.

Література:

1. Ситуація на кордоні та підготовка до нової хвилі українських біженців URL: <https://www.ukrainianinpoland.pl/uk/how-many-ukrainians-have-crossed-the-ukrainian-polish-border-since-the-beginning-of-the-war-current-data-uk/>
2. Eu-kommission verlängert einfachen schutz für ukraine-flüchtlinge url: <https://www.oe24.at/welt/ukraine-krieg/eu-kommission-verlaengert-einfachen-schutz-fuer-ukraine-fluechtlinge/532699639>
3. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
4. Як працевлаштувати громадянина України URL: <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/031518>
5. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa URL: <https://dziennikustaw.gov.pl/D2022000058301.pdf>
6. Дозвіл на постійне проживання. URL: <https://www.migrant.info.pl/dozvil-na-postijne-prozhivannja.html>
7. Pracuję legalnie URL: <https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/188241/ul%20Umowa-o-Prac-%20UmowCywilno%20wersUkrainska%20Lay-legal%20Internet.pdf>
8. Закон Польщі від 12 БЕРЕЗНЯ 2022 Р. про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території тієї держави URL: <https://www.gov.pl/attachment/5382a6cf-f7c7-4b3f-9a4c-9a92ec99459a>
9. Яких правил мусить дотримуватись іноземець, щоб легально працювати в Польщі та яких правил мусить дотримуватись працедавець, щоб легально працевлаштувати громадянина України? URL: <https://www.pip.gov.pl/pl/o-urzedzie/wyjasnienia-i-wsparcie-pip/-praca-w-polsce/-najczestsze-pytania-i-odpowiedzi/135486,-.html>
10. Commission Launches EU Talent Pool Pilot Initiative to Help Ukrainians Secure Employment in EU. URL: <https://www.schengenvisa.info.com/news/commission-launches-eu-talent-pool-pilot-initiative-to-help-ukrainians-secure-employment-in-eu/>

ПРАВО УКРАЇНЦІВ НА ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ В АВСТРІЇ

Шевченко Мерлін

студентка 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Мільйони українців виїхали за кордон у пошуках допомоги або притулку від повномасштабної війни росії проти України. Європейський Союз (далі – ЄС) запровадив спеціальний захист українців в країнах ЄС, який передбачає спрощену процедуру перетину кордону та перебування і гарантує ряд прав для українців закордоном.

Разом з тим, в кожній країні ЄС діє національне законодавство щодо можливості отримання міжнародного захисту шляхом подання запиту на отримання притулку і набуття статусу біженця або отримання тимчасового захисту.

Перш за все, потрібно знати, що тимчасовий захист та статус біженця є різними правовими категоріями, які мають різні юридичні наслідки. Особи, які перетинають кордон часто плутаються в термінах, здебільшого оперуючи поняттями "біженець" і тому, при зверненні за допомогою, можуть неправильно визначитись з категорією захисту, яку насправді хотіли б отримати в ЄС. Тимчасовий захист та біженство мають різне нормативне регулювання, різний порядок отримання та позбавлення, різне коло осіб і сфери застосування та в певній мірі схожі права, які надає кожен статус. Головна різниця в тому, що статус біженця – це індивідуальне, гарантоване міжнародними конвенціями право, тоді як право на тимчасовий захист є колективним, не передбачає звернення з індивідуальними заявами та проходження адміністративної процедури її розгляду.

4 березня 2022 року набуло чинності рішення Ради ЄС – Директива про тимчасовий захист [1], відповідно до якого:

- особи мають право на тимчасовий захист у будь-якій країні ЄС, якщо вони проживали в Україні на постійній основі і виїхали з країни, щоб уникнути війни з 24 лютого 2022 року;

- тимчасовий захист триватиме щонайменше один рік, він може бути продовжений залежно від ситуації в Україні;

- права згідно з Директивою про тимчасовий захист включають: права на проживання; доступ до житла; соціальна допомога; медична допомога; опіка над дітьми та підлітками без супроводу; доступ до освіти для дітей та підлітків; доступ до ринку праці (відповідно до політики країн ЄС на ринку праці) [1].

Головний комітет Національної ради Австрії 11 березня 2022 року схвалив два нормативно-правові акти, які регулюють проживання в країні вимушених переселенців з України та їх медичне страхування.

Зокрема, головним комітетом австрійського парламенту було схвалено постанову МВС, згідно з якою громадянам України та громадянам третіх країн, які до початку війни вже мали відповідний статус захисту в Україні, надається право проживання в Австрії. Таким чином, право на тимчасове проживання в Австрії отримують усі люди, які були змушені покинути Україну з 24 лютого 2022 року через розпочату росією війну, а також члени їх сімей. Постанова також визначає, що громадяни України, які перебували в Австрії до 24 лютого і зараз не можуть повернутися в Україну через війну, також мають право на проживання – навіть якщо їх дозвіл на перебування не було продовжено чи термін дії візи закінчився [2].

Право на тимчасове проживання в Австрії для українців, які були змушені тікати від війни, поки діятиме до 3 березня 2023 року. Передбачено його автоматичне продовження на шість місяців, але не більше, ніж на один рік. Українці повинні зареєструватися в поліції. Для здійснення реєстрації, будуть необхідні особисті дані та дані закордонного паспорту або іншого документу. Особи від 14 років повинні здати відбитки пальців. При реєстрації потрібно заповнити формуляр. Після реєстрації в Австрії особа отримує посвідку у вигляді ID-картки «для переміщених осіб» (Ausweis für Vertriebene).

Право на проживання втрачає силу, якщо особа покине Австрію на тривалий час, тобто переїде в іншу державу. Проте короткі поїздки дозволяються без втрати права на проживання. Постраждалим особам буде видано офіційні посвідчення особи.

Крім того, головний комітет Національної ради Австрії одногolosно схвалив постанову МОЗ, якою до системи медичного страхування було включено усіх осіб, які прибули з 24 лютого до Австрії з України через війну. Таким чином, ці особи отримають швидкий доступ до медичної допомоги, їх обов'язкове медичне страхування починає діяти з дня прибуття в Австрію. Захід тимчасово обмежено до 31 грудня 2023 року [2].

Посольство України в Австрії опублікувало алгоритм дій для українців, які прибувають до Відня, рятуючись від війни [3]. Також на сайті міста Відень опубліковано інформацію українською мовою для вимушених переселенців з України [4].

Спочатку українці прибувають до столиці Австрії. Після прибуття до Відня, особи будуть розміщені в організованому приміщенні федерального уряду на перші декілька днів. Також може статися, що одразу відвезуть до житла, наданого однією з федеральних земель Австрії. Також є, що особа може обрати індивідуальне розміщення, таким чином буде часткова компенсація вартості оренди житла. Буде надана допомога, а перекладачі на українську та російську мову допоможуть її отримати. Також надаються продукти харчування, засоби гігієни, дитяче обладнання тощо.

Окрім права на проживання в Австрії, тимчасовий захист відкриває доступ до ринку праці та соціального забезпечення (Grundversorgung), частиною якого є і медичне страхування (Krankenversicherung). Конкретне Grundversorgung відбувається на рівні федеральної землі в межах установи, яка відповідає за цей напрям. При індивідуальній організації житла, особи можуть отримати до 300 євро на компенсацію витрат на проживання на сім'ї з хоча б двох осіб, а також компенсацію витрат на харчування до 215 євро для дорослого та 100 євро для неповнолітніх на місяць [4].

Особа, що отримала тимчасовий захист, отримають номер соціального страхування, але не e-card, а e-card-Ersatzbeleg. Дані особи, яка має отримати доступ до медичного страхування, будуть передані компетентній установі (ÖGK) через систему Grundversorgung. Особи, які отримають тимчасовий захист, будуть мати такий самий захист, як і інші особи (наприклад, консультація лікаря, медикаменти, терапевтичне лікування, клінічна діагностика, лікування у лікарнях тощо). Окремо слід звернути увагу, що особи з тимчасовим захистом звільнені від сплати зборів за рецепт (Rezeptgebühren) те ж саме стосується часткового покриття витрат (Selbstbehalt) на лікування [4].

Отже, таким чином можна зробити висновки. Країни ЄС, зокрема Австрія надають тимчасовий захист і статус біженця. Є значні переваги тимчасового захисту, а саме, доступ до праці в країні перебування та інше забезпечення надається з моменту звернення, на відміну від осіб, які забажали отримати статус біженця – очікування в середньому до шести місяців, поки приймається рішення

про надання такого статусу. При тимчасовому захисті зберігається можливість безперешкодно повернутися до країни громадянства. Водночас, в період очікування рішення уповноваженого органу у наданні статусу біженця заборонено перетинати кордон країни перебування. Тимчасовий захист можна отримати в будь-якій, на думку особи, безпечній країні ЄС (враховуючи винятки), на відміну від статусу біженця, який можна отримати лише в тій країні, кордон якої особа перетнула вперше.

Особи, які перебувають під тимчасовим захистом, мають право подати заяву на отримання статусу біженця в будь-який час.

Література:

1. Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист від 20.07.2001 року. Рішення Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/> (дата звернення 09.11.2022 року).
2. Тимчасовий захист в Австрії: можливості для українців. Інформація підтверджена. URL: <https://zib.com.ua/ua/pda/150953.html> (дата звернення 09.11.2022 року).
3. Офіційний сайт Посольства України в Республіці Австрія. URL: <https://austria.mfa.gov.ua/news/do-uvagi-ukrayinciv-yaki-pribuli-v-avstriyu> (дата звернення 09.11.2022 року).
4. Офіційний сайт м. Відень для отримання допомоги українцям. URL: <https://gvs-termin.fsw.at/vccapp/f?p=2038:1:0> (дата звернення 10.11.2022 року).

ІНСТИТУТ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Шинкарук Інна

курсантка 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дослідження інституту визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою у справах з іноземним елементом сьогодні є вкрай актуальним. Війна, яка розпочалася у 2014 році, повномасштабне вторгнення військ РФ на українські землі від 24 лютого 2022 року – все це спричинило масові загибелі не тільки громадян України, а й іноземних осіб та осіб без громадянства, які відважно боролись за українську свободу або просто перебували на території України під час авіаційних обстрілів.

Перш за все, слід з'ясувати, що таке іноземний елемент. Так, Законом України «Про міжнародне приватне право» визначено, що іноземний елемент – це, серед іншого, коли хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою.

Крім цього, згаданий закон регламентує, що підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи. Відповідно до

статті 16 цього ж Закону, особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є [4].

Аналогічне положення відображено у Договорі між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових і кримінальних справах. Відповідно до статті 23 якого, при розгляді справ про визнання безвісно відсутнім або оголошенні померлим і справ про встановлення факту смерті, установи договірної сторони застосовують законодавство своєї держави [1].

Проте, згідно з статтею 23 Договору між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах, у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою компетентним судом є суд тієї держави, громадянином якої була особа [2].

Однак, на сьогодні, не з кожною державою існує міжнародний договір, який міг би врегулювати це питання. Більше того, не в кожній державі існує інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою.

Так, наприклад, у законодавстві Франції не передбачено можливості оголошення фізичної особи померлою. Проте діє цивільно-правовий інститут визнання особи безвісно відсутньою, який складається з двох стадій. На першій стадії суд у справах опіки за позовною заявою будь-якої зацікавленої особи чи державного органу може винести рішення про засвідчення презумпції безвісної відсутності в судовому порядку. Однак, вже на другій стадії цивільно-правового інституту визнання особи безвісно відсутньою безпосередньо встановлюється факт безвісної відсутності. Саме після спливу 10 років з моменту винесення рішення про презумпцію безвісної відсутності за заявою зацікавленої особи цивільний трибунал першої інстанції може винести рішення про оголошення особи безвісно відсутньою [3].

У той час, як Федеральний закон Швейцарії «Про міжнародне приватне право» проголошує, що питання оголошення безвісної відсутності відноситься до компетенції швейцарського суду за останнім відомим місцем проживання відсутньої особи, при цьому умови та наслідки оголошення особи безвісно відсутньої визначаються швейцарським правом [5].

Таким чином, під час вирішення питання, яке право застосовувати у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, та, до якого суду звертатися, слід аналізувати конкретну ситуацію і з'ясувати, чи укладено міжнародний договір з потрібною державою, який би врегулював це питання, і чи існує в тій державі взагалі інститут визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. Така неоднозначність норм щодо регулювання цього питання у національних законодавствах різних держав та міжнародних договорах призводить до багатьох казусів, коли особа визнана померлою за законами однієї держави, в той самий час, вона не буде вважатися такою за правом іншої держави.

Література:

1. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах: Договір ратифіковано Законом № 452/95-ВР від 22.11.95. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627#top (дата звернення: 26.10.2022).
2. Договір між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах : міжнародний документ від 13.12.1993 р. Дата набуття чинності : 24.02.1995 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/498_604/page (дата звернення: 26.10.2022).
3. Клочков А. О. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою в Україні : дис. ... док. філ. : 081 Право. Київ, 2020. 199 с.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 3 червня 2005 року № 2709-IV/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 32, ст.422.
5. Про міжнародне приватне право : Федеральний закон Швейцарії від 1987 р. URL : <http://surl.li/dmrlo> (дата звернення: 26.10.2022).

СУЧАСНИЙ ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ

Цвеліх Максим

студент 4 курсу 1 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

За увесь тридцятирічний період незалежності відносини між Україною та республікою Польща досягли одного із найвищих показників в історії. Укладення взаємних угод, велика кількість дипломатичних візитів з обох країн, реалізація економічних проектів та спільне проведення кубку Євро-2012 є лише частиною результату взаємодії двох держав, які були досягнуті значним прогресом за останні роки.

Республіка Польща не просто не залишилась осторонь у питаннях допомоги громадянам України у ситуації російсько-української війни. Ця країна є однією із перших, яка публічно засудила анексію АР Крим, визнала підтримку військами РФ тимчасово окупованих територій України – так званих «ЛНР» та «ДНР» як агресію за міжнародним правом. Також ця країна першою відкрила кордони та зустріла українських біженців 24 лютого 2022 року.

Окрім широкого кола волонтерської та державної допомоги з боку нашої дружньої країни зі спільними демократичними цінностями, українські громадяни ще отримали низку прав і в окремих сферах були прирівняні до громадян Польщі. Так, 12 березня 2022 року Сенат Польщі ухвалив закон про допомогу українських біженцям у зв'язку із російською агресією (*Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa*, далі – Устава) [1]. Згодом, у відповідь на солідарність та підтримку України в повномасштабній агресії Верховна Рада України ухвалила відповідний законопроект №2471-IX від

28 липня 2022 р. «Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України» [2].

Дослідження нещодавніх законодавчих змін є важливе для розуміння обсягу правомочностей, які набули громадяни нашої держави в Польщі, оскільки такий прецедент є унікальним в європейській практиці і міжнародному приватному праві і піднімає відносини двох держав на новий рівень.

Відповідно до ст. 1 Устави встановлено особливі правила легалізації перебування громадян України, які прибули на територію Республіки Польща безпосередньо з території України у зв'язку з військовими діями, що ведуться на території України, а також громадян України що є власниками карти поляка, які зі своїми найближчими родичами прибули на територію Польщі у зв'язку з військовими діями.

Таким чином, окреслюється коло суб'єктів, які відносяться до сфери дії даного закону. За статутом не підлягає регулюванню правовий статус громадян України, що прибули в Польщу до 24 лютого 2022 року, а також ті, що потрапили на територію Польщі інакше як через українсько-польський кордон.

Даний закон також передбачає спеціальні правила доручення виконання робіт громадянам України, які легально перебувають на території Польщі; надання допомоги губернаторами воєводств, органами місцевого фінансування або субсидування виконання завдань з надання допомоги громадянам України; визнання легальними окремих прав громадянам України; окремі положення щодо навчання та виховання дітей, які є громадянами України; питання продовження терміну перебування громадян України на території Польщі та особливі правила започаткування та здійснення господарської діяльності громадянам України, які легально проживають на території Польщі.

Важливою новацією для громадян України, що легально перебувають на території Польщі є можливість надання індивідуального податкового номеру (PESEL). Це передбачено ст. 4 Устави, де зазначається що на підставі заяви, що подається до виконавчого органу на території Польщі відповідно до ст. 15 Закону Польщі «Про реєстрацію населення», громадянину України надається податковий номер PESEL. Наявність так званого «Песелю» значно полегшує правовідносини громадян України в Польщі. Це перш за все стосується трудових відносин, оскільки велика кількість іноземних громадян, що потребують роботи матимуть змогу отримати доступ до офіційного працевлаштування в Польщі без юридичних перепон. Також це впорядковує порядок надання виплат, соціальної допомоги, полегшує ведення господарської діяльності та підприємництва громадян України на території Польщі.

Відповідно до ст. 12 Закону, воєводи та органи місцевого самоврядування гарантують надання громадянам України допомоги, а саме у заселенні в житло, гарантування триразового харчування, забезпечення транспортування до місця заселення. Також будь-яким суб'єктам та громадянам Польщі, що надають та гарантують проживання українським біженцям мають право на отримання грошової допомоги.

Законом також передбачено гарантію низки соціальних прав, що стали доступні громадянам України. Законом передбачено створення спеціального фонду допомоги (ст. 14), мета якого становить фінансування реалізації допомоги українським громадянам в Польщі, так і поза нею. Громадяни України можуть отримати одноразову грошову допомогу розміром 300 злотих на особу, це стосуватиметься покриття витрат на побутові потреби, а також оплати за житло та комунальні послуги [3].

Яблонська Б.Й. в своїй роботі зазначає, що також українським громадянам доступна батьківська виплата програми «Сім'я 500+». Для отримання виплати за програмою, українці повинні надати необхідні документи. Виплата надається кожній дитині в сім'ї до досягнення нею 18 років, якщо дитина проживає з батьками і знаходиться на їх утриманні [5, ст. 14].

Законом разом із новою редакцією від 30 червня 2022 року ст.22 Устави передбачено право на легальну працю громадянам України на території Польщі. Громадянин України має право на працевлаштування на території Польщі в період перебування відповідно до чинного законодавства, якщо його перебування вважається легальним.

Громадянам України надається право на медичну допомогу, що надається на території Польщі (ст. 37), яка охоплює всі медичні послуги на засадах в обсязі, в якому особи, які охоплені обов'язковим або добровільним медичним страхуванням, мають право на пільги, за винятком санаторно-курортного лікування та санаторно-курортної реабілітації, а також застосування лікарських засобів які видаються одержувачами в рамках Польської програми в галузі охорони здоров'я.

Слід звернути увагу також на питання освіти. Встановлено різні програми освіти: перша передбачає модель інтеграції українських учнів до польської системи освіти, друга передбачає продовження дистанційної освіти в Україні. Рішення про форму навчання приймають батьки або опікуни дитини. Щоб записати дитину в школу, необхідно обрати школу в реєстрі шкіл та навчальних закладів та подати заяву про вступ дитини до навчального закладу. Право на освіту передбачає, що українці, як і поляки мають право на безкоштовне навчання в державних школах.

Ще одним нововведенням закону стало надання можливості громадянам України заняття господарською діяльністю на території Польщі на тих самих засадах, що і польські громадяни. Право надається за умови отримання громадянином України вищезазначеного номеру PESEL. Це означає, що українці можуть реєструвати та здійснювати діяльність товариств, або зареєструвати себе як фізичну особу-підприємця в Центральному реєстрі підприємницької діяльності (CEIDG) та Національному судовому реєстрі [4].

Перебування в іншій державі, в іншому суспільстві та середовищі може бути ускладнене різним способом життя, законодавством, мовними бар'єрами. Влада Польщі, окрім висловлення політичної підтримки Україні та реалізацію економічної та військової допомоги зробила максимально можливе для безперешкодного доступу українським біженцям до благ держави, впровадивши

зміни в національному законодавстві. Отже, розглянувши даний нормативно-правовий акт, можна виокремити, що українські громадяни отримали широкий перелік прав та можливостей, в багато чому прирівнюючи до громадян Польщі. Такі вчинки з боку польського народу не залишились непоміченими, про що свідчить прийняття відповідних законопроектів українським парламентом. Постає питання про збереження дії такого правового статусу громадян України і після перемоги нашої держави, про що покаже час. В будь-якому випадку Устава про допомогу біженцям з України під час російської агресії є визначальним документом, що є цікавим в контексті міжнародного приватного права та історії україно-польських відносин.

Література:

1. Sejm Polski. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Tekst. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220000583/T/D20220583L.pdf>
2. Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України:6 Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-20#Text>
3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji <https://www.gov.pl/web/mswia/ustawa-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-związku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa-podpisana-przez-prezydenta>
4. Biznes.gov.pl. Ведення бізнесу громадянином України в Польщі. <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/031478>
5. Яблонська Б.Й. Польський закон від 12 березня 2022 року «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави»: <https://intelekt.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/ekspert-220-yablonska.pdf>

СЕКЦІЯ III
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ В МЕЖАХ
МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

ДІТИ ТА ВІЙНА: ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ

Баранова Ліна

студентка 4 курсу, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Техніко-інформаційний прогрес і поява нових видів зброї та способів ведення війни у минулому столітті суттєво змінили хід сучасних збройних конфліктів. Це призвело не лише до стрімкого зростання кількості жертв, а й до розмивання межі між воєнною та цивільною сферами. Частка жертв серед цивільного населення на початку ХХ століття становила близько п'яти відсотків, в той час як вже наприкінці цей показник перевищує 90 відсотків. Близько половини постраждалих – діти. За даними ЮНІСЕФ, більше мільярда дівчат і хлопчиків у всьому світі живуть у країнах або на територіях, які охоплені збройними конфліктами; приблизно 300 мільйонів – діти віком до п'яти років.

Конвенція про права дитини закріплює права дитини на життя, виживання та розвиток, а також на доступ до води, їжі, житла, здоров'я, освіти та свободи від усіх форм насильства. Діти мають право на піклування, допомогу та захист. На жаль, історія неодноразово доводила, що діти є однією з найбільш вразливих груп під час збройних конфліктів.

Війна росії проти України триває вже восьмий рік. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, станом на 30 квітня 2021 року на Донбасі з початку збройного конфлікту загинули 152 дитини, 146 отримали поранення. Лише з 2017 року близько 70 тисяч дітей отримали статус постраждалих від бойових дій та збройних конфліктів, з них 90 отримали цей статус через тілесні ушкодження [1]. Офіс омбудсмена зазначає, що ці статистичні дані не повною мірою відображають масштаби шкоди, завданої дітям під час тривалого збройного конфлікту. Тим паче, що на тимчасово окупованій території неможливо забезпечити державний контроль за дотриманням прав людини.

Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист. Ці порушення вимагають правового регулювання та захисту з боку як національних, так і міжнародних інституцій.

Так, 1 червня, у Міжнародний день захисту дітей, Верховна Рада України ухвалила постанову «Про вшанування пам'яті дітей, які загинули

внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [2]. Щороку загиблих дітей вшановуватимуть 4 червня, ця дата є особливою, вона наповнена нестерпним болем та небаченою злістю.

«Небо для повітряних зміїв, а не ракет»... Ця крилата фраза облетіла весь світ, українські діти повторюють її кожен день з початку війни. Вони вірять, що зовсім скоро весь цей жах мине, і життя буде таким же безтурботним та яскравим, як і раніше.

Статистика є жахливою, оскільки це – дійсно скалічені долі маленьких українців. Але ми маємо бути певні, що спільними зусиллями нам вдасться відновити і відбудувати Україну, а також створити щасливе майбутнє для наших дітей.

Література:

1. За час війни на Донбасі загинули 152 дитини. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-chas-vijni-na-donbasi-zaginuli-152-ditini-ukrayina-vpershe-na-derzhivni-vshanovuye-yih-pamyat-ombudsmen?tag=donbas>. (дата звернення: 28.10.2022).
2. Про вшанування пам'яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Верховної Ради України від 01.06.2021 р. № 1490- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-IX#Text>.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Білич Дар'я

студентка 4 курсу 8 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Захист такої соціальної групи населення як діти в умовах воєнного стану є безумовно важливим питанням, оскільки діти є досить уразливими та залежними від світу дорослих. Події, які розпочалися 24.02.2022 року у нашій країні, несуть в собі нестерпний жах та неминучий біль для будь-якої дорослої особи, не говорячи про дитину, яка має несформовану психіку та емоційну нестабільність. Світова історія, на жаль, показує нам чимало прикладів порушень та обмежень прав дітей.

Не буде перебільшенням зазначити, що кожна людина згадує свої дитячі роки як одне із найбільш щирих, світлих спогадів. Що будуть згадувати діти, дитинство яких пройшло під обстрілами у підвалах та бомбосховищах? Тому беззаперечно, основною ціллю кожної держави, яка зазнає нападів нападника, є захист прав, основних свобод та інтересів дитини, адже вона потребує особливого піклування і допомоги на міжнародному рівні.

Поштовхом для розробки певних нормативно – правових актів на міжнародному рівні стала Перша Світова війна: мільйони дітей були на межі виживання, потребували негайної допомоги – встановлення опіки над дітьми, які внаслідок смерті втратили батьків, надання житла, їжі, одягу тощо.

Одним із перших кроків у розвитку ідеї необхідності надання правам дитини захисту було прийняття Женевської Декларації прав дитини 1924 р. У ній було зазначено всього п'ять пунктів, основний з них стосувався того, що у лихі часи дитина першою має отримувати допомогу [1]. Із цього часу права дитини стали наріжним каменем для міжнародного гуманітарного права та його подальшого розвитку.

На жаль, Ліга Націй не змогла попередити події Другої світової війни, яка стала наслідком нової хвилі проблем дітей, що опинились у тяжких умовах. У 1959 році була прийнята Загальна Декларація прав дитини, її метою було забезпечення щасливого дитинства: прописувалося 54 статті, які визначають дії всіх, хто відповідає за захист прав дитини, їх економічні, соціальні, політичні, культурні права. Основними із них є:

- заборона будь-якої дискримінації, тобто права визнаються за усіма без винятку дітьми;
- найкращі інтереси для дитини, тобто забезпечення основних потреб – основний пріоритет у захисті прав дитини;
- право на життя та розвиток;
- право бути почутим [2].

Що стосується сучасних реалій, то основними міжнародно-правовими актами, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту є Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., ратифікований Україною у 2004 р.), Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.).

Можна простежити, що чимала кількість нормативно – правових актів імплементовано в українське законодавство. Та події, які почалися внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України вказують на те, що не завжди та не усі суб'єкти міжнародних відносин дотримуються прописаних правил. Лише за вересень, за даними ООН, було вбито 49 дітей [3]. І ці дані не є остаточними, реальні показники загиблих, поранених та безвісти зниклих є значно вищими, адже інформація із пунктів, де постійно ведуться бойові дії, доходить із затримкою, а також багато повідомлень про смерті цивільних ще перевіряються.

Не буде перебільшенням зазначити, що під час воєнного конфлікту порушується права кожної дитини, адже неможливо повноцінно гарантувати захист від посягання на особисте життя, захист від фізичного та психологічного насильства, від усіх форм експлуатації, від катувань та інших, що принижують гідність, видів покарання. «Першого червня увесь світ відзначає Міжнародний день захисту дітей. Але світ дорослих провалив цей день щодо українських дітей, бо всі їхні права порушені війною», – зазначає радник-уповноважена Президента з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук [4].

Задля того, щоб діти мали щасливе дитинство, необхідно докласти зусиль та сприяти максимальному захисту їх прав. Вважаємо можливим досягнення зазначеної мети за допомогою створення певних координаційних штабів, робочих груп, інших міжвідомчих груп, незалежно від національного чи місцевого рівнів, які займатимуться розробкою проектів і реформ для забезпечення належного життя та здоров'я дітей не тільки у воєнний, а і післявоєнний час.

Література:

1. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. URL: <https://www.humanium.org/en/geneva-declaration/>.
2. Загальна Декларація прав дитини, 1959. URL: <https://www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-rights/>
3. <https://www.ohchr.org/ru/news/2022/10/ukraine-civilian-casualty-update-3-october-2022>
4. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3497192-v-umovah-vijni-porusuutsa-prava-koznoi-ukrainskoi-ditini-upovnovazena-prezidenta.html>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Бондаренко Анна

студентка 4 групи 4 курсу, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Інститут опіки та піклування спрямований на забезпечення прав конкретної категорії людей до яких відносяться: малолітні та неповнолітні особи, а також повнолітні особи, які не можуть реалізувати надані їм законом права та виконувати обов'язки. Таке тлумачення поняття опіки та піклування передбачено законодавством України. Подібне регулювання також зустрічається і в законодавствах зарубіжних країн. Нормами українського законодавства окрім зазначеного, встановлюється опіка над майном, теж саме зустрічається в законодавстві іноземних країн. До того ж, якщо в Україні така категорія охоплює інститут опіки та піклування, то в інших країнах це може бути зовсім інший, відокремлений та самостійний інститут. Не дивлячись на єдину мету даного інституту, проблема даного питання полягає в ускладненні опіки та піклування іноземним елементом та особливостями правового регулювання цієї сфери законодавством інших країн. Саме тому, дане питання має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

Варто зазначити, що у деяких країнах світу, інститут опіки та піклування регулюється нормами цивільного законодавства, але існують при цьому певні відмінності. Так, це пов'язано із невизнанням сімейного права як самостійної галузі права, а існування її як під інституту цивільного права.

Згідно з ч. 1 ст. 24 Закону про міжнародне приватне право, опіка та піклування встановлюється та скасовується над малолітніми, неповнолітніми та

недієздатними особами та регулюється особистим законом підопічного [1]. Така ж сама норма впливає із положення статті 33 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах [2].

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства у міжнародному приватному праві прослідковується тенденція розширення волі сторін, відповідно до якої, сторони можуть самостійно обрати застосоване до опіки право. У випадку коли сторони таке право не обрали, то в цьому разі, застосовується право місця, в якому знаходиться майно опікуваного або в якому виникло встановлення опіки.

Проаналізувавши досвід колізійного регулювання опіки та піклування зарубіжними країнами, слід відмітити два основних напрямки в правовому регулюванні. Перший підхід, який сприйнятий в Україні, це регулювання окремих питань опіки та піклування різними колізійними прив'язками. Так, сучасним законодавцем передбачено колізійне регулювання інституту опіки та піклування у нормах Цивільного кодексу України. Встановлення та скасування опіки здійснюється згідно особистого закону підопічного, однак, відносини між опікуном та підопічним визначаються відповідно до закону компетентної установи, тобто, відповідно до права країни яким було встановлено таке опікунство. Закон компетентної установи це основна колізійна прив'язка даної норми. До того ж, поряд із загальним колізійним правилом регулювання відносин між опікуном та підопічним, встановлено спеціальна прив'язка до закону. Так, застосування українського права має обмежений характер: підопічний має в Україні місце проживання і українське право має для нього більш сприятливий характер. Таким чином, виходячи з вищезазначеного, слід відмітити, що українським законодавством встановлений певний колізійний ланцюжок, відповідно до якого окремі аспекти одного і того ж правовідношення регулюються за допомогою різних колізійних прив'язок.

В свою чергу, другий підхід полягає у підпорядкуванні регулюванні інституту опіки та піклування праву певної країни за допомогою однієї колізійної прив'язки. Такий підхід застосовується у Греції, ОАЕ, Португалії, в колізійному праві Йємену, Ліхтенштейну тощо.

Така ж сама вказівка має місце у законодавстві Великобританії, де панівною колізійною прив'язкою виступає англійське право. Проте, у Німеччині, встановлення опіки над іноземцем можлива тільки у випадку, коли підопічний проживає на території Німеччини і якщо держава громадянства іноземця перебирає піклування про нього, хоча відповідно до законів цієї держави над такою особою повинна бути встановлена опіка.

Досить цікаву позицію з цього питання виявляється у законодавстві Швейцарії, де фактично немає внутрішнього колізійного регулювання інституту опіки та піклування, а лише закріплено відсилання до Гаазької Конвенції про юрисдикцію і застосовуване право щодо захисту неповнолітніх 1961 р., норми якої за аналогією застосовуються і до повнолітніх осіб, що встановлено ст. 85 Закону про Міжнародного приватного права Швейцарії [3].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, проаналізувавши регулювання даного питання зарубіжними країнами, ми дійшли висновку, що Україна повинна і надалі приєднуватися до конвенцій та договорів з міжнародного приватного права, що буду слугувати запорукою для ефективного правового регулювання інституту опіки та піклування. Головною та основною метою сучасної юридичної науки є подолання недоліків та прогалин з питань опіки та піклування з іноземним елементом і усунення суперечностей між колізійними нормами національного та міжнародного права.

Література:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право». Від 23 червня 2005 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
2. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text
3. Міжнародне приватне право Довгерт А.С. ГЛАВА 11. Опіка та піклування в міжнародному приватному праві URL: <https://westudents.com.ua/glavy/65020-glava-11-opka-ta-pkluvannya-v-mjnarodnomu-privatnomu-prav.html>

ПРОБЛЕМИ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Величко Аліна

студентка 3 курсу, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В кожній країні приділяється багато уваги питанню щодо усиновлення, адже воно стосується дитини її захисту прав та інтересів. Україна не є виключенням тому постійно намагається регулювати це питання за допомогою законодавства для того, щоб задовільнити інтереси дитини та запобігти порушенню її прав. У сімейному кодексі України у ст. 207 встановлено поняття усиновлення“. Відповідно до цієї статті усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду”. [1] Окрім сімейного кодексу в Україні є ще низка нормативних актів за допомогою яких регулюється питання міжнародного усиновлення. У таких відносинах особливою ознакою таких відносин є обов'язкова наявність іноземного елемента. Тому для того, щоб усиновлення дитини відбувалося у її інтересах та для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя, застосовуються такі акти як : Віденськими конвенціями про дипломатичні зносини 1961 року та про консульські зносини 1963 року з урахуванням законодавства країн перебування; Консульським статутом України; Закон України «Про міжнародне приватне право»; Законом України Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України № 3857-ХІІ від 21.01.94; Конвенція «Про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення»; Інструкцією про порядок консульської легалізації офіційних

документів в Україні і за кордоном, затвердженої наказом МЗС України від 4 червня 2002 року №113 та інші.

Усиновлення є завжди важливим питанням не залежно від того, яка ситуація в країні. Хоча під час війни цей процес ускладнюється, але все одно залишається можливим. Адже якщо поглянути на концепцію міжнародного усиновлення то можна дійти висновку, що вона з'явилася саме внаслідок двох світових воєн, коли розпад сімей у зруйнованих війною країнах призвів до великої кількості залишених і осиротілих дітей. До того ж вчений В.І. Вейн у своїх дослідженнях підкреслив, що «уряди багатьох іноземних держав у той час провадили широкомасштабну кампанію, спрямовану на переконання громадян своїх держав щодо надання допомоги дітям сиротам шляхом приймання їх у сім'ю.[2, с.27] Та попри всі нормативні акти та розвиток міжнародного права у цій сфері, все одно є певні проблеми які виникають у такі складні часи. На сьогоднішній день це можна простежити на прикладі війни між Україною та росією. 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 запроваджено військовий стан [3]. Внаслідок російської агресії велика кількість дітей залишились без батьківського піклування. Багато українців та іноземців виявили бажання допомогти дітям, але сама процедура усиновлення під час воєнного стану поставила ряд питань. По-перше постало питання чи взагалі можна всиновити дитину під час війни. Адже упродовж першого місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну усиновлення взагалі було призупинено. Це було пов'язано з тим, що органам державної влади які беруть участь у процедурі усиновлення, переважно призупиняли свою діяльність, аби забезпечити своїм працівникам безпечні умови роботи. Та мови про зупинення цього процесу повністю не було. Після відновлення він лише став менш передбачуваним та більш ризиковим з об'єктивних причин. По-друге виникла проблема з комунікацією між учасниками усиновлення та ефективністю процедури. Адже процедура усиновлення є і так не простою, а після початку війни вона стала ще складнішою. Приміром відбулися переміщення дитячих будинків на безпечні території чи за кордон, змінилося також місце розташування й деяких органів державної влади, які займаються усиновленням в цій сфері. Не говорячи вже про відвідування України при таких умовах. А також через небезпеку в країні стало важче зібрати необхідні документи, пройти обстеження умов проживання, навчання для майбутніх батьків, а для іноземців отримати дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей. Для покращення цього процесу були внесені певні зміни до законодавства. Відповідно до змін було встановлено перелік документів та порядок, як забрати усиновлену дитину, якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану, також було створення єдиний електронний банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти», а також набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з

питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17 березня 2022 р. № 302. та інше.[4] Але війна не є підставою для спрощення або пришвидшення процедури усиновлення дітей під час війни. Усиновлення продовжує здійснюватися на загальних підставах з урахуванням норм чинного національного законодавства, щоб не допустити порушення прав дитини.

Важливо також звернути увагу на те, що підвищилася небезпека роз'єднання братів і сестер, незаконне переміщення чи незаконне влаштування таких дітей у сім'ї іноземців. Тому у Відкритому зверненні Кабінету Міністрів України до Урядів держав, до яких евакуюють дітей просить інші держави здійснювати контроль за переміщенням дітей-громадян України, вживати заходів для недопущення торгівлі дітьми, які змушені були покинути територію України через воєнний стан та не допускати усиновлення дітей на своїй території в період поки діє воєнний стан в Україні.[5]. У таких ситуаціях, коли з тих чи інших причин не має дорослого, хто відповідальний за дитину, можлива процедура встановлення тимчасового догляду за дитиною, оскільки залишається надія на розшук і возз'єднання сім'ї. Крім того реальну небезпеку, з якою стикаються діти, є так звані фільтраційні табори, при яких дітей розлучають з батьками, примусово вивозячи одних чи інших. Крім того можлива ситуація незаконного усиновлення українських дітей громадянами держави-агресора через незаконну депортацію з території України дітей-сиріт в російські сім'ї. Такі дії окупантів можна кваліфікуватися як викрадення і порівняти з діями Німеччини коли під час другої світової війни вони викрадали дітей та забирали на усиновлення, а потім використовували їх у власних цілях наприклад для продажу чи перекачування крові. На мою думку, це є однією з найсерйозніших проблем у цій галузі, що потребує активних дій міжнародної спільноти.

Отже, проблематика усиновлення дітей з відповідним статусом сирота є актуальним питанням під час війни. Адже виникають такі проблеми, щодо всиновлення в яких раніше Україна не мала практики. Держава на даний момент намагається врегулювати ці питання для ефективності діяльності відповідних органів та для забезпечення захисту прав та інтересів дітей у такі складні часи.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Wayne W. I. Family matters: secrecy and disclosure in the history of adoption. – Cambridge, 1996.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. Дата оновлення: 22.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 29.04.2022)
4. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.05.2022)
5. Відкрите звернення Кабінету Міністрів України до Урядів держав, до яких евакуюють дітей – громадян України у зв'язку з воєнним вторгненням Російської Федерації в Україну: лист Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 № 5732/0/2-22. URL: https://www.lvr.de/media/wwwlvrde/jugend/ jugendmter/landesstelle_nrw_2/ukraine_1/Ver

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гавришок Аліна

курсантка 4 курсу 2 групи, ПШОК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Наслідками повномасштабного вторгнення РФ на території України є збільшення кількості дітей, які стали сиротами та є потреба в їх усиновленні. Проте, слід зазначити, що в умовах війни, процедура усиновлення стала більш ускладнена зовнішніми факторами. Особливо під вплив воєнних дій підпав інститут міждержавного усиновлення, зокрема, тимчасове призупинення процедури міждержавного усиновлення.

Як зазначає Міністерство соціальної політики України виникли такі проблеми [4], пов'язані з неможливістю точного встановлення факту загибелі батьків дитини та наявності інших родичів, а у разі такого встановлення у більшості випадків ще не минув період, протягом якого здійснюються всі процедури, необхідні для розшуку батьків. Також неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян та виникають проблеми у встановленні зв'язку між дитиною та усиновлювача. А, враховуючи зміну дислокації, непостійність перебування дитини на одному місці, важко отримати висновки і згоди сторін, які є зацікавлені.

У зв'язку з вищезазначеним виникло дві цілком пролежні думки щодо подальшого вирішення цих проблем, зупинення процедури міждержавного усиновлення або ж все таки спрощення процедури міждержавного усиновлення, так як збільшилась кількість дітей, які могли б бути усиновлені [1].

Розглядаючи питання призупинення, слід зазначити, що незважаючи на те, що така процедура була неможлива деякий час, вона порушує ст. 20 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. У якій зазначено, що дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або, яка в її власних як найкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, "кафала" за ісламським правом, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми [2].

Також, посилаючись на Конвенцію ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, а саме ст. 21, у якій вказано, що усиновлення в іншій країні може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або усиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим. Можна припустити, що у зв'язку з постійними обстрілами усієї території України, на даний момент неможливо

знайти сім'ю, на території України, яка могла б повністю забезпечити безпеку дитини [2].

Проте, слід зазначити, що усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України можливе лише якщо дитина стоїть на обліку не менше одного року. Тому, якщо брати до уваги лише тих дітей, які втратили батьків під час війни, то таке усиновлення є неможливим.

Також, значною перепорою є неможливість встановлення того, що дитина може бути усиновлена, що вимагає ст. 4 Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29 травня 1993 року [3].

Стосовно питання про спрощення процедури міждержавного усиновлення, то слід зазначити, що процедура передбачена у Сімейному кодексі України та можливе ослаблення повинно відповідати Кодексу та іншим міжнародним актам.

Дійсно, з вересня 2022 року існує онлайн-варіант реєстрації кандидата на усиновлення та подання заяви на порталі Дія, але дана функція доступна лише громадянам України. Звичайно, можливо запровадити такий спосіб подання і для іноземців, але постає питання про можливість належної перевірки такого кандидата на усиновлення як іноземний громадянин [5].

Отже, враховуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що війна стала значною проблемою у функціонуванні інституту усиновлення, зокрема, міждержавної процедури усиновлення, де спрощення такої процедури не надає повної гарантії щодо забезпечення безпеки дитини, але це не є обґрунтованим приводом для припинення процедури міждержавного усиновлення в цілому.

Література:

1. Васильєва Д. Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес. *Юридична газета: всеукраїнське професійне наукове видання*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovenlynya-pid-chas-viyni-yak-zaraz-vidbuvaetsya-sey-proces.html> (дата звернення 26.10.2022)..
2. Конвенція про права дитини : прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН від 20 листопада 1989 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 23.10.2022).
3. Конвенція про захист прав дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН від 29 травня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text (дата звернення 23.10.2022).
4. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану: роз'яснення Міністерства соціальної політики України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovenlynya-v-umovah-voennogo-stanu-rozyasnennya-minsocpolitiki> (дата звернення 25.10.2022).
5. Усиновлення дитини-реєстрація кандидата онлайн. Міністерство соціальної політики України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/usynovenlynia-dytyny-zareiestruvatysia-kandydatom-mozhna-onlain> (дата звернення 25.10.2022).

ДО ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЗМІНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Дяченко Анастасія

студентка 4 курсу 14 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнева П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Частиною 1 статті 69 Закону України «Про міжнародне приватне право» (надалі – «Закон») передбачено, що усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача. Втім, від початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України процедура усиновлення з іноземним елементом зазнала значних законодавчих трансформацій [1].

16 серпня 2022 р. № 907 Постановою Кабінету Міністрів України було внесено зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Уряду від 8 жовтня 2008 р. № 905 (надалі – «Порядок»). Зокрема, до Порядку введено розділ «Особливості провадження діяльності з усиновлення під час воєнного стану». Так, було закріплено імперативне положення, що під час воєнного стану та протягом 3 місяців після його припинення або скасування діяльність з усиновлення дітей громадянами України, які тимчасово або постійно проживають (перебувають) за межами України, та іноземцями, у тому числі взяття таких осіб на облік кандидатів в усиновлювачі, видача їм направлень для знайомства та встановлення контакту з дитиною не здійснюється, крім випадків, коли усиновлювач є родичом дитини, або вирішується питання про усиновлення дитини, яка є рідним братом/сестрою раніше усиновленої ними дитини [2].

Справді, через ризики для життя і здоров'я дітей внаслідок війни росії проти України здійснюється евакуація дітей та сімей з дітьми в безпечні зони в межах України, а також за межі України – до інших держав, у тому числі держав-членів Європейського Союзу. Як пояснює Міністерство соціальної політики України наразі більшість дітей, які евакуюються з регіонів, де йдуть активні бойові дії, не вважаються сиротами, адже поки що цьому важко знайти достовірне підтвердження, оскільки продовжує існувати шанс на возз'єднання з родиною, процедура усиновлення проводиться не може. Зазвичай на розшук батьків або інших родичів дають щонайменше два роки. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, приймається районною, районною у м. Києві держадміністрацією, районною військовою адміністрацією або виконавчим органом міської, селищної, сільської ради за місцем проживання (перебування)

або виявлення дитини з урахуванням документів, що підтверджують статус дитини [3; 4].

Окрім того, доцільно зауважити про те, що за законодавством України, іноземці, які проживають не в Україні, можуть всиновлювати українських дітей за згодою Національної соціальної сервісної служби, що наразі не займається подібними справами й не видає жодних дозволів. Усе через те, що в умовах бойових дій неможливо якісно перевірити всі необхідні документи та пересвідчитися, що дитині комфортно з тими, хто бажає її всиновити чи в дочерити [5].

Крім того, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо: є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини, ще не минув розумний період (зазвичай принаймні два роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили.

Цікавим є положенням, закріплене у Постанові КМУ «Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 16.08.2022 №907, яке встановлює певні винятки щодо заборони усиновлення на період воєнного стану. Так, національним законодавством передбачено: у разі коли громадяни України, які тимчасово або постійно проживають (перебувають) за межами України, та іноземці познайомилися та встановили контакт з дитиною за направленням Нацсоцслужби, яке було видано до введення в Україні воєнного стану, такі кандидати в усиновлювачі можуть завершити усиновлення дитини відповідно до законодавства України [6].

А фактично процедура усиновлення дітей в Україні (як українцями, так і іноземцями) в той час була доволі ускладненою. Приміром, в окремих регіонах, де відбувались активні бойові дії, служби у справах дітей та суди все ще не могли здійснювати свої повноваження повною мірою, а тому забезпечити кожен етап усиновлення було вкрай важко (зібрати необхідні документи, пройти обстеження умов проживання, навчання для майбутніх батьків тощо).

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, ми можемо зробити висновок про те, що внаслідок повномасштабної війни росії проти України кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, може зростати. При цьому, в умовах воєнного стану український уряд продовжує вживати заходів, аби розвивати, оптимізувати та популяризувати процедуру усиновлення в країні, ставляючи при цьому все ж таки на перше місце безпеку дітей.

Література:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
2. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 2342-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 29.10.2022)
4. Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2022)
5. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз'яснення Мінсоцполітики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-roz'yasnennya-minsocpolitiki> (дата звернення: 29.10.2022).
6. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 р. № 907. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
7. Березовська К.І. Правове регулювання відносин усиновлення з іноземним елементом : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук. Одеса, 2019. 22 с.
8. Кухар А.О. Актуальні питання удосконалення інституту міжнародного усиновлення. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 407-412.
9. Деркаченко Ю. Міжнародне усиновлення: визначення поняття та актуальні проблеми правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1(17). С. 108-112
10. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995. 20/95-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.10.2022)

МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єрмак Віолетта

студентка 4 курс, 15 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Приналежність до сім'ї є природним і життєво важливим компонентом життя, і кожна дитина заслуговує на членство люблячої і турботливої сім'ї.

Міждержавне усиновлення – є самостійним інститутом міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків.

Колізійні питання усиновлення виникають у зв'язку з відмінностями відповідних приписів матеріального права в законодавстві різних держав: можливість усиновлення повнолітніх осіб, згода усиновлюваного і його кровних родичів, збереження правового зв'язку усиновленої особи з її кровними родичами тощо.

Крім національних колізійних норм, які опосередковують вибір права, коли йдеться про міжнародне усиновлення, останнє визначається міжнародними колізійними нормами, що містяться у двосторонніх і регіональних договорах про надання правової допомоги, та міжнародними матеріальними нормами.

Враховуючи зіткнення правопорядків важливе значення має Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 69 якого визначає, що усиновлення та його скасування регулюється особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача [1]. Дане положення є частиною колізійної норми, яка містить відсилання до закону тієї держави, що підлягає застосуванню.

У зв'язку з останніми подіями в Україні, а саме, введенням воєнного стану, евакуації дітей та сімей з дітьми в безпечні зони в межах України, а також за межі України – до інших держав, актуалізувались питання щодо усиновлення дітей.

Упродовж першого місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну усиновлення було призупинено (коректніше сказати, його було неможливо здійснювати). Це стосувалось як процесів, розпочатих до війни, так і нових заяв на усиновлення. Така пауза не була пов'язана зі змінами в законодавстві, а скоріше, була викликана об'єктивними реаліями. Органи державної влади, зокрема й суди, які беруть участь у процедурі усиновлення, переважно призупиняли свою роботу, аби забезпечити своїм працівникам безпечні умови роботи.

Радниця – уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук під час брифінгу зазначала, що наразі в Україні усиновлення дітей неможливе. Процедура недоступна як для українців, так і для іноземців. Усиновлювати дітей неможливо через те, що наразі проблематично дотримуватися передбаченої законодавством процедури [2].

Міністерство соціальної політики окремо наголошувало, що міждержавне усиновлення (тобто усиновлення іноземцями або громадянами України, які проживають за її межами) тимчасово неможливе. Це було викликано тим, що Нацсоцслужба не розглядала справи та не видавала згоди/дозволів на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами. Через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо). Без такої перевірки та попередньої роботи існують великі ризики, що дитина може потрапити до шахраїв, осіб, які не забезпечуватимуть її права та найкращі інтереси, або торгівців людьми [3].

У квітні Верховна Рада опублікувала повідомлення про те, що на період воєнного стану процедура усиновлення не змінювалася, усиновлення відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. Тобто про призупинення процедури усиновлення не йшлося [4].

Перші від початку війни зміни до процедури усиновлення були внесені 24.05.2022. Відповідно до них встановлено перелік документів та порядок, як забрати усиновлену дитину (зокрема, у присутності посадової особи консульської установи України), якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану [5].

Подальші процедурні зміни були внесені 31.05.2022. Зокрема, ними передбачено цифровізацію процесів усиновлення та створення єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти» [6].

Це значно полегшить процес подання та отримання необхідних документів майбутніми усиновлювачами, пришвидшить перевірку поданих документів компетентними органами та спростить комунікацію між учасниками процедури усиновлення.

1) введення та систематичне оновлення інформації про дитину (про стан її здоров'я, зміни у зовнішності тощо) в Єдиному банку даних, аби майбутні усиновлювачі могли зручно відстежувати інформацію про ту чи іншу дитину.

2) можливість отримати консультацію щодо процедури усиновлення дитини як при особистому прийомі у службі у справах дітей, так і онлайн (для громадян України).

Подати заявку на консультацію з усиновлення дитини можна на порталі Дія, де з'явилась нова послуга «Усиновлення». Наступним етапом розвитку цієї послуги стане можливість подати в Дії заяву на статус кандидата на усиновлення.

В той же час т.в.о. начальника служби у справах дітей О. Яцько виділяє, зокрема, такий аспект процедури усиновлення, що в умовах війни складність постановки на облік полягає у відсутності офіційних достовірних підтверджень такого сирітства і неможливості їх отримати. Діти можуть мати братів або сестер, які за загальним правилом не можуть бути розлучені при усиновленні.

Відносно таких дітей є два правила, які не можна порушувати: усиновлення не може проводитися, якщо є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в кращих інтересах дитини; усиновлення неможливо, якщо ще не пройшов розумний період (2 роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших важливих членів сім'ї [7].

Очевидно, що внаслідок повномасштабної війни росії проти України кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, може зростати. При цьому в умовах воєнного стану громадяни України та іноземці все ще можуть допомогти діткам, усиновивши їх. Більше того, український уряд продовжує вживати заходів, аби розвивати, оптимізувати та популяризувати процедуру усиновлення в країні.

Література:

1. «Про міжнародне приватне право»: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV Відомості Верховної Ради України 2005, № 32, стор. 1278, ст. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
2. Евакуація дітей та жінок, процедура усиновлення під час війни, процедура перетину кордону з дітьми. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ytTJTGp1knQ&ab_channel=UkrinformTV
3. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз'яснення Мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21550.html>

4. Усиновлення в Україні відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221242.html> «Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text>
5. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання»: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 р. № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#Text>
6. Усиновлення дітей під час воєнного стану. URL: <https://korostenskerda.gov.ua/news/1656311540/>

МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Жура Вікторія

студентка 4 курсу, 2 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Корнієнко Г.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне військове вторгнення на територію України, що за міжнародним правом кваліфікується як збройний конфлікт міжнародного характеру (неоголошена війна). У відповідь на зазначені дії Указом Президента України було оголошено воєнний стан, строк якого тривалий час продовжується внаслідок існування обставин, які були причиною його введення. Воєнний стан впливає на всі сфери життя суспільства, в тому числі й на міждержавне усиновлення, яке й буде об'єктом дослідження цієї роботи.

У Соціальному звіті Міністерства соціальної політики України за 2019 рік зазначається, що протягом 2019 року було усиновлено 1 797 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з них: громадянами України – 1 419 дітей, іноземцями – 378 дітей [1, с. 29]. Дійсно, наведена статистика свідчить, що за допомогою міждержавного усиновлення значна кількість дітей отримує нові сім'ї та можливість жити повноцінним життям. У наслідок постійних ракетних обстрілів з боку держави-агресора кожного дня гинуть мирні жителі. Безсумнівно, велика кількість загиблих українців були батьками, опікунами чи піклувальниками для дітей, а їх смерть є трагедією, яка позначається й на їх житті. У зв'язку з цим постає питання про можливість міждержавного усиновлення таких дітей.

З метою системного розуміння міждержавного усиновлення в умовах воєнного стану необхідно проаналізувати його сутність та види.

На думку А. І. Мосейчука – усиновлення іноземцем дитини є правовим явищем, яке за своєю характеристикою як тривалого в часі юридичного факту є юридичним станом, що породжує між усиновлювачем-іноземцем та усиновленою

дитиною правовідносини усиновлення, за якими усиновлювач-іноземець та усиновлена дитина набувають сімейних прав та обов'язків, визначених національним та міжнародним законодавством, що застосовується до цих правовідносин [2, с. 146]. Наведена дефініція міждержавного усиновлення вдало відображає його зміст, а тому її може бути взято за основу для цього дослідження.

Що стосується видів міждержавного усиновлення, то вони визначені, в тому числі, у працях Ю. В. Деркаченка, який до них відносить такі випадки: в Україні іноземцем усиновляється українська дитина; в Україні українським громадянином усиновляється іноземець; в Україні іноземець усиновляє іноземця; за кордоном український громадянин усиновляє іноземного громадянина; за кордоном український громадянин усиновляє українця; за кордоном іноземець усиновляє українського громадянина [3, с. 110].

В аспекті міжнародного приватного права необхідно також з'ясувати, яке законодавство застосовується для правового регулювання міждержавного усиновлення. З цього приводу в ч. 1 ст. ст. 69 Закону України «Про міжнародне приватне право», визначено, що усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача. Поряд з цим, відповідно до ч. 1 ст. 16 зазначеного закону, особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є [4]. Таким чином, міждержавне усиновлення громадян України регулюється правом України та правом держави-громадянства усиновлювача.

Варто зазначити, що воєнний стан вніс свої корективи в процес та саму можливість міждержавного усиновлення. Внаслідок існування проблем із збором інформації стосовно усиновлювача та дитини, складністю її перевірки та фактичною неможливістю у всіх випадках переконатися в тому, що батьки (опікуни або піклувальники) дитини померли, міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану не здійснюється. Вказане і є головною проблемою для реалізації права дитини на сім'ю, яку, в умовах воєнних дій держави-терориста проти української державності, не можливо повністю ліквідувати.

Відповідно до роз'яснення, наданого Міністерством соціальної політики України від 13 березня 2022 року, політика Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо усиновлення полягає в тому, що діти, евакуйовані до інших держав внаслідок надзвичайної ситуації, у тому числі діти, яким на території інших держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, оскільки більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому. Таким дітям потрібен відповідний тимчасовий догляд для можливого возз'єднання з сім'ями у подальшому, а не усиновлення. Крім того, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо: є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини; ще не минув розумний період (зазвичай принаймні два роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили [5].

Поряд з цим, у згаданому роз'ясненні Міністерства соціальної політики наголошується на тому, що для усиновлення дитини-громадянина України

іноземцями або громадянами України, які проживають за її межами, потрібна згода Національної соціальної сервісної служби. Саме вона курує питання міждержавного усиновлення. Зараз Нацсоцслужба не розглядає справи та не видає згоди/дозволи на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами. Через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо) [5]. Незважаючи на всі негативні наслідки неможливості міждержавного усиновлення, видається що така заборона має легітимну мету та є належним чином обґрунтованою, а тому в умовах воєнного стану інститут міжнародного усиновлення, наразі, правомірно не функціонує.

Отже, повномасштабне військове вторгнення держави-агресора детермінувало виникнення проблем міждержавного усиновлення. Оскільки неможливо забезпечити належний контроль за особою усиновлювача та упевнитися в смерті батьків (опікунів чи піклувальників) дитини, для запобігання існуючим ризикам міжнародне усиновлення в період воєнного стану не здійснюється. Поряд з цим, можливість його реалізації як така Міністерством соціальної політики України не заперечується, а тому, можливо, буде розроблений спеціальний механізм реалізації права на міжнародне усиновлення в умовах воєнного стану, який гарантуватиме дотримання найвищих інтересів дитини.

Література:

1. Соціальний звіт Міністерства соціальної політики України за 2019 рік. Київ, 2020. 55 с. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18746.html> (дата звернення 21.10.2022 р.).
2. Мосейчук А.І. Поняття та сутність усиновлення іноземцем дитини. *Європейські перспективи*. 2020. №2. С. 144-149.
3. Деркаченко Ю.В. Міжнародне усиновлення: визначення поняття та актуальні питання правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 108-112.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 21.10.2022 р.).
5. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз'яснення Мінсоцполітики від 13 березня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-rozysnennya-minsocpolitiki> (дата звернення 21.10.2022 р.).

АХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зубчинська Анна

студентка 4 курсу 12 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Діти та молодь мають такі ж загальні права людини, як і дорослі, а також спеціальні права, які визнають їхні особливі потреби. Діяльність усіх держав світу щодо захисту прав дітей є дуже важливою. Адже діти – це окремі особистості, які не є власністю батьків та водночас потребують забезпечення реалізації та охорони власних прав більше, ніж дорослі. Особливо, якщо постає питання захисту їх прав під час воєнних дій.

Насамперед, вважаю за необхідне розглянути міжнародні нормативно-правові акти, які Україна ратифікувала. Оскільки, одним з основних компонентів державної політики України у сфері захисту дитинства є удосконалення нормативно-правової бази, у тому числі, імплементація норм міжнародного права. Одним з перших нормативно-правових актів, до якого долучилася Україна є Конвенція ООН про права дитини, яка є основним документом, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини [1]. Найбільшу цінність для захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів має Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни тому, що вона не лише надає можливість загального захисту дітей, як цивільних осіб, тобто тих, хто не розглядається як учасник конфлікту, але й забезпечує спеціальний захист дітям, що проживають на неокупованих і окупованих територіях. [2, с. 395].

Безумовно, війна вносить свої корективи у життя кожного громадянина України. Адже уникнути порушення власних прав або захистити їх в повній мірі стає дуже складно. На жаль, кожен неповнолітній громадянин України внаслідок воєнної агресії російської федерації проти України зазнав порушень своїх основних прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права, таких як: право на особисте життя та захист від посягання на нього, право на розвиток, здоров'я, турботу, право на відпочинок та на дозвілля, право на освіту і родину [3].

Україна намагається забезпечувати захист прав дітей і є позитивні зрушення щодо такої діяльності. Наприклад, набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302 і за невеликий період часу функціонування Координаційного штабу було проведено значний обсяг робіт, а саме: координовано роботу обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування для підготовки й організації безпечних місць для тимчасового розміщення евакуйованих дітей та задоволення їх потреб; забезпечено облік дітей, які були евакуйовані до безпечних місць в межах України та за кордон. Саме тому було створено Єдину інформаційно-

аналітичну систему «Діти» для ведення в ній відповідного обліку та забезпечено захист інформації, що там міститься. Крім того, почала діяти загальнонаціональна програма «Дитина не сама», спільним зусиллям Офіса Президента України, Дитячого фонду ООН UNICEF Ukraine та Міністерства соціальної політики.

Варто зазначити, що інші країни також допомагають забезпечити права дітей-біженців. Наприклад, в Польщі маленьким українцям та українкам надається право відвідувати польські школи. Однак, Міністерством Освіти та Науки в Польщі в Постанові про організацію навчання, виховання та догляду за дітьми та молоддю, які є громадянами України було зазначено, що діти та учні, які є громадянами України, які навчаються у дитячому садку чи школі, які діють у системі освіти України з використанням дистанційних методів та засобів навчання, не підлягають обов'язковому річному дошкільному навчанню.

Польський уряд, державні установи та УВКБ ООН (організація ООН, що відповідає за допомогу біженцям) завжди сприяють дітям у реалізації та захисті їхніх прав. Наприклад, якщо дитина не може знайти своїх батьків, то вона може звернутися до УВКБ ООН і їй допоможуть шукати своїх рідних, а також зв'язатися з ними. Якщо дитина перебуває в Польщі без дорослих членів родини, вона має право на допомогу та безпечне місце проживання. Тільки потрібно повідомити про це державні органи, УВКБ ООН або місцеву організацію і вони допоможуть залишитися їй в безпеці [4].

Також активно сприяє захисту прав дітей Велика Британія. Британський уряд забезпечив реалізацію можливості в'їзду неповнолітнім біженцям без батьків чи опікунів, в рамках проекту «Homes for Ukraine». Британці приймають неповнолітніх українців та українок і беруть на себе відповідальність за дитину щонайменше на три роки або доти, поки їй не виповниться вісімнадцять років [5].

Отже, дуже важливо сприяти захисту прав дітей, адже це незахищена категорія осіб, яка потребує особливого піклування. Як бачимо, інші країни допомагають Україні в цей нелегкий період і надають можливість дітям користуватися власними правами в межах своїх країн. Наша держава також докладає всі зусилля та гідно реалізовує виконання покладених на неї функцій щодо забезпечення захисту прав дитини.

Література:

1. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права *Міністерство юстиції*: URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188
2. Ван Б'юрен, Джеральда. Міжнародне право в галузі прав дитини / Дж. ван Б'юрен. – О. : АО БАХВА, 2006. – 524 с.
3. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану *Юридична газета online* : веб-сайт. URL : <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-zahistiti-prava-ditini-v-umovah-voennogo-stanu.html>
4. Інформація для прибулих до Польщі з України *UNHCR Польща – Допомога біженцям та шукачам притулку*: веб-сайт. URL: <https://help.unhcr.org/poland/uk/>
5. Велика Британія дозволила в'їзд неповнолітнім українцям без супроводу *Visit Ukraine today* : веб-сайт. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/723/velika-britaniya-dozvolila-vizd-nepovnolitnim-ukraincyam-bez-suprovodu>

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПРАВО ДИТИНИ НА БЕЗПЕКУ

Іванченко Анастасія

студентка 4 курсу 4 групи, Факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Чевичалова Ж. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Діти відносяться до найбільш уразливої категорії населення, а під час збройного конфлікту, особливо на окупованих територіях, їхні права постійно порушуються. Дана проблема для України є актуальною з 2014-ого року, а з моменту повномасштабної війни кількість дітей, які потребують захисту збільшилася в рази.

Під безпекою у доктрині розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішньої і внутрішньої загрози [1].

Особливе значення у даній категорії має оцінка безпеки, яка розуміється як відображення ситуації у свідомості суб'єкта. Оцінка безпеки, якою володіє суб'єкт, тобто його знання, отримані ним або самостійно на основі досвіду і інтуїції, або спеціально виробляються на основі вивчення ситуації, в тому числі за допомогою фахівців, визначають його почуття безпеки (небезпеки), яке, в свою чергу, або спонукає суб'єкта до пошуку (розробки) шляхів підвищення безпеки, або ж дозволяє переключити його активність і ресурси на інші цілі [7, ст. 8]. Дитина, на відмінну від дорослого, не може справитися з небезпечною ситуацією та своєю оцінкою щодо неї, отже потрібно нормативно закріпити права дитини на безпеку і практично допомогти їй.

Права дитини закріплені у Конвенції про права дитини 1989 року [5] та у Факультативному протоколі 2000 р. до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [8]. Україна ратифікувала зазначену Конвенцію у 1991 році та зобов'язалася неухильно дотримуватися її положень. Щодо національного законодавства, то дане питання регулюється Законом України «Про охорону дитинства» [3] та низкою інших нормативно-правових актів.

Проте, за даними Української Гельсінської спілки, «не дивлячись на існування широкого комплексу законодавчих актів, що регулюють різні аспекти прав дітей, на сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання прав дітей в умовах збройного конфлікту» [2, ст. 28].

Розглядаючи правову суть питання, варто зазначити, що в ЗУ «Про охорону дитинства» визначено таку категорію як «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні.

Під тимчасово окупованою територією, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» слід розуміти сухопутну територію тимчасово окуповану Російською Федерацією територій України, водні об'єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях. Норми зазначеного закону містять лише загальні, недеталізовані положення щодо соціально-правового захисту дітей під час збройного конфлікту [9, ст. 34].

Безпосередньо жоден нормативно-правовий акт не закріпив право дитини на безпеку. Проте в Декларації про права дитини, яка була проголошена Генеральною Асамблеєю ООН в 1959 році, міститься принцип 2, який зазначає: дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та у соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом і в умовах свободи та гідності. В національному законодавстві дане право закріплене в ст. 10 ЗУ «Про охорону дитинства»: кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності.

Будучи на окупованій території, дитина немає достатнього соціального захисту, можливості розумово, фізично, морально та духовно розвиватися. Фактично ця дитина була у збройному конфлікті, її звичний світ зруйнувала війна, а отже даний принцип однозначно є порушений державою, яка вчинила дане свавілля.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни містить ст. 50, яка фактично зобов'язує окупаційну державу «в співробітництві з державними та місцевими органами влади сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту» [4].

Отже, весь обов'язок щодо забезпечення права дітей на безпеку лежить на державі-окупантові, оскільки Україна немає фактичного впливу та контролю над цією територією.

Сьогоднішнє положення окупованих територій є вкрай складним, Україна не контролює їх та не знає, яка там ситуація. Також такі міжнародні організації як Червоний Хрест та ЮНІСЕФ не мають змоги побувати на окупованих територіях та перевірити наскільки держава-агресор виконує міжнародні конвенції та договори.

Уповноважений президента України з прав дитини (2014–2021) Микола Кулеба зазначив: «Оскільки органи державної влади там не діють сьогодні, тут дуже важко навести якісь приклади, у який спосіб ці права можуть бути реалізовані там. Зрозуміло, що тільки за умови того, що ці діти можуть бути повернуті на підконтрольну Україні територію. Звичайно, ми допомагаємо сім'ям евакуюватись. Проводячи саме такі спецоперації, рятуємо наших людей від смерті та депортації. З кожним днем це дедалі важче робити»[6].

Нажаль, Україна та міжнародні організації не можуть забезпечити дітей безпекою на окупованих територіях. Тому, після перемоги, країну-агресора

необхідно притягнути до відповідальності, а всіх постраждалих дітей забезпечити гідним фізичним та психологічним лікуванням.

Література:

1. Безпека. Юридична енциклопедія: [в 6-ти т.] / ред. кол.Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://leksika.com.ua/12530426/legal/bezpeka>
2. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.
3. Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 14.08.1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
5. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Ми не маємо проміняти нашу любов на ненависть: Микола Кулеба про захист прав дітей під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vikna.tv/istorii/interviu/my-ne-mayemo-prominyaty-nashu-lyubov-na-nenavyst-mykola-kuleba-pro-zahyst-prav-ditej-pid-chas-vijny/>
7. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. Політичне життя № 2. – 2019. С. 6 – 14.
8. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
9. Щебетун І.С., Міхайліна Т.В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. Політичне життя № 2. – 2019. С. 33–37.

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

Іванюра Ігор

студент 4 курсу 8 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Повномасштабна людиноненависницька війна, яку розпочав рашистський диктатор проти України та українського народу, в певній мірі так чи інакше зачепила кожен українську сім'ю. Чимало українців були змушені рятувати себе та своїх дітей, виїжджаючи в Європейський Союз та інші держави. Війна зруйнувала цілі сім'ї: особливо іноземці почали виїжджати з України, покидаючи своїх дружин та дітей.

У зв'язку цими подіями стягнення аліментів на утримання дитини не втрачає своєї актуальності, оскільки батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття, що закріплено ч.3 ст. 53 Конституції України[2]. Також реалізація права на аліменти регламентується Конвенцією про стягнення аліментів за кордоном та Конвенцією про міжнародне стягнення аліментів на

дітей та інших видів сімейного утримання. Оскільки Україна їх ратифікувала, то рішення українських судів про стягнення аліментів будуть визнаватися та виконуватися судами тих країн, громадянином яких є відповідач у такій справі, і які ратифікували такі договори. Досить часто між державами укладаються двосторонні договори про правову допомогу. Звісно, що в такому випадку будуть звертатися саме до них, оскільки в них процедура може відрізнятися від тієї, що прописана в Конвенціях.

Як стягнути аліменти з іноземця, наприклад, громадянина Польщі, який після повномасштабної війни покинув і перестав допомагати своїй дружині та дитині, які залишились проживати далі в Україні? Насамперед потрібно визначити підсудність такої справи – тобто суд, який компетентний розглянути таку справу. П. 4 ч.1 ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право»(далі – Закон) визначає, що український суд розглядає будь-які справи з іноземним елементом у випадку, якщо у справі про сплату аліментів позивач проживає в Україні [4]. Також потрібно звертатися до двосторонніх договорів про правову допомогу, оскільки вони містять досить багато положень, які доповнюють положення, що передбачені Законом, а також такі, які цим Законом не врегульовується. Саме такий договір може вказувати на те, законодавство якої країни має застосовуватися при розгляді такої справи.

Оскільки в прикладі з нашої ситуації є громадянин Польщі, то візьмемо положення Договору між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах(далі – Договір). Ч. 3 ст. 22 Договору вказує, що в справах, котрі пов'язані із аліментними обов'язками батьків, компетентними є органи тієї Договірної сторони, громадянином якої є дитина, а також органи тієї Договірної Сторони, на території якої дитина має місце проживання[1]. Бачимо, що положення Договору лише підтверджують положення Закону, що справа про стягнення аліментів з громадянина Польщі, який виїхав до Польщі, буде розглядатися судом України, оскільки дитина є громадянином України, та в її інтересах мама подає позов про стягнення аліментів. На нашу думку, такий підхід українського законодавця й укладачів Договору є зрозумілим та виправданим, оскільки це гарантує доступ до суду, адже матері чи батькові дитини зручніше подавати позов до суду за місцем проживання. Це також може бути зумовлено тим, що батьки мають займатися вихованням дітей, а не значний проміжок часу присвячувати складному доступу до суду.

Аліменти – це обов'язки батьків і дітей. Ст. 66 Закону регламентує, що права та обов'язки батьків і дітей визначаються насамперед особистим законом дитини [4]. П. 1 ч. 1 ст. 22 Договору регламентує, що до аліментних обов'язків батьків застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина [1]. На нашу думку, така прив'язка до громадянства зумовлена неспроста. Скоріше за все це зроблено для того, щоб батькам було легше застосовувати законодавство дитини і передбачити можливі варіанти власної поведінки в майбутньому. Тобто в нашій ситуації в позовній заяві мама дитини

може посилається на положення Конституції України, Сімейного кодексу України, адже до них відсилають Закон та Договір.

Отримання рішення суду про стягнення аліментів не означає, що справу зроблено до кінця і що боржник почне сплачувати аліменти, адже іноземець покинув територію України – відповідно на нього не поширюють свою силу норми законодавства України. Тому треба вчинити певні дії, аби рішення українського суду поширили свою дію на територію іноземної держави. Оскільки з нашого прикладу іноземець є громадянином Польщі, то мова йде про визнання рішення українського суду на території Польщі. Порядок визнання визначається Договором.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 49 Договору, Договірні Сторони визнають і виконують на своїй території рішення судів з цивільних справ, винесені на території іншої Договірної Сторони. Для такого виконання, відповідно до положень ст. 51 Договору, необхідно подати клопотання про визнання і виконання рішення суду безпосередньо до іноземного суду, на території якого це рішення має бути визнано та виконано, або за посередництвом суд першої інстанції, який виніс дане рішення. Клопотання про виконання рішення має відповідати законодавству тієї держави, на території якої має бути виконане судові рішення[1]. В нашому випадку це Польща, а отже таке клопотання має відповідати польському законодавству. До клопотання необхідно додати документи, перелік яких чітко визначений ч. 2 ст. 51 Договору [1].

Оскільки Україна та Республіка Польща ратифікували Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном, то можливий третій варіант подання клопотання про визнання та виконання рішення українського суду – подача через Міністерство юстиції України. Це визначено Законом України «Про приєднання України до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном» [5] та Інструкцією про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном(далі – Інструкція). П.4 Інструкції визначає, що клопотання про визнання та виконання рішення українського суду про стягнення аліментів на дитину надсилаються для передачі за кордон через Міністерство юстиції України, а саме через його міжрегіональні управління[3]. Міністерство юстиції України передає таке клопотання Міністерству юстиції Республіки Польща, а останнє в свою чергу передає це клопотання компетентному польському суду, який вирішує питання виконання рішення українського суду про стягнення аліментів на дитину.

Отже, війна не повинна бути підставою для невиконання обов'язків батьків перед своїми дітьми. Держава має сприяти стягненню аліментів із недобросовісних батьків, оскільки український правопорядок передбачає всебічний захист прав та інтересів дітей, адже це наше майбутнє.

Література:

1. Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 24 травня 1993 р. № 616_174 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text(дата звернення: 23.10.2022).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> Text (дата звернення: 23.10.2022).
3. Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: наказ Міністерства юстиції України №121/5 від 29 грудня 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-06#Text>(дата звернення: 23.10.2022).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. ст.422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 23.10.2022).
5. Про приєднання України до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Закон України від 20 липня 2006 р. № 15-V / *Відомості Верховної Ради України*. 2006. №39. ст.325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-16#Text>(дата звернення: 23.10.2022).

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Іващенко Антон

студент 4 курсу 1 групи, ППЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Під час повномасштабного вторгнення на територію України значна кількість дітей зазнають порушення їхніх прав, гарантованих на міжнародному рівні. Наразі кожна із 7,5 млн дітей зазнає порушення прав, а саме: право на відпочинок, освіту, дозвілля, родину, право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки тощо [1].

Актуальність даної теми полягає в зростанні кількості порушень прав дитини у воєнний час, що потребує негайних рішень для зменшення протиправних дій. Варто зазначити, що актуальність підтверджується значною кількістю робіт науковців, таких як Турченко О.Г., Пилипишина І.І., Опольська Н.М., Репецький В.М., Стефанчук М.О. та інших, які досліджують дане питання.

Статтею 19 Конвенції про права дитини 1989 року (далі – Конвенція) передбачається загальна норма, що держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поведінки та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину [2]. Стаття 38 Конвенції встановлює спеціальну норму, що держави «зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів та стосуються дітей, а також забезпечувати їх дотримання», «вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними» [2], що певною мірою

узгоджується з нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема, з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них 1977 року, в яких захисту дітей присвячені положення, що стосуються як цивільного населення загалом, так їх як окремої категорії.

Станом на липень 2022 року понад 234 тисячі українських дітей були примусово вивезені на територію рф, ОРДЛО та Білорусі. Маємо констатувати той факт, що такі дії є примусовою депортацією та примусовим переміщенням. Наведене вище є незаконним, забороненим міжнародним правом та порушенням Конвенції про права дитини, Женевської конвенції тощо. За словами радниці-уповноваженої Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації: «...дії, які вчиняє рф щодо українських дітей, мають всі ознаки геноциду» [1]. Загальновідомим є факт щодо знущання, вбивства, катування, сексуального насильства та зґвалтування українських дітей російськими загарбниками на тимчасово окупованих територіях, що також підтверджує порушення прав дітей, норм міжнародного права та норм моралі. На сьогодні Україна докладає максимум зусиль, щоб повернути примусово вивезених дітей та покарати всіх, хто причетний до жорстокого поводження з ними.

Наразі безліч дітей в Україні залишились сиротами, тому постає проблема з їх влаштуванням до сімей. Так, засоби масової інформації масово поширюють інформацію про необхідність усиновлення дітей, які втратили батьків або проживали у закладах інституційного догляду поряд з місцями активних бойових дій, однак Міністерство соціальної політики України вбачає в таких діях ризики шахрайства, порушення прав дітей та поширення недостовірної інформації та наголошує на неможливості спрощення процедури усиновлення [7].

Проте, держава намагається пристосуватися до реалій часу та трішки спростила процес усиновлення, опікунства. Так, на порталі «Дія» з'явилася можливість подати заявку на первинну консультацію щодо усиновлення, а також інша додаткова інформація. У цифровому вигляді можна буде подати необхідний пакет документів для того, щоб стати кандидатом в усиновлювачі, опікуни чи кандидатом на батьків-вихователів прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу. Також можна буде отримувати повідомлення від служби щодо запрошення на знайомство з дитиною або на навчання, або ж ознайомитися з анкетами дітей, які є на сайті Міністерства соціальної політики [1].

Маємо зауважити, що 22 березня 2022 року Постановою КМУ № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» [3] внесено зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року № 564 [6] та Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року № 565 [5], відповідно, передбачено, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану до дитячого будинку сімейного типу та у прийомні сім'ї можуть влаштовуватися діти, які залишилися без батьківського піклування, на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей у дитячому будинку сімейного типу та у прийомній сім'ї, відповідно.

Одним із основних прав дитини є право на освіту. У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (далі – Декларація), яка закликає сторони збройного конфлікту утримуватися від дій, які перешкоджають доступу дітей до освіти. Для реалізації даної Декларації КМУ було видано Розпорядження від 4 серпня 2021 р. «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл». Серед поставлених завдань – забезпечення безперервності навчання, запровадження моніторингу нападів на заклади освіти, їх захист від нападів та відновлення в разі пошкодження [4]. Наразі для здобуття освіти у безпечних умовах на території деяких областей було введено дистанційну форму навчання.

Підсумовуючи, можна зазначити, що велика кількість дітей зазнають порушення прав під час збройної агресії. Дана тематика стосується не лише однієї країни, але й всього світу. Варто визнати, що РФ порушила значну кількість міжнародно-правових актів, які стосуються прав дитини та має понести за свої дії відповідальність.

Література:

1. Брифінг «Захист прав дітей в умовах війни». Медіа Центр Україна – Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3496680-zahist-prav-ditej-v-umovah-vijni-zmini-v-proceduri-usinovlenna.html> (дата звернення 02.11.2022).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 02.11.2022).
3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-п#Text> (дата звернення 02.11.2022).
4. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 року. № 898-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 02.11.2022).
5. Про затвердження Положення прийомну сім'ю типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text> (дата звернення 02.11.2022).
6. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-п#Text> (дата звернення 02.11.2022).
7. Як допомогти дитині правильно – роз'яснення Мінсоцполітики. Міністерство соціальної політики України: веб сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21549.html> (дата звернення 02.11.2022).

МІЖНАРОДНЕ (МІЖДЕРЖАВНЕ) УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Івченко Анастасія

*студентка 4 курсу 9 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Захист прав дітей, а в особливості дітей-сиріт та тих, хто позбавлений батьківського піклування є важливим напрямом діяльності держави, а відповідно до основного закону – на неї покладається утримання та виховання таких осіб [2]. Водночас, 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації Указом Президента України №64/2022 в Україні було введено воєнний стан, з часу запровадження якого більше 3 000 дітей залишились без батьківського піклування, а близько 5754 дитини було нелегально депортовано до країни-агресора[3].

Відповідно до закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це специфічний правовий режим, відповідно до якого для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки можливе тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина [6]. Тому, дослідження питання міжнародного (міждержавного) усиновлення є як ніколи актуальним.

Спираючись на наукові дослідження О.О. Грабовської, Ю.В. Дергаченка, С.С. Журила, К.І. Березовської, Л.М. Токарчук та інших, можна зауважити, що науковцями було зроблено низку теоретичних та практичних висновків щодо усиновлення з іноземним елементом як субінституту усиновлення загалом та висвітлено суперечності його законодавчого закріплення в Україні.

Так, відповідно до ст.69 закону України «Про міжнародне приватне право», усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача; здатність особи бути усиновлювачем визначається відповідно до її особистого закону; правові наслідки усиновлення або його припинення визначаються особистим законом усиновлювача, а нагляд та облік дітей, усиновлених відповідно до положень цієї статті, здійснюються відповідно до особистого закону дитини [5].

З огляду на це, міжнародне (міждержавне) усиновлення передбачає наявність ризиків, які можуть настати внаслідок неусунення суперечностей в законодавстві, складністю контролю за подальшою долею дітей-громадян, усиновлених іноземцями за кордоном, у тому числі одностатевими парами та можливості встановлення пріоритету міждержавного усиновлення над національним. Ці та інші проблеми поглиблюються в рамках існування повномасштабної збройної агресії на території України, втратою дітьми батьків та домівок, виїздом громадян за кордон.

Важливо також зауважити, що усиновлення іноземним елементом у випадку дотримання вимог законодавства, часто можна вважати таким, що здійснено в інтересах дитини. Так, відповідно до ч.1 ст. 283 Сімейного кодексу України, дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років [8].

Водночас, однією з підстав, коли усиновлення може бути здійснено до закінчення зазначеного строку є те, що дитина страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, що закріплений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2011 року №973 [4]. Тому, у випадку неможливості усиновлення таких дітей українцями, а також враховуючи, що усиновлення дітей, що мають певні хвороби та дітей старшого віку не набуло широкого поширення в Україні – міжнародне усиновлення стає чи не єдиним шансом для дитини мати родину.

Нормативною базою інституту усиновлення в Україні є не лише закони та підзаконні нормативно-правові акти, а й двосторонні договори про співробітництво між Україною та іншими державами та низка міжнародних актів щодо захисту прав дитини. Водночас, протягом останніх 10 років існує нагальна потреба у ратифікації Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року, відповідно до якої визначається обов'язок співпраці договірних держав щодо надання інформації стосовно законодавства у сфері усиновлення, створення компетентного органу з надання висновку щодо потенційних усиновлювачів та здійснення ефективного нагляду в цілому [1].

На мою думку, дії законодавця не дозволяють попереджувати ризики, що виникають у міжнародному усиновленні, що безсумнівно збільшуються, враховуючи повномасштабну військову агресію російської федерації в Україні.

Крім того, варто також звернути увагу на дискусійність питання усиновлення дітей одностатевими парами. Це зумовлено тим, що у зазначеному Законі України «Про міжнародне приватне право» визначається кумулятивність застосування особистого закону дитини та усиновлювача. Так, відповідно до Сімейного кодексу України, що буде застосований як особистий закон дитини, особам однієї статі забороняється бути усиновлювачами [8]. Тому, навіть якщо вимоги до усиновлювачів, визначені їх особистими законами дозволяє їм бути такими, то норми Сімейного кодексу будуть встановлювати протилежність, що не дозволить таке усиновлення.

Підсумовуючи, варто зауважити, що внаслідок воєнного стану, в якому перебуває Україна, реалізація усиновлення є складним аспектом, що зумовлює з одного боку, беззаперечний пріоритет прав дитини та її право на повноцінну родину з одного боку, та проблемою відсутності механізмів належної перевірки кандидатів та забезпечення захисту цього процесу з іншого боку. Звичайно, в такому випадку внаслідок переважного застосування національного усиновлення, про повноцінне міжнародне усиновлення мова йти не може.

Однак, незважаючи на складну ситуацію в країні, удосконалення законодавства шляхом ратифікації Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року та впровадження наявних в ній європейських стандартів дозволить забезпечити права та інтереси дитини, що становить першочергове завдання для держави. Питання

міжнародного усиновлення є складним та багатоаспектним, що може стати темою для подальших наукових досліджень.

Література:

1. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 29.05.1993 р. Дата оновлення: 29.05.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text (дата звернення 05.11.2022);
2. Конституція України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 05.11.2022);
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. Дата оновлення: 22.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 05.11.2022);
4. Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2011 р. № 973. Дата оновлення: 27.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0352-12#Text> (дата звернення 05.11.2022);
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення: 15.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#top> (дата звернення 05.11.2022);
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення 05.11.2022);
7. Проект Закону про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення: Проект закону від 10.10.2017 р. № 0166. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0166&skl=9 (дата звернення 05.11.2022);
8. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 р. Дата оновлення: 19.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 05.11.2022).

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Клюєва Ольга

студентка 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Актуальність теми дослідження виявляється у тому, що діти, будучи однією з вразливих груп населення, найбільше наражаються на небезпеку під час збройних конфліктів, оскільки вони, з фізичних і психічних особливостей організму не мають можливості самотійно здійснювати захист своїх прав і свобод. У зв'язку з цим, забезпечення їх безпеки є одним із ключових обов'язків держави та міжнародних організацій. Вони мають забезпечити повний захист дітей від таких загроз як вербування, насильство, соціальна дезінтеграція та інших порушень їх невід'ємних прав і свобод можна лише шляхом взаємодії

міжнародної спільноти зі сторонами конфлікту застосування до них заходів примусового характеру.

Основними міжнародно-правовими актами, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту, Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) [6], Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., ратифікований Україною у 2004 р.) [11], Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.) [3], Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.) [2], Конвенція міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.) [5], Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.) [10] та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками тощо.

Відповідно до ст. 1 Конвенції про права дитини, дитина – це кожна людська істота, яка не досягла вісімнадцятирічного віку, якщо за законом, що застосовується до цієї дитини, вона не досягає повноліття раніше [6]. Наразі Конвенцію про права дитини ратифікували практично всі держави світу за винятком Сомалі та США.

Жінки та діти є предметом виняткової уваги з боку міжнародних організацій. Це зумовлено тим, що особливо вразливим буває їхнє становище в ситуації збройного конфлікту [7, с. 163]. Наприклад, у Додатковому протоколі II до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року є спеціальний розділ, присвячений заходам захисту жінок і дітей. Він базується на головній вимозі – забезпечити жінкам і дітям особливу повагу, а також захист і допомогу від посягань, а ч. 3 ст. 4 Протоколу II 1977 року містить принцип надання допомоги та захисту дітям, які потребують особливого відношення в порівнянні з рештою цивільного населення через підвищену вразливість. На це прямо також вказують такі міжнародно-правові документи, як прийнята ООН Декларація прав дитини, яка наголошує, що дитина має за всіх обставин бути серед тих, хто першим отримує захист та допомогу [6].

В Україні, захист дітей, в тому числі в умовах воєнного стану, регулюється Конституцією України, Сімейним та Цивільним кодексами України, а також Законом України "Про охорону дитинства" [9] тощо.

Згідно з останнім з перелічених актів, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, яка залучається до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні [9].

Крім того, у період 2002-2003 років Україна ратифікувала деякі міжнародні договори у галузі сімейного права, які розроблено у рамках Ради Європи і Гаазької конференції з міжнародного приватного права, що дозволяють вирішувати практичні питання, які стосуються захисту прав дітей, а саме Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Європейська конвенція про

визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми та інші.

Слід нагадати, що ще в прийнятій 14 грудня 1974 року Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів підкреслюється приналежність цієї категорії осіб до цивільного населення та висловлюється занепокоєння щодо їх страждань у збройних конфліктах [8, с. 25].

Сторонам збройних конфліктів необхідно вживати всіх зусиль для того, щоб уникнути недопущення застосування переслідувань, тортур, каральних заходів, принизливого поводження та насильства щодо цих осіб, що передбачено Декларацією про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів [1]. Жінки та діти, виходячи з положень зазначеної Декларації, не повинні позбавлятися даху над головою, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав.

Хоча в умовах сучасних конфліктів діти стають не лише жертвами, а часом також і особами, які самі чинять насильство. Дітей перетворюють на засіб ведення війни, систематично вербують їх у збройні сили або викрадають, щоб перетворити їх на дітей-солдат, внаслідок чого вони змушені своїми діями втілювати у насильницьку форму ворожі почуття, які відчувають дорослі.

Враховуючи вищезазначене, гуманна спрямованість міжнародно-правових актів щодо захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту робить їх незамінним джерелом, що регламентує випадки, з якими можуть зіткнутися діти під час міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів. Так, і чинне міжнародне гуманітарне право ґрунтується на принципі, що діти не повинні брати безпосередньої участі у збройних конфліктах, однак, на жаль, цей принцип має обмеження, вважаючи дитиною особу, яка не досягла 15 років.

Література:

1. Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974 р.). URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_317 (дата звернення 28.10.2022).
2. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 28.10.2022).
3. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 28.10.2022).
4. Захист прав дітей під час збройного конфлікту на території Східної України: проблема правової визначеності. URL: http://ukrainepravo.com/international-law/public_international_law/zakhyst-prav-ditey-pid-chaszbroynogo-konfliktu-na-terytoriyi-skhidnoyi-ukrayiny-problema-pravovoyi/ (дата звернення 28.10.2022).
5. Конвенція міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці : Конвенцію ратифіковано Законом № 2022-III (2022-14) від 05.10.2000. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (дата звернення 28.10.2022).

6. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 28.10.2022).
7. Лесько Н.В. Проблеми захисту дітей від насильства під час воєнних дій та збройних конфліктів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 46. Т.1. С. 161-164.
8. Особливості захисту дітей в умовах збройного конфлікту на сході України: вразливість дітей, які є внутрішньо переміщеними особами. Київ, 2016. 77 с.
9. Про охорону дитинства : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 28.10.2022).
10. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 28.10.2022).
11. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах : Протокол ратифіковано із заявою Законом № 1845-IV (1845-15) від 23.06.2004, ВВР, 2004, № 38, ст.476. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення 28.10.2022).

ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ ДІТЕЙ, ЯКИХ БУЛО ПЕРЕМІЩЕНО З МЕТОЮ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Корнесюк Михайло

*студент 4 курсу 2 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: д.ю.н., доц. Корнієнко Г.С.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Життя та здоров'я людини є одними із найважливіших соціальних цінностей, а тому реальна загроза їх порушення потребує певних заходів, як зі сторони осіб, які перебувають в небезпечній ситуації, так і зі сторони органів публічної влади. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне військове вторгнення на територію України, яке є пов'язаним, в тому числі, із терором мирного населення, обстрілами дитячих садків, шкіл, лікарень, а також катуваннями та згвалтуваннями на окупованих територіях. Зазначена небезпека детермінувала масову еміграцію людей з території України осіб похилого віку, жінок та, звісно, дітей. Останні, будучи найменш захищеною категорією населення, внаслідок свого віку, особливостей фізичного та психічного розвитку, потребують спеціального правового захисту та гарантій повернення в Україну.

Правове регулювання повернення в Україну дітей, яких було переміщено з метою безпеки під час воєнного стану здійснюється низкою нормативно-правових актів як національного, так і міжнародного характеру. Видається доцільним звернутися до положень окремих нормативно-правових актів, які стосуються повернення дитини на територію держави-громадянства.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Конвенції ООН про права дитини, Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону [1]. Згідно зі ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Поряд з цим ст. 16 вказаного нормативно-правового акту встановлено, що дитина та її батьки для возз'єднання сім'ї мають право на вільний в'їзд в Україну та виїзд з України у порядку, встановленому законом [2]. Більш спеціалізована норма міститься в ст. 30-1 Закону України «Про охорону дитинства», згідно з якою центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей, здійснює заходи, спрямовані на возз'єднання дитини з сім'єю. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, здійснює заходи з встановлення місцезнаходження членів сім'ї дитини, сприяє пошукам, що здійснюються членами сім'ї, громадськими, благодійними, волонтерськими, гуманітарними організаціями та фондами, що беруть участь у возз'єднанні сімей [2].

Вищенаведені норми права свідчать про важливість зростання дитини в своїй сім'ї та в звичному культурному середовищі за умови, що на території місця проживання дитини існують безпечні умови для цього. Враховуючи викладене, дитина повинна не лише мати право на возз'єднання з родиною та на повернення до держави-громадянства, а й можливість скористатися реальними механізмами для реалізації такого права.

Одним із нормативно-правових актів, які регулюють процедуру повернення дітей до України є Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», згідно зі ст. 3 якого, перетинання громадянами України державного кордону України здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон України після пред'явлення одного з документів, зазначених у статті 2 цього Закону [3]. Документами, про які йде мова в ч. 1 ст. 3 зазначеного закону є зокрема паспорт громадянина України та посвідчення особи на повернення в Україну.

Більш детально регламентовано порядок в'їзду на територію України Правилами перетинання державного кордону громадянами України, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57. У п. 7 вказаної постанови зазначається, що громадяни в'їздять в Україну без будь-яких обмежень [4].

Таким чином, громадяни України мають можливість безперешкодно в'їжджати на територію України, однак можуть виникнути певні проблеми під час реалізації цього права неповнолітніми та малолітніми. Для подолання відповідних проблем Кабінетом Міністрів України було ухвалено Постанову від 7 липня 2022 р. № 794 «Деякі питання повернення дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) за межі України з метою отримання тимчасового захисту під час воєнного стану в Україні». Згідно з п. 1 зазначеної постанови, встановлено, що у разі прийняття адміністративними або судовими органами

держави тимчасового перебування дітей рішень або наявності інших обставин, що призводять до неможливості здійснення законними представниками, яких належним чином уповноважили компетентні органи України, функцій щодо захисту прав дітей, закордонними дипломатичними установами України на підставі рішення виконавчого органу міської, селищної, сільської ради, районної, районної у м. Києві державної адміністрації, районної/обласної військової адміністрації/Національної соціальної сервісної служби про повернення переміщених (евакуйованих) дітей – громадян України вживаються заходи до захисту прав та представництва інтересів дітей до повернення їх законним представникам, призначеним відповідно до законодавства України, або передачі їх уповноваженій особі для повернення в Україну [5]. Таким чином, якщо дитину було переміщено з метою безпеки закордон, але на території іншої держави виникли обставини, що унеможливають здійснення захисту прав дитини законними представниками, такі повноваження набувають закордонні дипломатичні установи України, які й здійснюють підготовку документів та забезпечують організацію повернення дітей в Україну. При цьому у вказаній постанові визначається, що у разі неможливості повернення дітей, які залишилися без піклування батьків, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на територію, де вони проживали до виїзду, уповноважені органи публічної влади забезпечують повернення та влаштування таких дітей з урахуванням їх потреб та найкращих інтересів.

Отже, неоголошена війна, яку розпочала російська федерація проти України детермінувала необхідність переміщення дітей на територію інших держав для їх безпеки. Однак, відносна стабілізація ситуації, деокупація окремих районів державної території, а також необхідність возз'єднання сімей обумовлює потребу в поверненні дітей в Україну. Як правило, коли дитина, приміром, виїхала в іншу державу із кимось з батьків, вона має можливість безперешкодно перетнути державний кордон України. Втім, у випадку коли законні представники дитини з певних причин не можуть здійснювати захист прав дитини, ситуація є більш складною. У такому разі для повернення дитини на територію України необхідним є рішення визначених органів публічної влади на підставі якого закордонними дипломатичними установами України вживаються заходи до захисту прав та представництва інтересів дітей до повернення їх законним представникам, призначеним відповідно до законодавства України, або передачі їх уповноваженій особі для повернення в Україну.

Література:

1. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.10.2022).
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
3. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Деякі питання повернення дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) за межі України з метою отримання тимчасового захисту під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 р. № 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Кузякін Богдан

курсант 4 курсу, 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Повномасштабне вторгнення на територію України спричинило масові руйнування критичної інфраструктури, знищення житлових будинків та інших будівель. Однак, безумовно, найтрагічнішими наслідками цієї війни є загибель багатьох людей, як від авіаційних та артилерійських обстрілів, так і від катувань та вбивств, які власноруч здійснюють солдати російської армії проти цивільного населення.

Так, з початку повномасштабної війни загинуло близько десяти тисяч цивільних, серед яких часто зустрічаються іноземні особи. Саме тому, сьогодні, дослідження інституту визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою у справах з іноземним елементом є важливим та актуальним.

Законом України «Про міжнародне приватне право» частково врегульовано питання щодо визнання особи безвісно відсутньою або померлою у справах з іноземним елементом [3].

Так, статтею 20 цього Закону передбачено, що підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи. У той час, як відповідно до положень цього ж Закону, особистим законом фізичної особи вважається закон громадянства – тобто застосування до особи права тієї держави, громадянином якої особа є, або закон найбільш тісного зв'язку – застосування до особи права тієї держави, в якій особа постійно проживає (перебуває) чи займається основною діяльністю [3].

Таким чином, з аналізу цих норм випливає, що у випадку зникнення або загибелі на території України іноземної особи, для того, щоб визнати її безвісно відсутньою або оголошення померлою буде застосовуватися право тієї держави, громадянином якої особа є, або право тієї держави, в якій особа постійно проживає чи займалася основною діяльністю.

Проте, статтею 76 ЗУ «Про міжнародне приватне право» закріплено поширення юрисдикції українських судів на справи з іноземним елементом щодо

визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, яка мала останнє відоме місце проживання на території України [3].

Отже, в результаті порівняння наведених норм, можна прийти до висновку, що українським законодавством з міжнародного приватного права передбачено, що українські суди можуть розглядати справи з іноземним елементом щодо визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, застосовуючи при цьому матеріальне право іншої держави.

Цивільне процесуальне законодавство України допускає, що українські суди під час вирішення спору у справі можуть застосовувати норми права інших держав. Так, частиною 5 статті 10 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що суд застосовує норми права інших держав у разі, коли це передбачено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [5].

Однак, незважаючи на це, у статті 23 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових і кримінальних справах визначено, що при розгляді справ про визнання безвісно відсутнім або оголошенні померлим і справ про встановлення факту смерті, установи Договірної Сторони застосовують законодавство своєї держави [1].

Таке ж правило міститься у статті 25 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, яка була підписана Україною, як колишнім спостерігачем Співдружності Незалежних Держав [2].

Крім цього, слід звернути увагу на відповідні норми Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», де статтею 4 передбачено, що іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти, в порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах [4].

Отже, з аналізу цієї норми випливає, що особа без громадянства чи іноземець, які на законних підставах перебували на території України, будуть вважатися безвісно відсутніми чи будуть оголошеними померлими за законодавством України на підставі принципу тісного зв'язку, який описаний у положеннях Закону України «Про міжнародне приватне право».

Таким чином, українським законодавством з міжнародного приватного права та міжнародними договорами передбачені різні правила щодо вибору права, за яким суди мають визнавати осіб безвісно відсутніми або оголошувати померлими. У зв'язку з цим, було б доречним доповнити статтю Закону України «Про міжнародне приватне право», відповідно до якої справи з іноземним елементом щодо визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, яка мала останнє відоме місце проживання на території України, повинні вирішуватися за законодавством України.

Література:

1. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах: Договір ратифіковано Законом № 452/95-ВР від 22.11.95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627#top (дата звернення 31.10.2022).
2. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993: ратифікована із застереженнями Законом № 240/94-ВР від 10.11.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення 31.10.2022).
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 3 червня 2005 року № 2709-IV/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 32, ст. 422.
4. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2018, № 38, ст. 280.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тютюнник Владислав

студент 4 курсу 8 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогоднішній день в нашій країні відбувається війна, яка несе за собою лихо та непоправимі наслідки. Через військові дії країни агресора багато дітей втратили свою домівку та, на жаль, своїх батьків, та залишилися сиротами в цьому світі. Усиновлення – це спосіб влаштування дітей. Багато іноземців мають превелике бажання усиновити дітей-сиріт та дати їм щасливе життя.

В Україні як і в усьому світі значну увагу приділяють захистові прав та інтересів дитини, адже ставлення до дітей, їхніх прав і свобод, як найточніше відображає рівень гуманності й цивілізованості суспільства. Проблеми, що пов'язані з утриманням та вихованням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладаються на державу. У їх вирішенні значну роль відіграє інститут усиновлення, відповідно до якого усиновлювачами можуть бути як громадяни України, так і іноземці. Це сприяє виникненню міжнародних приватноправових відносин, а також надає можливість виробити ефективну стратегію для забезпечення дітям їх прав на дитинство, сім'ю, належне виховання, особливо в наш час, коли світ знаходиться у межах соціально-економічної нестабільності.

Особливістю колізійного регулювання відносин з усиновлення в Україні є застосування кумуляції, тобто одночасного використання права різних держав [1, с. 249]. Таким чином виникають певні складнощі при визначенні тих норм, які мають бути використані для вирішення тих чи інших проблем. Колізійна норма

перетворюється на простір для маніпуляції, що нерідко перетворює її на джерело правопорушень у сфері усиновлення в цілому.

Усиновленням, відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України є – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [2]. Стаття 283 СК України регулює усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення іноземцем дитини в Україні здійснюється на загальних засадах. Дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років [2].

У випадку міжнародного усиновлення зачіпаються інтереси декількох осіб, які є громадянами різних держав або осіб, які проживають на території різних держав. Отже, особливою ознакою таких відносин є обов'язкова наявність іноземного елемента. Саме це призводить до певних колізій, адже правові системи різних країн містять у собі розбіжності щодо здійснення процедури усиновлення [3, с.247].

У ч. 1 ст. 69 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначається, що усиновлення та його скасування регулюється особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача [4]. Дане положення є частиною колізійної норми, яка містить відсилання до закону тієї держави, що підлягає застосуванню і називається – прив'язкою. Усиновлення регулюється шляхом застосування особистого закону, тобто *lex personalis*. Проте, в деяких країнах (Англія, Бельгія) питання усиновлення вирішується за законом суду – *lex fori*, а це означає, що суд, застосовуючи колізійну норму, кваліфікує її поняття відповідно до змісту, який вони мають у цивільному законодавстві правової системи місцезнаходження суду. Кваліфікація за *lex fori* виявляється й тоді, коли суд, керуючись визначеннями, поняттями, категоріями свого права, кваліфікує іноземне право як власне [5, с. 426].

Щодо здатності особи бути усиновлювачем, то вона визначається відповідно до її особистого закону, з якого впливають й правові наслідки усиновлення або його припинення. Такий же підхід зафіксовано в законодавстві Австрії, Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччина, Франції, Угорщини та інших держав. Кожна країна встановлює законодавчі вимоги, яким повинна відповідати особа аби стати усиновлювачем [6, с. 12].

Особливо важливим аспектом міжнародного усиновлення є вирішення колізій щодо нагляду за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями. Частина четверта 68 ст. Закону України про МПрП встановлює, що нагляд та облік дітей, усиновлених відповідно до її положень, здійснюється на основі особистого закону дитини. СК України наголошує, що у випадку, коли діти усиновлені іноземцями і проживають за межами України, відповідна консульська установа за дорученням Міністерства закордонних справ України веде облік цих дітей і здійснює нагляд за дотриманням їхніх прав до досягнення ними 18 років [7, с. 12].

У Сполучених Штатах Америки усиновлення здебільшого регулюється законодавчими актами окремих штатів. У більшості з них вимагається, щоб пара, яка усиновляє дитину, була одруженою і приймала дитину спільно. Натомість, в окремих штатах дозволяється усиновляти дитину батькам-одинакам, представникам нетрадиційних шлюбів [8].

Отже, колізія норм у сфері усиновлення може привести до непередбачуваних наслідків, через застосування законодавства різних країн, адже у країнах з різними правовими системами важко визначити норми, які найоптимальніше встановлять порядок та процедуру усиновлення. Для вирішення такої проблеми варто звернутись до основної мети міжнародного приватного права, яка і полягає у тому аби створити єдиний правовий простір для країн, які належать до різних правових системи, що надасть можливість налагодити процедуру усиновлення на міждержавному рівні та усунути питання, як породжуються правовою невизначеністю.

Література:

1. Міжнародне приватне право, Навчальний посібник // За загальною редакцією професора В. М. Гайворонського, професора В. П. Жушмана // Київ: Юрінком Інтер, 2007.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року // Режим електронного доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Міжнародне приватне право, Навчальний посібник // За загальною редакцією професора В. М. Гайворонського, професора В. П. Жушмана // Київ: Юрінком Інтер, 2007.
4. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року // Режим електронного доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
5. Міжнародне приватне право, Підручник. – 4-те вид., перероб і допов. / Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. – К.: Атіка, 2009. – 500с.
6. Деркаченко Ю. В. Реалізація міжнародно-правових норм у сфері міждержавного усиновлення дітей : автореф. дис. канд. юрид. наук / Ю. В. Деркаченко. – К., 2010. – 16 с.
7. Грабовська О. О. Особливості судочинства в справах про усиновлення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на території України : автореф. дис. канд. юрид. наук / О. О. Грабовська. – К., 2005. – 19 с.
8. Деркаченко Ю. В. Реалізація міжнародно-правових норм у сфері міждержавного усиновлення дітей : автореф. дис. канд. юрид. наук / Ю. В. Деркаченко. – К., 2010.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Харитонов Єгор

студент 3 курсу 3 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Питання захисту прав людини, у тому числі дітей, завжди є актуальним та знаходиться у центрі уваги, зокрема, коли йдеться про збройні конфлікти. Захист прав дитини – одне з першочергових завдань суспільства, оскільки діти особливо вразлива категорія населення через свою недостатню психологічну та фізичну готовність до такого роду викликів, відсутність повної дієздатності тощо. Ця

проблема значно ускладнюється в умовах війни в країні: стає зрозуміло, що права дитини, які закріплені в багатьох конвенціях чи деклараціях, починаючи з права на життя та здоровий розвиток і закінчуючи правом на забезпечення дитини одягом, житлом та харчуванням, постійно порушуються.

Безперечно, сьогодні права та інтереси дітей стають об'єктом численних злочинів та дискримінації внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Недотримання загальних принципів міжнародного права, норм та звичаїв ведення війни негативно впливає також і на можливість ефективного захисту прав і свобод дитини. Це зумовлює повсякчасну увагу до вироблення ефективних механізмів захисту прав дітей не тільки в Україні, але й у світі в цілому.

Метою дослідження є актуалізація проблем захисту прав дітей, які постраждали від російської агресії, та пошук способів їх забезпечення та вдосконалення.

Питанню захисту прав дитини в умовах війни приділяли увагу багато правників, вчених, політичних діячів тощо. Зокрема, теоретичне підґрунтя роботи складають праці таких дослідників, як О. Г. Турченко, О. В. Кривов'яз, Н. В. Лесько та інші. Незважаючи на значну кількість праць, в яких розглядається проблема забезпечення та захисту прав дитини, проте можна впевнено стверджувати, що питання не втрачає своєї актуальності та необхідності в його комплексному дослідженні з огляду на ситуацію, яка склалась у нашій країні.

Недотримання прав і свобод дітей під час збройного конфлікту – це новий виклик для України, адже зрозуміло, що цілком і повністю забезпечити дотримання всіх прав та свобод дітей дуже складно. Міжнародні норми, що закріплюють права дітей, порушуються з боку Російської Федерації: діти опиняються у ситуації повної незахищеності, особливо, коли йдеться про тих дітей, які знаходяться зараз в окупації, насильно вивезені з території України, утримуються в певних населених пунктах тощо.

Насамперед, згадуючи про захист прав дитини, треба звернути увагу на процедуру, закріплену Конвенцією ООН про права дитини. Положення цього документа містять норми стосовно основоположних прав дітей та обов'язків щодо них. Наприклад, кожна дитина має невід'ємне право на життя (ст. 6), право на особисте і сімейне життя, недоторканність житла (ст. 16), захист від незаконного переміщення неповнолітнім дітям із-за кордону (ст. 11) тощо [1]. На жаль, в умовах війни держави-агресори, як правило, цими нормами нехтують, а державам, які постраждали, дуже складно ці права захищати з об'єктивних причин. Так, наразі майже нереально зафіксувати всі злочини проти дітей оперативно, нормально провести слідчі дії, в окремих регіонах немає куди звернутись за захистом порушених прав (якщо мова йде про тимчасово окуповані території України). Проте влада усіма способами намагається створити умови для дотримання норм Конвенції, наприклад, створюючи гуманітарні коридори та залучаючи спеціальні місії, щоб вивезти з зони бойових дій дітей з їхніми батьками.

Важливо звернути увагу на той факт, що під час збройного конфлікту сторони протиправно можуть залучати дітей у збройні сили чи угруповання, що, безумовно, може призвести до негативних наслідків, серед яких фізичні та психологічні травми. Крім того, з цього питання у міжнародній практиці є чимало правових актів: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування чи використання збройними силами або озброєними групами тощо. В цих міжнародних договорах чітко прописана заборона залучати до безпосередньої участі у воєнних діях осіб, що не досягли 18-річного віку [2]. Навіть зараз в Україні дуже ймовірно, що російські військові на тимчасово окупованих територіях залучають дітей до взяття безпосередньої участі у воєнних діях. Про це, наприклад, наголошувала Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України – Ірина Верещук [3].

Крім того, виникає питання у зв'язку з неправомірним вивезенням дітей або набуттям дитиною статусу біженця, що є дуже звичним явищем в умовах війни. Доречно тут звернути увагу на Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей. Цей нормативний акт захищає дітей у таких ситуаціях, зокрема, ст. 6 передбачає, що для дітей-біженців та дітей, які внаслідок суспільних негараздів в їхній країні переміщені до інших держав, органи Договірної Держави, на території якої ці діти перебувають у результаті переміщення, мають право вживати заходів, спрямованих на захист особи чи майна дитини. Також у ст. 7 цього документа зазначається, що у разі неправомірного переміщення або утримування дитини органи держави, в якій дитина мала звичайне місце проживання до такого переміщення або утримування, зберігають свою юрисдикцію доти, поки дитина не набуде звичайного місця проживання в іншій державі [4].

Не менш важливим кроком щодо захисту прав дитини в умовах війни в Україні є те, що набрала чинності постанова КМУ «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 р. Координаційний штаб – це тимчасовий консультативно-дорадчий орган, основними завданнями якого є: координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави тимчасового перебування; визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань щодо захисту прав дитини в умовах воєнного стану; прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей тощо [5]. Завдяки роботі Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану Уряд ухвалив рішення, яке забезпечує під час війни безпеку дітей, влаштованих під патронат, та дітей, які в період воєнних дій залишились без батьківського піклування і потребують захисту та забезпечення права на догляд, виховання в безпечному та сприятливому сімейному середовищі, а саме доповнив Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя правилами надання послуги

патронату над дитиною під час воєнного або надзвичайного стану та у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини.

Міжнародні організації також звертають увагу на проблему захисту прав дітей в умовах гуманітарних викликів. Можна згадати, як приклад, ЮНІСЕФ, яка діє під егідою ООН і надає матеріальну та психосоціальну підтримку дітям.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок про те, що проблема захисту прав дитини є сьогодні надзвичайно серйозною, з огляду на ситуацію, яка склалася в країні. Ми бачимо, що питанню захисту прав дитини присвячено багато міжнародних договорів, а також діють міжнародні організації та національні органи задля нагляду та забезпечення виконання стосовно прав дітей, особливо, в умовах війни. Проте не завжди норми міжнародного права дотримуються у повному обсязі. На нашу думку, вищенаведені Конвенції, протоколи до них та інші міжнародні акти повинні чітко регламентувати поведінку сторін в умовах збройного конфлікту, щоб змусити держав-агресорів утримуватись від дій, які порушують права та свободи дітей, та нести відповідальність у разі недотримання нормативних положень. Також можна створити новий міжнародний інститут, який буде мати схожі функції з Координаційним штабом з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, але вже не на національному рівні.

Література:

1. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 15.10.2022).
2. Кривов'яз О. В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. Правничий вісник університету «КРОК». С. 83. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/kryvoviaz_0003.pdf (дата звернення 15.10.2022).
3. У квазіреспубліках до війни залучають навіть 16-річних дітей та пенсіонерів URL: 24tv.ua/mobilizatsiya-donbasi-yak-okupanti-do-viyni-zaluchayut-ditey_n2143148 (дата звернення 16.10.2022).
4. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text (дата звернення 18.10.2022).
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17 березня 2022 р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.10.2022).

СЕКЦІЯ IV

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОКОЮ

ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Демко Катерина

студентка 4 курсу 4 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Право власності одне з основних та фундаментальний прав людини. Кожен має право володіти та користуватися своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності, якщо цього не вимагає суспільна необхідність. Якщо так, то держава має гарантувати справедливу компенсацію.

Вперше право власності було представлено як природне право у 1791 році під час Французької революції. З того часу воно було джерелом інтенсивних суперечок, а тим більше протягом наступних століть. Це право було виключено після тривалих дискусій із самої Європейської конвенції з прав людини 1950 року та задекларовано у ст. 1 Протоколу №1 до неї (20 лютого 1952 року).

Концепція власності включає в себе матеріальні речі, такі як земля та гроші; договірні права; акції; орендні договори; вимоги про компенсацію; право інтелектуальної власності; законні права на пільги тощо.

Під час війни та збройних конфліктів питання захисту й відновлення прав власності є одним з найгостріших. Права на рухомі та нерухомі речі можуть бути захоплені силою, законом, погрозою, обманом, примусом або ув'язненням під час їх передачі. Усі ці методи застосовувались на окупованих територіях ще з 2014 року, тому у повоєнний період буде дуже багато судових справ щодо компенсації та реституції прав власності. Існує ціла низка загроз для права власності, які виникають у воєнний період:

- мародерство – акт крадіжки або захоплення речей силою. Під час сучасних збройних конфліктів мародерство заборонено міжнародним правом і є військовим злочином.

- знищення майна внаслідок військових дій як з боку ворога, так і навпаки. З 2014 року існує багато відповідних позовів, і у Верховному Суді дуже спірні підходи для їх вирішення.

- використання ситуації для неправомірних дій щодо переоформлення власності.

- невиконання умов договору через форс-мажорні обставини тощо.

Управлінням правами на землю та нерухоме майно до та під час війни було задіяно низку установ. Серед них: Міністерство юстиції, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерство розвитку громад і територій, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство інфраструктури, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерство аграрної політики та продовольства. Суди, нотаріуси, оцінювачі, геодезисти і деякі інші суб'єкти державного та приватного секторів підтримують функціонування ринків землі й нерухомості та беруть участь у захисті прав власності.

Що стосується захисту права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії, то маємо говорити про реституцію. Але з нею не все так просто. Наразі компенсація відбувається відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації» №947 від 18 грудня 2013. Проект Закону України «Про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії» № 5177 був поданий на розгляд Верховної Ради України 01.03.2021 року. На сьогодні він має висновки головного комітету щодо включення до порядку денного (позитивний), висновок комітету з питань бюджету (негативний) та включений до порядку денного від 06.09.2022. Загалом законопроект є комплексним та містить такі новації як: компенсації за всі види знищеного або пошкодженого майна, а не тільки за житлову нерухомість; впровадження в Україні інституту реституції; створення Державного реєстру майна, знищеного, пошкодженого та втраченого майна внаслідок збройної агресії для кращої систематизації інформації; розширення переліку джерел з яких буде здійснюватися компенсація постраждалим особам: кошти державного та місцевих бюджетів, інвестиції юридичних та фізичних осіб, цільові гранти надані іншими державами, міжнародними організаціями, фондами, іншими джерелами фінансування. Окрім цього, вносяться зміни до низки Законів України – ЦКУ, ЗУ «Про судовий збір» та ЗУ «Про безоплатну правову допомогу». Існують і аспекти, які потребують зміни та доопрацювання, наприклад, встановлення граничного розміру компенсації є порушенням норм Кодексу цивільного захисту України. Саме тому законопроект потребує ретельного економічного аналізу та деталізації окремих положень. Інший законопроект «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації» № 7198 від 24.03.2022 також має ряд нюансів та потребує доопрацювання.

Успішна імплементація Закону про компенсацію залежатиме від спроможності уряду імплементувати та вжити усі заходи для підготовки до впровадження. Повинна відбутись:

- розробка та управління прозорою та захищеною від корупції системою забезпечення й управління коштами на реконструкцію та розвиток, які збираються шляхом експропріації активів російської федерації та осіб, відповідальних за російську агресію в Україні та за кордоном; репарації; міжнародна допомога та інші джерела фінансування.

- прийняття законодавства, яке визначає чіткі та справедливі принципи розподілу компенсації.

- продовження реалізації ключових реформ у сфері землі розпочатих ще до повномасштабного вторгнення (боротьба з корупцією, децентралізація управління землею, євроінтеграція тощо).

- оцифрування всіх архівів місцевого БТІ для їх електронної обробки та резервного копіювання тощо.

Таким чином, майнові права на підконтрольній території не обмежувалися, за винятком запровадження можливості ревізії майна для потреб Збройних Сил України (яка використовується переважно в регіонах, де ведуться активні бойові дії). Однак права власності на окупованих територіях і в зоні бойових дій зазнають істотного впливу. Український уряд вже зробив кілька кроків для ініціювання процесу якнайшвидшої компенсації збитків.

Література:

1. Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим...: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 р. № 947 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-п#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії: Проект Закону України від 01.03.2021 № 5177 : URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71272 (дата звернення: 10.11.2022).
3. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій...: Проект Закону України від 24.03.2022 № 7198 : URL: ips.ligazakon.net/document/view/ji07181a?an=2 (дата звернення: 10.11.2022).

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зозуля Анастасія

студентка 4 курсу 1 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Конституцією України кожному громадянину гарантується право на захист власного життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, застосування зброї, а також за вимогою громадянина, органами виконавчої влади, керівниками підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і підпорядкування, таке право має бути гарантовано та забезпечено. Вже майже дев'ятий місяць громадяни України потерпають від повномасштабного

вторгнення Російської Федерації на сході та півдні нашої держави. В світлі таких складних обставин збереження прав людини і громадянина є одним з базових та ключових завдань, що постають перед владою сьогодні.

Через окупацію населених пунктів та множинні ракетні обстріли держава не в змозі надати достатній захист майну населення, а також зберегти їх право власності. Основними порушеннями права власності є знищення майна, пошкодження, знецінення, недоступність майна до використання, додаткові витрати на міграцію тощо. Цивільні правовідносини – це те, з чим особа зіштовхується кожного дня і воєнний стан не є виключенням. Однак, в умовах воєнного стану забезпечення цивільного захисту права власності не може бути гарантовано в повній мірі. «В національному законодавстві відсутні правові механізми, що могли б забезпечити тимчасово переміщеним особам не лише житло, а й відповідну рівнозначну земельну ділянку», – вказує в своєму дослідженні І.О. Костяшкін [1]. Проте варто зазначити, що власники житла, що було зруйноване внаслідок збройної агресії окупантів, можуть отримати компенсацію за зруйноване майно відповідно до постанови Кабміну від 20 березня 2022 року №326 «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [2]. Також 1 квітня 2022 року Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ» [3], що був розроблений з метою надання відшкодування за пошкоджене або зруйноване житло та окремі категорії об'єктів нерухомого майна, а також збору інформації для майбутніх позовів держави Україна до Російської Федерації. Створення таких порядків та механізмів є великим кроком до створення надійного захисту прав людини. Однак, поки що ці механізми малоефективні, особливо у справах про руйнування та значні пошкодження домівок.

Згідно з міжнародним правом юрисдикція держави за статтею 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є перш за все територіальною [4]. Це означає, що, після встановлення факту домінування однієї з сторін над територією, контролююча держава несе відповідальність за статтею 1 гарантувати на території під своїм контролем повний набір матеріальних прав, викладених у Конвенції та тих додаткових протоколах, що вона ратифікувала. Відповідно така держава й відповідальна за будь-які порушення цих прав. Питання того чи здійснюється ефективний контроль над територією є питанням факту. При визначенні якого Суд насамперед розглядає ступінь військової присутності держави на цій території, а також надання підтримки діям сепаратистів політичними, військовими та економічними засобами. Таким чином, росія повинна нести відповідальність за представників, до прикладу, «ДНР» та «ЛНР» у світлі ст. 1 Конвенції, оскільки надає їм політичну, військову та економічну підтримку. Також, щодо юрисдикції України у випадках, подібних до того, що відбувається на Сході та Півдні України, Суд зазначав, що ситуація, в

якій державі перешкоджають здійснювати свої повноваження, не відміння її юрисдикцію в світлі ст. 1 Конвенції. Однак, подібна фактична ситуація звужує сферу юрисдикції за зобов'язанням у відповідності до ст. 1 Конвенції і повинна бути розглянута Судом тільки в світлі позитивних зобов'язань, що дані державою по відношенню до осіб, які знаходяться на її території.

Розглянувши дотично питання в призмі національного законодавства варто звернути увагу на практику Європейського Союзу з прав людини щодо захисту права власності в умовах збройних конфліктів та перспектив її застосування до України, адже іноді національні інструменти вичерпують свою силу. П. 1 ст. 35 Конвенції передбачає можливість прийняття судом справи до розгляду лише після всіх національних засобів юридичного захисту. З огляду на існуючі реалії щодо тривалого розгляду справ щодо відшкодування шкоди, завданої вчиненням терористичного акту, відсутності практики у вказаних справах, неефективного розслідування злочинів за фактами руйнування та пошкодження майна в Україні та рф, можна стверджувати, що постраждалі особи не мають ефективних засобів правового захисту ані в Україні, ані в росії.

Відтак в заявах до Європейського суду має бути порушена і скарга по статті 13 Конвенції. Єдиним потенційним обов'язком заявника в такому випадку виступає лише звернення до правоохоронних органів з метою проведення розслідування. На жаль, поки такі розслідування є неефективними, а звернення до національних суддів не є успішними. Тому поки ми можемо стверджувати про відсутність ефективних засобів юридичного захисту в межах національної юрисдикції України та рф. Через це у людей, що прагнуть захистити власне право власності є можливість звернутися до Європейського суду.

Отже, збройний конфлікт, що триває ще з 2014 року, зокрема повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію України, відкрив новий ракурс цивільно-правових проблем, з якими зіткнулась як держава загалом так і кожен громадянин окремо. Зокрема, це стосується й захисту права власності. На сьогодні національне законодавство перебуває на стадії активного розвитку. Вже ми можемо спостерігати створення певних механізмів та порядків такого захисту, однак поки все ж таки вони не досконалі. Про допомогу в такому випадку також ми маємо Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також звісно Європейський суд, що має відповідну практику захисту людей, що постраждали від терористичних актів.

Література:

1. Костяшкін І. О. Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2017. – № 3. – С. 204-214.
2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 20.03.2022 №326.
3. Про прийняття за основу проекту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Постанова Верховної Ради України від 01.04.2022 № 2185-IX.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950.
5. Утвенко В. В. Особливості реалізації та захисту прав та свобод людини в умовах воєнного стану. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Суми, 2022.
6. Каменчук Т. В. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. 2022.
7. Науменко Ю. Порухення права власності в умовах збройного конфлікту на Сході України та способи захисту. Звіт. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2020.
8. Желтухін Є. Аналіз захисту права власності в період та після закінчення війни. Частина 1. 2022// Електронне джерело: <https://borgexpert.com/borh-review/doslidzhennia/analiz-zakhystu-prava-vlasnosti-v-period-ta-pislia-zakinchennia-vijny-chastyna-1>

ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЙНОГО ІМУНІТЕТУ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА В УКРАЇНСЬКОМУ СУДІ

Зимогляд Анастасія

студентка 4 курсу, 13 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У військових реаліях сьогодення, в умовах руйнації цивільних та інфраструктурних об'єктів, завдання колосальних збитків державою-агресором постає логічне питання їх відшкодування. Актуальність теми зумовлена проблемою притягнення росії до відповідальності у національному суді України.

Факт порушення майнових прав громадян є безспірним, проте подача позову до держави-винуватця викликає сумніви, адже на шляху до захисту з'являється перешкода у вигляді юрисдикційного імунітету.

Наявність імунітету держави як суб'єкта міжнародних відносин свідчить про особливості її правового статусу та ґрунтується на загальному принципі міжнародного права «рівний над рівним не має влади». Юрисдикційний імунітет включає в себе декілька складових елементів. Перший – судовий імунітет, змістом якого є непідсудність однієї держави судам іншої. Другий- імунітет від попереднього забезпечення позову, тобто будь-які примусові заходи щодо майна держава для попереднього забезпечення позову неможливо застосовувати без її згоди. Третій – імунітет від примусового виконання судового рішення, який полягає в неможливості здійснення примусового виконання ухваленого рішення без згоди держави.

Відповідно до ч.1 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів

відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України. Закріплення даної норми в національному законодавстві свідчить про визнання абсолютного імунітету іноземної держави. [1]

З положень зазначеної статті випливає, що український суд до вирішення питання про відкриття провадження у справі повинен з'ясувати, чи є згода дипломатичного представництва рф як її компетентного органу на розгляд справи в судах України. За відсутності такої згоди рф як іноземна держава не може одержати правовий статус відповідача в цивільному процесі України.

Встановлений законодавцем припис з огляду на вимоги часу вочевидь потребує внесення відповідних змін. Слід враховувати, що принцип юрисдикційного імунітету перш за все повинен ґрунтуватися на рівноправ'ї та непорушності прав, однак в умовах воєнного стану, коли спостерігається ситуація, направлена на знищення суверенітету держави аналогічним суб'єктом міжнародного права говорити про порушення принципу непідсудності виявляється досить абсурдним.

Питання юрисдикційних імунітетів неодноразово порушувалися на міжнародному рівні. Так, у 1972 було прийнято Європейську конвенцію про імунітет держав, де у ст. 11 закріплено, що договірна держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції в суді іншої договірної держави, якщо судовий розгляд стосується відшкодування за тілесне ушкодження або матеріальні збитки, спричинені фактом, що мав місце на території держави, де відбувається судовий розгляд, і якщо винуватець завданої шкоди, знаходився там у той момент, коли цей факт мав місце. Однак, Україна та рф її не ратифікували. [2] Аналогічне положення містить й у ст. 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, проте вона так і не вступила в силу, бо для цього необхідно приєднання хоча б 30 держав, що зробили поки 22, серед яких також немає України та рф. [3] Слід зауважити, що мова йде саме про грошову компенсацію, що ж стосується моральної шкоди, то це питання залишається відкритим.

Судова практика стосовно питань юрисдикційного імунітету, на жаль, не є досить влучною, адже справи, що розглядалися ЄСПЛ та Міжнародним судом ООН зазвичай стосувалися питань, не пов'язаних з військовою агресією однією держави по відношенню до іншої. Так, у Рішенні від 21.11.2001 у справі «МакЕлхінні проти Ірландії» ЄСПЛ зазначив, що у міжнародному та порівняльному праві існує тенденція до обмеження імунітету держави у справах про шкоду, заподіяну тілесними ушкодженнями внаслідок дій держави, але видається, що ця тенденція може в першу чергу стосуватися випадків відшкодування шкоди внаслідок звичайних ДТП, а не питання, що стосуються основної сфери державного суверенітету, що впливають на дипломатичні відносини та національну безпеку держави. [4] У справі *Fertini v. The Federal Republic of Germany* від 11.03.2004 Міжнародний суд ООН зауважив, що навіть якщо припустити, що норми права, які забороняють військові дії, вбивство, депортацію та рабську працю, є нормами *jus cogens* (прямої дії), конфлікту між ними та правилами про імунітет держави не існує. Ці дві системи правил

стосуються різних питань. Правила імунітету держави обмежуються визначенням того, чи можуть суди однієї держави здійснювати юрисдикцію щодо іншої держави. Вони не стосуються питання про те, чи є дії, що стали підставою для позову, законними чи незаконними. [5]

Країна-агресор свідомо втручається та порушує нормальний перебіг життя кожного українця. Отже, позбавлення її юрисдикційного імунітету вважається необхідним для ефективного захисту прав і свобод громадян, що потребує відповідного закріплення на законодавчому рівні. Не можна стверджувати, що судові рішення стане гарантією відшкодування завданої шкоди, проте воно буде документальним підтвердженням факту порушення права, а отже і одна зі сходинок його потенційного відновлення з урахуванням міжнародного досвіду та майбутніх надбань та прецедентів.

Література:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2015 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422
2. Рада Європи. Европейская конвенция об иммунитете государств [Електронний ресурс] / Рада Європи. – 1972. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int/1680073139>
3. ООН. Конвенция о юрисдикционных иммунитетах государств и их собственности [Електронний ресурс] / ООН. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://lostart.org.ua/en/docs/757.html>
4. The European Court of Human Rights. MCELHINNEY v. IRELAND JUDGMENT [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/dpabq>

ЦИВІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ВНУТРІШНІХ ВОД ІЗ ІНОЗЕМНИХ СУДЕН

Ковальчук Анна

студентка 4 курсу 3 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досить часто виникають такі ситуації, коли іноземні судна, знаходячись у внутрішніх водах України, спричиняють забруднення шкідливими речовинами. Найтипівішими порушеннями роками залишаються – скид баластової води з перевищенням гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин, скиди вод, забруднених залишками нафти, заліза, вантажу та іншими хімічними речовинами, що часом у десятки разів перевищують гранично допустимі норми. Тобто судна, покидаючи порт залишають по собі в прибережній акваторії решти нафти, хімікатів, соляри і десятки інших хімічних сполук [1]. Протягом минулого 2021 року були випадки і забруднення пальмової олією [3], і стічними водами [6]. Актуальність питання цивільної відповідальності за шкоду, спричинену забрудненням внутрішніх вод суднами, пояснюється проблемою охорони

навколишнього середовища. Незважаючи на чималу кількість судових спорів, ця тематика є недостатньо дослідженою у юридичній літературі.

Наведені питання на національному рівні врегульовані Кодексом торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР (далі – КТМ), а також численними міжнародними договорами в галузі охорони морського середовища: Міжнародною конвенцією про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення бункерним паливом 2001 р., Конвенцією про запобігання забрудненню моря в результаті захоронення відходів та інших матеріалів 1972 р., Міжнародною конвенцією про відповідальність і компенсацію шкоди у зв'язку з перевезенням морем небезпечних і шкідливих речовин 1996 р., Конвенцією про втручання у відкритому морі на випадок аварій, які загрожують забрудненням нафтою 1969 р., Конвенцією про цивільну відповідальність за збитки від забруднення нафтою 1969 р. та Міжнародною конвенцією про запобігання забрудненню із суден 1973 р. із протоколом, який змінює її, від 1978 р. (МАРПОЛ 1973/1978/).

Звертаючись до українського законодавства стосовно заподіяння судном шкоди, крім випадків заподіяння ядерної шкоди або у випадку зіткнення суден, відповідно до ст. 5 КТМ відшкодування завданих збитків регулюється законодавством держави, де мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди, а якщо шкода заподіяна у відкритому морі, – законодавством держави, під прапором якої плаває судно [2]. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було затверджено наказ від 16.01.2021 №16 «Про затвердження Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України».

Відшкодування збитків від забруднення вод судном регулюється главою 4 КТМ. За шкоду, яка була заподіяна внаслідок витоку з судна або скиду з нього нафти чи інших шкідливих речовин, відповідає власник судна. Стаття 305 КТМ встановлює випадки звільнення власника судна від відповідальності у разі, якщо буде доведено що шкода спричинена: діями непереборних сил; воєнними діями, ворожими діями або народними заворушеннями; поведінкою третіх осіб, які діяли з наміром заподіяти шкоду; несправністю вогнів та інших навігаційних засобів, що сталася внаслідок недбалості або інших неправомірних дій властей, які відповідають за підтримання цих засобів у порядку; аварійним скиданням господарсько-фекальних вод або сміття внаслідок неприйняття їх портом у встановлений термін після своєчасного подання судном відповідної заяви; поданням відправником недостовірної інформації про небезпечний вантаж [2]. У разі, якщо власником судна доведено, що шкода виникла частково або повністю через намір/недбалість потерпілого, то розмір відшкодування шкоди повинен бути зменшений / у відшкодуванні повинно бути відмовлено (ст. 306 КТМ) [2].

Тепер проаналізуємо практичні аспекти застосування даних норм судами.

У рішенні від 29.06.2022 по справі № 916/1771/21 Господарським судом Одеської області розглядалася справа про те, як з танкером-бункерувальником "DELFI", який стояв на якорі на Одеській банці за межами територіальних вод України, сталася аварійна морська подія. В результаті сильного південного вітру судно "DELFI" почало дрейфувати на північ. Через 3.9 миль дрейфу судно ввійшло у територіальні води України та зупинилось в зоні дії ПРЕС "Южний" філії "Дельта-лоцман" ДП "АМПУ".

Відсутність палива та мастил для роботи головного двигуна, обмежений запас води та провізії, знеструмлення судна, призвели до того, що судно подало сигнал лиха, а також у подальшому через погодні умови почало дрейфувати та пізніше потрапило на мілину у координатах у районі Чорноморського яхт клубу м. Одеса, Судновласник не забезпечив постачання судна необхідними паливно-мастильними матеріалами, а також необхідною кількістю екіпажу у відповідності до Міжнародного свідоцтва про мінімальний склад екіпажу. Ситуацію було кваліфіковано як серйозну аварію, що призвело до забруднення навколишнього природного середовища самим судном. Як вбачається з матеріалів справи, також відбулося пошкодження майна комунальної власності – підводного хвилелому. Суд встановив загальний розмір збитків Одеській міській раді у розмірі 7 584 268,92 грн [5].

Судове рішення є суперечливим. Суд не дослідив та не звернув увагу на можливу наявність обставини, яка виключає відшкодування шкоди, завданої забрудненням навколишнього природного середовища самим судном. До того ж, варто зазначити, що у червні 2021 року прокуратура Одеської області також почала розслідування можливої провини посадових осіб капітанії Одеського морського порту в аварії. У вересні 2021 року була оголошена підозра колишньому очільнику порту "Південний" за ч. 2 ст. 367 Кримінального кодексу України. А у ст. 306 КТМ встановлено, що якщо власник судна доведе, що шкода виникла частково або повністю через недбалість потерпілого, то розмір відшкодування зменшується або у відшкодуванні може бути відмовлено (ст. 306 КТМ).

На противагу проаналізуємо постанову Вищого господарського суду України від 30.03.2016 року по справі №916/2958/14. Під час буксирування у внутрішніх морських територіальних водах України в районі якірної стоянки сталася аварійна ситуація, в результаті чого судно "Onega" затонуло і в цьому місті з'явилася плівка нафтопродуктів, що призвело до забруднення внутрішніх морських територіальних вод України. Судом було покладено відповідальність за шкоду, яка заподіяна затопленням судна "Onega", на власника буксира "Kapitan Teoman" (між власником судна "Onega" та власником буксира "Kapitan Teoman" було укладено договір про буксирування). У судовому рішенні було вказано, що відповідач не надав господарським судам доказів у підтвердження тієї обставини, що шкоду було завдано не з його вини, унаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [4]. Тобто, суд звернув увагу на те, чи могла статися аварія не з вини власника судна. А у першому аналізованому нами рішенні навіть незважаючи на

пред'явлення підозри колишньому очільнику порту, ці обставини ніяким чином не були відображені у тексті рішення.

Отже, досліджені справи стосовно відшкодування завданої шкоди іноземними судами завершуються покладенням відповідальності щодо цього на власників суден або буксирів. Навіть при наявності аварії, яка могла бути спричинена обставинами непереборної сили або якщо був наявний умисел/недбалість потерпілого, суди не зменшують розмір відшкодування шкоди відповідно до ст. 305, 306 КТМ.

Література:

1. Державна екологічна інспекція Кримсько-Чорноморського округу змогла перевірити лише 10% суден, що зайшли цьогоріч в українські порти: нараховані збитки докільню сягають 5 млн грн. Офіційний веб-портал Державної екологічної інспекції України. URL : <https://sw.dei.gov.ua/post/383> (дата звернення 06.11.2022).
2. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР у редакції від 01.01.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.11.2022).
3. Повідомлено підозру члену екіпажу судна, яке розлило в одеському порту 8 тонн пальмової олії. URL : https://lb.ua/society/2021/07/03/488494_providomleno_pidozru_chlenu_ekipazhu.html (дата звернення 06.11.2022).
4. Постанова Вищого господарського суду України від 30.03.2016 року у справі №916/2958/14. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56881418>.
5. Рішення Господарського суду Одеської області від 29.06.2022 у справі № 916/1771/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105178640>.
6. Скид стічних вод здійснювали з судна «IRON DESTINY» в акваторії порту Південний. URL : <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/160195/> (дата звернення 06.11.2022).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ

Рассоха Андрій

студент 4 курсу 2 групи, Факультет слідчої та детективної діяльності,

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З проблемними питаннями відшкодування шкоди, завданою військовою агресією, громадяни України зіткнулися ще у 2014 році, в якому був факт анексії Автономної Республіки Криму та початок бойових дій на сході країни. Громадяни України стали жертвами військової агресії РФ, наслідком якої є особиста небезпека, а також пошкодження і знищення майна, що визначені як приватні інтереси майнових та особистих немайнових прав.

Українське законодавство не передбачає ефективних організаційно-правових механізмів захисту приватних інтересів своїх громадян через відсутність як нормативного забезпечення, так і належних необхідних знань посадовими особами компетентних правозастосовних органів при застосуванні

норм міжнародного приватного права в процесі реалізації своїх конституційних прав на захист постраждалими особами.

Сьогодні питання розробки та реалізації ефективно функціонуючого організаційно-правового механізму відшкодування шкоди, завданої військовою агресією РФ, є надзвичайно важливим. Зважаючи на масштабність збитків в результаті військової агресії, відновлення порушених прав громадян є проблематичним без притягнення до відповідальності країни військової агресії.

Правовий інститут притягнення до відповідальності такого специфічного суб'єкта як держава – РФ має свої особливості та невизначеність, зокрема, в аспекті застосування державного імунітету.

В першу чергу, відсутня чітка правова регламентація на законодавчому рівні нормативного закріплення організаційно-правових механізмів захисту приватних інтересів, на які негативно вплинула військова агресія РФ, шляхом компенсаційних виплат за рахунок майна РФ, по-друге, відсутність судової практики для об'єктивної правової визначеності інституту відповідальності, де суб'єктом є держава-агресор, шляхом правового аналізу правозастосування в цих питаннях задля можливості використання судового захисту приватних інтересів.

В аспекті нормативного закріплення організаційно-правових механізмів захисту приватних інтересів, 17 травня 2022 року був зареєстрований законопроект № 7385 «Про відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок збройної агресії РФ».

Зазначений законопроект може стати підґрунтям створення дієвого практичного організаційно-правового механізму компенсаційних виплат за шкоду, завдану приватним інтересам як майнового, так і особистого немайнового характеру, що є наслідком дій держави-агресора.

В цьому законопроекті пропонується створення фонду, на який буде покладена компетенція щодо проведення процедури відшкодування шкоди потерпілим особам від військової агресії. В межах визначеної компетенції до функціональних обов'язків фонду віднесені як прийняття заяв потерпілих від військової агресії РФ про отримання відшкодування, так і здійснення виплат щодо такого відшкодування.

Формування та поповнення зазначеного фонду планується здійснювати за рахунок майна РФ [3].

Президент України у зверненні до Парламентської асамблеї Ради Європи цього року також піднімав питання про необхідність створення компенсаційного механізму із залученням російських активів, які мають бути направлені на компенсацію збитків, завданих військовою агресією РФ [1].

Вказаний вище організаційно-правовий механізм захисту майнових прав потерпілих має реальний потенціал та дозволить вже в найближчий час компенсувати збитки, завдані державою-агресором, адже компенсація буде відбуватися незалежно від волі РФ за рахунок майна, що підлягає вилученню згідно національного законодавства.

Не менш важливим є питання можливості захисту порушених прав потерпілим, шляхом подання позову до суду, де відповідачем буде держава – рф, хоча практично відсутня судова практика з такого захисту.

Велике практичне значення має постанова Верховного суду України від 14 квітня 2022 року № 308/9708/19. Ця справа дійшла до Верховного суду після того, як суд першої та апеляційної інстанції прийняли рішення про відмову у задоволенні позову, мотивуючи це тим, що бути відповідачем у судах держави кожна інша держава може тільки з її явно вираженої згоди, висловленої через уповноважених на це осіб.

Зазначене обґрунтування мотивувальної частини судового рішення обмежує право потерпілої особи на судовий захист та дозволяє уникати відповідальності за вчинені військові злочини, внаслідок яких є необхідність такого захисту.

Верховний суд України, розглянувши справу, у постанові звернув увагу на Європейську конвенцію про імунітет держав 1972 року, та конвенцію ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року, де передбачається, що Договірна держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції при розгляді справи в суді іншої Договірної держави, який зазвичай має компетенцію розглядати справи, які стосуються грошової компенсації (відшкодування) у разі смерті чи заподіяння тілесного ушкодження особі чи заподіяння шкоди майну або його втрати в результаті дій чи бездіяльності держави, якщо така дія чи бездіяльність мали місце повністю або частково на території держави суду.

Країна-агресор, вчинивши неспровокований та повномасштабний акт військової агресії проти України, численні акти геноциду українського народу, не вправі посилатися як держава-агресор на свій судовий імунітет, заперечуючи тим самим юрисдикцію судів України на розгляд та вирішення справ про відшкодування шкоди, завданої такими актами військової агресії громадянам України [2].

Зазначена правова позиція Верховного суду України щодо захисту приватних інтересів як майнових, так і особистих немайнових прав, повинна стати взірцем реалізації права особи на судовий захист категорії таких справ з можливістю отримання компенсації за завдану шкоду державою-агресором.

Отже, створення дієвого організаційно-правового механізму компенсаційних виплат, який не буде залежним від волі держави-агресора, та забезпечення однакового застосування судами норм міжнародного приватного права у частині судового імунітету, враховуючи правову позицію Верховного суду України, при розгляді справ про відшкодування шкоди, завданої фізичним особам в результаті військової агресії рф, за позовом до цієї держави-агресора, надасть право потерпілим особам обрати спосіб захисту своїх порушених прав для отримання компенсаційних виплат.

Література:

1. Зеленський у ПАРЕ закликав підтримати створення трибуналу для росії. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3592416-zelenskij-u-pare-zaklikav-pidtrimati-stvorennja-tribunalu-dla-rosii.html> (дата звернення 17.10.2022).
2. Постанова Верховного суду України від 14 квітня 2022 року № 308/9708/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (дата звернення 17.10.2022).
3. Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Проект закону від 17 травня 2022 року №7385 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74243 (дата звернення 17.10.2022).

ЮРИСДИКЦІЙНІ ІМУНІТЕТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА

Скляр Марія

студентка 4 курсу 18 групи, Факультет прокуратури,

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Станіславський В.П.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Починаючи з 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, війна внесла суттєві корективи в будь-яку сферу життя українського суспільства. Крім того, можна з впевненістю сказати про те, що війна стала фактором, який актуалізував ряд важливих питань. Зокрема, одним із них, на мою думку, є проблема того чи може використати російська федерація (далі – рф) юрисдикційні імунітети в питанні відповідальності, перш за все, у вигляді компенсації за завдану шкоду.

По-перше, варто зазначити, що держави не підлягають юрисдикції інших країн без своєї згоди. Такий принцип є поширений у світовій спільноті та сформульований у ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право», де зазначається, що пред'явлення позову, залучення держави у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно такої держави, застосування заходів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно дозволяється лише за згодою компетентних органів іноземної держави [3].

Тож, рф як і будь-яка інша держава світу має зазначені імунітети і постає питання: чи можуть вони бути обмеженими?

Зазначимо, що судова практика йде достатньо неоднорідним шляхом. Зокрема, рішення 2012 року у справі Німеччини проти Італії встановлювало, що *питання права держави на імунітет у судах іншої держави є абсолютно відмінним від питання міжнародної відповідальності такої держави та обов'язку репарацій*. У той же час в практиці ЄСПЛ констатується, що юрисдикційні імунітети можуть бути обмеженням права на суд лише в трудових та комерційних правочинах.

Попри це, певний «крок вперед» у напрямку зміни зазначених позицій здійснив КЦС у складі ВС, що обумовлюється повномасштабним вторгненням рф

на територію України. Тож, у постанові від 14 квітня 2022 року у справі №308/9708/19 КЦС зняв імунітет іноземної держави у вітчизняних судах для справ про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі, її майну, здоров'ю, життю у результаті збройної агресії рф. Підставою для цього виступило те, що суд вважає, що *відсутня необхідність у направленні до посольства рф в Україні запитів щодо згоди рф бути відповідачем у справах про відшкодування шкоди у зв'язку з вчиненням рф збройної агресії проти України та ігноруванням нею суверенітету та територіальної цілісності Української держави. Крім того, починаючи з 24 лютого 2022 року таке надсилання неможливе ще й у зв'язку із розірванням дипломатичних зносин України з рф*. На думку КЦС, такий підхід є відображенням розвитку міжнародного права і має право на існування.

Це було підтверджено і постановою КЦС від 18 травня 2022 року у справі № 760/17232/20, де зазначається, що відмова від юрисдикційних імунітетів обумовлюється таким: 1) наявність у рф імунітету позбавляє позивача ефективного доступу до суду; 2) судовий імунітет рф не застосовується з огляду на звичаєве міжнародне право; 3) судовий імунітет рф не підлягає застосуванню з огляду на порушення рф державного суверенітету України, а отже, не є здійсненням рф своїх суверенних прав, що охороняються судовим імунітетом [2].

Тобто, аналізуючи підхід українського суду, можна зазначити, що в сучасних умовах є підстави для обмеження юрисдикційних імунітетів рф, що забезпечить належний судовий захист прав постраждалих суб'єктів. Але, на сьогодні в практиці немає жодного рішення, яке б скасовувало імунітет у випадках шкоди, завданої на території іншої держави збройними силами в ході ведення бойових дій. І навіть якщо воно було б, то виникає ряд проблемних питань.

До прикладу, чи зможе узагалі обмеження юрисдикційних імунітетів виступити ефективним засобом притягнення держави-агресора до відповідальності, адже за загальним правилом, якщо парламент схвалить цю концепцію, то відповідне рішення застосовується до тих правовідносин, що виникають після його схвалення. Крім того, навіть там, де діє концепція обмеженого імунітету, вона не поширюється на ситуацію воєнних дій. Зокрема, стаття 31 Європейської конвенції про імунітети держав 1972 року містить виняток і, відповідно, створює абсолютний імунітет щодо всього, що стосується збройних сил, які перебувають на території іншої договірної держави [1].

Таким чином, можна стверджувати, що обмеження чи позбавлення рф юрисдикційних імунітетів, що передбачені Законом України «Про міжнародне приватне право» є досить спірним питанням, яке наразі перебуває лише на стадії розвитку. На мою думку, таке обмеження є дійсно морально виправданим та було б прямою реалізацією принципу справедливості та відшкодування завданої шкоди, що є основоположними в будь-якій правовій системі. Всупереч цьому, наразі немає жодної законодавчої бази, яка б надавала можливість позбавити рф імунітету. Попри це, слід зауважити, що обставини сьогодення вимагають відповідних рішень, які здатні забезпечити належний правовий захист, тому,

незважаючи на всі складнощі, все ж таки залишається певна перспектива того, що буде прийнято рішення щодо обмеження юрисдикційних імунітетів РФ, що стане унікальним заходом заборони застосування сили в міжнародній спільноті.

Література:

1. Держава-агресорка і юрисдикційні імунітети: як отримати репарації? URL: <https://zn.ua/ukr/internal/derzhava-ahresorka-i-jurisdiktsijni-imuniteti-jak-otrimati-reparatsiji.html> (дата звернення 03.11.2022)
2. Мистецтво юридичної війни: як позбавити державу-агресора юрисдикційних імунітетів? URL: https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/523500_mistetstvo_yuridichnoi_viyni_yak.html (дата звернення 03.11.2022)
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Дата оновлення: 15.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#n342> (дата звернення 03.11.2022)

ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КРАЇНИ-АГРЕСОРА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІМУНІТЕТУ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН

Шевченко Денис

студент 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник : к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Триває дев'ятий місяць, здавалося б непередбачуваного сучасною гуманною, правовою світовою спільнотою, жахіття. З дня на день країна-агресор створює у відношенні громадян України та усіх інших суб'єктів, які з якихось причин перебувають на території нашої країни численну кількість військових злочинів.

Їхні наслідки просто складно осмислити здоровій урівноваженій людині, оскільки за даними прес-служби Міністерства розвитку громад та територій України наданими редакції «Бахмут.IN.UA» на 1 серпня 2022 року лише житлових будинків частково або повністю було зруйновано близько сто двадцять три тисячі [1]. Сотні тисяч людей залишились без нажитого власною працею майна і даху над головою. Та, що там говорити, деякі з них залишились і без власного здоров'я, а можливо і життя.

Звідси постає логічне запитання стосовно того, хто і яким чином має відповідати за завдану майнову, моральну та фізичну шкоду особі? Чи можна притягнути до відповідальності цілу країну? Оскільки, наприклад, у деяких випадках неможливо визначити конкретно, хто саме випустив ракету, яка влучила у будинок тощо.

Щоб відповісти на дані питання потрібно повернутися на сотні років назад і проаналізувати таку звичаєву норму міжнародного права, як *par in parem non habet imperium* або ж по простому – «рівний над рівним влади немає». Фактично, дана норма проголошує певний юрисдикційний імунітет держави у міжнародній правовій спів комунікації. Так, Денисов В.Н. окреслює дане явище як певний

принцип міжнародного права, що у своєму сенсі містить можливість звільнення іноземної держави від юрисдикції іншої держави і впливає із засад державного суверенітету [2, с. 668]. Таким чином, ще від самого стародавнього Риму з їхнім правовим устроєм і до сьогодні практика підкорення державами саме міжнародному праву у даному питанні стоїть як «міст Кличка» не порушеною.

При цьому, міжнародні конвенції, як і законодавство тієї чи іншої держави по-різному трактують види цього юрисдикційного методу. Але всі як один згадують судовий імунітет. У контексті досліджуваної теми, саме цей вид є найбільш актуальним з точки зору обмеження з подальшим притягненням країни-агресора до відповідальності за нанесення колосальної матеріальної, моральної та фізичної шкоди громадському населенню та цілій державі -Україна.

Так, зміст судового імунітету полягає у відсутності підсудності з боку національного законодавства стосовно іноземної держави. Особливість такого «правового куполу», який нависає над іноземною державою перед тими ж громадянами України, є те, що у даному сенсі дана держава, як відповідач може виступати у судовому провадженні лише за власною згодою. Дані приписи можна прогледіти й у ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Чесно кажучи, я не є притримувачем такої інтерпретації даного імунітету. Як на мене, коли сучасна світова спільнота після буржуазних революцій, світових війн обрала шлях піднесення людини в абсолют вона почала правову реформацію у сторону гуманізації права. Звідси, ця ж спільнота не повинна за рахунок притримування принципу «рівний над рівним влади немає» обмежувати та перешкоджати у захисті порушених прав свої громадян, будь-хто це чи українець, чи француз. Тільки враховуючи даний момент, нам слід би було інтерпретувати по новому наведений вище принцип, так би мовити, під нові реалії.

А зараз, що ми маємо? Ситуацію, коли кожен, кому якимось чином була завдана шкода внаслідок справжньої військової кампанії у сучасному «гуманному» суспільстві, фактично не знає проти кого виступати, захищаючи своє порушене право.

Тому для того, щоб «переграти» нав'язаний судовий імунітет у країни-терористки, потрібно для початку виходити з більш фундаментального явища правової культури, явища яке стоїть на кроки вище «пресловутого» імунітету. Це принцип верховенства права. Як ми знаємо, суд, розглядаючи справу, повинен притримуватися даного принципу. Це нам свідчить і та ж ст. 10 Цивільно процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). До того ж, не варто забувати і про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року разом із прилеглими до неї протоколами, про судову практику Європейського суду з прав людини як обов'язкове для ознайомлення джерело права (далі – ЄСПЛ).

І ось, у цій же конвенції ми можемо взяти до увагу п. 1 ст. 6, який ми неодноразово обговорювали на практичних заняттях і з цивільного процесуального права, і міжнародного публічного та приватного права. Даний пункт, хоча не містить прямої вказівки, але описує і важливість такого права для

особи як право на вільний доступ до суду і його справедливого судового розгляду. А як людина, яка втратила все через раптовий нічний удар снаряду, може звернутися до суду з позовними вимогами проти країни-садистки. Порушується і ч.1 ст.2 ЦПК України, стосовно того, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [3]. Не реалізується обов'язок держави забезпечувати захист прав і свобод людини і громадянина судом, закріплений ст. 55 Конституції України [4].

Звідси, вважаю, якраз і проглядається це нехтування інтересами своїх громадян заради дипломатичних відносин між умовно більшими суб'єктами – державами.

Розуміючи це, ЄСПЛ висунув конкретні умови для застосування державою цього судового імунітету, які полягають у переслідуванні законної пропорційної мети з відсутнім порушенням самої сутності права на доступ до суду.

Я впевнений, що всі ті звірства, які панують на окупованій території нашої країни, усі ті «приліти», які шкодять нашу землю не є тією самою законною метою для судового імунітету антикраїни. Про які ввічливі та добрі відносини між країнами, що стоять за основу у введенні принципу *par in parem non habet impetium* може йти розмова. У ерефії немає законної мети на будь-яке відсторонення від понесення нею відповідальності.

На додачу до цього, не просто ч.1 ст. 79 ЗУ «Про міжнародне приватне право» містить у собі слова «якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України [5]. У даній ситуації ми можемо звернути увагу на ті ж приписи міжнародного звичаєвого права, оскільки, не аналізуючи їх, попри наяву можливість застосування імунітету суд порушить право особи на доступ до суду. До цього висновку прийшов ЄСПЛ у справі «Олейніков проти росії» [6].

Далі, статтею 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети та їх власності передбачений ще один важливий момент, який полягає у тому, що не можна посилатися на описаний у цій роботі принцип у справах щодо завдання шкоди здоров'ю, життю чи майну, якщо вона була завдана на території держави, де особа звернулася із захистом до суду [7]. Із цих приписів можна виокремити ще одне обмеження судового імунітету для притягнення до відповідальності держави.

Також, я неодноразово називав суб'єкта, який розгорнув проти нас жорстоку кампанію, країною-терористкою, оскільки ті інформаційні факти, які майже постійно отримує світ просто переймають «усю славу» терактів Усами бен Ладена, Шаміля Басаєве і інших терористів разом узятих. ХОГА, «Амстор», Дім профспілок у Вінниці, тощо.

У свою чергу, Україна є однією з тих країн, хто ратифікував Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму і, притримуючись її приписам, вчинює усі можливі та необхідні дії для того, щоб ефективно і пропорційно покарати за

терористичні дії на території України та захистити й підтримати жертв даних дій (ч.1 ст. 11 та ст. 13) [8]. Звідси, не притягуючи до відповідальності країну-терористку, України фактично порушує покладені на неї обов'язки даною конвенцією, що є не припустимо.

І на останок до всіх цих обмежень, КЦС ВС у постанові у справі №760/17232/20-ц від 18.05.22 додав, що принцип *par in parem non habet imperium* не може бути застосований в умовах, коли країна, яка на нього претендує, порушує державний суверенітет іншої країни [9].

Виходячи з усього вищенаведеного, можу зробити висновок, що ерефії, утворенню, яке принесло стільки болі нашому народу і нашій країні, не уникнути відповідальності за власні дії. А принцип *par in parem non habet imperium* не стане їм щитом проти нашого меча.

Література:

1. Скільки житлових будинків постраждало від війни та як їх планують відновлювати [Електронний ресурс] // Бахмут IN.UA, 2022. – Режим доступу: <https://cutt.ly/9MuhGye>
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. [Текст] / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 2. К.:Українська енциклопедія, 1999. 744 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс], 2004. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Конституція України [Електронний ресурс], 1996. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс], 2005. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Олейніков проти росії» [Електронний ресурс], 2013. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20OLEYNIKOV%20v.%20RUSSIA%22%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-117124%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20OLEYNIKOV%20v.%20RUSSIA%22%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-117124%22]})
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про юрисдикційні імунітети держав та їх власності [Електронний ресурс], 2004. – Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/documents/id111373>
8. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму [Електронний ресурс], 2006. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text
9. Постанова ВС у справі №760/17232/20-ц від 18.05.22 [Електронний ресурс], 2022. – Режим доступу: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104635312&red=100003af94157f91916c8d1f84998c25cb46f1&d=5>

СЕКЦІЯ V

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

ТРУДОВІ ПРАВА БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Батлук Микита

*студент 4 курсу 7 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнева П.М.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

24 лютого 2022 стало поворотним моментом не лише для України, а й для усієї світової спільноти, тому наразі світ має приймати нові реалії існування, зокрема, до цього відноситься і масова вимушена еміграція українців за кордон.

За даними ООН, майже 5,2 млн осіб були змушені шукати прихисток в інших країнах. Майже 2,9 млн осіб виїхали до Польщі, майже 800 тис. до Румунії, до Молдови – 443 тис., до Угорщини – 490 тис., до Словаччини – 354 тис., до Чехії – 357 566. Зазначені країни прийняли найбільшу кількість біженців з України [1, с. 541]. Зрозуміло, що всім цим людям необхідно за щось жити, зокрема, кожен намагається по максимуму реалізувати своє право на працю. За таких умов питання трудових прав біженців в умовах збройного конфлікту між росією та Україною набуває значної актуальності.

Трудова міграція є відносно новим видом мобільності населення як для України, так і для інших країн. Розвиток трудової міграції є наслідком складної економічної ситуації, що поєднується із руйнування колишньої структури зайнятості населення внаслідок реструктуризації виробництва під впливом глобалізаційних процесів. Причини трудової міграції можуть бути різними: військові, політичні, релігійні, національні, екологічні, велика різниця в умовах праці, рівні життя, відсутність належних стимулів до праці та інші. В сучасних умовах процвітання такого явища є вимушеним та необхідним для українців, хоча воно має здебільшого негативні наслідки.

Слід відзначити, що громадяни України мають право займатися трудовою діяльністю за кордоном, якщо така діяльність не заборонена законодавством України та держави перебування.

Крім того, права громадян України, які працюють за кордоном, захищаються законодавством України та держави перебування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Як вже раніше було зазначено, то Серед країн ЄС, до яких найчастіше їдуть українці переважають такі як: Польща, Чехія, Австрія, Італія та інші.

Варто відзначити, що з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Польща не розчарувала українців і прийняла найбільшу кількість українських громадян. Крім того, свій підписаний 12.03.2022 р. Президентом Республіки Польща – Анджеєм Дудою Закон «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території України», надає ґрунтовні юридичні гарантії та захищає українців у всіх можливих сферах діяльності.

Крім того, слід відзначити, що даний Закон врегульовує низку ключових питань, пов'язаних з перебуванням українців, які втекли від війни, насамперед пов'язаних із трудовою сферою. Зокрема, передбачено спрощений порядок працевлаштування та легалізації перебування.

Відповідно до законодавства Республіки Польща, громадяни України, які легально перебувають на території Польщі, мають право: працювати без необхідності отримання додаткового дозволу на працевлаштування; мати статус безробітного та можливість працевлаштуватися; заснувати бізнес у Польщі на тих самих умовах, що й польські громадяни і т. д. [3]. Як бачимо, дана країна є прикладом адекватного ставлення до ситуації в Україні та її громадян, що, зокрема, відображається і в сфері трудової діяльності, проте не всі країни, на жаль, надають таку підтримку та правові гарантії для українців як Польща.

Згідно з нормами даного Закону, громадяни України можуть звертатися до служб зайнятості на загальних підставах. Разом з тим, роботодавці, які працевлаштовують громадян України, зобов'язані повідомляти службу зайнятості про їх працевлаштування. У повідомленні роботодавець обов'язково зазначає таку інформацію: відомості про юридичну особу, яка приймає на роботу громадянина України; персональні дані громадянина України; вид договору, що укладається між роботодавцем та громадянином України; посаду або вид роботи, що буде виконуватись громадянином України; місце виконання роботи.

Законом також передбачено, що громадяни Польщі та України, які легально проживають згідно із спеціальним законом і які працювали в Україні науковими працівниками та мають відповідну кваліфікацію, зможуть працевлаштуватися без конкурсу в такі установи: підрозділи Польської академії наук; науково-дослідні інститути; Центр Лукасевича та інститути, що діють в рамках Дослідницької Мережі Лукасевича [3].

Також слід згадати і про Директиву про тимчасовий захист 2001/55/ЄС та рішення Ради ЄС про її активацію для українців 2022/382 від 04.03.2022 р. встановлюють мінімальні стандарти захисту, які має забезпечити кожна країна Європейського Союзу [4]. Вона встановлює, що особи, які виїхали з України 24 лютого 2022 року або пізніше, можуть проживати в країнах ЄС, крім Данії, протягом одного року. Даний строк може бути продовжений до трьох років. Особи з таким статусом мають право на працю, повний доступ до охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги. Даної Директиви Польща притримується повною мірою, і можливо робить навіть більше.

Отже, слід підсумувати, що російсько-українська війна спричинила найбільшу міграційну кризу в Європі. Саме тому країни ЄС працюють над тим, щоб допомогти українцям і полегшити їм пошук роботи. На мою думку,

допомога Польщі у цьому напрямку під час війни була і залишається неоціненною. Зокрема, Польща одна з тих країн, яка запровадили по суті найефективніший механізм допомоги українцям у сфері реалізації трудових прав, що наразі для українців, які вимушено туди виїхали, є величезною допомогою.

Література:

1. Трюхан О. А. До питання реалізації права громадян України на трудову діяльність за кордоном: теоретико-правовий аспект. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). 2022. Т. 1. С. 541-545. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19496/%d0%a2%d1%80%d1%8e%d1%85%d0%b0%d0%bd%20%d0%9e%d0%ba%d1%81%d0%b0%bd%d0%b0%20%d0%90%d0%bd%d0%b0%d1%82%d0%be%d0%bb%d1%96%d1%97%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
3. Закон «Про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території тієї держави». *Польсько-українська господарська палата* : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.pol-ukr.com/uk/zakon-pro-dopomogu-gromadyanam-ukra%d1%97ni-u-zvyazku-iz-zbrojnim-konfliktom-na-teritori%d1%97-ti%d1%94%d1%97-derzhavi-najvazhlivishi-zmini/>.
4. Україна: Комісія пропонує тимчасовий захист для людей, які тікають від війни в Україні, та рекомендації щодо прикордонних перевірок. *European Commission website*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_1469.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКА, ЩО ОТРИМАВ СТАТУС БІЖЕНЦЯ ЗА КОРДОНОМ

Бубнюк Володимир

студент 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У світі, найбільш поширеною причиною появи біженців є саме військові конфлікти як міжнародного, так і внутрішнього характеру. Даний феномен полягає у примусовій та небажаній для громадянина зміні місця або країни свого проживання [5, с. 96]. В умовах військової агресії зі сторони ворожої держави, яка на сьогодні має місце в Україні, мільйони громадян були вимушені покинути власні домівки та робочі місця і переміститися за кордон, де отримали статус біженців. Внаслідок цього гостро постає питання, пов'язане з наслідками, які мають місце після отримання такого статусу, зокрема, чи передбачається за це звільнення, а також, якою саме має бути процедура припинення трудових відносин з працівником, який наразі перебуває на території іншої держави.

Слід зазначити, що однією з галузей, яка регулюється міжнародним приватним правом, є трудове право, а саме – трудові відносини, які містять форму іноземного елемента. Таким елементом в досліджуваній ситуації є

іноземний юридичний факт, а саме – отримання працівником статусу біженця за кордоном. Тому, в даному випадку, мають застосовуватися колізійні норми, за допомогою яких визначається, право якої держави має застосовуватися до трудових відносин з таким працівником.

Так, згідно колізійних норм щодо трудових відносин, підлягає застосуванню закон місця роботи (*lex loci laboris*), згідно якого, до трудових відносин має застосовуватися право держави, в якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України [6].

Одним з головних результатів міжнародного регулювання питань праці є міжнародно-правові стандарти, за допомогою яких, через міждержавні угоди регламентуються різні сторони трудових відносин, зокрема, і захист індивідуальних та колективних працівників [2, с. 447].

Отже, саме через міжнародні трудові норми здійснюється вплив на внутрішні трудові відносини. Заслугове на увагу і розгляд важливих міжнародно-правових актів у сфері захисту прав біженців, серед яких важливо виділяти і трудові.

Так, внаслідок вагомої чисельності різного роду конфліктів та війн, які виникають останнім часом, одним з головних напрямів у світовій спільноті є приділення уваги питанням гарантування прав і свобод біженцям, що є можливим завдяки прийняттю відповідних міжнародних актів. Серед таких слід виділити Конвенцію Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) про статус біженців 1951 року [4], яка містить визначення біженця та регулює різні питання, у тому числі й трудову сферу, та Протокол щодо статусу біженців 1966 року, яким деталізовано за часовою ознакою поняття «біженець» [9].

Нашою державою, вищезазначені універсальні міжнародні нормативно-правові акти, якими встановлюється статус біженців, були ратифіковані Законом України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців» [8].

Що стосується національного законодавства у сфері праці, зокрема, Кодексу законів про працю України [3], Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [7], положення якого узгоджуються з вищенаведеними міжнародними актами, згідно нього, на працівника не покладається обов'язок про повідомлення роботодавця щодо свого місця знаходження та набуття ним статусу біженця. У такому випадку, відбувається лише з'ясування роботодавцем наявності зв'язку з даним працівником та його можливості щодо продовження виконання власних обов'язків, передбачених посадою.

Також, в умовах проведення бойових дій або при наявності інших обставин, які становлять загрозу для життя та здоров'я, що є перешкодою для виходу працівника на роботу, існує заборона на звільнення такого працівника, а відповідна відсутність на робочому місці має розглядатися в якості відсутності із поважних причин. До моменту з'ясування обставин та причин такої відсутності, за даним працівником має зберігатися його посада та робоче місце.

За таких умов трудові відносини не вважаються припиненими, але при цьому час відсутності працівника на робочому місці не підлягає оплаті та не зараховується до стажу роботи, який в свою чергу надає право на щорічну відпустку.

У разі, якщо специфіка посади та обов'язків працівника допускає здатність їх виконання віддалено, в такому разі найбільш прийнятним є переведення такого працівника на дистанційну роботу, у випадку коли такої можливості не існує є декілька варіантів, а саме тимчасове призупинення трудового договору, що не слід плутати зі звільненням або надання відпустки без збереження заробітної плати, або оформлення простою [1], про що зазначається у роз'ясненні Міністерства економіки України.

Що стосується процедури звільнення працівника, який отримав статус біженця за кордоном, останнє має здійснюватися згідно процедури, регламентованої діючим національним законодавством. Саме заява працівника є підставою для його звільнення за згодою сторін або за власним бажанням. Одне лише повідомлення про звільнення не вважається заявою, працівником має бути написана і підписана заява з дотриманням вимог.

Наступним кроком є надсилання працівником фотокопії такої заяви роботодавцю, при цьому оригінал заяви може бути надісланий поштою при першій можливості. Зазначена заява працівника є підставою для видання роботодавцем наказу про звільнення. Слід наголосити, що у Держпраці України не рекомендують розглядати питання стосовно звільнення працівника у разі відсутності його заяви про звільнення до часу закінчення бойових дій.

Питання захисту трудових прав громадян України, що виїхали за кордон внаслідок військової агресії вирішується шляхом наділення державою на період дії воєнного стану повноваженнями Держпраці та його територіальних органів щодо проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) стосовно дотримання трудового законодавства з боку роботодавців, зокрема, і щодо питань законності припинення трудових договорів [7]. На належному рівні також здійснюється і соціальний захист даної категорії працівників, зокрема, такі особи продовжують забезпечуватися допомогою від Фонду соціального страхування (далі – ФССУ). Як приклад, ФССУ продовжує виконувати свої обов'язки щодо фінансування лікарняних та декретної допомоги [10].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що згідно пункту 4 статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» [6] особистим законом біженця вважається право держави, у якій він має місце перебування. Тому, забезпечення прав і свобод даної особи має здійснюватися в межах правового статусу, який наданий їй в державі перебування. Згідно Конвенції про статус біженців, договірні держави, надають біженцям переваги, які випливають з угод, які укладені між ними, у тому числі про збереження набутих прав та прав, в процесі набуття, зокрема, трудових. Тому підстави для звільнення працівника, що отримав статус біженця за кордоном відсутні. Як можна помітити, набуття особою статусу біженця має наслідком збільшення обсягу прав та гарантій у

трудовій сфері, при цьому держава забезпечує також захист трудових та соціальних прав таких працівників.

Література:

1. Відповіді на поширені питання зі сфери трудових відносин в умовах воєнного часу. *Міністерство економіки України* : веб – сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=10d196f4-2218-45bd-a6df-34048ce35032&title=vidpovidinaposhirenipitanniazisferitrudovikhvidnosinvumovakhvonnogochasu&fbclid=iwar3gufe5kkpd0qqsvaexhragn37cwg34m6lpogfxxxbedbdekh5kunfdvi> (дата звернення 28.10.2022).
2. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право : учебник для вузов. Москва : Дело, 1999. 728 с.
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. / *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 02.11.2022).
4. Конвенція про статус біженців : прийнята 28 липня 1951 р. та ратифікована 10 січня 2002 р. № 2942–III / *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 02.11.2022).
5. Крисаченко В. Сучасні міграційні процеси, стан, виміри, тенденції розвитку в Україні. *Політологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : Знання України, 2002. № 12. С. 92–113.
6. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. №2709-IV / *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
7. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX / *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#top> (дата звернення 02.11.2022).
8. Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2942-III / *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2942-14#Text> (дата звернення 02.11.2022).
9. Протокол щодо статусу біженців : прийнятий 16 грудня 1966 року та ратифікований 10 січня 2002 року. № 2942-III / *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text (дата звернення 02.11.2022).
10. ФССУ Як отримати допомогу за лікарняним, якщо ви за кордоном? *Фонд соціального страхування України* : веб – сайт. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/981881> (дата звернення 02.11.2022).

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Древаль Софія

студентка 3 курсу, 2 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

За законодавством України іноземцем вважається особа, що не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особою без громадянства вважається особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону.

Згідно ст. 26 Конституції України та ст. 3 Закону України «Про Правовий статус іноземців та осіб без громадянства»: іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України [2,5]. Стаття 43 Основного Закону встановлює, що кожен має право на працю, а стаття 67 зобов'язує сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Ст. 52 Закону України «Про міжнародне приватне право», а також ст. 8 Кодексу законів про працю України встановлюють, що до трудових відносин має застосовуватися право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України [4,1].

За законом України «Про зайнятість населення»: іноземці та апатриди, які відносяться до осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності або особи, щодо яких застосовуються санкції, не можуть займатися трудовою діяльністю в Україні. Крім цього, ст. 42 даного закону встановлює, що видача дозволу або продовження дії дозволу праці громадян Російської Федерації та всіх інших держав, що можуть становити загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності і демократичному конституційному ладу можуть бути лише за погодженням СБУ. Також іноземці або особи без громадянства не можуть бути призначені на посаду у випадку, коли одним із критеріїв призначення на неї є громадянство України.

Праця іноземців та апатридів може застосовуватися роботодавцями на законних підставах, лише у випадку, коли робітникам було видано дозвіл на працю. Даний дозвіл надається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Варто зауважити, що згідно ст. 9 КЗпП трудові договори, у яких становище працівників погіршено, порівнюючи з українським законодавством, вважаються недійсними [1].

Особи, яких було визнано біженцями або яким надається притулок в Україні, які потребують додаткового захисту чи отримали тимчасовий захист, а також ті особи, що мають дозвіл на імміграцію, мають такі ж права у сфері зайнятості, що і громадяни України. Крім цього без передбаченого дозволу може здійснюватися працевлаштування: працівників закордонних засобів масової інформації, акредитованих для роботи в Україні; представників іноземного морського (річкового) флоту та авіакомпаній, які обслуговують такі компанії на території України; спортсменів, які набули професійного статусу, артистів та працівників мистецтва для роботи в Україні за фахом; працівників аварійно-рятувальних служб для виконання термінових робіт; священнослужителів, які є іноземцями і тимчасово перебувають в Україні за запрошенням релігійних організацій і лише для канонічної діяльності та офіційним погодженням з органом, який здійснив реєстрацію статуту відповідної релігійної організації та інш.

Іноземці та апатриди можуть працювати за дозволом на застосування праці у декількох роботодавців, але такий дозвіл не потрібен, якщо ця особа має дозвіл на постійне місце роботи та працює за сумісництвом в одного роботодавця та якщо строк дії трудового договору на посаді за сумісництвом не перевищує строку дії дозволу за основним місцем роботи.

Згідно з українським законодавством, потрібно розрізняти такі терміни як: “відряджені іноземні працівники”, “внутрішньокорпоративні цесіонарії” та “іноземний найманий працівник”. У першому випадку це іноземці та апатриди, що були направлені іноземним роботодавцем в Україну задля виконання необхідної роботи або для надання послуг. Таке відрядження відбувається на підставі договорів або контрактів, що укладаються між українським та іноземним суб’єктами господарювання. Внутрішньокорпоративні цесіонарії – це іноземці або особи без громадянства, що представляють інтереси іноземних компаній, які були засновані на території держави-учасниці Світової організації торгівлі, надаючи послуги відділам чи представництвам цієї компанії в Україні. У цьому випадку є необхідним отримання дозволу на працевлаштування в Україні для внутрішньокорпоративних цесіонарій. Іноземний найманий працівник – це іноземець чи апатрид, що працює за трудовим договором, який було укладено з українським роботодавцем, згідно з українським законодавством.

У ст. 42² ЗУ Про зайнятість населення встановлено чіткий перелік документів, які є необхідними для отримання дозволу на працю іноземному громадянину чи особі без громадянства [3]. У ст. 42³ детально регламентується строк дії даного дозволу. Тривалість дозволу на працю варіюється в залежності від дії договору та в залежності від того, який статус мають іноземці та особи без громадянства, тобто чи є вони: відрядженими іноземними працівниками, внутрішньокорпоративними цесіонаріями, іноземними найманими працівниками, біженцями або особами, які потребують додаткового захисту.

Варто також додати, що у ст. 42⁴ Закону України «Про зайнятість населення» встановлена плата за видачу або продовження дії дозволу на працю іноземцям чи особам без громадянства, однак, ця стаття також регламентує перелік осіб, які можуть отримати дозвіл на працю безоплатно: біженці, особи, які потребують додаткового захисту, особи, які прибули в Україну з метою навчання у ВНЗ, особи, які подали заяву про визнання особою без громадянства або оскаржують рішення про відмову у визнанні особою без громадянства, а також особи, які брали участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації проти України [3].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що працевлаштування іноземців та осіб без громадянства становить неабияку роль в обміні досвідом, сприяє розвитку економіки та подальшій співпраці.

Література:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 29 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 14.11.2022).

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
3. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI : станом на 29 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 15 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI : станом на 15 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022).

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Єлькіна Олена

студентка 4 курсу, 8 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Одним з дискусійних питань сьогодні залишається захист трудових прав українців за кордоном.. Потрібно зазначити, що багато проблем та труднощів виникає через неофіційне працевлаштування за кордоном. І це логічно, адже, якщо людина офіційно не працевлаштована, то вона не може розраховувати на захист тієї країни, в якій знаходиться. Питання полягає в тому, що до кого звертатися, адже з однієї сторони громадяни України підпадають під юрисдикцію законів іншої країни, в якій перебувають, а з іншої є рівними з громадянами, що знаходяться та працюють на території України.

Чисельність українців, що постійно працюють за межами України, постійно зростає. При цьому, наша держава приймає відповідні заходи щодо захисту своїх громадян.

Серед причин міграційних процесів головні – соціально-економічні, а також низькі доходи громадян в Україні. За рейтингом ООН, за рівнем ВВП Україна посідає 102 місце у світі. Високий рівень безробіття – також причина пошуку кращої долі за кордоном. Найбільш зацікавлені іноземні країни в приході висококваліфікованої робочої сили. Так, Україна затрачає значні кошти на підготовку кваліфікованих спеціалістів, а знаходять вони своє застосування в країнах, що економлять кошти на підготовку та перепідготовку різних фахівців. Підкреслювалась і позитивна сторона трудової міграції – держава отримує додатково значні фінанси [4, с. 2-4].

Відповідно до статті 43 Конституції України: кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Для реалізації цього принципу громадяни України мають право, зокрема, укладати трудові договори з іноземними наймачами як на території України, так і за кордоном.

Статтею 8 Кодексу законів про працю України визначено що трудові відносини громадян України, які працюють за її межами, а також трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються відповідно до Закону України "Про міжнародне приватне право" [3].

Відповідно до статті 52 Закону України «Про міжнародне приватне право»: до трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України.

Крім того, ст. 53 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачає два випадки, коли праця громадян України за кордоном буде регулюватись правом України: а) громадяни України працюють у закордонних дипломатичних установах України; б) громадяни України уклали з роботодавцями – фізичними або юридичними особами України трудові договори про виконання роботи за кордоном, у тому числі в їх відокремлених підрозділах, якщо це не суперечить законодавству держави, на території якої виконується робота.

Характерний захист прав громадян України, які працюють за кордоном: вони поширюються лише на громадян України; вони поширюються не на всіх громадян України, а лише на тих, хто працює за трудовим договором за кордоном, враховуючи проблеми нелегальної трудової міграції, а також поширення визнання прав нелегальних трудових мігрантів, гарантії захисту прав громадян України слід поширити на тих працівників, які нелегально працюють за кордоном; обов'язок держави полягає у створенні відповідних соціально-економічних, правових, духовних та інших умов, за яких, по-перше, можлива реалізація прав і свобод громадян, а по-друге, можливий захист цих прав; діяльність міжнародних та державних організацій із захисту прав людини. [5, с. 13]

Щодо міжнародного регулювання у цій сфері, то існує багато ратифікованих конвенцій про права емігрантів, що приїхали працювати, Україна все ж-таки стикається з проблемою забезпечення правового захисту своїх громадян, які хочуть працювати за межами її кордонів. Зокрема, залишається невирішеною проблема, що заключається в тому, що більшість українських трудових мігрантів, які працюють за кордоном неофіційно, не реєструються у відповідних державних чи консульських установах. Це призводить до порушення їхніх прав і невідповідності умов праці нормам, що діють на території України.

На сьогодні, одним з факторів, що збільшив трудову міграцію українців є напад росії на територію України. Унаслідок агресивних дій росії Україна втратила значну частину промислового потенціалу, що вплинуло на структуру виробництва та зайнятість населення. Скорочення промислового виробництва, зниження рівня і якості життя населення України спричинили зростання масштабів зовнішньої трудової міграції.

Отже, проаналізувавши низку положень вітчизняних нормативно-правових актів та положень конвенцій, що Україна ратифікувала, трудові відносини все ще потребують вдосконалення їх регулювання, українці часто скаржаться на

недотримання іноземним роботодавцем заходів безпеки і небезпечну для здоров'я роботу, ненормований робочий день, несвоєчасну та/або неповну виплату заробітної плати тощо. Юридичні гарантії є невід'ємною складовою частиною гарантій прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Можна дійти висновку, що трудові відносини українських громадян, що працюють за кордоном регулюються колізійним правом, яке встановлює прив'язку до права країни, в якій людина перебуває, тобто трудові відносини залежать від політики іноземної країни, тобто українське законодавство не розповсюджується на цей спектр питань.

Література:

1. Конституція України в редакції від 01.01.2020 року.
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» в редакції від 15.10.2022 року.
3. Кодекс законів про працю України в редакції від 29.10.2022 року.
4. Блюк Н. В. Захист трудових прав українських мігрантів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2015. № 813. С. 10–14.
5. Конспект лекцій «Міжнародне приватне право». Рецензенти: Коваленко Н.В., Красвітна Т.П.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Марич Аделіна

студентка 3 курсу 5 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Проблематика надання українськими громадянам прихистку та всіх необхідних умов для проживання є дуже актуальною сьогодні. У зв'язку з початком повномасштабної війни РФ проти України велика кількість українців вимушені були покинути свої домівки. Якщо говорити про міграційну статистику, то точної кількості осіб, які покинули Україну важко назвати. Приблизно 9 мільйонів українців з 24-го лютого перетнули кордон, що зазначає верховний комісар з питань біженців ООН [6]. Проте, за даними МВС Україну покинуло понад 7,7 млн [8]. Війна Росії проти України викликала найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни.

Покинувши свою країну, перед українцями постає питання, що робити далі в такій ситуації. На допомогу прийшов Європейський Союз. В той же день, 24 лютого, глава Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн повідомила, що Євросоюз готовий прийняти усіх біженців з України [2, с.29]. Звичайно, певна напруга була і до 24 лютого, зокрема, американська розвідка повідомляла про ймовірність початку повномасштабного вторгнення Росії на українську територію [2, с.29], тому ЄС частково був готовий до такого розвитку подій і біженців з України.

Після цього приблизно через тиждень, ЄС прийняв рішення про реалізацію спеціальної Директиви про тимчасовий захист щодо українців[7], що сталось вперше в історії існування ЄС. Норми цієї Директиви прискорили процес надання всіх необхідних прав, щоб спростити і без того складну ситуацію через велику масу українців, які потребували захисту. До речі Угорщина спочатку відмовлялась прийняти українців та допомагати їм, але потім все ж таки прийняла Директиву для її реалізації.

Найбільше українців прийняла Польща, Німеччина, Чехія, Італія, Туреччина [6]. Польща навіть прийняла спеціальний Закон який був підписаний Президентом Республіки Анджеєм Дудою від 12 березня 2022 р. – «Закон про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території їхньої держави» [3, с.42], що вирішує питання щодо терміну перебування отримання і ідентифікаційного номера, медичне обслуговування, освіта учнів і студентів у школах та ВНЗ, а також легальне працевлаштування.

Громадяни України, незважаючи на відсутність документів, можуть легально працевлаштовуватись в Польщі. Роботодавець просто повинний в межах 14 днів повідомити повітовий уряд праці про наявність такого робітника. У випадку, якщо такого повідомлення не відбулось, працівник буде вважатись як працевлаштований нелегально. Проте через те, що зараз дуже багато українців перебувають в Польщі, виникає проблема з таким працевлаштуванням і зарплати стають все нижче, якщо порівнювати довоєнний їх рівень. Також цей Закон дозволяє проходити професійну перепідготовку чи додаткові курси. Польща надає можливість ведення бізнесу, як індивідуальним підприємництвом (ФОП) на тих самих умовах, що й громадяни Польщі чи власники Карт поляка, карт постійного резидента ЄС, за умови отримання номера Pesel. Надається можливість відкривати товариства з обмеженою відповідальністю без надання окремого дозволу на роботу, однак про це необхідно повідомити фонд праці.

Варто згадати й Німеччину, яка виконує Директиву про тимчасовий захист. Передбачена Директива спрощує процедуру перебування та надання певних прав для українців відповідно до Закону «Про проживання, працевлаштування та інтеграцію іноземців на федеральній території» [4, с. 92]. Відповідного до цього Закону, у разі офіційної реєстрації та набуття тимчасового захисту, можна отримати дозвіл на проживання, працевлаштування, а також право на освіту, медичні послуги та соціальний захист. Для надання такої допомоги особам просто потрібно зареєструватись у відповідному органі за місцем перебування.

Велику увагу працевлаштуванню за кордоном приділяють ЗМІ. Сьогодні велика кількість статей пов'язана з наданням порад для українців у пошуку роботи. Якщо, наприклад, взяти одну статтю з FORBES, то там також надають кілька порад для українців, які виїхали за кордон [10]. Зокрема, виокремлені основні проблеми працевлаштування українців за кордоном. Передусім, це – незнання мови. При цьому даються конкретні поради щодо працевлаштування у такому випадку: якщо людина розмовляє англійською на рівні вище середнього, краще віддати перевагу великим містам з розгалуженою системою міжнародних компаній. У випадку незнання особою мови, щоб знайти роботу рекомендують

віддати перевагу маленьким містам, де здебільшого переважає фізична праця: прибирання, робота на заводах, збирання ягід тощо. Останній варіант не передбачає глибокого знання мови (як англійської, так і мови місця перебування). Варто зауважити, що більшість європейських роботодавців пропонують роботу, яка передбачає фізичну працю.

Торкаючись питання заробітної плати слід акцентувати увагу на тому, що через велику кількість біженців у деяких країнах, як-то Польща та Нідерланди, знизився загальний рівень заробітних плат. При цьому, наприклад, в Ізраїлі зарплати залишились на тому ж рівні, а в Чехії, Угорщині, Болгарії середні виплати працівникам взагалі зросли. Один з найнижчих рівнів середньої плати за роботу становить в Польщі – 32500 гривень, а один з найвищих в Великобританії – приблизно 75000 гривень.

Допомогу, яку надають нам європейські та інші країни демонструє їхню підтримку та розуміння Українського народу, що Україна дуже цінує. Проте, варто пам'ятати про небезпеки, які можуть чекати на українців у цей і так складний період. Однією з таких небезпек може бути торгівля людьми. Торгівля людьми є кримінальним злочином і передбачає вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, за допомогою обману, шахрайства, шантажу, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства. У цьому випадку українцям слід відмовлятися від пропозиції щодо працевлаштування, якщо вони викликають підозру, а саме: знаходження під постійним наглядом, неофіційне працевлаштування, вимога віддати паспорт або інші документи, які посвідчують особу, договір незрозумілою мовою, незрозумілі формування в договорі, обіцянка надто високої зарплатні. На цьому, зокрема, акцентує увагу Державна служба України з питань праці [10]. Українцям слід бути дуже пильними, щоб не опинитись в такій ситуації.

Варто згадати, що трудові відносини українців за кордоном також регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право». У статті 52 Закону говориться, що до трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України. Тобто, варто також звертати увагу на міжнародні договори між країнами, які можуть поліпшувати становище громадян України в іншій договірній державі. Саме стаття 53 регулює трудові відносини громадян України, що працюють за кордоном. У ній передбачаються три випадки, коли праця українців за кордоном регулюється правом України: 1) громадяни України працюють у закордонних дипломатичних установах України; 2) громадяни України уклали з роботодавцями України трудові договори про виконання роботи за кордоном, у тому числі в їх відокремлених підрозділах, якщо це не суперечить законодавству держави, на території якої виконується робота; 3) це передбачено законом або міжнародним договором України [11].

Підводячи підсумки, хочу сказати, що українці зараз проходять велике випробування і, на жаль, ми не перші, хто піддається такому. Безжалісна та кривава війна зламала не одну тисячу людських доль і досі продовжує це робити.

Велика кількість українців планують або повернулись додому, але є певна кількість громадян, які планують залишитись в іноземних країнах для постійного місця проживання, через страх і сумнівних перспектив свого майбутнього перебування в Україні. Навіть якщо зараз все закінчиться, ніхто не дає гарантії, що війна не повториться знову. Післявоєнна відбудова країни буде важкою і затратною. Населення буде переживати кризу і багато хто не бажає цього відчутти на собі. Проте, те, що буде після війни говорити зарано, бо зараз російська агресія не припиняється. Велика кількість людей втратила свою роботу через руйнування підприємств та інших місць роботи. Наприклад, нафтова промисловість в деяких місцях зупинила свою роботу через обстріли і неможливість її проведення. Це не єдина така сфера, яка залишила людей без можливості заробляти на життя. Велика кількість чоловіків подались у військову сферу, а жінки виїхали працювати за кордон. Саме тому сьогодні слід звернути увагу на виробленні спільних з іноземними державами рішень щодо умов працевлаштування українців за кордоном.

Література:

1. Моначин І., Періг І. Фактори трудової міграції українців в країни Європейського Союзу. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 2 (21). С. 292-300. URL: elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30966/5/19milkes.pdf
2. Микитенко Б.Ю., Зубрицька Л.Й., Міграційна політика Європейського союзу: кейси Сирії та України. Київ, 2022. 50 с. URL: ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23566/Mykytenko_Bakalavrskaya_robota.pdf?sequence=1
3. Василик І. Особливості міграційної політики Польщі: спецзакон про підтримку громадян з України. Російсько-українська війна: право, безпека, світ : Матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль. 2022. С. 42-45. URL: confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/880/867
4. Менджул М. Правовий статус українців, що отримали тимчасовий захист в ФРН. Російсько-українська війна: право, безпека, світ : Матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль. С. 91–93. URL: confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/895/881
5. The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces : Scientific monograph [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach, O. Tsebenko]. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 267 p., URL: www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/247
6. Гмалій І. Понад 9 млн українців виїхали з країни з початку війни, – ООН. URL: lb.ua/society/2022/07/14/523112_ponad_9 mln_ukraintsiv_viihali_z_kraini.html
7. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому, URL: ips.ligazakon.net/document/MU01293
8. З України від початку війни виїхали понад 7,7 мільйона людей. Укрінформ. URL: www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3510895-z-ukraini-vid-pocatku-vijni-viihali-ponad-77-miljona-ludej-dani-mvs.html
9. Карманська Ю. Робота за кордоном. Відповіді на 6 важливих запитань про працевлаштування та 37 ресурсів для пошуку вакансії. URL: forbes.ua/lifestyle/roboata-za-kordonom-vidpovidi-na-6-vazhlivikh-zapitan-pro-pratsevlashtuvannya-ta-37-resursiv-dlya-poshuku-vakansiy-06042022-5311
10. Громадянам, які прийняли рішення працювати за кордоном. Державна служба України з питань праці. URL: dsp.gov.ua/hromadianam-shcho-pryiniaily-rishennia-pratsiuvaty-za-kordonom/

11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV: станом на 15 жовт. 2022 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/conv#n240

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО СТАЛИ БІЖЕНЦЯМИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Містюков Костянтин

студент 3 курсу 7 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Після початку повномасштабної російської військової агресії проти України наше життя змінилося назавжди. Війна торкнулася кожного. Мільйони українців втратили свої домівки, роботу та інші засоби для життя. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на початок жовтня 2022 року, майже 5 мільйонів наших співвітчизників отримали статус внутрішньо переміщених осіб і кількість таких людей продовжує стрімко зростати. Також, за даними ООН, на момент 30 вересня 2022 року за кордоном перебуває більше 7 мільйонів громадян України.

Як і внутрішньо переміщені особи, так і ті громадяни, що отримали статус біженців за кордоном, на превеликий жаль, стикаються з безліччю проблем, пов'язаних із працевлаштуванням та правовим захистом своїх трудових прав. Уже неодноразово траплялися випадки, пов'язані з юридичними складнощами через нерозірваний трудовий договір з колишнім роботодавцем, браком вакансій за спеціальністю та рівнем освіти особи або звільнення осіб, що були вимушені виїхати за кордон.

Для тих, хто вимушено виїхав за кордон, однією з найголовніших проблем є необґрунтоване звільнення з роботи. З точки зору українського законодавства про працю, працівник не зобов'язаний повідомляти роботодавця про своє місцезнаходження та отримання статусу біженця або визнання його особою, яка потребує тимчасового захисту. Тобто працівники, які не виходять на роботу внаслідок обставин, пов'язаних із бойовими діями, або ті, які не мають змоги виходити на роботу у зв'язку з небезпекою для життя і здоров'я, не можуть бути звільнені за п. 4 ч. 1 ст. 40 КЗпП за прогул без поважної причини. Адже збереження життя є поважною причиною для відсутності на роботі.

У разі відсутності зв'язку з робітником, до з'ясування причин і обставин його відсутності, за ним роботодавець повинен зберігати робоче місце та посаду. Але навіть у цьому випадку трудові відносини не припиняються, однак час таких неявок не підлягає оплаті та не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку.

У разі, якщо працівник може виконувати свою роботу дистанційно, то він може продовжувати виконання своїх трудових обов'язків із відповідною

оплатою. Для цього обов'язково потрібно оформити переведення працівника на дистанційну роботу.

Останній варіант може бути найбільш прийнятним та зручним для громадян України, що зараз знаходяться за кордоном, адже він дозволяє далі спокійно працювати зі збереженням заробітної платою. При цьому, місцезнаходження, отримання чи неотримання статусу біженця не беруться до уваги.

У разі відсутності в роботодавця можливості перевести робітника на дистанційну форму роботи, в робітника можуть виникнути труднощі з виплатою заробітної плати (при тому, що за ним продовжує зберігатися робоче місце).

Стосовно внутрішньо переміщених осіб, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» у ст. 2 встановлює гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб:

«Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні».

Статті 6-9 Закону також закріплюють права внутрішньо переміщених осіб на:

- отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус;
- зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту;
- реалізацію виборчих прав;
- єдність родини та ін.

Також необхідно зазначити, що працевлаштування внутрішньо переміщених осіб здійснюється на загальних підставах. Умови працевлаштування залежатимуть від того, чи має кандидат на працевлаштування трудову книжку. Частий випадок – відсутність запису про звільнення з попереднього місця роботи через бойові дії, або взагалі повна відсутність доступу працівника до власної трудової книжки. Тому законодавець встановив можливість отримання дубліката трудової книжки.

У разі відновлення доступу до трудової книжки записи з дублікату про періоди роботи переносяться до трудової книжки. За умови видання дублікату трудової книжки працевлаштування відбуватиметься за основним місцем роботи. А оскільки працівник не звільнений з основного місця роботи, його працевлаштування може відбуватися лише через прийняття за сумісництвом.

У випадку, якщо внутрішньо переміщена особа звільнилася з роботи (припинила інший вид зайнятості), за браку документів, що підтверджують факт звільнення, має право зареєструватися як безробітна й отримувати допомогу з

безробіття, соціальні та інші послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у разі безробіття відповідно до законодавства.

До отримання документів і відомостей про періоди трудової діяльності, заробітну плату (дохід), страховий стаж допомога з безробіття таким особам призначається в мінімальному розмірі, встановленому законодавством у разі безробіття. Реєстрація безробітних проводиться центром зайнятості за місцем фактичного проживання внутрішньо переміщеної особи.

Як можна побачити, українське законодавство доволі чітко прописує засоби захисту громадян України, що отримали статус внутрішньо переміщених осіб, але має прогалини щодо захисту прав громадян, що виїхали за кордон, ставши біженцями, зокрема у питанні продовження роботи в дистанційній формі.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text
2. Порядок працевлаштування внутрішньо переміщених осіб URL: od.dsp.gov.ua/news/poriadok-pratsevlashtuvannia-vnutrishno-peremishchenykh-osib/
3. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця у міжнародному праві. М., 1997. С. 314-315.

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Олєйніков Ігор

студент 4 курсу, 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Близько семи мільйонів громадян України виїхали за межі своєї країни після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на наші землі. Найбільш чисельна кількість переїхали до Румунії та Польщі. Доволі багато людей в процесі пошуку безпечного місця для проживання обрали Чехію, відповідно, ми також виділяємо цю країну, як важливе місце щодо прийому українців.

Такий прихисток допомагає громадянам України захистити власне життя та здоров'я. Втім на цьому фоні виникає багато питань, що стосуються правового захисту нашого народу там, де держава не в силах його забезпечити. Проблеми, що пов'язані з трудовими відносинами та соціальними правами обумовлюють актуальність даної теми.

Людина, як істота, що є соціальною, забезпечує свій життєвий шлях саме працею. Заробітна плата за здійснювані нею трудові обов'язки проявляється зазвичай у формі грошової винагороди, завдяки чому особа задовольняє свої потреби у житлі, їжі, розвагах тощо. Обов'язком держави є захист права свого населення на працю, воно є основним, адже становить підґрунтя для забезпечення подальшого права особи на самореалізацію. Трудові відносини

дозволяють людині заробляти, а отже й забезпечувати себе, шляхом отримання визначеної оплати за свою працю. Якщо в Україні даний вид прав громадян забезпечується Трудовим кодексом та низкою інших нормативно-правових актів, то питання забезпечення трудових гарантій співвітчизників, що виїхали на тимчасове проживання закордон вже не підпадає під національну юрисдикцію.

Працевлаштування громадян України закордоном – один з напрямків діяльності Міністерства соціальної політики України. Взаємодія між державами покликана врегульовувати питання, що виникають при працевлаштуванні. Контроль за процесом працевлаштування людей, які виїхали з країни є надважливим завданням нашої держави, оскільки все це має відбуватися прозоро, нормативно врегульовано та, відповідно, з дотриманням прав і гарантій таких осіб.

На рівні правового регулювання, працюючі за кордоном громадяни нашої країни або іноземці, які бажають працювати в Україні, повинні здобути дозвіл на працевлаштування. Умови отримання такого дозволу залежать від внутрішнього законодавства конкретної держави, яка приймає на працевлаштування іноземця.

Втім така процедура розповсюджується не на все працевлаштування, є і другий варіант, за якого трудові відносини громадян України закордоном врегульовуються законодавством України. Це, відповідно до статті 53 Закону України "Про міжнародне приватне право", відбувається в таких випадках:

1) громадяни України працюють у закордонних дипломатичних установах України;

2) громадяни України уклали з роботодавцями – фізичними або юридичними особами України трудові договори про виконання роботи за кордоном, у тому числі в їх відокремлених підрозділах, якщо це не суперечить законодавству держави, на території якої виконується робота;

3) це передбачено законом або міжнародним договором України [1].

Не можемо не зазначити о соціальних правах: на житло, на соціальний захист населення, охорону здоров'я та медичне страхування. Вони є вкрай важливими, оскільки створюють певні гарантії для осіб, перебуваючих в трудових відносинах за межами України.

Такі гарантії для громадян нашої держави, які працюють в інших країнах врегульовані імплементаційним рішенням Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 року, яким передбачено процедуру тимчасового захисту доволі великої кількості переміщених з України осіб.

Механізм, який передбачає такий тип захисту використовується громадянами нашої держави вже протягом не одного місяці. Його метою є швидка інтеграція українців до європейської спільноти, забезпечення ним можливості реалізації основних прав (житло, їжа, навчання, лікування, робота, соціальна допомога), а також розподіл підтримки переселенців між ЄС та Україною [3].

Таким чином, внаслідок війни в Україні велика кількість громадян були вимушені поїхати закордон та почати життя спочатку. Захист прав таких громадян – одночасно завдання і України, і країни, що приймає таку особу.

Захист трудових прав забезпечується на законодавчому рівні за сценаріями, які ми розглянули. Соціальні ж права громадян, що шукають притулок в Європі закріплені в Директиві 2001/55/ЄС, що встановлює тимчасовий захист. Вважаємо, що узгоджені дії України та ЄС не лише надають значну допомогу нашим громадянам, які шукають кращого життя внаслідок збройної агресії, а ще й поступово наближають нашу державу до Європейської Унії.

Література:

1. Закон України “Про міжнародне приватне право” в редакції від 15.10.2022 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 32, ст.422 – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Соціальні права українців за кордоном: про тимчасовий захист в країнах ЄС: стаття, Укрінформ, URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3588346-socialni-prava-ukrainciv-zakordonom-pro-timcasovij-zahist-v-krainah-es.html>
3. Правовий режим тимчасового захисту для українців у ЄС: огляд Верховного Суду: стаття, ЛігаЗакон, URL: https://biz.ligazakon.net/ru/news/210779_pravovoy-rezhim-vremennoy-zashchity-dlya-ukraintsev-v-es-obzor-verkhovnogo-suda

ПРОБЛЕМНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ

Панченко Карина

курсантка 4 курсу, 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Актуальним питанням сьогодення для біженців з України у Німеччині є працевлаштування. Станом на 4 вересня 2022 року за аналітичними даними Федерального Міністерства внутрішніх справ Німеччини, в країні зареєстровано понад 990 тисяч українських біженців, які прибули до Німеччини після початку повномасштабного вторгнення на територію України [4].

Кількість зростає щоденно, тим паче, що для громадян України не є обов’язковим отримання візи для в’їзду в країни Європейського Союзу, таким чином, останні можуть пересуватися Шенгенською зоною до 90 днів без реєстрації в офіційних державних органах.

У той же час, за даними Федерального Міністерства внутрішніх справ Німеччини близько 890 тисяч [4] громадян України користуються Директивою Ради Європейського Союзу № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому від 20 липня 2001 року [6] за нормами міграційного законодавства, які були створені спеціально для українських громадян.

Згідно з законодавством Німеччини українські біженці з тимчасовим захистом, що внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії РФ в Україні, отримали такий статус, мають право на працевлаштування, проте існують певні критерії відбору, що унеможливають працевлаштування українців у певних сферах або відстрочує його.

По-перше, щодо правової основи, то відповідно до параграфу 4 Спільної декларації про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 9 червня 1993 року [8], в якій Україна і Німеччина підтверджують спільну відповідальність за зміцнення миру, стабільності і безпеки в Європі, виступають за перетворення Європи в єдиний простір прав людини, демократії і правової державності.

По-друге, слід зазначити, що для працевлаштування громадянам України, що перебувають у Німеччині внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії РФ в Україні, необхідно дотримуватися процедури отримання дозволу на роботу у відомстві у справах іноземців.

Рекомендацією Міністерства внутрішніх справ Німеччини є те, що у дозволах на перебування мають зазначити право на роботу. Крім того, якщо біженець з України ще не займався пошуком роботи, або процес був безрезультатним, або останній взагалі не планує працевлаштуватися, таке право має бути зазначене обов'язково. При цьому, згідно з параграфом 24 Закону Німеччини «Про правовий статус іноземних громадян» [1], українці, що перебувають у Німеччині внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії РФ в Україні, отримують такий дозвіл при в'їзді до Німеччини та не зобов'язані подавати додаткову заяву про надання правового статусу біженця.

По-третє, громадяни України, що отримали спеціальне право на перебування у Німеччині згідно Директиви про тимчасовий захист [6], мають певні переваги у працевлаштуванні, а саме: біженці з таким статусом мають право на допомогу Агенції з працевлаштування.

Проте, варто зазначити, що влаштувавшись на роботу та отримавши перший дохід, громадянин України зменшать розмір соціальної допомоги, адже вона несумісна з додатковим заробітком у вигляді заробітної плати для отримувачів соціальної допомоги, яка полягає у наданні харчових продуктів, житла, оплати послуг за користування таким житлом, одягу, медичного обслуговування, що зазначено у Законі Німеччини «Про надання соціальної допомоги особам, які претендують на отримання статусу біженця» (AsylbLG) [5].

Щодо трудових прав українців, осіб без громадянства та іноземців, що перебувають у Німеччині внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії РФ в Україні, то вони мають право на укладання письмового трудового договору, однак, трудові договори, укладені в усній формі, також надають повні трудові права відповідно до законодавства Німеччини.

Максимальний робочий час становить 8 годин на день, тільки у виняткових випадках можна працювати до 10 годин на день. Мінімальна заробітна плата у Німеччині з 1 жовтня 2022 року становить 12 євро за годину відповідно до

Mindestlohngesetz (Закон Про мінімальну заробітну плату в Німеччині) [2]. У таких сферах, наприклад, як прибирання або будівництво, заробітна плата може бути підвищена.

Працевлаштовані особи мають право на соціальне забезпечення, проте воно забезпечуватиметься роботодавцем, а не державним органом у сфері соціальної допомоги біженцям. Також, існує право вступити до профспілкової організації.

Відомства у справах іноземців вже під час подання заявки видають іноземцям так звані тимчасові посвідчення на легальне перебування в країні (Fiktionsbescheinigung) [5]. Ці посвідчення тимчасово замінюють право на перебування до видачі самої підстави для перебування (Aufenthaltstitel) [5].

У тимчасовому посвідченні на легальне перебування в країні відомство у справах іноземців Німеччини ставить позначку «Дозволено діяльність, яка приносить дохід». Таким чином, вже з цим тимчасовим посвідченням на легальне перебування можна вести в Німеччині самостійну комерційну діяльність або працювати як найманий працівник.

Особливі умови допуску до роботи за спеціальністю, наприклад, апробація для лікарів або дозвіл на ліцензовану діяльність, особам, що знаходяться під тимчасовим захистом, потрібні на загальних підставах на рівні з усіма іншими працівниками. Такі особи також не звільняються від загальноприйнятого порядку визнання іноземних професійних кваліфікацій. Крім того, особи, які мають дозвіл на перебування (Aufenthaltserlaubnis) у Німеччині з метою тимчасового захисту, можуть отримати в агентствах зайнятості консультаційні послуги та допомогу у працевлаштуванні відповідно до Кодексу соціального забезпечення SGB III [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавство Німеччини дає право біженцям, що перебувають у Німеччині внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами військової агресії РФ в Україні, на вільне працевлаштування, проте, існує спеціальна процедура отримання дозволу та певні проблемні аспекти у сфері працевлаштування на роботу за спеціальністю, а саме апробація, підтвердження кваліфікації, дозвіл на ліцензовану діяльність, необхідний рівень знання німецької мови та інші, що безперечно ускладнює процес працевлаштування у цій країні в порівнянні з громадяни України, що отримали спеціальне право на перебування у Німеччині згідно Директиви про тимчасовий захист [6].

Література:

1. Bürgerrechte im GG. URL: <https://www.juraforum.de/lexikon/buergerrecht> (дата звернення 21.10.2022).
2. Funktionen der Grundrechenarten und Funktionen in der Übersicht. URL: <https://www.juracademy.de/grundrechte/grundrechte-arten-funktionen-uebersicht.html> (дата звернення 21.10.2022).
3. Gudula Geuther Besondere Merkmale der Grundrechte Informationen zur politischen Bildung Nr. 305/2013, S.13. URL: <http://www.bpb.de/157699/grundrechte-in-der-europaeischen-union> (дата звернення 21.10.2022).
4. Magazine Bild am Sonntag 25th sept. of 2022. URL: https://de.downmagaz.net/newspaper_deutsch/106835-bild-am-sonntag-250922.html (дата звернення 20.10.2022).

5. Service-Portal. Fiktionsbescheinigung 2022. Berlin. URL: <https://service.berlin.de/dienstleistung/326233/> (дата звернення 21.10.2022).
6. Директива Ради № 2001/55/ЄС від 20 лип. 2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового наливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. База даних: «Eur-lex». URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj> (дата звернення 20.10.2022).
7. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квіт. 1964 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення 21.10.2022).
8. Спільна декларація про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 09 чер. 1993 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_012#Text (дата звернення 20.10.2022).

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ. ПІЛЬГИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ВІД КРАЇН-ПАРТНЕРІВ

Покрасьон Анастасія, Мартинюк Катерина

студенки 4 курсу 7 групи, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Внаслідок повномасштабної війни, що була розгорнута Російською Федерацією, на теренах нашої держави відбулися деякі зміни в соціальному та трудовому законодавстві. За приблизними розрахунками ООН, з України виїхало 11,1 млн громадян. 4,7 мільйона вимушених переселенців вже повернулися додому, ще значна частина чекає на закінчення бойових дій, щоб повернутися до України.

Зміни в українському законодавстві обумовлені логічною необхідністю швидкого реагування на зміни в повсякденному житті українців, викликані війною. Міжнародні партнери, зокрема Польща, Німеччина, Велика Британія, Канада, Угорщина та інші, надають притулок та роботу українцям, що тікають від руйнівної сили війни.

Актуальним на наш погляд є питання врегулювання трудових відносин між «працівниками – біженцями» та роботодавцями, тобто українцями, що знаходяться за кордоном, але все ще перебувають у трудових відносинах з вітчизняним роботодавцем.

Державна служба України з питань праці надала деякі пояснення щодо висвітленого питання. Зокрема була надана відповідь на те, чи може працівник, який отримав статус біженця в іншій країні, продовжувати перебувати в трудових відносинах з підприємством? Чи обов'язково такого працівника звільняти?

З відповіді Держпраці вважаємо за доцільне виділити таке: законодавством про працю не передбачено обов'язку працівника повідомляти роботодавця про своє місцезнаходження та отримання статусу біженця або визнання його особою,

яка потребує тимчасового захисту; у випадку, якщо робота може виконуватися дистанційно, працівник може продовжувати виконувати свої трудові обов'язки з відповідною оплатою; якщо з працівником відсутній зв'язок, до з'ясування причин і обставин його відсутності, за ним зберігаються робоче місце та посада, трудові відносини не припиняються, однак час таких неявок не підлягає оплаті та не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку. Додатково було зазначено таке: зважаючи на складну ситуацію на території України працівники, які не виходять на роботу внаслідок обставин, пов'язаних з бойовими діями, або ті, які не мають змоги виходити на роботу у зв'язку з небезпекою для життя і здоров'я, не можуть бути звільнені за пунктом 4 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України за прогул без поважної причини. У разі якщо український громадянин у країні тимчасового перебування отримує соціальні, державні або будь-які інші виплати, статус біженця або інший захист, то ці умови не впливають на українські трудові відносини, і українці залишають за собою право на працю в рідній країні, що гарантоване ст. 43 Конституції України, а також право на її оплату, право на відпустку, зміну режиму роботи, звільнення тощо.

Отже, працівник, що перебуває за кордоном та має статус біженця або ж наділений тимчасовим захистом, залишається українським працівником. Певні обмеження щодо цього є у держслужбовців. Отож, вітчизняний законодавець, враховуючи складну ситуацію в країні, всіляко сприяє збереженню соціальних зв'язків людей, що виїхали за кордон.

Велика кількість країн надала допомогу та прихисток і продовжує підтримку українців за кордоном, найбільша кількість наших співгромадян виїхала саме до європейських країн, найпопулярніші з них це Польща та Німеччина. В результаті таких подій особливої актуальності набуло питання регулювання міжнародних приватноправових відносин.

Аналізуючи соціальну політику Німеччини щодо біженців, можна дійти висновку, що статус біженця в цій державі надає досить широкий спектр соціальної допомоги та пільг, гарантує забезпечення та захист широкого кола прав українців з таким статусом.

Про це свідчить факт надання права на житло, соціальної допомоги по безробіттю, допомоги в освітній сфері, забезпечення трудової діяльності. Також слід зазначити, що після офіційного набуття статусу біженця в Німеччині особи мають право зокрема на безкоштовне навчання в державних освітніх установах а також у ВНЗ, таких осіб працевлаштовують і надають державну безкоштовну медичну страховку.

Загалом, соціально орієнтована політика Німеччини та політика відкритих дверей дала змогу великій кількості українців перетнути кордон і навіть залишитися в цій державі, користуючись соціальними пільгами та іншими благами, маючи статус, близький до громадян Німеччини.

Говорячи про міжнародну допомогу та співпрацю з Україною, неможливо не відзначити допомогу та чітку політичну позицію Польщі, яка у свою чергу

яскраво відображається в соціальній допомозі та пільгах українцям із статусом біженця на території цієї країни.

З 24 лютого 2022 року кордон Польщі перетнуло понад 3 мільйони українців. Більшість обрали саме Польщу, адже вона межує з Україною на західній стороні. В свою чергу, засудивши на державному рівні злочинні дії Російської Федерації, Польща спростила порядок перетину свого кордону і запровадила спеціальну соціальну політику для українців.

Наприклад, громадянин України, який був змушений покинути батьківщину внаслідок російської агресії, має право легально перебувати на території Польщі впродовж 18 місяців. Також урядом Польщі було прийнято рішення про одноразову грошову допомогу українцям-біженцям. Окрім фінансової допомоги один з батьків може отримати допомогу на виховання дитини. Кожен українець, що був змушений емігрувати з батьківщини в Польщу, має право отримати безоплатну медичну, психологічну, юридичну та соціальну допомогу від спеціальних фондів. Українці, що залишили дім через війну, можуть розраховувати на безкоштовну повну медичну допомогу. Українці, що прибули в Польщу у зв'язку з агресією з боку РФ, можуть працевлаштуватися на одному з польських підприємств. Діти віком від 7 до 18 років, що приїхали зі своїми опікунами з України після 24.02.2022, мають право на безоплатне навчання в школах Польщі. Також студенти, що набули статусу біженців, можуть продовжити навчання в одному з ВНЗ Польщі.

Підсумовуючи викладене, робимо висновок, що захист соціальних та трудових прав українців здійснюється як в Україні, так і в країнах-партнерах. Біженцям надається широкий спектр трудових та соціальних прав з метою підтримки їх соціального благополуччя та забезпечення їх механізмами реалізації основоположних прав та свобод.

Література:

1. «Професійний Бухгалтер»: Український працівник за кордоном: чи може він продовжувати виконувати свої обов'язки? (дата звернення: 05.11.2022). URL : <https://ibuhgalter.net/ru/articles/971>
2. Коментар Мінекономіки до ЗУ від 1 липня 2022 р. № 2352-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин” (Дата звернення 05.11.2022). URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e3e57b2d-aaeb-41b2-9dcf-c14deac391cd&title=KomentarMinekonomikiDoNormZakonuUkrainiproVnesenniaZminDoDeiakikhZakonodavchikhAktivUkrainiSchodoOptimizatsiiTrudovikhVidnosinVid1-Lipnia2022-R-2352-ikh>
3. Біженці в Німеччині: права та життя (дата звернення: 05.11.2022) URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/emigraciya-de/bizhenci-u-nimechchini.html>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ВИЇХАЛИ В ПОЛЬЩУ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Риженко Вікторія

студентка 4 курсу 7 групи, Факультет адвокатури

Науковий керівник: к.ю.н. доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Повномасштабне військове вторгнення на територію України, яке сталося у лютому 2022 року сколихнуло хвилю стрімких міграційних потоків до країн Європи. Безпрецедентна для XXI ст. подія не могла не відобразитися на соціальному, політичному, економічному житті, в першу чергу, громадян сусідніх країн як Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія, Румунія, Молдова.

Рада Європи, з огляду на вищевказані обставини та потребу у наданні негайної допомоги українцям за спрощеним порядком, інтегрує принципово новий інститут тимчасового захисту шляхом введення в дію Директиви ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про тимчасовий захист [1].

Одним із найважливіших стратегічних партнерів для України виявилась Республіка Польща, що у форсованому порядку надавала та продовжує надавати фінансову, матеріально-технічну, гуманітарну допомогу, а також прийняла до себе чи не найбільшу кількість українців, які потребували захисту внаслідок воєнної агресії, так, станом на серпень 2022 року їх кількість перевищує 5,5 млн. осіб [2]. Такого роду зміни не могли не відобразитися на правові нововведення у законодавстві Республіки Польща.

Із урахуванням положень європейської директиви, на національному рівні були прийнято Закон Республіки Польща «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни» від 12 березня 2022 року [3], що регламентує основні засади легалізації перебування громадян України, втрату даного права, клопотання про надання номера PESEL тощо.

Вказаний Закон Польщі визначає право на працевлаштування переміщеними особами без потреби у отриманні спеціального дозволу, проте упродовж 14 днів роботодавець зобов'язаний проінформувати повітове управління праці про наявність трудових відносин із такою особою, зазначивши, як обов'язкові дані, фіксовану винагороду та робочий час. Ще більш сприятливі умови створені для інтелектуальної спільноти, зокрема, науковців, викладачів ВНЗ, які при наявності відповідного ступеню мистецтва, звання професора, наукового ступеню чи професійного звання можуть зайняти вакантні посади поза конкурсом. У решті випадків громадяни України, які отримали тимчасовий захист на території Польщі, прирівняні у трудових правах до прав польських громадян.

Що стосується права на соціальну допомогу, то у ст. 26 Закону Республіки Польща «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни» встановлено розгалужену сітку грошової та інших видів

допомоги для безробітних осіб, включає разову грошову допомогу, фінансову допомогу на виховання та на сім'ю, опікунський капітал, «Гарний старт», фінансування зменшення батьківського внеску за перебування дитини з денним опікуном / у дитячому садку / в яслах тощо [3]. Також тривалий час українці, які перебували в Польщі, користувалися правом на безкоштовний проїзд у громадському транспорті.

Аналогічну норму передбачило національне законодавство більшості країн ЄС, задля зниження фінансового навантаження на осіб, які не пройшли період адаптації і не в змозі самостійно себе забезпечити. Зазначена пільга залишається дійсною відносно соціально незахищених верств населення, що включають дітей до 18 років, пенсіонерів, осіб із інвалідністю чи маломобільних людей. Разом з тим, на цілий рік для таких осіб відкрито доступ до послуг із інтеграції у відповідності до положень Закону Республіки Польща «Про соціальну допомогу» від 12 березня 2004 року [4].

Право на соціальне страхування в українців виникає з моменту початку на території Польщі офіційної трудової діяльності. Внески, які здійснюються шляхом відрахування із заробітної плати, гарантують отримання різного виду допомоги, включаючи пенсію, медичне обслуговування, страхування у зв'язку із нещасним випадком чи хворобою тощо.

Важливим є можливість та передбачений механізм отримання психологічної допомоги саме українською мовою. Органи державної влади і місцевого самоврядування розуміють всю важливість і нагальність питання, тому на локальному рівні у більшості міст пропонується безоплатна консультація і подальша робота із психологом. При цьому, вітчизняним спеціалістам спростили процес працевлаштування на території Польщі, усунувши норму про необхідність нострифікації диплому за умови проведення психологічної практики із співгромадянами.

Із всього спектру потенційних проблем, з якими мають справу громадяни України, що виїхали до Польщі у зв'язку із військовими діями, найчастіше зустрічається питання невивлати або виплати не в повній мірі коштів за відпрацьований робочий час. Відповідно, постає цілком логічне запитання відносно механізму захисту права на працю та її гідну оплату.

У іноземців, у зв'язку із відсутністю досконалого володіння мовою, розуміння менталітету, законів іншої держави, виникає цілком природне відчуття незахисності. Разом з тим, регламентація питань організації праці чітко встановлена Трудовим кодексом Республіки Польща. На рівні законодавства передбачена і кінцева дата виплат за виконану роботу, що є не пізніше 10 числа наступного місяця за попередній звітний період. Розвинений позасудовий механізм врегулювання конфліктів із роботодавцем, де у випадку затримки заробітної плати робітник може звернутися до роботодавця письмово через заповнення бланку чи у довільній формі із вимогою щодо отримання оплати (*Wezwanie do zapłaty*). При цьому, важливо, щоб документ містив всі необхідні реквізити, починаючи від особистих даних скаржника, виду трудового договору, суми боргу та термінів очікуваної оплати і закінчуючи реквізитами для

нарахування несплаченої суми. Копію направлення рекомендованим листом прохання слід зберегти спільно із квитанцією. Зазначені документи є першими у переліку доказової бази за умови, якщо виникне обґрунтована потреба у зверненні до суду.

У випадку без результативності вищевказаних дій, раціонально звернутися зі скаргю на роботодавця до Інспекції праці. По аналогії із національною практикою в Україні ідентичними питаннями опікується Державна служба України з питань праці, орган державної влади уповноважений на проведення планових чи позапланових перевірок діяльності роботодавця та дотримання ним норм законодавства про працю.

У випадку підтвердження порушень, інспектор вправі пред'явити негайну вимогу щодо усунення фінансових заборгованостей перед працівниками; порушити провадження по справі; направити справу до суду, при цьому, ініціатива може виходити як зі сторони інспекції, так і працівника, права якого були порушеними.

На відміну від України, в Польщі наявні окремі спеціалізовані Трудові суди районні та окружні, до компетенції яких відносяться виключно спори цивільно-правового характеру. При цьому, що громадяни Польщі, що іноземці з правом тимчасового захисту можуть скористатися послугами трудового інспектора для захисту приватних інтересів у суді. Посадова особа може бути залучена або ініціювати проведення процедури медіації між конфліктуючими сторонами.

На будь-якому із етапів захисту трудових прав у зв'язку із невиплатою заробітної плати роботодавцем, у працівника виникає право в односторонньому порядку розірвати трудовий договір, адже дане правопорушення відноситься до серйозних порушень обов'язків зі сторони роботодавця.

Таким чином, у зв'язку із воєнним вторгненням РФ на територію України Європейська спільнота у форсованому режимі впровадила механізм тимчасового захисту для українців, що суттєво спрощує порядок перетину кордону, отримання мінімальної соціальної допомоги, право на легальне перебування та переміщення по ЄС, право на працю тощо. Разом з тим, практика свідчить про наявність низки практичних питань, обумовлених, в першу чергу, незнанням особливостей правової системи іноземної країни. На прикладі інституту захисту трудових прав працівника, зокрема, права на гідну оплату праці, що досліджено через низку механізмів позасудового врегулювання спору, які є прийнятними у Республіці Польща та позитивними щодо практики їх застосування.

Література:

1. Директива ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 року про тимчасовий захист. *Official Journal of the European Communities*. 12 с. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF> (дата звернення: 18.10.2022).
2. Кількість українців, які виїхали до Польщі перевищила 5 мільйонів осіб. *Visitukraine.today*. 2022. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/727/the-number-of-ukrainians-who-left-for-poland-exceeded-5-million-people> (дата звернення: 18.10.2022).
3. Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни: Закон Республіки Польща від 12.03.2022. *Urząd do Spraw Cudzoziemców*. URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/Закон_від_12_березня_2022_p_«Про_допомогу_громадянам_України_у_зв'язку_із_збройним_конфліктом_на_території_тієї_держави».pdf (дата звернення: 18.10.2022).

4. Про соціальну допомогу: Закон Республіки Польща від 12.03.2004 року. Urząd do Spraw Cudzoziemców. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040640593> (дата звернення: 18.10.2022).

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Степанова Дар'я

студентка 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Наразі, з урахуванням ситуації, яка склалася на території України, а саме з військовою агресією РФ проти нашої країни, дуже велика кількість громадян вимушені були залишати свої міста, залишивши найцінніше – свій дім. Саме тому їхні соціальні права за кордоном мають беззаперечно захищатися, в якій би країні біженці не перебували.

Соціальна сфера є основною сферою життєдіяльності людини, оскільки включає такі важливі для неї сторони життя як медичне обслуговування, соціальне забезпечення, освіта, зайнятість, питання житла та ін. Тому соціальні права людини виступають необхідними передумовами забезпечення економічних і соціальних умов, необхідних йому для задоволення фізичних, матеріальних, духовних та інших соціально значимих потреб [1].

Так, наразі досить велика кількість нормативно-правових актів гарантують безпеку та надають захист прав громадян, які опинилися за кордоном.

Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб й відповідальності за наслідки такого прийому вперше на практиці реалізована саме для українців [2].

Рада Європи зі свого боку підтримала застосування процедури тимчасового захисту та забезпечення відкритих кордонів в Європу для вимушених переселенців з України. Про це було заявлено у Резолюції ПАРЄ № 2448 від 22 червня 2022 року [4]. Наголошуючи на тому, що у документах РЄ визначено значну кількість стандартів прав людини, серед яких і ті, що в сучасних умовах є актуальними для людей, які тікають від війни, РЄ заохочує всі інституції Європейського Союзу їх дотримуватися. Важливі у сфері реалізації прав людини документи Ради Європи були повторно наголошені у Рекомендації CM/Rec (2022)17, ухваленій 20 травня 2022 року [3].

Найбільш актуальними є звернення щодо діяльності консульських установ та соціального захисту трудівників-мігрантів. Непоодинокі випадки, коли наші

співвітчизники, перебуваючи за кордоном, стають жертвами злочинців, тому саме через ці причини з моменту настання бойових дій на території України питання захисту набули такого широкого значення. Велика кількість крадіжок, шахрайства та маніпулювання створює жахливі умови для проживання громадянам України.

Запровадження механізму тимчасового захисту поставило на порядок денний питання, пов'язане із визначенням мінімального обсягу соціальних прав переміщених осіб, адже кожна держава має власні національні системи їхньої реалізації, а саме внутрішньодержавні соціальні програми кожної з країн ЄС і застосовуються щодо осіб, які отримали тимчасовий захист.

Таким чином, права та свободи особистості можуть стати реальними лише за наявності юридичного механізму захисту прав людини, який діє у певному політичному, соціальному, соціально-психологічному контексті, що посилює ефективність правозахисних інститутів.

Ефективність реалізації права і свободи людини і громадянина значною мірою залежить від наявності механізмів громадського контролю, що діють. Їхнє впровадження дозволить використовувати різні форми участі громадян як експертів, волонтерів та ін., можливості самоорганізації населення у вирішенні суспільно значущих проблем. Таке використання потенціалу інститутів громадянського суспільства посилить громадський контроль за органами влади та створить передумови, умови для повної реалізації прав та свобод громадян.

Ефективне функціонування правозахисного механізму передбачає чітку та злагоджену роботу всіх правозахисних органів держави. Тому вдосконалення механізмів захисту прав людини та громадянина має, в першу чергу, йти у напрямку вдосконалення соціального законодавства, реформування виконавчої влади, відповідальної за реалізацію соціальних зобов'язань держави, розвитку законодавства про судову систему, судочинство, підвищення моральних якостей та професійної правової культури представників суддівського корпусу та прокуратури.

Створення належного механізму захисту прав та основних свобод – актуальна проблема правової науки, важливим аспектом якої виступає питання про форми, способи та заходи захисту як про певний набір правових інструментів, покликаних забезпечувати конституційні права громадян.

Захист суб'єктивних прав, свобод і законних інтересів присвячено чимало досліджень, які проводяться представниками науки в різних галузях права. Проте навряд чи можна говорити про те, що дане правове явище та складовий його зміст як правовий інструментарій, досить повно досліджено у праві соціального забезпечення, норми якого регулюють одну з найбільш конфліктних сфер суспільних відносин, де стикаються фінансові та інші інтереси держави та конституційні права громадян на соціальне забезпечення. Більш того, жоден нормативно-правовий акт з права соціального забезпечення, на відміну, наприклад, від цивільного та трудового права, не містить перелік способів захисту прав і свобод громадян у галузі, що розглядається.

Література:

1. Гуманітарні наслідки російського вторгнення в Україну змусили українців врятуватися від війни. 31.10.2022. *Офіційний сайт Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3588346-socialni-prava-ukrainciv-za-kordonom-pro-timcasovij-zahist-v-krainah-es.html> (дата звернення: 31.10.2022).
2. Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб й відповідальності за наслідки такого прийому: Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001. Рада Європейського Союзу. URL: http://document.vobu.ua/wp-content/uploads/2022/04/%D0%94%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%84%D0%A1_2001_55_%D0%84%D0%A1.pdf (дата звернення: 31.10.2022).
3. Рекомендації CM/Rec(2022)17 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачів притулку: Міжнародний документ від 20.05.2022. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2022-17-ukr/1680a76356> (дата звернення: 31.10.2022).
4. України і Парламентська асамблея Ради Європи. 20.07.2022 *Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-yevropi/ukrayina-i-parlamentska-asambleya-radi-yevropi> (дата звернення: 31.10.2022).

СЕКЦІЯ VI
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМЦІВ
В УМОВАХ ВІЙНИ

ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ «ПРОНИКНЕННЯ ПІД КОРПОРАТИВНУ
ВУАЛЬ» У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Василюк Наталія

студентка 4 курсу, 4 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Світ змінюється, набувають нових обрисів і форм звичні для нас правопорядки. Глобалізаційні процеси перестають бути просто системою співробітництва, а перетворюються на складну систему взаємозв'язків, які породжують нові тенденції і закономірності в усіх сферах суспільного життя.

Право теж змінюється. Трансформується, вливається в нову реальність, призвичаюється до того, що раніше вважалось неприпустимим.

Юридична особа як суб'єкт господарювання має ряд своїх особливостей і характерних рис. Так, головною ознакою юридичної особи є її самостійна майнова відповідальність. Змістовне наповнення даного поняття включає в себе можливість обмеження ризиків та відповідальності учасників юридичної особи розміром внеску в майно товариства від імені якого здійснюється підприємницька діяльність.

Така законодавча конструкція не рідко призводить до різного роду маніпуляцій з боку учасників юридичної особи, що призводить до свавілля в правовій площині.

Українське законодавство закріплює ряд норм, які так чи інакше відділяють юридичну особу та її майно від особистості та майна її учасників.

До прикладу, ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про акціонерні товариства» закріплює принцип, згідно з яким акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків пов'язаних з діяльністю товариства лише в межах належних їм акцій. Однак, акціонери, які не повністю сплатили акції у випадках визначених статутом товариства, відповідають за зобов'язаннями товариства в межах неоплаченої частини вартості належних їм акцій [1].

Таким чином, подібні законодавчі конструкції захищають належне учасникам юридичної особи майно від третіх осіб, тобто кредиторів, чітко розділяючи саму юридичну особу і її акціонерів.

В англосаксонській системі права доктрина «зняття корпоративної вуалі» має судове походження і передбачає можливість ототожнення прав, дій та відповідальності юридичної особи з правами, діями та відповідальністю її

учасників. Ця доктрина зазвичай застосовується або на користь третіх осіб, які вимагають від учасника відшкодувати збитки за неправомірні дії юридичної особи, або на користь учасника, який прагне захистити права та інтереси юридичної особи.

Концепція «проникнення під корпоративну вуаль» формувалася в правопорядках Європейських країн в продовж декількох десятиліть. Основоположним фундатором цієї доктрин став Європейський суд з прав людини, який у своїх рішеннях сформував ряд правових аксіом щодо питання корпоративної завіси.

За словами Маріуса Емберланда, сучасний підхід до використання теорії «проникнення під корпоративну вуаль» сформувався у Європейського суду з прав людини в рішенні 1995 року у справі «Agrotexim and Others v. Greece» (№ заяви 14807/89) [2].

Так, в цій справі ЄСПЛ вказав, що «проникнення під корпоративну вуаль» або ігнорування статусу юридичної особи може бути застосовано тільки у виняткових випадках, наприклад, коли чітко встановлено, що компанія не має можливості безпосередньо звернутись до інституцій Конвенції через органи управління юридичної особи, або через ліквідаторів». Схожу правову позицію на два десятиліття раніше сформував і Міжнародний Суд Справедливості ООН в рішенні по справі *Barcelona Traction, Light and Power Company Limited* від 05 лютого 1970 року [2].

В законодавстві України відсутнє закріплення доктрини «зняття корпоративної вуалі», однак, українські суди у своїх рішеннях використовують даний інструмент, посилаючись, при цьому, на практику ЄСПЛ.

Головним застосовним органом «проникнення під корпоративну вуаль» є Верховний суд, який і формує цю доктрину в своїх рішеннях, наділяючи її всім спектром характерних ознак.

Важливими в цій площині є рішення ВСУ, а саме: постанова ВСУ від 01.08.2017 р. у справі №826/2607/16 [3], постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі №805/4956/15□а [4], постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі №805/3464/15□а [5], постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі №826/1162/16 [6], постанова ВС від 02.11.2018 р. у справі №826/22323/15 [7] та постанова ВС від 20.11.2018 р. у справі №805/1312/16□а [8].

Весь перелік вказаних вище справ стосується рішень НБУ щодо відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку чи віднесення його до категорії неплатоспроможних.

Так, Верховний Суд, вирішуючи подібні справи сформував низку критеріїв, які потрібно враховувати під час прийняття рішення про зняття корпоративної вуалі.

По-перше, банк, будучи юридичною особою, в разі ліквідації чи віднесення його до категорії неплатоспроможних, не має законодавчої змоги звернутися до суду з позовом про оскарження рішення НБУ. Це зумовлено тим, що після введення тимчасової адміністрації всі повноваження виконавчого органу (правління) банку призупиняються, а у разі ліквідації – припиняються.

По-друге, українське законодавство покладає на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як ліквідатора/тимчасового адміністратора неплатоспроможного банку обов'язок співпрацювати та враховувати інтереси НБУ як органу державної влади, що прийняв рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку/віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Дана законодавча норма виключає можливість звернення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб до суду з вимогами щодо визнання протиправними дій НБУ та/або оскарження прийнятих НБУ рішень.

По-третє, суд зазначає, що право оскаржувати рішення НБУ слід надавати фізичній чи юридичній особі, яка заявить та обґрунтує, що від цього рішення вона зазнала негативного впливу на свої майнові й інші права.

Відзначу також, що в судовій доктрині існують й інші висновки щодо можливості використання «зняття корпоративної вуалі». Так, Велика Палата Верховного Суду в своїх Постановах від 08.10.2019 р. у справі № 916/2084/17 [9] та від 03.12.2019 р. у справі № 904/10956/16 [10] вказав, що інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства також не завжди збігаються. Тому підписання генеральним директором товариства договорів без передбаченої статутом згоди загальних зборів цього товариства може порушувати права та інтереси цього товариства, а не корпоративні права позивача.

Таким чином, суд чітко розділив інтереси юридичної особи від інтересів її учасників, що є вкрай логічним і законодавчо обумовленим.

Цікавим також є рішення ЄСПЛ у справі *Pine Valley Developments LTD. and others v. Ireland*. Так, суд за заявами *Pine Valley Developments Ltd, Healy Holdings Ltd* та пана Даниєла Геали [Daniel Healy] установив, що перша із цих компаній повністю належить другій, а пан Даниєл Геали [Daniel Healy] є управляючим директором *Healy Holdings Ltd* та її єдиним беніфеціарним власником (п. 8 зазначеного рішення). Відтак, ЄСПЛ зазначив, що заявами *Pine Valley Developments Ltd* та *Healy Holdings Ltd* є не більш ніж простим механізмом через, які пан Геали здійснював свою діяльність, а тому визнав усіх трьох заявників «жертвами» у розумінні Конвенції [2].

В іншому рішенні по справі «Губієв проти Російської Федерації» від 19 липня 2011 (скарга № 29309/03) Європейський суд з прав людини встановив, що єдиний власник компанії може вимагати визнання його «жертвою» у значенні статті 34 Конвенції у тій мірі, в якій це стосується оспорюваних дій, скоєних стосовно його компанії, оскільки у справі, де фігурує єдиний власник, відсутній ризик розбіжності у думках між акціонерами або між акціонерами і радою директорів з питання про порушення охоронюваних Конвенцією прав. За таких обставин Європейський Суд вважає, що заявник (засновник юридичної особи) може стверджувати, що є «жертвою» порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, на яке він посилався [2].

Таким чином, основним для ЄСПЛ виступає єдність думок юридичної особи та її керівництва з думками акціонерів (учасників), що є можливим тільки у випадку встановлення акціонером (учасником) повного контролю над

юридичною особою. І тільки за таких умов юридична особа та її акціонер (засновник або учасник) розглядаються як єдине ціле.

Отже, доктрина «проникнення під корпоративну вуаль» є відносно новою для правового поля України. Головним її джерелом виступають висновки судів, основоположне місце серед яких займає Верховний суд і практика ЄСПЛ. На мій погляд, зняття корпоративної вуалі є хорошим інструментом в регулюванні корпоративних відносин. Така концепція дозволяє захищати права учасників юридичної особи у випадку відсутності належних законодавчих процедур, розширюючи при цьому, майнову відповідальність учасників такої особи, що в багатьох випадках є надійним захистом від свавілля з їх боку.

Література:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: [HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text"](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text)
2. Сабодаш Р. Б. «Проникнення під корпоративну вуаль» у практиці Європейського суду з прав людини. Збірник наукових праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 р., м. Івано-Франківськ). С. 200-204.
3. Постанова ВСУ від 01.08.2017 р. у справі № 826/2607/16. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/68215059"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/68215059)
4. Постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі № 805/4956/15□а. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/70229689"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/70229689)
5. Постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі № 805/3464/15□а. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/70006843"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/70006843)
6. Постанова ВСУ від 24.10.2017 р. у справі № 826/1162/16. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/70006846"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/70006846)
7. Постанова ВС від 02.11.2018 р. у справі № 826/22323/15. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/77587092"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/77587092)
8. Постанова ВС від 20.11.2018 р. у справі № 805/1312/16□а. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/78022867"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/78022867)
9. Постанова ВП ВС від 08.10.2019 р. у справі № 916/2084/17. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/84911545"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/84911545)
10. Постанова ВП ВС від 03.12.2019 р. у справі № 904/10956/16. URL: [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241670"](https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241670)

ЗАХИСТ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Горбенко Анна

студентка 4 курсу, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Курман Т.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Перед сучасним міжнародним приватним правом постає низка завдань, що зумовлено насамперед розвитком міжнародної економіки й транскордонного економічного співробітництва. Прагнення країн інтегруватися в

світову економіку зумовлює необхідність створення потужної нормативно-правової бази, яка б забезпечила правовий захист міжнародних економічних зв'язків та гарантувала би їхню стабільність. На сьогодні одним з пріоритетних напрямів розвитку міжнародних економічних відносин є інвестування, здійснення якого можливе лише за умов сталої правової регламентації.

Питання захисту іноземних інвестицій є вкрай актуальним і потребує чіткого врегулювання, адже на сьогодні в Україні наявна низка проблем, які безпосередньо впливають на інвестиційну діяльність, інвестиційний клімат й інвестиційну привабливість. Серед них, зокрема, воєнний стан, політична та економічна нестабільність, надмірне втручання держави в питання інвестування, ведення «тіньової економіки» малими та середніми підприємствами, відсутність дієвого нормативно-правового регулювання та єдиного органу з питань іноземного інвестування.

Правове регулювання інвестиційних відносин здійснюється на двох рівнях – міжнародно-правовому та внутрішньодержавному. Основними нормативно-правовими актами щодо першого рівня є Вашингтонська конвенція «Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами» 1965 р. (далі – «Вашингтонська конвенція») та Сеульська конвенція «Про заснування багатостороннього агентства по гарантіям інвестицій» 1985 р. (далі – «Сеульська конвенція»).

Вашингтонська конвенція передбачає створення спеціальної установи – МЦУІС (Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів), метою якого є надання послуг із примирення сторін та арбітражного розгляду інвестиційних спорів, які виникають між державами – учасниками Конвенції, з одного боку, та фізичною або юридичною особою іншої Договірної держави – з іншого. Важливо зауважити, що інвестиційний арбітраж є договірною формою захисту прав інвестора та може бути використаний тільки на підставі письмової заяви сторін. Однак він передбачений українським законодавством, а також нормами міжнародних договорів, які є неодмінною складовою національного законодавства України [1].

Сеульська конвенція як один з ефективних способів захисту іноземних інвестицій визначає страхування. Так, іноземним інвесторам надаються фінансові гарантії шляхом страхування їх інвестицій від некомерційних ризиків. Також конвенція передбачає покриття ризику порушення договору з боку приймаючої держави, можливість створення системи державного і приватного страхування на національному рівні, доповненої міжнародною багатосторонньою системою страхування іноземних інвестицій [4].

Національний рівень правового регулювання іноземних інвестицій характеризується рядом спеціальних нормативних актів у цій сфері, а також норм валютного, корпоративного, податкового, антимонопольного та ін. законодавства. Спеціальні нормативно-правові акти містять положення, що визначають права та обов'язки іноземних інвесторів, порядок допуску іноземних юридичних та фізичних осіб до національного економічного простору (включаючи реєстрацію, ліцензування, отримання дозволів тощо), правові форми

здійснення інвестиційної діяльності, умови функціонування та повернення іноземного капіталу тощо. Пріоритетного значення при цьому набуває не колізійний, а матеріально-правовий метод регулювання.

Відповідно до ч.1 ст.7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України і міжнародними договорами. Так, іноземні інвестиції мають користуватися не менш сприятливим режимом, ніж капіталовкладення українських інвесторів. [3].

Згідно зі ст.18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору. Цим забезпечується стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності та захист з боку держави [2].

Отже, Україна на сучасному етапі розвитку відчуває гостру потребу в інвестиційних ресурсах і капіталовкладеннях. Особливої актуальності це набуває у зв'язку з веденням повномасштабної війни на території України і необхідністю відбудови нашої держави у післявоєнний період. Для залучення зовнішніх іноземних ресурсів держава має розробити таке законодавство, яке б стало підґрунтям для безперешкодної роботи інвесторів, які могли б на нього впевнено спиратися, знаючи, що їхні права і діяльність під належним захистом держави. Тож нагальним завданням є створення дієвого правового механізму й чітко вибудованої системи правових норм, які мають закріпити державні гарантії захисту іноземних інвестицій, що сприятиме їх залученню в економіку України.

Література:

1. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. (Вашингтонська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
3. Про режим іноземних інвестицій: Закон України від 19 червня 1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Сеульська конвенція про заснування Багатостороннього агентства по гарантіям інвестицій 1985 р. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id208405>

РОЛЬ ПРИВАТНИХ КОМПАНІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ ЄВРОПИ

Зінченко Анна

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

Будь-яка війна не лише забирає величезну кількість людських жертв, але й залишає за собою масштабні руйнування та погіршення стану економіки. Тому настання бажаного миру завжди має супроводжуватися відбудовою населених пунктів, об'єктів цивільної та військової інфраструктури та відновленням економічного сектору держави.

Яскравим прикладом такого періоду є роки після Другої світової війни, яка призвела до значних пошкоджень інфраструктури та промисловість більшості європейських країн; рівень соціального добробуту був вкрай низьким; значна частина населення проживала у таборах для біженців, єдиним їхнім джерелом для існування була гуманітарна допомога від фондів Організації Об'єднаних Націй; було майже повністю призупинено міждержавну торгівлю, адже звісно не обійшлося без пошкоджень транспортних сполучень. Однак, у цей нелегкий час все ж таки вдалося “реанімувати” Європу, країни якої у наш час займають лідерські позиції у топах держав світу та є взірцевими з точки зору обсягу ВВП та індексу людського розвитку.

Головним інструментом відновлення стала «Програма відновлення Європи» (більш відома як «план Маршалла», названий на честь державного секретаря США Джорджа Маршалла, який 5 червня 1947 року у Гарвардському університеті презентував програму активної підтримки європейських держав, економіка яких постраждала від воєнних дій). Сучасні події у нашій державі, пов'язані із збройною агресією росії, вже призвели до негативних наслідків для економічного та соціального стану, які у найближчому майбутньому буде необхідно ліквідувати. Саме тому, на нашу думку, досить актуальним є дослідження процесу відновлення європейських держав для розроблення власних шляхів відбудови України, подолання післявоєнної кризи, а у майбутньому – зміцнення економічної могутності.

Вінстон Черчіль зазначав, що вважає «План Маршалла» найбезкорисливішим актом в історії, який допоміг Європі відновити внутрішній ринок та загоїти рани обох світових воєн [2]. Однак тут варто зауважити, що все ж таки «План Маршалла» був привабливим також і для США. Держава, реалізуючи цю програму “убивала двох зайців одночасно”: після зупинення соціально-економічної депресії відбулося б повернення на міжнародну арену важливого торгового партнера Нового світу, а також зупинення комуністичних настроїв на шляху захоплення Західної Європи шляхом стимулювання розвитку капіталізму та демократії.

Незважаючи на те, що головним ініціатором реалізації «Плану Маршалла» була державна влада США, звісно, що приватний сектор також був зацікавлений у цьому проєкті та здійснював активні дії для фінансування, без якого навряд чи вдалося б залучити такі значні суми, які надавалися у вигляді прямої допомоги та кредитування. Варто зазначити, що ті цілі, яких прагнув досягти уряд за допомогою цієї програми, однозначно розділялися представниками приватних компаній.

Якраз у цей час у Сполучених Штатах Америки зароджувався феномен масштабних міжнародних компаній (які у майбутньому отримають назву транснаціональних корпорацій), для яких перешкоди для міжнародного експорту товарів та послуг, а тим більше поширення антикапіталістичних настроїв було вкрай не вигідним. Тому не дивно, що концептуально ця програма ґрунтувалась на неоліберальному світогляді, який просував впливові корпоративні інтереси, серед яких: підтримка вільних ринків, обмежене державне втручання в економіку та стійке економічне зростання. Також у цей час простежується тісний зв'язок представників крупних компаній із органами влади. Президент Гаррі Трумен, а до нього і Франклін Делано Рузвельт, залучив до свого найближчого кола таких людей, як У. Аверел Гарріман з Union Pacific fortune, Едвард Стеттініус-молодший з U.S. Steel і Джеймс Форрестол з Dillon Reed, і призначив їх на важливі урядові посади: Міністр торгівлі, Державний секретар і Міністр оборони відповідно.

Президент з метою залучення ресурсів для програми звертався до низки комітетів, серед яких визначальним був Комітет економічного розвитку, якому було доручено безпосередньо здійснювати нагляд за реалізацією Плану. До складу цього комітету входило чимало представників приватного бізнесу. Зокрема, його голова Пол Хоффман був президентом компанії Studebaker Automobile Company. Серед членів Комітету були й топ-менеджери компаній General Foods, Coca-Cola Company, Scott Paper, Quaker Oats, General Electric і Goldman Sachs, які активно брали участь у наданні фінансової допомоги постраждалому регіону. Лідери цих компаній стверджували, що Вашингтону необхідно надати допомогу та зміцнити європейські валютні ринки, щоб гарантувати, що ці країни зможуть купувати товари американського виробництва на світових ринках. Адже якщо цього не буде зроблено, першочергово постраждає економіка США. Таку думку поділяла більшість представників бізнесу, адже інтереси великих корпорацій у сфері споживчих товарів віддавали перевагу великим, капіталомістким підрозділам, глобальним потокам капіталу та розширеним міжнародним ринкам. Вони стверджували, що ця модель має вирішальне значення для підтримки торговельного балансу США, збереження американського багатства та встановлення стабільної глобальної ринкової системи [1].

Маючи можливість спостерігати сучасний розвиток Сполучених Штатів Америки і країн Європи, ми розуміємо, що все ж таки «План Маршалла» було реалізовано за принципом Win-Win. Але не буде справедливим твердження, що влада США та представники приватного сектору переслідували лише їхні власні

інтереси. Навпаки, на нашу думку, ці події післявоєнного відновлення Європи є яскравим прикладом в історії людства, який демонструє, що за реалізацію правильних, дружніх дій, неодмінно має бути віддано. Разом із тим, цей план був взаємовигідним для обох сторін, адже і у тієї, і у іншої однаково пріоритетними є принципи ринкової економіки, яка є рушійною силою економічного розвитку держав у сучасному світі.

Отже, окреслений у нашому дослідженні процес відновлення Європи після війни є дуже показовим для сучасної України, яка гостро потребує розроблення плану післявоєнної відбудови та відновлення економіки. Ініціатива його підтримки має йти від голів урядів держав-партнерів та від представників приватних компаній, які можуть бути як міжнародними “донорами” фінансових вливань та технологій, а також інвесторами, які також отримують від цього вигоду. Саме тому перед владою нашої держави стоїть завдання по створенню стимулів для приватного сектору, який має отримати мотивацію інвестувати власні кошти в економіку України.

Література:

1. Helping Europe Help Itself: The Marshall Plan. Amy Garrett. The Foreign Service Journal. January/February 2018. URL: <https://afsa.org/helping-europe-help-itself-marshall-plan>
2. Відновити все: що варто знати про «План Маршалла» для України. URL: <https://mind.ua/publications/20244464-vidnoviti-vse-shcho-var-to-znati-pro-plan-marshalla-dlya-ukrayini>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зубченко Катерина

студентка 4 курсу 2 групи, Господарсько-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну проблеми міжнародної співпраці набувають нового змісту. Адже в умовах воєнного стану експортно-імпортна активність відбувається в обмежених можливостях для розвитку бізнесу й функціонування національної економіки. Сучасний стан правового регулювання в Україні має значну кількість проблем, пов'язаних з якістю забезпечення окремих аспектів законодавчої бази, яка безпосередньо впливає на зовнішньоекономічну активність держави.

Воєнний стан для державного управління є специфічним правовим режимом, в умовах якого певні ринкові інструменти впливу на ЗЕД є неефективними й недоцільними. Так, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не містить прямих обмежень чи заборон експорту-імпорту на такий період, проте акцентує увагу на механізми регулювання торгівлі із державою-агресором та/або державою-окупантом [8]. У свою чергу, Закон

України «Про зовнішньоекономічну діяльність» чітко визначає, що Верховна Рада України здійснює державне регулювання ЗЕД та має перелік повноважень щодо застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, шляхом встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю та позбавлення пільгового спеціального режиму [7]. Згідно з цим же законодавчим документом, відповідні заходи можуть застосовуватися також і Кабінетом Міністрів України за спрощеною процедурою. Зокрема, у Податковому і Митному кодексах України закріплені відповідні обмежувальні дії Верховної Ради щодо ввезення товарів із країни-агресора [5; 4].

Очевидно, що нині пріоритетним завданням для України є формування законодавчої основи для розвитку інтеграційних зв'язків та ЗЕД з країнами Європейського Союзу, оскільки в майбутньому маємо реальні шанси стати повноправним членом ЄС. Актуальними постають питання вдосконалення інструментів впливу на ЗЕД та активізації експортно-імпортних операцій. Так, Постановою № 314 від 18.03.2022 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» Кабінет Міністрів України суттєво спростив процедуру отримання суб'єктами господарювання права на провадження окремих видів господарської діяльності, дозволивши не отримувати дозвільні документи, а обмежуватися лише поданням до уповноваженого органу декларації про провадження господарської діяльності за встановленою формою [1].

З початку війни перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню Мінекономіки, згідно з Постановою КМУ № 1424 від 29 грудня 2021 року, було змінено КМУ вже кілька разів [6]. Цей перелік буде в подальшому доповнюватись КМУ залежно від актуальних потреб населення і стану економіки.

Постановою КМУ від 09.03.2022 № 236 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» [3] та представленою Урядом Постановою № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» (яка досі перебуває на етапі розгляду і ухвалення) [2], запроваджено можливість імпорту більшості товарів за спрощеним способом на підставі подання попередньої митної декларації без справляння митних платежів (у тому числі ПДВ, акцизного податку, ввізного мита), без проведення митного огляду, фітосанітарного контролю, а також заходів нетарифного регулювання.

Постановою Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [9] передбачено зміну граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Документ регулює аспекти розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, зокрема граничні строки розрахунків були встановлені тривалістю 90 календарних днів, що є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу (365 календарних днів). Такий документ має на меті забезпечити стабільність системи, основна правочинна дія якого спрямована на

запобігання виведення капіталу за кордон та зниження ймовірностей виникнення макроекономічних дисбалансів в Україні.

Очевидно, що одним із вимушених кроків влади стало запровадження обмежень на перекази валютних цінностей і коштів. Визначено чіткий перелік випадків, за яких можливий транскордонний переказ коштів, і більшою мірою вони покликані забезпечити потреби безпеки та оборони, належний рівень життя осіб, що тимчасово виїхали з України, а також стабільність роботи державних органів.

Як показує практика, нині регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється доволі динамічно задля забезпечення спільної перемоги. Так, правові механізми регулювання ЗЕД зазнали суттєвих змін щодо торгівлі з країною-агресором та Білоруссю, експорту товарів та їх митного оформлення, права НБУ встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товару, забезпечити здійснення транскордонних валютних платежів за операції з імпорту товарів, що вважаються критичним імпортом, – заходів, які нададуть змогу вдосконалити практики регулювання ЗЕД під час війни та на етапі поствоєнного відновлення економіки. Тож наразі бізнес в Україні має шанси для відновлення роботи.

Література:

1. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова КМУ № 314 від 18.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. С. 24. Ст. 1399.
2. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану. HYPERLINK "https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220314?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01" \t "_blank" Постанова Кабінету Міністрів України № 330-2022-п від 20.03.2022. URL: HYPERLINK "<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>
3. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану : Постанова КМУ № 236 від 09.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. С. 330. Ст. 1318.
4. Митний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 03.10.2022. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2022. 504 с.
5. Податковий кодекс України: в 2-х ч. Ч. 1 : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 01.02.2022 р. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2022. 632 с.
6. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік : Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 4. С. 238. Ст. 217.
7. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 959-ХІІ від 16.04.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 46. С. 13. С. 1449.
9. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління НБУ № 18 від 24.02.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. С. 317. Ст. 1042.

МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ КОНТРАКТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іванюк Альона

студентка 4 курсу 8 групи,, Факультет прокуратури

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Корнева П.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Указом Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року на всій території України було введено воєнний стан. У зв'язку із введенням воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Передбачені вищевказаним законом обмеження можуть впливати на виконання та укладення міжнародних комерційних контрактів, за умови участі в них резидентів України чи у разі необхідності їх виконання на території України. А тому так чи інакше сторонам таких контрактів, не виконаних чи укладених після введення режиму воєнного стану, слід врахувати такі обмеження.

Незважаючи на суттєве ускладнення, а іноді і повну неможливість особистих зустрічей для підписання контрактів, та деякі труднощі у роботі пошти та кур'єрських сервісів, міжнародні комерційні контракти мають укладатися. Для цього можна використати електронний документообіг, оскільки для більшості підприємств він став незамінною частиною роботи, особливо за роки пандемії. Існує безліч сервісів, які дають можливість укласти контракт просто та безпечно.

Стаття 2.1. Принципів міжнародних комерційних договорів (принципів УНІДРУА (UNIDROIT) регламентує, що договір може бути укладено шляхом акцепту оферти чи в результаті поведінки сторін, яка в достатній мірі свідчить про згоду. До речі, найпопулярніша в Україні письмова форма договору за тими ж Принципами визначається як будь-який вид повідомлення, який зберігає запис інформації, яка міститься в ньому, та може бути відтворена у візуальному вигляді [2].

Можемо зробити висновок, що навіть обмін електронними повідомленнями, в яких сторони узгодять істотні умови контракту є достатніми для його укладення.

До того ж, варто виокремити базові правила регулювання неможливості виконання міжнародних комерційних контрактів.

Розділ 2 Принципів міжнародних комерційних договорів (принципів УНІДРУА (UNIDROIT) містить основні положення щодо цього питання. Зокрема, якщо виконання договору виявляється більш обтяжуючим для однієї зі сторін, ця сторона все ж таки зобов'язана виконати свої зобов'язання з

дотриманням певних правил. Крім того, в разі виникнення складнощів потерпіла сторона має право звернутися з проханням переглянути договірні зобов'язання. Таке прохання має бути здійснено без невинуватої затримки та має містити обґрунтування.

Принципи міжнародних комерційних договорів регулюють і застосування до правовідносин сторін обставин непереборної сили. Так, зокрема, статтею 7.1.7. передбачено, що сторона звільняється від відповідальності за невиконання, якщо вона доведе, що невиконання сталось через перешкоди поза її контролем і від неї не можна було розумно очікувати врахування такої перешкоди при укладенні договору або уникнення чи подолання такої перешкоди чи її наслідків. Більше того, якщо перешкода носить тимчасовий характер, звільнення від відповідальності має силу на період часу, який є розумним, враховуючи вплив перешкоди на виконання договору.

Але міжнародні комерційні контракти найчастіше передбачають виключне засвідчення форс-мажорних обставин відповідними сертифікатами Торгово-промислової палати України. Відповідно до пункту 6.2 Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються за заявою зацікавленої особи по кожному окремому договору, контракту, угоді тощо, а також по податкових та інших зобов'язаннях/обов'язках, виконання яких настало згідно з законодавчим чи іншим нормативним актом або може настати найближчим часом і виконання яких стало неможливим через наявність зазначених обставин [3].

Тобто, по кожному окремому договору сторони повинні отримати сертифікат про форс-мажорні обставини.

Досить поширеною є ситуація, коли розгляд спору за міжнародним комерційним контрактом покладений сторонами за місцем реєстрації однієї із сторін. За загальним правилом, якщо сторони взагалі не врегулювали це питання в контракті, спори мають розглядатись в господарському суді за місцем реєстрації відповідача. В разі небажання сторін передати спір на розгляд міжнародного комерційного арбітражу розгляд спору може бути тимчасово заблокований через активну фазу бойових дій на території нашої держави.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, зокрема, у випадках якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 цього Закону. Згідно з ч. 1 ст. 75 Закону підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76 цього Закону [4].

Такі положення національного законодавства дозволяють сторонам за взаємною згодою передбачити розгляд спору відповідним місцевим господарським судом України не змінюючи місця реєстрації відповідача чи не

вдаючись до інших дій, які можуть бути неможливими в умовах війни. Достатнім є підписання сторонами комерційного контракту з іноземним елементом додаткової угоди про встановлення територіальної підсудності спорів за контрактом господарським судам у відносно безпечних регіонах України.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Голос України*. 2022. № 37. С. 3.
2. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016 (UPICC). International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome. URL: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroitprinciples-2016>.
3. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): Рішення Президії Торгово-промислової палати України від 18 грудня 2014 р. № 44(5).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. №29. С. 48.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Козлова Поліна

*студентка 4 курсу 7 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнева П.М.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

На сьогоднішній час дане питання є дуже актуальним, оскільки на всій території України введено воєнний стан, а економіка нашої держави перебуває та щоденно долає різноманітні виклики та перешкоди.

Закономірно, що для бізнесу актуалізувалися питання про те, чи може запровадження воєнного стану в окремих регіонах України вплинути на його поточні комерційні контракти; чи означає воєнний стан автоматичне звільнення від договірних зобов'язань; що робити, якщо не можливо виконати контракт; які наслідки для українського контрагента може мати невиконання контракту в умовах воєнного стану.

У зв'язку із введенням воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, що передбачені положеннями Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Вищезазначені обмеження можуть впливати на виконання та укладення міжнародних комерційних контрактів, за умови участі в них резидентів України чи у разі необхідності їх виконання на території України. А тому сторонам таких контрактів слід це врахувати.

Суттєве ускладнення, а іноді і повна неможливість особистих зустрічей для підписання контрактів, як і деякі труднощі у роботі поштової служби та кур'єрських сервісів, не мають ставати перешкодою для їх укладення. Для більшості підприємств електронний документообіг став незамінною частиною роботи [3, с. 73]. Крім того, міжнародні звичаї комерції значно лояльніші до форм укладення контрактів, в тому числі і міжнародних. Так стаття 2.1. Принципів міжнародних комерційних договорів (принципів УНІДРУА) регламентує, що договір може бути укладено шляхом акцепту оферти чи в результаті поведінки сторін, яка в достатній мірі свідчить про згоду. До речі, найпопулярніша в Україні письмова форма договору за тими ж Принципами визначається як будь-який вид повідомлення, який зберігає запис інформації, яка міститься в ньому, та може бути відтворена у візуальному вигляді. А тому навіть обмін електронними повідомленнями, в яких сторони узгодять істотні умови контракту, є достатнім для його укладення. Проте, на мою думку, варто викладати зміст договорів, виконання яких дещо відкладено в часі, в класичній формі єдиного документу. Це дозволить уникнути складнощів з контролюючими органами в Україні, діяльність та взаємодія з якими може бути ускладнена в умовах особливого періоду. А підписання контрактів за допомогою електронного цифрового підпису суттєво знизить вірогідність подальших спорів щодо факту їх укладення [1, с. 676].

Безумовно, воєнні дії в державі тягнуть за собою тяжкі наслідки і у вигляді неможливості виконати комерційні зобов'язання. Так, Розділ 2 Принципів УНІДРУА передбачає регулювання «труднощів» щодо виконання зобов'язань. Зокрема, якщо виконання договору виявляється більш обтяжуючим для однієї зі сторін, ця сторона все ж таки зобов'язана виконати свої зобов'язання з дотриманням певних правил. Крім того, в разі виникнення складнощів потерпіла сторона має право звернутися з проханням переглянути договірні зобов'язання. Таке прохання має бути здійснено без невинуватої затримки та має містити обґрунтування. Більше того, за умови відсутності досягнення згоди в розумний строк, будь-яка сторона може звернутися до суду. Якщо суд встановить наявність таких складнощів, він може припинити договір з визначеної дати чи визначених умов або змінити договір з метою поновлення рівноваги [2, с. 172].

Принципи УНІДРУА регулюють і застосування до правовідносин сторін обставин непереборної сили. Так, зокрема, статтею 7.1.7. цих Принципів передбачено, що сторона звільняється від відповідальності за невиконання, якщо вона доведе, що невиконання сталось через перешкоди поза її контролем. Більше того, якщо перешкода носить тимчасовий характер, звільнення від відповідальності має силу на період часу, який є розумним, враховуючи вплив перешкоди на виконання договору. Сторона, яка порушила зобов'язання, повинна повідомити іншу сторону про виникнення перешкоди та її вплив на здатність виконати зобов'язання.

Якщо внаслідок воєнного стану виконання контракту є неможливим, тоді для збереження відносин з бізнес-партнерами та уникнення зайвих витрат на судові розбірки варто звернутися до правового механізму звільнення від відповідальності за невиконання внаслідок форс-мажору.

Щодо форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), то згідно з чинним українським законодавством, особа звільняється від відповідальності за порушення контракту, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок непереборної сили або у разі виникнення обставини, яку сторони в договорі між собою віднесли до форс-мажору – надзвичайних та невідворотних обставин, які об'єктивно впливають на виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків за законодавчими та іншими нормативними актами, дію яких неможливо було передбачити та дія яких унеможливує їх виконання протягом певного періоду часу. Такий підхід також закріплений у ч. 1 ст. 79 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 року. Розділ про форс-мажорні обставини є стандартним в більшості контрактів. Невичерпний перелік форс-мажорних обставин наведено в Законі України «Про торгово-промислові палати». Варто зауважити, що «воєнний стан» прямо не зазначається в цьому переліку. Однак враховуючи зміст та заходи воєнного стану як «особливого» правового режиму, який вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, зрозуміло, що під визначення форс-мажорної обставини щонайменше підпадають заходи, які можуть бути запроваджені в межах воєнного стану. І хоч у розрізі договірних відносин саме по собі введення воєнного стану не є підставою для невиконання чи призупинення виконання зобов'язань за контрактами, форс-мажор може бути засвідчений щодо кожного окремого договору, виконання якого стало неможливим через наявність воєнного стану [4, с. 948].

Отже, проблемні моменти, які виникають під час укладення та виконання міжнародних комерційних контрактів, де з одного боку виступає українська сторона, є логічним наслідком запровадження воєнного стану та території нашої держави. Проте, аби продовжувати комерційні відносини, для уникнення репутаційних ризиків компаній і подальшої взаємодії з поточними контрагентами, сторонам варто вживати всіх можливих заходів для виконання договірних зобов'язань, використовуючи для цього вже існуючі та нові засоби і механізми.

Література:

1. Козак Ю. Г., Ковалевський В. В., Ржепішевський К. І. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: Навч. посіб. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 676 с.
2. Дашков Л. П. Бризгалін А. В. Комерційний договір: від укладання до виконання. – К.: А.Л.Д., 1996. – 172 с.
3. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Циганкова Т. М. Міжнародна економіка: Навч. посіб. – К.:КНЕУ, 1999. – 73 с.
4. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

ЩОДО НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Максакова Катерина

*студентка 4 курсу 1 групи, Фінансово-правовий факультет,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Повномасштабна війна в Україні неминуче запустила в дію механізми захисту, адже ще з початку вторгнення розпочалася фаза націоналізації майна рф та її резидентів без відшкодування його вартості на підставі рішення РНБО, де націоналізацію можна розглядати як у вузькому сенсі як акт правотворення держави, яким встановлюється власність держави на майно іншого суб'єкта цивільного права, та у широкому – як сукупність юридичних фактів, спрямованих на настання певного наслідку у вигляді припинення права власності [7].

Міжнародне право свідчить про те, що будь-які дії щодо вилучення майна із приватної власності та передачі його державі відносяться до внутрішньої компетенції держави. Невизнання та оспорювання таких актів іншими країнами вважається втручанням у внутрішні справи держави. Таке твердження витікає з п. 7 ст. 2 Статуту ООН, відповідно до якого, право держави на націоналізацію майна не оспорюється [9].

У 1974 році Генеральна Асамблея прийняла Статут Економічних прав і обов'язків держав, де зазначено, кожна держава має право націоналізувати, конфіскувати або передати іноземну власність, в цих випадках повинна бути виплачена відповідна компенсація державою, приймаючим такі заходи, а якщо з питання про виплату компенсації виникають протиріччя, вони повинні вирішуватися відповідно до внутрішньодержавного законодавства країни, що проводить націоналізацію, і в її судах [5].

1 квітня 2022 року Верховна Рада України схвалила закон, що визначає порядок націоналізації майна, яке належить громадянам рф та українцям, які публічно заперечують російсько-українську війну. Таким чином, розширивши його дію на фізичних та юридичних осіб фізичних осіб рф, осіб, які не є громадянами рф, але мають тісний зв'язок з агресором, маючи місце проживання або займаються там основною діяльністю; юридичних осіб, філії та представництва, що працюють в Україні, але бенефіціаром яких є рф; юридичних осіб в Україні, у яких рф володіє прямо чи опосередковано часткою в капіталі чи є засновником/бенефіціаром [1].

Вже 10 травня 2022 року уряд на засіданні визначився з установою, якій передадуть такі об'єкти, а саме цю функцію покладено на ДП «Нац Інвестфонд» [3].

Наступним кроком 12 травня 2022 року, Верховна Рада ухвалила Указ Президента, яким доручила забезпечити арешт корпоративних прав і фінансових активів дочірніх структур банків з рф [4].

Парламент України 6 жовтня 2022 року ухвалив спеціальний закон Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану [2], який спрощує процедуру переходу системно-важливого банку у власність держави на час дії у країні воєнного стану, що є необхідним для врегулювання переходу приватного Альфа-Банку до державної власності через процедуру націоналізації.

Проте Україна не є першим випадком в історії, коли війна є підставою для націоналізації іноземної власності державою, де обґрунтування можуть бути від політичної доцільності до відвертого звинувачення у співпраці з ворогом.

Під час Першої Світової війни, коли 6 квітня 1917 року США офіційно вступили у війну на боці Антанти, федеральний уряд, спираючись на Закон про торгівлю з ворогом 1917 року, конфіскував приватну власність осіб, пов'язаних з Німеччиною, і націоналізував декілька німецьких підприємств в Сполучених Штатах, щоб компенсувати військові витрати. Найвідомішою з таких була компанія Merck & Co, дочірня компанія німецької фармацевтичної корпорації E. Merck [10, ст. 10].

Renault Group є одним з ключових брендів Франції, але ганебний випадок співпраці з окупантами під час Другої світової війни призвів до того, що у січні 1945 року за рішенням Тимчасового уряду Французької Республіки всі заводи Renault були посмертно експропрійовані та офіційно націоналізовані в державне підприємство Régie Nationale des Usines Renault (Національна рада Рено) [9, ст. 411].

Іншим прикладом є Суецький канал, який з'єднує Середземне і Червоне моря через Єгипет, проте віце-король Єгипту Ісмаїл-паша був змушений продати частку каналу, що належала його державі через зовнішні борги. І тому протягом наступних 80 років компанія залишалася під контролем британсько-французької компанії. Але у 1950-х роках у відносинах Єгипту із Заходом помітно почало зростати напруження через лояльність тодішнього керівництва до СРСР. У відповідь Сполучені Штати та Велика Британія відмовилися фінансувати проект Асуанської греблі. Відповідь Єгипту була рішучою та радикальною: тодішній президент Гамаль Абдель Насер оголосив про націоналізацію компанії Суецького каналу та заявив, що доходи від руху суден будуть використані для реалізації проектів економічного розвитку [6].

Отже, історичний досвід вказує, що націоналізація іноземної власності державою часто є логічним і вимушеним кроком, і цілком себе виправдовує, однак важливо також розуміти, як це майно буде використовуватися в майбутньому з урахуванням особливостей зумовлених сучасними тенденціями розвитку суспільства та реформування в умовах сьогодення, що з часом відіграватиме ключову роль у післявоєнній відбудові України та стане одним із основних аспектів формування сприятливого інвестиційного клімату, забезпечуючи приватні інтереси як національних інвесторів, так і іноземних.

Література:

1. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 24.10.2022).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2643-20#Text> (дата звернення: 24.10.2022).
3. Постанова Кабінету міністрів України Деякі питання виконання Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» ». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2022-п> (дата звернення: 24.10.2022).
4. Указ Президента України № 326/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3262022-42573> (дата звернення: 24.10.2022).
5. Charter of Economic Rights and Duties of States. URL :https://www.aaas.org/sites/default/files/SRHRL/PDF/IHRDArticle15/Charter_of_Economic_Rights_and_Duties_of_States_Eng.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
6. Jeffrey J. Clarke. The Nationalization of War Industries in France, 1936-1937: A Case Study. The Journal of Modern History Vol. 49, No. 3 (Sep., 1977).P. 411-430.
7. Kostruba A. Nationalization in the Context of Property Relations Termination Mechanism. *Право України*. 2014. 8. P. 225-233.
8. Robert Delson. Nationalization of the Suez Canal Company: Issues of Public and Private International Law. Columbia Law Review Vol. 57, No. 6 (Jun., 1957). P. 755-786.
9. The Charter of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1> (дата звернення: 24.10.2022).
10. Thomas M. Hanna A history of nationalization in the United States 1917-2009. P. 4-10.

МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ КОНТРАКТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Муризіна Марина

студентка 4 курсу 2 групи, Господарсько-правовий факультет,

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Війна внесла свої корективи в усі сфери життя українців. Проте нові виклики не тільки негативно впливають на бізнес, економіку та торгівлю, а стимулюють адаптуватися до нових реалій сьогодення. Актуальність теми зумовлена активізацією співпраці з міжнародними контрагентами в умовах воєнного стану, що потребує аналізу сучасних проблем, які можуть торкнутися учасників міжнародних комерційних контрактів та шляхи їх вирішення.

В умовах повномасштабного вторгнення виникла потреба в обмеженні прав і свобод громадян, задля їх власної безпеки та оборони країни від загарбників. В свою чергу це може вплинути на досягнення згоди та реалізації зобов'язань за

міжнародними комерційними контрактами, сторонами яких є особи, що постійно проживають на території України або у випадку їх виконання на території нашої держави.

Особиста зустріч для підписання зазначених контрактів, на жаль, зовсім неможлива або її проведення суттєво ускладнено зовнішніми обставинами. Стати на заводі можуть і перебої у роботі поштових відділень чи інших сервісів доставки. Така ситуація зумовлює перехід на ведення електронного документообігу, поштовхом до якого стала пандемія, проте ситуація з електропостачанням зараз теж нестабільна, що ускладнює подальшу роботу підприємств, установ та організацій.

Ст. 2.1.1. Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА (далі – Принципи) регламентує, що договір може бути укладений шляхом акцепту оферти або шляхом такої поведінки сторін, яка є достатньою аби свідчити про досягнення згоди. Найпопулярнішою в Україні є письмова форма договору, яка за ст. 1.11 означає будь-який вид повідомлення, що зберігає запис інформації, яка у ньому міститься, і може бути відтворене у формі, яка може бути прийнята людиною. [1, с. 3]

Позитивним аспектом в цих обставинах є те, що міжнародні звичаї комерції не носять імперативного характеру та не містять суворо регламентованих форм щодо укладення контрактів. Згода може бути досягнена за лічені хвилини стосовно всіх його істотних умов та без зайвих зусиль за допомогою будь-яких зручних способів зв'язку.

Збитки, що спричиняються військовою агресією з боку РФ колосальні, а їх оцінка та підрахунки потребують детального та об'єктивного вивчення, що наразі не представляється можливим. Однак, існують фундаментальні правила, спрямовані на врегулювання ситуацій, за яких виконання міжнародних комерційних контрактів неможливе.

Розділ 2 Принципів має назву «Ускладнення», а ст. 6.2.1 передбачає, що у випадку, коли виконання договірних зобов'язань стає більш обтяжливим для однієї зі сторін, така сторона, незважаючи на це, зобов'язана виконати свої обов'язки за договором з дотриманням наступних положень про ускладнення. У випадку ускладнення сторона, яка опинилась у невідгідному становищі, має право звернутися з проханням про проведення переговорів щодо перегляду договору з відповідним обґрунтуванням та без зайвих затримок. Якщо згоди не було досягнуто в розумні строки-кожна зі сторін може звернутися до суду. Останній в свою чергу може припинити дію договору від певної дати та на певних умовах, або змінити договір з метою встановлення рівноваги відповідно до ст. 6.2.3. [1, с. 22]

Принципи регулюють питання форс-мажорних обставин та наслідків їх настання. Згідно зі ст. 7.1.7. невиконання стороною договору має виправдання, якщо вона доведе, що воно викликане перешкодою, яка виникла з причин, що не залежали від її волі, і що нерозумно очікувати від неї прийняття до уваги перешкоди під час укладення договору або ж уникнення чи подолання цієї перешкоди або її наслідків. Якщо перешкода є тимчасовою, сторона звільняється

від відповідальності на період часу, який вважається розумним, беручи до уваги вплив перешкоди на виконання договору. [1, с. 24] Відповідно до ст. 1.10 Принципів повідомлення про таку перешкоду може направлятися всіма засобами, прийнятними за даних обставин та вважається чинним з моменту одержання особою, якій його направлено, де під одержанням слід розуміти усне повідомлення або доставлене у місце здійснення її підприємницької діяльності чи на її поштову адресу. [1, с. 2]

Для підтвердження форс-мажорних обставин національне законодавство містить вимоги щодо їх засвідчення відповідними сертифікатами Торгово-промислової палати України, що здійснюється відповідно до Регламенту, затвердженого Рішенням Президії ТПП України від 18.12.2014 № 44(5). [4]

Відповідно до ст. 38 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої діяльності можуть розглядатися судами України, а також за згодою сторін спору Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинному законодавству або передбачено міжнародними договорами України. [2]

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 76 ЗУ «Про міжнародне приватне право» суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, зокрема, у випадках якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України. [3]

Найчастіше умовами міжнародних комерційних контрактів передбачено розгляд спору за місцем реєстрації одного із його учасників. Якщо таке врегулювання не відбулося, то зазвичай такий розгляд має здійснюватися за місцем реєстрації відповідача. Сторони можуть відмовитися від передачі спору на вирішення міжнародного комерційного арбітражу, проте перешкодою його вирішення в господарських судах України можуть стати активні бойові дії. Отже, дозволяється врегулювання підсудності справ за міжнародними комерційними контрактами безпосередньо у положеннях цих договорів.

Література:

1. Білоус О.С. Переклад українською мовою Принципів УНІДРУА. 2010. С. 1-40. URL: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Ukrainian-bl.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. //Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 29. Ст. 377.
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2015 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.
4. Регламент (нова редакція) засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): затв. Рішенням Президії ТПП України від 18 грудня 2014 р. № 44(5).

МІЖНАРОДНІ КОМЕРЦІЙНІ ДОГОВОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Павлик Анна

*студентка 4 курсу 2 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к. ю. н., ст. викладач Корнева П. М.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Військова агресія Російської Федерації ось уже дев'ятий місяць поспіль вносить свої корективи у наше повсякденне життя. Але навіть це не зупиняє нашу країну у розвитку і прагненні до кращого, тому українці продовжують працювати на благо держави як всередині України, так і за її межами. Зовнішньоекономічна діяльність, зокрема сфера міжнародних комерційних договорів, також зазнала певних змін. Позитивними чи негативними є ці зміни – сказати важко, але те, що більшість з них є необхідними – беззаперечно. В основному нововведення торкнулися саме змісту міжнародних комерційних договорів, а конкретно – його виконання. Ми розглянули нововведення у таких сферах: валютне регулювання, оподаткування та митний контроль та митне оформлення.

У валютному регулюванні перш за все, слід звернути увагу на Постанову НБУ № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи у період запровадження воєнного стану». Вона встановлює заборону на транскордонне переведення валютних цінностей з України чи переказ коштів на відкриті у банках-резидентах кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях або іноземній валюті, включаючи перекази, що здійснюються за дорученням клієнтів [4]. Звичайно, є ряд винятків, що стосуються зокрема купівлі товарів критичного імпорту, потреб військово-оборонної промисловості, повернення раніше відправлених авансових платежів та ін. [1]. Але звичайні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, сфера зайнятості яких не відноситься до тієї, що підпадає під ці винятки, у зв'язку з цими обмеженнями стикнулися з ускладненнями у розрахунку за отримані товари та послуги за міжнародними комерційними договорами. Звичайно, можна отримати окремий дозвіл НБУ на проведення валютної операції. Але тут також є ряд вимог та дій, виконання яких потребує часу, а отже, це може значно сповільнити рух не лише виконання зобов'язання за якимось окремим міжнародним комерційним договором, а і рух економіки нашої країни в цілому.

Законами України № 2120 від 15 березня 2022 року та № 2142 від 5 квітня 2022 року було внесено певні зміни у систему оподаткування, що є позитивними, адже вони значно спрощують ведення господарської діяльності платником податків, суб'єктом господарювання, який є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності саме із поставки товарів на територію України з метою початку чи продовження їх реалізації. [5] Так, згідно з Митним кодексом, мито тимчасово не підлягає сплаті суб'єктом господарювання, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, в залежності від об'єкта оподаткування [3]. Також, суб'єкт господарювання може бути звільнений від сплати податку на додану вартість,

якщо такий суб'єкт, до початку введення воєнного стану був платником єдиного податку за ставкою 5%, або, такий платник податку перейшов на систему оподаткування за спрощеною процедурою в умовах воєнного стану подавши заяву відповідного змісту щодо надання можливості сплати єдиного податку за ставкою 2%. Але, такі пільгові умови щодо імпорту не поширюються на товари, що мають походження із країни, визнаною державою-окупантом та/або державою-агресором відповідно до закону чи ввозяться з території таких держав чи з ТОТ України [5].

На сьогодні умовно можна виділити три порядки митного контролю: для низки товарів, що ввозяться в Україну в період дії воєнного стану, відповідно до Постанови КМУ № 236 від 9 березня 2022 року, яка встановлює можливість отримання відстрочки сплати митних платежів на період дії воєнного стану, для гуманітарної допомоги та інших товарів. [4] І якщо митний контроль ввезення гуманітарної допомоги зведений до мінімуму шляхом спрощеної декларації, то інші товари підлягають митному контролю та оформленню в обсязі, визначеному Митним кодексом України. Згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану» від 24 березня 2022 року, зареєстровані платники єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім підприємств, які обрали ставку єдиного податку, визначену підпунктом 1 пункту 293.3. статті 293 Податкового кодексу України (3 % доходу зі сплатою ПДВ) мають можливість спростити процедуру митного оформлення товарів через подання попередньої митної декларації, яка містить усю необхідну інформацію для випуску товарів [2]. Вищевказаний закон запровадив зміни до Митного Кодексу України в частині завершення митного оформлення товарів у найкоротший можливий строк, але не більше ніж одна робоча година з моменту пред'явлення митному органу товарів, що підлягають митному оформленню [3].

Отже, з науково-теоретичної точки зору всі ці новели законодавства створили певну неузгодженість. Законодавець звільняє суб'єктів господарювання зовнішньоекономічної діяльності від значного податкового навантаження, прискорює процедуру митного оформлення, створює сприятливі умови для ввезення гуманітарної допомоги, але водночас і встановлює обмеження щодо валютного регулювання, які можуть сповільнити деякі попередньо вказані процеси, що їх навпаки намагалися прискорити цими нововведеннями задля продовження нормальної роботи економіки, наскільки це можливо під час воєнного стану. Тому це питання неузгодженості потребує глибшого аналізу та пропозицій щодо його вирішення.

Література:

1. Постанова № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи у період запровадження воєнного стану». *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18. (дата звернення: 06.11.2022 р.)
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. № 2755-VI станом на 28.10.2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (дата звернення: 06.11.2022 р.)

3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 01.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 06.11.2022 р.).
4. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в період запровадження воєнного стану. *Герман Тасліцький*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/regulyuvannya-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-v-period-zaprovadzhennya-voennogo-stanu.html>. (дата звернення: 06.11.2022 р.).
5. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Ольга Чухляк*. URL: <https://firstlegal.com.ua/zdijsnennya-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-v-umovah-voennogo-stanu/>. (дата звернення: 06.11.2022 р.).

ОСОБЛИВОСТІ ПРИМУСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Петрик Андрій

*курсант 4 курсу 1 групи, ІПЮК для СБУ,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Почавши повномасштабні військові дії проти України, рф порушила загальновизнані принципи та норми міжнародного права. Характер ведення війни, що супроводжувався численними злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку з боку окупаційних військ держави-агресора свідчить про цинічне та демонстративне заохочення таких дій посадовцями найвищого рівня. Реакцією на це став не тільки рішучий опір української армії, а й заходи економічного та політичного характеру, які здатні призвести до руйнівних наслідків для воєнного потенціалу та економічного добробуту держави-агресора.

Відповідно до міжнародних стандартів, які закріплюють Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та відшкодування збитків для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, прийнятих Резолюцією № 60/147 Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 2005 р., держави мають право приймати рішення про способи розробки заходів щодо відшкодування шкоди, які найкраще відповідають їх специфічним умовам. Нестор В.Р. наголошує на абсолютності права держави на відшкодування шкоди, яка заподіяна агресивною війною, що дозволяє такій державі використовувати всі можливі засоби та способи для одержання компенсації [2, с. 86].

Україна, яка щодня зазнає руйнувань від держави-агресора, згідно з принципами і нормами міжнародного права може вживати широкий спектр заходів для забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування агресії. Прийняттям Верховною Радою України Закону «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів» [3], було запроваджено правовий механізм безоплатного та безповоротного вилучення активів держави-агресора. Відповідно до вищенаведеного закону

примусове вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів здійснюється з мотивів суспільної необхідності, включаючи випадки, за яких це настійно вимагається військовою необхідністю, на користь держави Україна та без будь-якої компенсації (відшкодування) їх вартості.

Згідно з ч. 3 Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів» [3] рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів без будь-якої компенсації їх вартості приймається Радою національної безпеки і оборони України за проектом, внесеним Кабінетом Міністрів України, та вводиться в дію указом Президента України. При цьому, резидентами рф за визначенням цього у абз. 3 ч.1 ст. 1 закону є юридичні особи, які здійснюють свою діяльність на території України, засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких прямо або опосередковано є рф та/або, у яких рф прямо або опосередковано має частку у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, інше членство (участь у будь-якій формі) у юридичній особі.

Цей закон закріплює те, що проведення такого примусового вилучення ґрунтується на принципах законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті, стратегічної важливості та ефективності. Як уже зазначалося вище, примусове вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів здійснюється без будь-якої компенсації їх вартості, враховуючи повномасштабну агресивну війну, яку рф розв'язала і веде проти України та Українського народу. Це можна виокремити як ще один принцип, відповідно до якого здійснюється процедура. Існує думка про ризики прийняття такої норми, оскільки можливість держави в одноосібному порядку позбавити особу власності без відшкодування не відповідає гарантіям захисту права власності, що закріплені статтею 41 Конституції України.

Іншим ризиком, пов'язаним із процедурою є те, що такі дії можуть трактуватися як недотримання вимог Європейської конвенції з прав людини. Це спричиняється тим, що закон не містить механізму захисту прав юридичних осіб держави-агресора, чия власність буде вилучатись. Це потенційно можуть визнати порушенням ст. 13 ЄСПЛ, яка гарантує право на ефективний засіб правового захисту. Зустрічаються пропозиції запровадження на законодавчому рівні процедури оскарження конфіскації компанією-резидентом рф до адміністративного суду України. Москалюк Н.Б. вважає за доцільне запровадження норми щодо умов повернення права власності попереднім власникам у випадку капітуляції рф і повної виплати репарацій [1, с. 145].

Правове та політичне обґрунтування протиправності та недоцільності експропріації об'єктів права власності держави-агресора відстоює П. Стефан. Основним контраргументом науковця є теза про визнання за іноземними державами як рівноправними суб'єктами правовідносин права розраховувати на справедливу правову процедуру та право на ефективне судове оскарження її недотримання. Автор також наголошує на відсутності наразі комплексного розуміння підстав поширення відповідальності за злочини держави-агресора, її військово-політичного керівництва, військовослужбовців та інших агентів на

приватних осіб, які не є причетними до прийняття відповідних злочинних рішень, розподілу тягаря та критеріїв їх доведення [5, с. 8-11].

Прибічники концепції вилучення зарубіжних активів держави-агресора та пов'язаних з нею осіб зі подальшим спрямуванням їх на післявоєнну відбудову держави, яка постраждала від агресії, наголошують на тому, що держава-агресор після початку повномасштабної війни, що супроводжується злочинами проти людства, не може покладатись на верховенство права та принципи міжнародного публічного права. Як справедливо зазначено, такі явно злочинні дії знімають питання щодо юрисдикційного імунітету держави-агресора та позбавляють гарантій недоторканності її суверенні активи, а також породжує у міжнародного співтовариства права на контрзаходи за принципом взаємності [4].

Отже, примусове вилучення майна держави-агресора є правомірним механізмом впливу на державу, яка ігнорує усі принципи міжнародного світопорядку та права. Проте, однозначно важливим при здійсненні цієї процедури є абсолютне дотримання стандартів верховенства права, що включає справедливу адміністративну правову процедуру й судовий розгляд. Такі вимоги допоможуть запобігти свавіллю та безпідставному й непропорційному втручанням у право власності. Юридичні особи, яких вважають пов'язаними з державою-агресором, повинні отримати гарантію їх права на справедливий судовий розгляд з відповідним розподілом тягаря доказування та можливістю заперечити набуття ними статків через підтримку військово-політичного керівництва держави-агресора. Запровадження вказаних процедур вкотре довело б, що Україна є демократичною державою у якій панує верховенство права, на відміну від держави-агресора, яка намагається такі цінності у нас забрати.

Література:

1. Москалюк Н. Б. "Правові засади націоналізації в умовах російсько-української війни" *Наукові заходи Юридичного факультету ЗНУ* (2022): 242-245.
2. Нестор В.Р. Конфіскація об'єктів права власності держави-агресора та пов'язаних з нею осіб для відшкодування шкоди, що заподіяна внаслідок бойових дій: зарубіжний досвід та шляхи реалізації. *Право і суспільство*. №4. 2022, с. 83-92.
3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів (закон України). №2116-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення 30.10.2022).
4. Moiseienko A. (2022). Frozen Russian Assets and the Reconstruction of Ukraine: Legal Options. *International Lawyers Project*. 37 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4149158_code5320516.pdf?abstractid=4149158&mirid=1 (дата звернення 30.10.2022).
5. Stephan P. (2022). Seizing Russian Assets. *Capital Markets Law Journal*. Volume 17. Issue 3. pp. 276-287. URL: <https://doi.org/10.1093/cmlj/kmac014> (дата звернення 30.10.2022).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.

Самушія Володимир

Студент 4 групи 4 курсу, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сучасному етапі, в умовах постійного економічного розвитку суспільства, потреби у забезпеченні притоку іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для розвитку місцевого бізнесу, питання приведення національного законодавства України до стандартів законодавства Європейського Союзу набуває особливого значення. Серед масиву правового регулювання міжнародними приватними нормами правового регулювання охорони права інтелектуальної власності на торгівельні, непорушною є регулювання питання інтелектуальної власності у частині охорони права інтелектуальної власності на торгівельні марки. Виходячи з того, що фактично торгівельний знак займає особливе місце у інституті права інтелектуальної власності, тема його міжнародного захисту має характер актуальної та нагальної.

Таким чином, відповідно до частини 1 статті 1 Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” торгівельна марка – позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб [1].

В цілому як будь-який об’єкт інтелектуальної власності, торговий знак повинен бути зареєстрованим для подальшої можливості захисту права інтелектуальної власності власника такого знаку. Так, стаття 5 Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” наголошує на тому, що такий знак не може містити у собі таку інформацію або сесн, який може суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі, вимогам Закону України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки” [1].

Відповідну позицію, щодо охорони торгівельного знаку проголошує Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року у Стаття 6 *quinquies*, яка наголошує на тому, що Кожний товарний знак, що зареєстрований належним чином у країні походження, може бути заявлений в інших країнах Союзу і охороняється таким, як він є, із застереженнями, зазначеними даною статтею. [2]

Досить цікавим є і регулювання питання, визначення країни походження, адже відповідно до вищезазначеної норми, країна походження визначається за 3 критеріями, а саме:

1. Обсяг виробництва та торгівельної діяльності. Країною походження є там, де власник має значне промислове чи торгівельне підприємство.

2. За місцем проживання у межах Союзу.

3. За громадянством країни союзу, яку він має.

Науковець П. Репешко влучно тлумачить норми Паризької Конвенції, наголошуючи на тому, що, будь-яка особа, що належним чином подала заявку на товарний знак в одній з країн союзу, чи правонаступник цієї особи користується для подання заявки в інших країнах правом пріоритету протягом встановлених цією конвенцією строків. підставою для виникнення права пріоритету визнається будь-яке подання заявки, що має силу правильно оформленого національного подання заявки відповідно до національного законодавства кожної країни союзу або до двосторонніх чи багатосторонніх угод, укладених між країнами союзу. [3]

Проаналізувавши вищевказану позицію, можна підкреслити, що в цілому надання такого права пріоритету є способом охорони інтелектуальних прав власника торгівельного знаку, адже фактично він має можливість зареєструвати торгівельну марку в іншій державі, ігноруючи навіть той факт, що за національним законодавством строк реєстрації міг минути та керуючись строками визначеними у паризькій конвенції.

Переходячи безпосередньо до захисту права інтелектуальної власності, то варто звернутися до статті 37 Закону України “Про міжнародне приватне право”, яке проголошує, що до правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності застосовується право держави, у якій вимагається захист цих прав. [4]

Вчена Л. Романадзе зазначає, що охорона прав на торгівельну марку у міжнародному приватному праві вчиняється через здійснення до порушника примусових заходів. Самі такі заходи залежать безпосередньо від самої справи та в якому порядку вона розглядається, тобто цивільна чи кримінальна справа. Розглядаючи порядок захисту прав на торгівельну марку в порядку цивільного судочинства, то воно передбачає право власника вимагати застосування до правопорушника однієї або кількох санкцій в залежності від закону. Цивільно-правовими санкціями за порушення прав на ТМ у законодавствах зарубіжних держав є:

1) припис про припинення порушення прав на ТМ або дій, які можуть призвести до такого порушення;

2) покладення обов'язку відшкодувати усі завдані порушником збитки, включаючи витрати власника марки, на відновлення порушених прав;

3) публікація судового рішення про порушення прав на ТМ за рахунок порушника. [5]

Отже підводячи певні підсумки, необхідно ще раз наголосити на тому, що питання захисту торгівельної марки, як особливого знаку, який дає можливість відрізнити покупцю продукцію одного виробника від іншого, відіграє особливе значення. В цілому такі висновки можна зробити, проаналізувавши усю систему охорони права торгівельної марки у міжнародному приватному праві. В цілому, до таких охорони права на такий знак можна відносити, як спеціальне право

пріоритету, так і через систему санкцій за порушення права інтелектуальної власності.

Література:

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 року No 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – No 7.
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – No 1.
3. Репешко П.І. міжнародно-правова система охорони права інтелектуальної власності на товарні знаки (Знаки для товарів та послуг) // Науковий вісник Ужгородського національного університету Ужгород, 2013. №22. С. 212–216.
4. Закон України —Про міжнародне приватне право// від 23.06.2005 No 2709-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005.
5. Романадзе Л. Д. Захист прав на торгівельні марки у Міжнародному Приватному праві: дис.... канд. Юрид. наук : Одеса, 2008. 217 с.

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фисун Альона

*курсантка 4 курсу 2 групи, ІПЮК для СБУ
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Націоналізація – це примусове відчуження об'єктів права приватної власності на користь держави з мотивів суспільної необхідності за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості [2, ст. 1]. Націоналізація призводить до одержавлення майна, яке перебуває у приватній власності, зокрема, раніше приватизованого майна.

Проведення націоналізації – це право кожної незалежної та суверенної держави. Україна, як самостійний суб'єкт сама встановлює умови та підстави щодо проведення націоналізації у своєму внутрішньодержавному праві [2].

Війна обов'язково накладає свій відбиток на всі галузі та є комплексним викликом для держави та суспільства в цілому. В свою чергу, відповідь теж має бути комплексною, а захист національної безпеки змушує державу діяти у всіх напрямках, аби належним чином гарантувати її. Серед таких напрямків важливе значення має примусове вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів. Важливим кроком у запобіганні загрози національній безпеці України стало схвалення в березні 2022 року Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів» [3].

Розробка і прийняття даного Закону стала необхідністю під час військової агресії рф в Україні, закріплюючи нормативно-правові засади примусового вилучення з мотивів суспільної необхідності (включаючи випадки, за яких це настійно вимагається військовою необхідністю) об'єктів права власності рф як держави, яка почала повномасштабну війну проти України, та її резидентів,

ґрунтуючись при цьому на принципах законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті, стратегічної важливості та ефективності.

Резидентами рф, згідно із Законом, вважаються «юридичні особи (їх філії, представництва), що здійснюють свою діяльність на території України, у яких прямо або опосередковано рф (як держава) є засновником (учасником, акціонером), бенефіціаром чи має інші форми участі» [3, ст. 1].

Враховуючи повномасштабну агресивну війну, яку рф розв'язала і веде проти України та українського народу, передбачено примусове вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів здійснюється без будь-якої компенсації (відшкодування) їх вартості. Так, може бути вилучене фактично будь-яке рухоме та нерухоме майно, включаючи цінні папери, кошти, вклади у банках, активи, корпоративні права, що безпосередньо або через афілійованих осіб належить рф або резидентам [3].

Для застосування вищезазначеного правового інституту націоналізації в Україні необхідно враховувати визнані світовим співтовариством міжнародні принципи та взаємності, викладені у міжнародних документах.

В Хартії економічних прав та обов'язків держав 1974 року дійсно зазначається, що «кожна держава має право націоналізувати, експропріювати чи передавати іноземну власність» [6].

Але у цьому випадку держава, яка вживає таких заходів, повинна виплачувати відповідну компенсацію з урахуванням її відповідних законів та постанов та всіх обставин, які ця держава вважає доречними.

Спірні питання щодо такої компенсації врегульовуються відповідно до внутрішнього права націоналізуючої держави та її судів, якщо зацікавленими державами добровільно та за взаємною згодою не досягнуто домовленості щодо пошуків інших мирних засобів регулювання на основі суверенної рівності держав та відповідно до принципу вільного вибору коштів [3].

У політико-правовій стратегії міжнародного економічного порядку також у 1974 році Генеральною Асамблеєю ООН було сформовано позицію, що кожна держава має право на націоналізацію іноземної власності, про що закріплено у Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку 1974 року та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Про національний суверенітет над природними ресурсами» [5].

Аналізуючи міжнародні документи, треба зазначити, що законодавство держав визнає імунітет інших держав щодо володіння їх майна, унеможливаючи прийняття суб'єктивних рішень відносно майна, ґрунтуючись лише на відмінності правової, політичної чи економічної системи відповідної іноземної держави від правової, політичної чи економічної системи України, з урахуванням як норми національної правової системи, так і норм міжнародного права.

З цього приводу, Європейський суд наголошує, що вилучення майна без компенсації є непропорційним втручанням на володіння майном, це є порушенням умов Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, де у Протоколі зазначено, що «кожна фізична або юридична особа має право

мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності, інакше як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права» [4].

Отже, ухвалення Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів» – це суттєвий крок у запобіганні загрози національній безпеці України, а запроваджена ним процедура вилучення – це своєрідний спосіб поповнення державної скарбниці, що дасть змогу всім галузям суспільства отримувати належне фінансування, а зруйнований війною інфраструктурі – якнайшвидше відновити свою роботу.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.10.2022).
2. Про націоналізацію : проект Закону України від 20.08.2014 № 4505а. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG3H57IA?an=94> (дата звернення: 31.10.2022).
3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 19 серпня 2022 року № 2468-IX від 28 липня 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 31.10.2022).
4. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 16 вересня 1963 року № 994_535. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059#Text (дата звернення 31.10.2022).
5. Резолюція «Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку»: проголошена та прийнята резолюцією 3201 (S-VI) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 01.05.1974 року. База даних «Законодавство України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/u38ab1012-de14-41aa-85d3-d7eed0470479> (дата звернення 31.10.2022).
6. Хартія економічних прав та обов'язків країн від 12 грудня 1974 року. URL : https://zakon.cc/law/document/read/995_077 (дата звернення 31.10.2022).

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Чабан Еліна

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Питання права власності в період військової агресії є достатньо актуальним. Перш за все, слід зауважити, що ст. 41 Конституції України закріплює непорушність права власності, а це, у свою чергу, означає, що ніхто не може протиправно бути позбавленим свого майна або обмеженим у його використанні.

Проте, як показує практика, в умовах дії воєнного або надзвичайного стану право власності зазнає втручання. Зокрема, може застосовуватися примусове відчуження права власності за умови попереднього і повного відшкодування його

вартості та з наступним відшкодуванням, а також можлива конфіскація майна без відповідного відшкодування [1].

Слід зазначити, що це виняткові випадки, які регулюються Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Цей нормативно-правовий акт відіграє вагомий роль з огляду на те, що формує ефективний механізм захисту права власності громадян України під час припинення права власності на майно в умовах воєнного стану.

Крім того, в ході активних бойових дій чимало людей зазнало знищення та пошкодження майна. Це питання також є досить важливим і є необхідним зазначити засоби, які громадяни України можуть використати для захисту свого конституційного права.

Перш за все, варто зауважити, що Конституція визначає можливість захисту конституційних прав (і права власності у тому числі) всіма не забороненими способами. Мова йде також і про звернення до національних судів, до міжнародних судових установ, якщо вичерпані національні засоби захисту [1].

Зокрема, існує такий засіб як компенсація. Проте, тут постає питання: хто саме має відшкодувати завдану шкоду: Україна чи російська федерація (далі – рф)? Звісно, з одного боку, порушником права власності у такому випадку виступає рф, але з іншого – за загальним правилом, для того, аби покласти на державу обов'язок відшкодувати потрібна згода самої країни. Але в цьому аспекті варто звернути увагу на судову практику та думки юристів, що висловлюються в ході правових дискусій. Тож, у справі ЄСПЛ «Цудак проти Литви» від 23.03.2010 року суд зауважив, що застосування абсолютного імунітету держави вже давно слабшає. Саме тому варто визнавати концепцію таки обмеженого, а не абсолютного імунітету держави-боржника, що має застосовуватися відповідно до законодавства.

Правові аналітики стверджують, що варто звернутися до ч. 4 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право», де фактично у випадках, коли в порушення норм міжнародного права Україні, її майну або представникам в іноземній державі не забезпечується такий же судовий імунітет, то Кабмін може вжити до цієї держави, її майна, відповідних заходів, дозволених міжнародним правом, якщо в іншому разі неможливо дипломатичним характером вирішити відповідні питання [2]. При цьому, це положення стосується безпосередньо імунітету України як держави, але наразі немає якихось обмежень для розширення змісту цієї статті з опорою за принципи розумності та справедливості. Це відображається в юридичній позиції, що викладена в Постанові ВС від 25 січня 2021 року, де зазначається, що законодавство країни треба тлумачити так, щоб його застосування в практичній діяльності призвело до справедливих і розумних результатів. [3]. Проте, наразі це лише аналітичні пропозиції по подальших діях в аспекті захисту прав громадян України.

Станом на сьогодні в нашій державі розроблено Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких

зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненою збройною агресією РФ, відповідно до якого власники майна мають право на отримання грошової компенсації за рахунок коштів держбюджету.

Зокрема, існує законопроект № 7198 але, звісно, що він ще не вступив в дію та викликає ряд дискусій. Адже фактично ним передбачається компенсація шкоди лише фізичним особам, а також акцентується увага лише на нерухомих об'єктах, що є, на мою думку, певним недоліком.

Тому, фактично можна стверджувати, що право на відшкодування власникам завданої шкоди внаслідок військової агресії існує, але наразі немає чіткого механізму його реалізації. Варто зазначити, що за позицією ЄСПЛ якщо певна держава не контролює частину своїх територій, то при цьому вона не звільняється від виконання своїх зобов'язань за Конвенцією 1950 року та протоколами до неї. Це стосується і безпосередньо випадку втрати контролю над територією внаслідок військової агресії. Право особи, яка постраждала від збройного конфлікту, на компенсацію за зруйноване або пошкоджене майно впливає із саме із конституційної засади захисту права власності особи. Тобто приватний аспект означає, що задіюється компенсаційний принцип, а це значить має бути відновлено все, чого особа лишилася [3]. Тож, є потреба в приведенні законодавства до єдності того який суб'єкт і яким чином має реалізувати своє позитивне зобов'язання стосовно громадян України.

Таким чином, можна стверджувати, що захист права власності громадян України в умовах військової агресії здійснюється, але є потреба у створенні дієвого механізму відшкодування завданої шкоди, а також буде доцільним провести уніфікацію законодавства стосовно цього питання для забезпечення нівелювання колізій та спорів у післявоєнний період.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4292> (дата звернення 23.10.2022)
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#n342> (дата звернення 23.10.2022)
3. Аналіз захисту права власності в період та після закінчення війни. URL: <https://borgexpert.com/ru/vijna-z-rosiieiu/analiz-zakhystu-prava-vlasnosti-v-period-ta-pislia-zakinchennia-vijny-cha>

СЕКЦІЯ VII

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ І СПАДКОВИХ ВІДНОСИН У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

ПОВАГА ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Горностай Єгор

*студент 4 курсу 8 групи, Факультет прокуратури
Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Корнєва П.М.
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого*

Повномасштабна війна, яка розпочалася в Україні, зумовила масову міграцію українців. З 24 лютого 2022 року мільйони наших громадян вимушені були шукати нову домівку за кордоном.

По оцінкам ООН у справах біженців, за останні півроку Україну залишили більше 11 млн осіб. Це найбільша міграційна криза з часів Другої Світової війни. У зв'язку з цим актуальною темою є захист прав батьків та дітей в умовах війни.

У 2021 році, був поданий на розгляд Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення батьками питань тимчасового виїзду дітей за межі України. Відповідно до цього Проекту, а саме за п.3 ч.1 зазначено:

Доповнити Сімейний Кодекс статтею 157-1 такого змісту:

«Стаття 157-1. Особливості вирішення батьками питання щодо тимчасового виїзду за межі України дитини, яка не досягла шістнадцяти років»

Тимчасовий виїзд за межі України дитини, яка не досягла шістнадцяти років та є громадянином України, в супроводі одного з батьків здійснюється за згодою другого з батьків або за наявності визначених законом підстав, коли такий виїзд дозволяється без згоди другого з батьків. Кожен із батьків, який є громадянином України, має право надати згоду на тимчасовий виїзд за межі України дитини, яка не досягла шістнадцяти років, у супроводі другого з батьків. Відомості про таку згоду вносяться до державного реєстру актів цивільного стану громадян одним із батьків через Єдиний державний веб-портал електронних (ДІЯ) або нотаріусом безпосередньо до Державного реєстру актів цивільного стану громадян на підставі нотаріально посвідченої письмової згоди одного з батьків в день такого посвідчення».

Тобто, надання через сервісний портал Дія, можливості виробляти згоди на виїзд за кордон дітям без їх нотаріального засвідчення, на думку ініціаторів та просувателів цього проекту, надасть можливість комфортного та швидкого варіанту реалізації батьками своїх прав щодо дітей. На жаль, це не є так. Звісно, є

багато плюсів у спрощеній автоматизації надання батьками тимчасового виїзду за межі України дитини, яка не досягла шістнадцяти років, такі як:

1) У випадку коли батьки розведені, один з них буде шукати причини, що заважають йому/їй піти до нотаріусу та підписати такий документ. Тому в такому випадку, такий дозвіл можна надати через Дію лежачи на дивані.

2) Кількість зловживань буде мізерна, тобто – така сама як і нотаріусів, серед яких також є ті, хто видають дозвіл ні в чому не переконуючись: це автоматичний процес. А ось кількість знущань над «колишніми» і вимагання грошей за підписання – знищиться.

3) Мета створення мобільного застосунку «ДІЯ» – це створення якісного і швидкого надання державних послуг.

З протилежного боку, не все так просто, чим здається на перший погляд.

Послуги ДІЯ ніколи не були спрямовані на вирішенням долі дитини, а передбачали можливість пред'явити паспорт органам поліції, або пред'явити документ на автомобіль, для зручності громадян. В правовій державі, а Україна такою є правовідносини між батьками та дитиною, а також правовідносини між подружжям вирішуватися рядом нормативно правових актів, одним з них і самим головним є Сімейний кодекс за яким мати та батько є законними опікунами своїх дітей і саме на них лежить відповідальність по вихованню (надання дитині можливості навчання за кордоном) і саме від правового рішення батьків залежить доля дитини. Сама процедура візиту до нотаріуса батьком або матір'ю змушує їх більш відповідально віднестись до змісту документу (заяви), яку вони мають намір підписати після отримання правової професійної консультації нотаріуса про наслідки підписання такого документу.

Надання можливості підписання згоди на виїзд дитини через «Портал Дія» призведе до маніпуляцій батьків, які сьогодні натиснули кнопку, що надають згоду, а завтра щось змінилось з їх настроєм, візьмуть і скасують таку згоду, а дитина вже на кордоні, намагається пройти контроль і пред'явити відізану згоду.

Також насильницький метод тиску на батька, або матір щодо швидкого надання згоди через Дію ніхто не відміняв, що і є самою головною підставою надання згоди на виїзд лише через нотаріуса, де людина виражає свою волю без тиску і насилля, перебуваючи у тверезому вигляді.

Отже, встановлення реального, вільного волевиявлення – це найважливіше при підписанні заяви, довіреності, будь – якого іншого документа, що матиме певні юридичні наслідки. Жодна машина або робот із цим не впорається. Тому роль нотаріуса важко переоцінити або замінити. Спростити комунікацію, цифровізувати процес, подолати відстань між нотаріусом та особою, якій потрібна нотаріальна дія за допомогою інтернет – зв'язку – так, це питання на часі, і назріло, і перезріло завдяки ковіду та активним бойовим діям. ДІЯ гарний сервіс, на його платформі можна реалізувати цю дистанційність, але виключення з процесу нотаріуса може мати непоправні і трагічні наслідки для якоїсь окремої родини або дитини. Тому навіть думати в правовій державі про вирішення долі дитини через портал сервісних послуг це вже є злочин проти дитини.

Література:

1. Ігор Фріс. Дискусія у соц.мережі https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid031rBeeXFfWSWnGpmDJXrr5KQ8Vz2FQ7QgK5kKjbt9tH4pN7TKakahwM2SPyD9GJz1&id=100003757062782
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення батьками питань тимчасового виїзду дітей за межі України 6146 від 07.10.2021 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72949

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Давид Марія

студентка 4 курсу 4 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Різноманітні проблемні аспекти спадкового права з давнини й до сьогодні залишаються в центрі уваги суспільства та держави, законодавця та науковців, оскільки майже кожна людина становиться спадкоємцем і одного разу приречена стати спадкодавцем. Тому, цілком закономірно, що спадкове право на сьогодні залишається одним з найбільш дискусійних в юридичній науці.

Не менш актуальним питанням залишається особливості захисту спадкового права в Україні. Відповідно до норм Основного Закону України кожна має право на захист своїх прав. Нормативне регулювання спадкових прав визначено у Главі 3 Цивільного кодексу України.

На мою думку, одним з проблемних питань спадкування є саме спадкування за законом та захист таких прав. Адже на практиці неодноразово були випадки коли особа за законом має право отримати спадщину, однак реалізувати це право в реальних умовах дуже важко.

Однією з проблем з якою досить часто зустрічаються на практиці спадкоємці померлої особи є доведення документально нотаріусу родинних відносин, що є підставою для відмови у видачі свідоцтва на право отримання спадщини. Так, наприклад в рішення одного з апеляційних судів вказувалося, що довідка з архівної установи не є доказом факту родинних відносин із спадкодавцем. Таким чином, така особа повинна звернутися до суду для встановлення такого факту.

До того ж, на сьогоднішній день є досить проблемним отримання документу, що пов'язано із знаходженням архіву РАЦС на тимчасово окупованих територіях України. Навіть якщо у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян є актовий запис складений на спадкодавця на підставі якого може бути видане свідоцтво або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану та за допомогою якого буде підтверджена наявність родинних відносин, на жаль, якщо спадкоємець вкаже у заяві дані, які не збігаються із даними в реєстрі, такому заявнику у видачі документу буде відмовлено у зв'язку з розбіжностями. До того,

ж актову запис взагалі відділи РАЦС не зможуть надати, якщо такий документ знаходиться на окупованій території України. Це також ускладнює процес доведення родинних відносин між спадкодавцем та спадкоємцем.

Так, відповідно до рішення Львівського міського суду, заявник звернувся в порядку окремого провадження з метою доказу факту родинних відносин між нею та спадкодавцем, який є її двоюрідним братом. Після його смерті була відкрита спадщина на квартиру яка знаходилась у місті Львові. Так, як в свідоцтві про народження її батька, який є рідним братом матері спадкодавця відсутні відомості про батьків, які б дозволили б зробити висновок про їх родинні відносини, просила суд встановити факт їх спорідненості із метою прийняття спадщини після смерті двоюрідного брата. Так, судом було встановлено факт родинних відносин між позивачем та спадкодавцем [1].

Однак, Верховний Суд України зазначив, що суди прийнявши аналогічні рішення тим самим порушували норми матеріального та процесуального права. Так, заявник встановлення факту родинних відносин із спадкодавцем пов'язувала з подальшим вступом у спадщину, щодо якої існує спір. А так, як спір виник саме з приводу права, воно повинно вирішуватися у порядку позовного провадження на загальних підставах [2].

Аналіз судової практики дає змогу стверджувати, що суди при винесенні рішень щодо встановлення факту родинних відносин допускають ряд помилок, а саме, не витребовують відомостей про смерть спадкодавця, щодо відкриття спадкової справи нотаріальною конторою, не перевіряють кола спадкоємців, які повинні були б бути заінтересованими особами у справі, наявність заповіту, право особи на обов'язкову частку [3].

Однак встановлення факт родинних відносин між подружжям чинним законодавством не передбачено. Для отримання спадщини достатньо лише підтвердити факт реєстрації шлюбу.

До того ж, дуже часто проблемою встановлення факту родинних відносин є неправильний переклад під час реєстрації народження перекладу з російської на українську мову прізвища, ім'я та по батькові дитини. Так, яскравим прикладом є рішення з цивільного провадження відповідно до якого нотаріус відмовився давати спадкоємцю свідоцтво на отримання спадщини у зв'язку із ненаданням доказів родинних відносин. Адже при реєстрації смерті відділом ДРАЦС в актовій записі про смерть було вказано прізвище батька «Єременко», тоді як прізвище заявника згідно з паспортом – «Єрьоменко». Крім того, у свідоцтві про народження її прізвище та прізвище батьків вказано на російській мові «Еременко», тоді як у паспорті заявника «Єрьоменко», а у батька «Єременко». Саме тому, нотаріус порекомендував громадянці звернутися до суду для підтвердження родинних відносин [4].

Аналогічною є справа відповідно до якої нотаріус виявив розбіжності у написанні прізвища доньки та матері, що пов'язано із неправильним перекладом. А саме у свідоцтві про смерть прізвище матері заявниці вказано «Кривоконь», а прізвище її доньки «Кривокінь» [5].

На жаль, такі випадки не поодинокі і саме факт доказу родинних відносин уповільнює процес прийняття спадщини, до того ж, якщо пропустити строк прийняття спадщини поновити його неможливо.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного варто зазначити, що спадкування за законом є дуже значущим питанням у сфері спадкового права, однак і він потребує удосконалення, певних доповнень та усунень колізій. спадкування за законом в Україні має свої особливості, що виражаються у законодавчому підґрунті та практичній реалізації цього виду спадкування. Немає сумніву в тому, що практика правозастосовчих органів викличе потребу подальшого розвитку спадкових відносин в Україні, а тому перспективи подальших наукових розвідок щодо удосконалення правових норм у питанні захисту спадкування за законом мають бути спрямовані саме в цьому напрямі.

Література:

1. Рішення Львівського міського суду справам від 11.03.2018 у справі № 267/5674/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63690078> (дата звернення 20.10.2022)
2. Ухвала Верховного Суду України від 17.12.2008 у справі № 6-20639св08 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2731817> (дата звернення 20.10.2022)
3. Судова практика розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 8. С. 20.
4. Рішення Татарбунарського районного суду Одеської області від 21.06.2017 року. Справа № 515/732/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67265368> (дата звернення 20.10.2022)
5. Рішення Яготинського районного суду Київської області від 13.07.2017 року. Справа № 382/774/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67082534> (дата звернення: 20.10.2022)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, КОЛИ ОДИН З ПОДРУЖЖЯ ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ

Землякова Любов

студентка 3 курсу 1 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Слід почати з того, що за перші півроку 2022 в Україні зареєстровано рекордну кількість шлюбів – 103 903 [1]. Це на 21% більше, ніж за той самий період у 2021 та абсолютний рекорд за останні 7 років. Проте, на відміну від такої значної кількості охочих одружитися, є ті, які під час еміграції або інших обставин, вирішили розірвати шлюб. Це має свої певні особливості та проблеми, з якими подружжя може зіштовхнутися під час розірвання шлюбу, наприклад, якщо один з них знаходиться за кордоном, або на окупованій території.

Військовий стан не є перешкодою для розірвання шлюбу, і розлучення відбувається за тими самими правилами, що й до воєнного стану. Законодавство України у цьому питанні не змінюється. Найбільш розповсюдженим та простим способом розірвання шлюбу є, як не дивно, розірвання шлюбу в судовому порядку. Це зумовлено тим, що оформлення довіреностей та іншої документації

для пред'явлення до РАЦСу – досить тривалий і складний процес (адміністративний спосіб). Розірвання шлюбу в судовому порядку набагато простіше, оскільки в процесуальному праві не передбачена обов'язкова присутність позивача під час подання заяви. Також, розірвання через суд відбувається тоді, коли, наприклад, якщо у пари є неповнолітні діти або хтось із подружжя проти розлучення. Не можна подавати на розлучення, якщо дружина вагітна або у пари є спільна дитина до року. Розлучення в таких випадках можливе лише за ініціативою дружини. Що ж стосується адміністративного порядку, то підставою для розірвання шлюбу через РАЦС є спільна заява подружжя. Законодавством передбачено надання цієї заяви обома представниками шлюбу, проте за відсутності такої можливості, наприклад, якщо один із них перебуває за кордоном, допустиме вжиття відповідних заходів. Наприклад, розірвання шлюбу (коли один з подружжя за кордоном) через РАЦС: той хто лишився в Україні подає заяву про розірвання, а той, хто знаходиться за кордоном, складає таку ж заяву в українській консульстві; консульська установа надсилає заяву в український РАЦС, який реєструє ваше розлучення; в Україні отримують свідоцтво про розірвання шлюбу у РАЦСі, а за кордоном – отримують свідоцтво про розірвання шлюбу у консульстві, якщо ж пара не має неповнолітніх дітей, спільно нажитого майна і ніхто не заперечує проти розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу через суд: подається позов до України, при цьому повідомляється суду точне місцезнаходження відповідача. У свою чергу, український суд (якщо є можливість) надсилає запит до іноземної держави, щоб викликати вашого відповідача до іноземного суду та з'ясувати його позицію щодо розлучення. Після отримання цієї інформації, у разі її достатності, суд в Україні приймає рішення про шлюб.

Розглянемо випадок якщо обидва з подружжя знаходяться за кордоном. Якщо у пари не має спільних неповнолітніх дітей, спільного майна та обидва погоджуються з розірванням шлюбу – можливий спосіб подати документи у консульство (посольство) України. Для цього потрібно лише документ, який посвідчує особу, ідентифікаційні коди та свідоцтво про шлюб. Інший випадок, якщо подружжя мають неповнолітніх дітей, то їм доведеться повернутися та розірвати шлюб в Україні, або ж знайти адвоката, який буде представляти і виступити від їхнього імені у судді.

Проблеми з якими можуть зіштовхнутися подружжя, це коли, наприклад, на території, де відбуваються обстріли і т.п., відповідні органи (суди та РАЦС) зазвичай не працюють. Якщо не працює РАЦС, можливий варіант відправити лист поштою до іншого РАЦСу. Якщо ж суди не працюють, дізнатися інформацію який суд виконує функції вашого суду за місцем реєстрації, і вже, відповідно, подати позов про розірвання шлюбу до нього, вказавши своє місце проживання або перебування відповідача, або ж за місцем реєстрації, якщо є на утриманні неповнолітня дитина. Що стосується окупованих територій, то Четверта Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі [2] та Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни [3], закріплюють те, що на окупованій території, люди які жили там до цього,

користуються тими ж правами та привілеями, що й до окупації. Також, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [4] ст.9, передбачає, що відповідні органи мають право працювати та видавати згідно українського законодавства, документи про розірвання шлюбу. Наприклад, один із подружжя (з окупованої території) виїжджає на підконтрольну територію України оформлює нотаріально завірену заяву (це єдина умова, яка дозволяє громадянину не з'являтися у РАЦСі особисто) до РАЦСу про розірвання шлюбу, подає цю заяву іншому з подружжя або ж юристу, який буде представляти його, та повертається на окуповану територію. У свою чергу, особа або юрист, котрі отримала заяву, мають подати її від його імені в український РАЦС. Особа, яка на цей період часу, знаходиться за кордоном, передає необхідні документи до українського консульства, і також може скласти договір з адвокатом, який підготує та подасть від його імені всі необхідні документи до РАЦСу або суду, а також забере рішення про розв'язання шлюбу і відправить його назад до консульства.

Не дивлячись на те, в який складний час ми живемо, розлучитися під час воєнного стану цілком можливо, навіть за умови, якщо один з подружжя за кордоном, адже жодних обмежень щодо неможливості розірвання шлюбу на законодавчому рівні не має.

Література:

1. Весільний рекорд: за півроку було зареєстровано 103 903 шлюби/ URL: sud.ua/uk/news/obshchestvo/249438-svadebnyy-rekord-za-polgoda-bylo-zaregistrovano-103-903-brakov
2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text

СПАДКУВАННЯ У ВІДНОСИНАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Киргізова Владислава

студентка 4 курсу, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Початок широкомасштабної війни на території України зумовив виникнення цілої низки правових проблем, серед яких і питання спадкування у відносинах з іноземним елементом у період дії правового режиму воєнного стану. Хоча подібна тематика була досить популярною й до 24 лютого 2022 року, після подій, що сталися того дня, вона значно більше актуалізувалася.

Однією з основних тенденцій воєнного часу стало зростання еміграції українського населення. Так, з початку повномасштабних військових дій до початку жовтня, за різними оцінками, з території нашої держави виїхало орієнтовно від 7 до 9 млн. осіб, серед яких переважна більшість це жінки, діти та особи похилого віку [1; 2]. Поряд з цим, на територію України прибуло й багато іноземців, частина яких увійшла до складу іноземного легіону Збройних Сил України. Оскільки людське життя не вічне певна частина з емігрантів, які проживали за кордоном, а також іноземців, які проживали чи перебували в Україні, померла. Цей юридичний факт обумовлює виникнення низки проблемних запитань, зокрема:

- правом якої держави регулюються відносини спадкування в таких випадках?
- що вважати місцем відкриття спадщини?
- як прийняти спадщину, якщо місце її відкриття знаходиться на тимчасово окупованій території? Та ін.

Враховуючи важливість усіх зазначених запитань, доцільно дослідити відносини спадкування з іноземним елементом в умовах війни та запропонувати юридичні відповіді на них.

Перед тим, як перейти безпосередньо до аналізу механізму спадкування, варто визначитися із змістом категорії «іноземний елемент». Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – ЗУ «Про МПрП»), іноземний елемент – ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм: хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [3]. Зважаючи на зміст правовідносин спадкування, іноземний елемент у них може бути представлений як суб'єктом, так і об'єктом чи юридичним фактом, або ж, навіть, поєднанням декількох з них, що вкотре доводить актуальність та важливість обраної теми.

Що стосується змісту поняття «спадкування», то його дефініція надається законодавцем у ст. 1216 Цивільного кодексу України, згідно з якою, спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [4]. Однією із найбільш серйозних проблем при спадкуванні з іноземним елементом є вибір права, яке підлягає застосуванню у цих правовідносинах. З цього приводу, ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що з урахуванням положень статей 71, 72 цього Закону спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося [3]. Таким чином, вибір права тієї чи іншої держави у правовідносинах

спадкування з іноземним елементом залежить від останнього місця проживання спадкодавця. Тобто, якщо громадянка України, рятуючись від війни, виїхала за межі території держави-громадянства і отримала, приміром, тимчасовий захист або статус біженця в Німеччині й має там зареєстроване місце проживання, то у випадку її смерті спадкування здійснюватиметься за законодавством Німеччини, крім випадку, коли вона обрала при складанні заповіту українське право. Аналогічна ситуація буде й у випадку відкриття спадщини внаслідок смерті іноземця, який мав місце проживання в Україні.

Однак із вищезазначеного правила існують і винятки (спеціальні правила). Так, згідно зі ст. 71 зазначеного Закону, спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України [3]. Тож, якщо громадянин України, який перебуває за кордоном помер і, при цьому, мав на території України нерухоме майно (в умовах війни така ситуація є дуже поширеною), то його спадкування відбуватиметься за правом України. У той же час, наприклад, у випадку смерті іноземця чи особи без громадянства на території України під час виконання бойового завдання по захисту територіальної цілісності нашої держави, та наявності у них у власності нерухомого майна в іншій державі, спадкування цього майна буде відбуватися за правом іншої держави.

Важливе значення також має місце відкриття спадщини, зокрема у випадку смерті спадкодавця на тимчасово окупованій території. Правила стосовно визначення місця відкриття спадщини містяться в ст. 1221 ЦК України. Так, за загальним правилом, місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Однак, відповідно до положень ч. 2 ст. 11-1 Закону України: «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» у разі якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів [5]. Вказане положення повинні враховувати іноземці та особи без громадянства, які є спадкоємцями особи, яка внаслідок ведення бойових дій загинула на тимчасово окупованій території.

Крім того, потрібно враховувати зміни до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату, які затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 року № 1118/5. Відповідно до цих норм в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини [6]. Таким чином, якщо іноземець мав останнє місце проживання в Україні й помер, то його спадкоємці в період дії воєнного стану матимуть змогу звернутися до будь-якого нотаріуса в Україні та реалізувати своє право на спадкування.

Окремої уваги заслуговує розмежування правил визначення права, що підлягає застосуванню до спадкових відносин загалом та здатності особи на складання і скасування заповіту, вимог щодо форми заповіту і акта його

скасування. Якщо у першому випадку, як уже зазначалось, застосовується право держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, то в другому випадку підлягає застосуванню право держави, у якій спадкодавець мав постійне місце проживання в момент складання акта або в момент смерті. Незважаючи на текстуальну схожість наведених прив'язок, на наше переконання, їх варто розмежовувати, оскільки місце проживання і постійне місце проживання не є тотожними поняттями. Так, відповідно до п. 45 Митного кодексу України, постійне місце проживання – місце проживання на території будь-якої держави не менше одного року громадянина, який не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом будь-якого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цим громадянином службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом) [7]. Натомість, місцем проживання, згідно зі ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» є житло з присвоєною у встановленому законом порядку адресою, в якому особа проживає, а також апартаменти (крім апартаментів у готелях), кімнати та інші придатні для проживання об'єкти нерухомого майна, заклад для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, стаціонарна соціально-медична установа та інші заклади соціальної підтримки (догляду), в яких особа отримує соціальні послуги [8]. Таким чином, біженець чи особа, яка отримала тимчасовий захист за межами України не може бути визнана такою, що має постійне місце проживання на відповідній території, адже повномасштабні військові дії розпочались лише 24 лютого 2022 року, а тому, на сьогодні, така особа ще не проживає в іншій державі протягом одного року. Крім того, однією з обов'язкових умов визнання певної території постійним місцем проживання є існування наміру проживати на території цієї держави протягом будь-якого строку, без обмежень проживання певною метою. Чи наявні такі обставини стосовно біженця чи особи, яка отримала тимчасовий захист? На мою думку, – ні, оскільки така особа переїхала на територію іншої держави на час існування небезпеки на території України з метою збереження свого життя та здоров'я.

Отже, повномасштабні бойові дії на території України значно загострили проблематику спадкування у відносинах з іноземним елементом. Це пояснюється як еміграцією громадян України, так й імміграцією іноземних громадян та осіб без громадянства, в тому числі для оборони України та цінностей, які захищає український народ. Українське законодавство встановлює низку особливостей правовідносин спадкування з іноземним елементом, частина з яких була предметом цього дослідження. При цьому, правове регулювання враховує наявність воєнного стану, проявом чого є, приміром, можливість звернення спадкоємців до нотаріуса незалежно від місця відкриття спадщини.

Література:

1. З України від початку війни виїхали понад 7,7 мільйона людей – дані МВС. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3510895-z-ukraini-vid-pocatku-vijni-viihali-ponad-77-miljona-ludej-dani-mvs.html> (дата звернення: 29.09.2022).

2. Гамалій І. Понад 9 млн українців виїхали з країни з початку війни, – ООН. URL: https://lb.ua/society/2022/07/14/523112_ponad_9 mln_ukrainsiv_viihali_z_kraini.html (дата звернення: 29.09.2022).
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 29.09.2022).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 29.09.2022).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 29.09.2022).
6. Зміни до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 року № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text> (дата звернення: 29.09.2022).
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 29.09.2022).
8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення: 29.09.2022).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УКЛАДАННЯ ШЛЮБІВ З ІНОЗЕМНИМИ ОСОБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Колеснікова Тетяна

курсантка 4 курсу 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Під час воєнного стану в Україні важливим є питання щодо укладання шлюбів з іноземними особами, а саме визнання законності перебування його на території України, основні проблеми та ризики, які можуть виникати, а також процес укладання шлюбу.

У Законі України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року закріплено матеріальні та формальні процедурні вимоги укладання шлюбів з іноземним елементом у розділі IX статті 55, а саме зазначається, що право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [7]. Вже у статті 56 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначається форма і порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства, які будуть визнаватися правом України [5].

Сімейні союзи між громадянами різних країн набувають все більшого поширення. Наявність у кожного з партнерів свого особистого закону значно ускладнює процес регулювання укладання шлюбів, тому що стається, так би мовити, «зіткнення» двох правових порядків, які в свою чергу спричиняють

виникнення «колізійної проблеми» [2, с. 75], тобто, наявність іноземного елемента, викликає колізію, яка полягає в різниці змісту правопорядків різних країн.

Для вирішення питання щодо «колізійної проблеми» укладаються міжнародні угоди, наприклад, Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 р., Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р., Конвенція про згоду на одруження, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962 р., Конвенція про укладення і визнання дійсності шлюбів 1978 р. та інші. Проте проблемні питання правових наслідків шлюбів, які укладені в одній країні, та не визнаються в іншій, залишається.

Досить поширеною є проблема укладання фіктивних шлюбів як способу обходу закону задля отримання громадянства або фінансової зацікавленості, тобто зазначені особи використовують наявність колізійних норм на свою користь. Обхід закону в такому випадку можливий, коли в законодавстві іншої країни більш сприятливі умови для права особи на укладання шлюбу, метою якого є не створення сім'ї, а інші цілі, засобом до яких є саме сімейні відносини [1, с.139].

Зараз фіктивний шлюб з громадянином України надає можливість отримати роботу, громадянство або посвідку на проживання. Також слід зазначити, що на території країни не відбувається перевірки подружжя щодо їх справжніх намірів, а суди майже не можуть визнати шлюб фіктивним. Наразі, під час воєнного стану в Україні процедура укладання шлюбів з іноземним елементом залишається незмінною, проте, іноземний елемент підлягає перевірці на легальність знаходження його на території України, Міграційна служба пильно спостерігає за незаконною легалізацією іноземців та осіб без громадянства на території України через укладання шлюбів.

У теперішній час Україна стала відомою на весь світ, що зараз і в майбутньому збільшить кількість фіктивних шлюбів для отримання українського громадянства, процедура отримання якого буде ускладнена.

З моменту державної реєстрації шлюбу важливим є те, що виникають взаємні права та обов'язки, зокрема майнові. Частки кожного з подружжя в такому майні є рівними, що викликає ймовірність того, один із подружжя може отримати все майно іншого, враховуючи положення Конституції України [4] та Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [6], вирішенням цього проблемного питання щодо правових наслідків укладання шлюбу може стати шлюбний договір [8].

При укладанні шлюбу між громадянами України та іноземними громадянами повинні бути надані відповідні обов'язкові документи. А саме, паспорт громадянина України; паспорт іноземного громадянина (той, що був пред'явлений при перетині кордону України), а також, нотаріально засвідчений переклад паспорта іноземця. Обов'язковим елементом, як вже зазначалося раніше, є перевірка легальності перебування іноземця в Україні, яка при прискореному процесі буде займати приблизно тиждень [8].

На даний момент внесені відповідні зміни до законодавства щодо реєстрації шлюбів під час воєнного стану. А саме, Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» від 7 березня 2022 року, зазначається, що якщо один із наречених є військовослужбовцем/цею, поліцейським/ою, працівником/цею закладу охорони здоров'я, тощо, то державна реєстрація шлюбу може проводитися без особистої присутності такого нареченого (нареченої), або по відеозв'язку. За певних умов зареєструвати шлюб можуть не лише працівники органів РАЦСу, а й поліцейські, військові. Процедура укладання шлюбу стала можлива всього за одну добу [3].

У Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» у статті 3 зазначається, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [6]. Тобто, виходячи із цієї норми, можна зазначити, що під час воєнного стану процедура укладання шлюбів для громадян України є простішою ніж для укладання шлюбів з іноземним елементом, що формує певне порушення визначених вимог.

Отже, правові аспекти укладання шлюбів з іноземним елементом під час воєнного стану суттєво не змінилися, збільшуються ризики щодо легалізації документів та законного перебування іноземної особи на території України. Після введення воєнного стану в Україні підвищеною є увага до іноземних осіб на її території відповідними органами України щодо мети та законності їх перебування. В подальшому проблемні питання щодо фіктивних шлюбів з іноземцями потребуватиме належного організаційно-правового контролю, зокрема, на законодавчому рівні. Але поява нових норм законодавства України, щодо укладання шлюбів під час воєнного стану, тим самим обмежила іноземців та осіб без громадянства, щодо укладання шлюбу з іноземним елементом на території України.

Література:

1. Балдинюк В.В. Обхід закону у Міжнародному приватному праві. *Журнал європейського і порівняльного права*. № 9 (2). 2018. С. 130–142. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/download/4090/3729> (дата звернення 27.10.2022).
2. Воробець Н.А. Колізійне регулювання укладення та припинення шлюбу у міжнародному приватному праві. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*. Харків, 2020. Т. 1. С. 74–76.
3. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року №213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-п> (дата звернення 27.10.2022).
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 27.10.2022).
5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення 27.10.2022).

6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17> (дата звернення 27.10.2022 року).
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. № 2947-III./ Верховна Рада України, 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 27.10.2022).
8. Як укласти шлюб з іноземцем в Україні? *Приватне життя*: веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net /aktualno/8921_yak-uklasti-shlyub-z-nozemtsem-v-ukraine (дата звернення 27.10.2022).

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБУ, УСКЛАДНЕНОГО ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Короткова Марія

*Студентка 3 курсу 2 групи, Міжнародно-правовий факультет
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Варто розпочати з того, що поняття шлюбу, шлюбного віку загалом різняться у законодавстві іноземних країн. Так, норми українського законодавства, а саме – сімейного (стаття 21, 22, 23 Сімейного кодексу України) передбачають, що шлюб являє собою сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану, при цьому особи, котрі планують укласти шлюб мають досягти вісімнадцятирічного віку (за загальним правилом, як виняток – з шістнадцяти) [1].

На противагу такому визначенню шлюбу іноземні країни мають куди більше широке тлумачення шлюбу і суб'єктам, котрі мають право його укласти. Так, на прикладі США можна побачити, що шлюб це союз не тільки чоловіка та жінки. Справа *Обергефелл проти Ходжеса* стала свідченням того, що заборона одностатевих шлюбів є порушенням чотирнадцятої поправки Конституції США. Верховний суд США завдяки даній справі, по суті, зробив легальним одностатеві шлюби [2, с. 37].

Однак, чи визнають одностатевий шлюб, укладений в Україні легальним? Стаття 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» проголошує, що шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [3]. Тобто, суто теоретично, якщо громадянин України – чоловік, вступить в шлюб з громадянином США – іншим чоловіком в штаті Іллінойс, то даний шлюб має бути визнаним дійсним в Україні, оскільки підстави недійсності шлюбу в Сімейному кодексі України не стосуються одностатевості.

Укладення шлюбу з іноземним елементом потребує достатнього правового врегулювання. Наявність у сімейних правовідносинах іноземного елемента надає таким відносинам «міжнародного характеру». Регулювання таких правовідносин реалізується за допомогою колізійних норм як національного законодавства (зазвичай цивільного та сімейного), так і колізійних норм міжнародного приватного права.

У міжнародному приватному праві існують різні правопорядки, котрі здатні регулювати питання шлюбу з іноземним елементом – *lex loci celebrations* (право країни місця укладення шлюбу), *lex personalis* – право країни, що є особистим законом суб'єктів сімейних відносин тощо [4, с. 40]. Що стосується України, то відповідно до відповідно до статті 55 Закону України «Про міжнародне приватне право» право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу, тобто в Україні панує принцип – *lex personalis* [3]. Відповідно до статті 56 Закону України «Про міжнародне приватне право» форма і порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначаються правом України. Тобто, іноземні громадяни, укладаючи шлюб в Україні мають ті ж самі права та обов'язки, що і громадяни України.

Якщо шлюб укладається за межами території України, то він визнається дійсним згідно з міжнародними нормами, надалі подружжя проходять процедуру легалізації документів, що посвідчують шлюб вже на території України. Зміст такої процедури легалізації включає в себе здійснення консульської легалізації через консульські дипломатичні представництва.

Слід сказати, що головне питання, котре вирішується в правовому регулюванні шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом – це питання вибору так званого «використаного права». Врегулювання подібних правовідносин передбачає пошук правової системи, що включає до свого складу норми, що можуть застосовуватися до кожного конкретного різновиду таких правовідносин, або права держави, або ж право держави, до якої належить відповідний іноземний елемент.

Важливе значення для колізійного регулювання шлюбу з іноземним елементом для законодавства України стало її приєднання до Гаазької конвенції з міжнародного приватного права (Статут набув чинності 15 липня 1955 року). Таке приєднання безумовно спричинило вдосконалення сучасного українського колізійного права. Тривалий час існувала проблема у питанні регулювання укладення шлюбу і шляхом вирішення питання було використання принципу «місце укладення шлюбу», головною перевагою даного принципу була його простота. Проте, з часом та з розвитком міжнародних правовідносин прив'язка до місця укладення шлюбу показала те, що вона має чималу кількість недоліків, так як лише застосування цього принципу здатне призвести до визнання такого шлюбу недійсним в інших країнах.

Література:

1. Сімейний кодекс України в редакції від 19.02.2022 року. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
2. Гербут Вікторія Сергіївна Право на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність: сутнісний зміст та гарантії захисту: Дис. ... канд.юрид.наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» (081 – Право). URL: www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18460
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/conv#Text
4. Кожевникова В. Процедура укладення шлюбу з іноземним елементом в європейських державах // Вісник прокуратури. 2011. №11. С. 107-112.

ПРОБЛЕМИ ЛГБТ+ СПІЛЬНОТ У ГАЛУЗІ СІМЕЙНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Литвинова Анна

*Студентка 3 курсу 6 групи, Міжнародно-правовий факультет
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

З початком війни ще більше посилився негативний вплив на окремі вразливі групи населення в Україні. Неодноразово ми бачимо, що й у пересічних громадян кардинально змінюються звичні умови проживання. Якщо таких сильних змін зазнає сфера загального життя, то які ж зміни відбуваються у сферах, поєднаних з наслідками війни ще ближче? Сьогодні ми бачимо актуалізацію течії, яка раніше не так сильно оголошувалася, а точніше – спільноти людей з іншою гендерною ідентичністю, сексуальністю тощо. І низка проблем, які й так виникали у цих груп й до введення режиму воєнного стану, зараз набувають все більшої гостроти.

Мета цієї доповіді – спрямувати погляд суспільства на проблемні аспекти у сімейному та приватно-правовому житті ЛГБТ+ спільнот в умовах військової агресії та показати, які незручності виникають у таких пар у наші часи. Цю тему піднімали такі дослідники, як: Свящук А. Л., Буряковська К. О., Кузнецов А. Ю., Д.М. Горелов, О.О. Зінченков, М.Г.Касянчук, А.В. Кравчук, С. Дубіна. Ці питання неодноразово підіймали такі організації: Рада ЛГБТ-організацій України, центр “Наш світ”, ЛГБТ-центр “ДонбасСоцПроект”; автори Української Гельсінської спілки з прав людини, редакція “Гендер в деталях”, організація “Вісь”.

Для того, щоб зрозуміти ситуацію детальніше, потрібно розглянути кілька прикладів тих правопорушень, які, власне, трапляються кожен день з особами, що належать даній вразливій групі – і які роблять цю групу вразливою.

Стаття 64 Конституції України встановлює, що конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Не можуть бути обмежене право на свободу та

недоторканість; знання свої прав і обов'язків; правову допомогу; необов'язковість виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів; відмову давати свідчення щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів. Проте стаття 3 Сімейного кодексу України (далі – СКУ) зазначає: “Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства” – і саме остання частина цієї норми стає перешкодою на шляху до дотримання одностатевими та іншими парами своїх прав: “моральні засади” частіше всього використовуватимуться проти даних осіб Стаття 64 Конституції України встановлює, що конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Статті СКУ під номером 21, 74, 91 використовують терміни “чоловік та жінка” для сімейної пари, а стаття 211 прямо забороняє усиновлення дитини партнерам однієї статі, що фактично і є дискримінацією. ЛГБТ-персони під час війни продовжують стикатися з проблемами приватного-правового характеру – реєстрація (не всюди можна жити разом, якщо ви офіційно не зареєстровані як пара), отримання специфічної медичної допомоги (для трансперсон) тощо, складнощі при перетині кордону трансгендерними особами у разі якщо гендерний маркер у документах, що посвідчують особу, не відповідають їх гендерній ідентичності Стаття 64 Конституції України встановлює, що конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Є неможливим забрати тіло свого партнера\партнерки з моргу для поховання, не дозволено приймати життєво важливі рішення за партнера\партнерку, якщо ті в непритомному стані, доглядати дитину партнера\партнерки, якщо вони пішли на фронт. Одним словом, все, на що мають право звичайні пари, навіть у цивільному шлюбі, неможливе.

Положення Женевських Конвенцій однозначно не закріплюють заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а містять загальне посилення на “будь-які інші подібні критерії”. Через неоднозначність формулювання неможливо не тільки захистити свої права, а й навіть посилатися на норму закону, яка б засуджувала подібну дискримінацію. Саме тому сучасне законодавство потребує певних змін, що сприяли б зменшенню подібних колізій та казусів. Якщо звернутися до “Плану дій з реалізації національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки”, побачимо пункт 33: “Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо: усунення дискримінаційних положень, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не перебувають у шлюбі; запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства” Стаття 64 Конституції України встановлює, що конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Підтримання даного напрямку у розвитку національного законодавства, а також заміна дискомфортних та дискримінаційних термінів з норм права допоможе розвинути навіть сферу самозахисту ЛГБТ+ осіб через можливість прямо посилатися на норму. В Українських ЛГБТ+ friendly

спільнотах навіть існують чернетки законопроектів, які можна використати для опрацювання та допомоги у розробці нових норм – наприклад, центр “Наш Світ” створив проекти законів “Про сімейне партнерство” Стаття 64 Конституції України встановлює, що конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією.

Підсумовуючи все вищесказане, бачимо, що, попри постійні зміни та лібералізацію відношення до ЛГБТ+ осіб у цивільному та правовому аспектах українське законодавство ще має пережити не одну зміну до моменту настання повної правової свободи для таких людей. Ми з вами у “прямому ефірі” спостерігаємо за тим, як змінюється суспільство, як змінюються позиції країн, відношення до людини, як видозмінюється право. І, сподіваємось, ця тема ще не один раз доведе свою актуальність у сучасному світі.

Література:

1. Правовий захист ЛГБТ-спільноти : навч. посіб. / А. Л. Свящук. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. – 212 с.
2. Забезпечення прав ЛГБТ+ спільноти в умовах збройного конфлікту URL:helsinki.org.ua/articles/zabezpechennia-prav-lhbt-spilnoty-v-umovakh-zbroynoho-konfliktu/
3. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. Аналітична записка URL:niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/stan-ta-problemi-lgbt-rukhu-v-ukraini-analitichna-zapiska
4. ЛГБТ-рух в Україні до та після Євромайдану: чи є прогрес? URL:genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/lgbt-movement-in-ukraine.html
5. Чи на часі прайди та права лесбійок, геїв, бісексуальних та трансгендерних (ЛГБТ) людей, коли іде війна? URL: www.instagram.com/p/CipAMYati6w/?utm_source=ig_web_copy_link
6. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17
7. Право на пошуки щастя / Центр "Наш світ". К.: Центр "Наш світ", 2017. 95 с.
8. План дій з реалізації національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки: Розпорядження КМУ від 23 червня 2021 р. № 756-р. URL: www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-planu-dij-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-u-sferi-prav-lyudini-na-20212023-roki-i230621-756

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Маргіта Маргарита

Студентка 3 курсу 1 групи, Міжнародно-правовий факультет

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвєєва А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та введення правового режиму воєнного стану відповідно до Указу Президента України № 64/2022 виникли нагальні проблеми, які потребували врегулювання на законодавчому рівні. Питання, що безпосередньо стосуються шлюбно-сімейних

відносин нікуди не зникли. До того ж у нинішніх умовах відбулися певні зміни та доповнення до чинного законодавства.

У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження, тлумачення та доповнення норм законодавства у сфері шлюбно-сімейних відносин громадян. Актуальність даної теми становить не тільки правовий та загальнотеоретичний, а й практичний інтерес, а також тематика сімейних відносин є соціально значущою.

Метою даної наукової роботи є дослідження та аналіз проблемних аспектів шлюбно-сімейних відносин під час дії воєнного стану, а також шляхи їх вирішення відповідно до вимог чинного законодавства.

Насамперед, варто зауважити, що правовий режим воєнного стану не є перешкодою для укладення чи розірвання шлюбу. Так, відділи державної реєстрації актів цивільного стану працюють у штатному режимі, окрім тих міст та районів, де ведуться активні бойові дії або які перебувають в окупації. Заяву про реєстрацію шлюбу можна подати через онлайн сервіси Міністерства юстиції, або безпосередньо звернутися до будь-якого відділу ДРАЦС незалежно від місця проживання.

Відповідно до пункту 14 глави 1 розділу II «Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні», затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5, у разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях відповідно до ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» державна реєстрація актів цивільного стану проводиться будь-яким органом державної реєстрації актів цивільного стану за зверненням заявника [1].

Однак, можуть виникнути певні питання, якщо йде мова про укладення шлюбу з військовими. Наприклад, особи, що бажають взяти шлюб, можуть перебувати в різних містах і в такій ситуації неможливо виконати приписи норми, закріпленої у ст. 34 СК України, де зазначена обов'язковість присутності нареченого та нареченої в момент державної реєстрації їхнього шлюбу [2]. Яке ж вирішення даної проблеми пропонує законодавець?

Слід акцентувати увагу, що 07 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову №213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану». Згідно із закріпленими у зазначеній Постанові нормами державна реєстрація шлюбу, якщо один із наречених є військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я, може проводитися відділами державної реєстрації актів цивільного стану без особистої присутності такого нареченого (нареченої). У такому випадку заява військовослужбовця про державну реєстрацію шлюбу, що

одночасно є підтвердженням факту надання ним згоди на шлюб, подається безпосередньому командирі (керівнику), яким засвідчується справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується її передача до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано особисто нареченим (нареченою) заяву про державну реєстрацію шлюбу. Акт може складатися без особистої присутності одного чи обох наречених з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими [3].

Згідно з даними Міністерства внутрішніх справ України, з початку війни по 16 червня виїхало 7,704 млн осіб. Тому виникають і інші питання: не тільки щодо укладення шлюбу, але й щодо можливості його розірвання у разі, коли один із подружжя перебуває за кордоном.

Відповідно до ч. 2 ст. 175 та ст. 212 Цивільного процесуального кодексу України представник, або інша особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може подати заяву до суду, а також є можливість взяти участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції. За умови, що подружжя не має неповнолітніх дітей, особа, що перебуває за кордоном може надати нотаріально завірнену заяву про розірвання шлюбу в органи ДРАЦС разом із заявою того з подружжя, який знаходиться в Україні. Якщо відсутня згода одного із подружжя процес розірвання шлюбу можливий виключно в судовому порядку. Така сама ситуація виникає, якщо подружжя має неповнолітніх дітей. У даному випадку, наприклад, адвокат може скласти позовну заяву та здійснити представництво інтересів особи в суді [4].

Точних статистичних даних щодо того, скільки людей розлучилося в Україні з моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації наразі немає. Відповідно до даних Управління інформаційної політики Міністерства юстиції України, за перші шість місяців 2022-го в Україні зареєстрували вдвічі менше розлучень порівняно з минулим роком. Але Мін'юсті також зауважують, що не мають даних щодо кількості розірваних шлюбів на підставі рішення суду. Як зазначає психолог і психотерапевт Елліс Мурр, нерідко пари розривають стосунки на відстані, не подаючи документи на офіційне розлучення. Так, за словами адвоката і старшого юриста Адвокатського об'єднання "Expatpro" Катерини Затулко, кількість запитів на розлучення зросла майже у два рази порівняно з довоєнним часом.

Таким чином, узагальнюючи усе вищесказане, зазначимо, що сьогодні в умовах воєнного стану питання регулювання шлюбно-сімейних відносин залишається актуальним. Питання можуть виникати тоді, наприклад, коли один з наречених є військовослужбовцем, або один з подружжя, яке бажає розлучитися, перебуває за кордоном. Відповідні відносини врегульовані наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» та постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану».

Література:

1. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
2. Сімейний кодекс України – редакція від 19.02.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n205>
3. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 р. № 213 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestraciyi-shlyubu-v-umovah-voyennogo-stanu-213>
4. Цивільний процесуальний кодекс – редакція від 15.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Марцинюк Софія

студентка 4 курсу, 4 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Немає сумніву, що шлюбно-сімейні відносини є надзвичайно значущими правовідносинами, які сьогодні існують у цивілізованому, демократичному суспільстві. Станом на сьогодні досить поширеним є явище укладення шлюбів між громадянами різних держав, що може бути зумовлено низкою чинників – наприклад, сюди можна віднести імміграційні процеси внаслідок трудової діяльності або збройної агресії. Необхідно розуміти, що встановленню та, відповідно, розірванню даних відносин передують низка умов, які чітко регламентовані у законодавстві зарубіжних країн. Ускладненість іноземним елементом шлюбно-сімейних відносин дає змогу говорити про виникнення певних колізій або труднощів під час розірвання шлюбу. Дослідження даного питання у своїх наукових працях проводили такі вчені як Камінська Н.С., Федченко А.О., Письменна О.П., Єрохіна Є.В., Воробець Н.А. та інші.

Почати варто із того, що розірвання шлюбу – це завжди доволі складний процес, який потребує проходження певних цивільно-процесуальних стадій, підготовки пласту потрібної документації тощо. Зокрема, у ч. 2 ст. 112 Сімейного кодексу України встановлено, що суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення [1]. Отже, вже на підставі цього можна говорити, що розірвання шлюбу має ґрунтуватися на певних умовах, а не бути безпідставним, оскільки судом може бути відмовлено у такому розірванні.

Згідно зі ст. 63 Закону України «Про міжнародне приватне право», припинення шлюбу та правові наслідки припинення шлюбу визначаються

правом, яке діє на цей час щодо правових наслідків шлюбу [2]. Як ми розуміємо, припинення шлюбу, як правило, настає внаслідок розлучення.

Однак, існують держави, які зовсім не передбачають у своєму законодавстві підстав для розлучення. Слід зазначити, що така заборона пов'язана із впливом догм католицької церкви на правову систему країни. Наприклад, Конституція Ірландії містить у собі норми, які прямо забороняють приймати нормативні акти, у яких би містилася підстава для розірвання шлюбу, розлучення у таких країнах не є можливим. Це ж передбачено законодавством Аргентини і Колумбії [4, с. 75].

Така заборона може створювати безпосередню колізію у регулюванні шлюбно-сімейних відносин, де один із подружжя є громадянином однієї із вище вказаних держав, а інший, наприклад, є громадянином тієї держави, де розлучення цілком допускається, у тому числі і за взаємною згодою (Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія тощо). Слід при цьому також враховувати, що чимало договорів про правову допомогу, наприклад з Республікою Куба, не містять колізійних норм щодо розірвання шлюбу.

У такому разі до розірвання шлюбу застосовується законодавство держави:

а) громадянами якої є подружжя в момент подання заяви чи в момент порушення справи (ч. 1 ст. 23 Кубинського закону); в установу якої подано заяву за умови різного громадянства осіб;

б) спільного місця проживання осіб із різним громадянством; орган якої порушив справу, якщо особи мають різне громадянство та проживають на територіях різних держав.

З іншого боку, існує ряд держав, у законодавством яких чітко регламентовані причини для розірвання шлюбу. Серед останніх можна виділити тяжкі образи, невірність одного із подружжя тощо. Серед таких держав можна виділити Англію, Францію. Зокрема, відповідно до Французького цивільного кодексу (ст. 229-232) підставою для розлучення служили такі обставини:

- 1) подружжя зрада;
- 2) присудження одного з подружжя до тяжкого і ганебного покарання;
- 3) зловживання одного з подружжя щодо іншого;
- 4) грубе звертання і тяжкі образи, нанесені одним подружжя іншому [3].

Таким чином, регулювання шлюбно-сімейних відносин у більшості держав світу є різним та має свою особливу специфіку, яка була сформована під впливом ряду обставин – релігійних, соціальних, політичних. Вважаємо, що врахування усіх тонкощів матеріального та процесуального права зарубіжних країн, до якого певні громадяни будь звертатися при розірванні шлюбу, є надзвичайно важливим з огляду на недопущення негативних правових наслідків у вигляді відмови у їхньому позовному зверненні.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

3. Code civil. URL: [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/ LEGITEXT000006070721/](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070721/)
4. Драгомирова Ю.В. Особливості правового регулювання розірвання шлюбу у праві деяких зарубіжних країн. Часопис цивілістики, 2018. Вип. 28. С. 74-77.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Нескородова Дар'я

*студентка 3 курсу 2 групи, Міжнародно-правовий факультет,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Матвеева А.В.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Відповідно до статті 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – ЗУ «Про мпп»)спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося. Стаття 71 ЗУ «Про мпп» – спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України [1].

Теоретично може виникнути ситуація, за котрої спадкодавець – громадянин України мав майно у вигляді власного будинку, розташованого на території України, дане майно являється його спадком, під час введення воєнного стану (з 24.02.2022 р.) спадкодавець помер, а його спадкоємці виїхали за кордон. Яким чином спадкоємцям захистити своє право на спадкування, якщо на теперішній час в Україні війна та у будь-який момент зі спадком може щось трапитися?

Наразі норми цивільного законодавства, а саме – стаття 1223 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) передбачають, що право на спадкування виникає у день відкриття спадщини, стаття 1270 ЦКУ передбачає відповідний строк для прийняття спадщини – 6 місяців. Та як ці правила діють під час війни? [2]

На превелике щастя, на період дії воєнного стану в Україні строк прийняття спадщини призупиняється. Так, відповідно до Указу Президента України – Володимира Зеленського № 64/2022 від 24.02.2022 р. з 24 лютого 2022 року на території України введено воєнний стан, наразі строк дії даного воєнного стану продовжено. Усі нотаріальні дії, що здійснюються на момент чинності воєнного стану виконуються з урахуванням положень такої постанови Кабінету Міністрів України як – постанова Кабінету міністрів України про «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 року № 164 з відповідними змінами та доповненнями [3].

Пункт 3 Постанови Кабінету міністрів України про Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану від 28.02.2022 року встановлює, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину

видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини [4]. Таким чином, якщо особа – спадкоємець не має змоги прийняти спадщину, оскільки вона перебуває, до прикладу, за кордоном або взагалі не знає, про відкриття спадщини, вона має відповідний термін для прийняття спадку після завершення війни. Якщо спадкодавець помер, наприклад, 30.03.2022 року, спадкоємець має право прийняти спадщину протягом чотирьох місяців після спливу дії воєнного стану.

Іншою, цікавою новелою, покликаною на захист спадкових прав є те, що під час війни спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від того де знаходиться місце відкриття спадщини. Раніше, до введення воєнного стану, існувала інша норма, котра передбачала, що спадкоємець мав подати письмову заяву про прийняття ним спадщини або відмову від її прийняття особисто нотаріусу за місцем відкриття спадщини.

Очевидно, що дані новели покликані на те, щоб здійснювати захист спадкових прав. Однак, порушення спадкових прав (не тільки унаслідок вимушеного пропуску терміну на прийняття спадщини та неможливості звернення до нотаріуса за місцем відкриття спадщини) може здійснитися і за інших обставин. Наразі унаслідок збройної агресії російської федерації чимало осіб залишилися без житла, через постійні обстріли житлові будинки вимагають капітального ремонту або взагалі йому не підлягають та потребують знесення. Виникає логічне питання, яким чином можна спадкувати будинок, котрий зруйнували або пограбували унаслідок ведення загарбницької війни. Чимало розмов снують довкола того, що росіян змусять відповісти за свої вчинки перед світовою спільнотою. Така відповідь має полягати у виплаті росією репарацій та контрибуцій. Однак, такі положення свідчать про міжнародно-правову відповідальність, що становить складову міжнародного публічного права. Та так чи інакше саме через специфіку війни та участі у ній країни (суб'єкта міжнародного публічного права) питання захисту спадкового права виходить у площину публічного права. У цьому випадку захист власності можна здійснити шляхом фіксації наявних руйнувань і повідомлення українських органів державної влади.

Та слід розуміти, що війна, котра ведеться російською федерацією не підпорядковується жодним чинним міжнародним правилам та нормам, тому більшість механізмів, спрямованих на захист спадкових прав, права власності тощо є умовними та на практиці вони навряд здатні реально допомогти.

Література:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. №2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №2102-IX. Дата оновлення: 22.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 05.11.2022);

4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 164 URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text

ПРАВО НА СІМ'Ю В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Радченко Яна

студентка 4 курсу 9 групи, Факультет адвокатури,

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сім'я – щось рідне, тепле і близьке, таке знайоме... Люди, яким ви потрібні, які приходять у потрібний час і залишаються крізь призму всіх радощів і горя. Погодьтеся, немає у світі міцнішого зв'язку, ніж щаслива, дружна родина. Це початок нового життя, продовження прекрасного роду і повага до святості традицій. Сім'я є найбільшим щастям, яке людина створює для себе. Проте, що робити особі, яка втратила цю сім'ю, втратила все те цінне і найдорожче, що мала. Іноді, з'являються події, які перевертають все з ніг на голову. Однією з таких подій є війна, яка, мов той звір, поглинає й перетравлює все на своєму шляху. Вона пеклом проноситься по кожній хатині, зазирає у кожне віконце, розбиваючи шибки, і, врешті-решт, спопеляє людські долі.

24 лютого 2022 р. – дата, яка назавжди залишиться шрамом на серці всіх українців. Серед масових порушень прав людини, незахищеним виявилось і право на сім'ю. На жаль, мільйони біженців і внутрішньо переміщених осіб втратили зв'язок із близькими родичами, втратили свої домівки та звичні сімейні умови життя, діти були позбавлені родинного виховання, а люди похилого віку залишилися без піклування та підтримки. Водночас зазначені положення є складниками права на сім'ю, а їх недотримання обумовлює надвисокий рівень і масштаб порушень в сфері сімейного законодавства.

На сьогодні сім'я і суспільство загалом змінюються, в певній мірі трансформуються, і, як наслідок, це впливає на реалізацію та здійснення сімейних прав усіма учасниками сімейних відносин. Разом з тим, сімейні права визначаються як складова частина природних прав людини та реалізуються в різного роду відносинах майнового та немайнового характеру. Своє правове закріплення вони отримують в низці міжнародно-правових актів, а саме: в Загальній декларації прав людини (ч. 3 ст. 16) [3], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8) [4], Міжнародному пакті про соціальні, економічні і культурні права (ст. 10) [6], Конвенції про права дитини (ст. 16) [5].

Взагалі, саме поняття «сім'я» – це неоднорідна, багатовимірна і складна категорія, яка по-різному розуміється та інтерпретується. В правовому полі переконливим вбачається трактування даної категорії як юридичного зв'язку між фізичними особами, заснованого на шлюбі, відносинах родинності, усиновленні та інших підставах, передбачених у законі, та проявляється у наділенні їх на

засадах рівності взаємними особистими немайновими та майновими сімейними правами і обов'язками, спільному житті, спільності інтересів та взаємній юридичній відповідальності.

Важливо зазначити, що правозахисна структура сім'ї має як статичні, так і динамічні елементи. Так, статичні елементи становлять сам зміст права на сім'ю як право на повагу до свого сімейного життя, так і право на державну охорону своєї сім'ї. Натомість динамічні елементи являють собою рухомі компоненти, вони утворюють активний механізм сімейних прав, розширюють, видозмінюють та доповнюють зміст права на сім'ю. До них належать зокрема право на проживання у сім'ї та право на створення сім'ї [2, с. 23]. До речі, варто наголосити, що право на створення сім'ї є виключно елементом сімейної правоздатності особи, що досягла шлюбного віку, і не є суб'єктивним правом цієї особи, адже йому не кореспондує відповідний обов'язок. Враховуючи положення ЦК України (ст. 291) [9] і СК України (ст. 4) [7], які закріплюють право фізичної особи на сім'ю, та Конвенцію про права дитини (ст. 16), де передбачено право дитини на сімейне життя, можна констатувати, що право на сім'ю в сенсі права жити в сім'ї мають усі від моменту народження. А от стосовно права на створення сім'ї, то тут враховується вікова ознака [8, с. 54].

Безсумнівно, необхідно звернути увагу й на такі надзвичайно важливі права, які закріплені в ст. 56 СК України, як право особи на підтримання зв'язків з членами своєї сім'ї та родичами незалежно від того, де вона перебуває, та можливість особи вживати заходів щодо збереження сім'ї. Сторонні особи не мають права вимагати розірвання шлюбу або роздільного проживання. Проте, режим війни вносить свої корективи в це, здавалося б, непорушне право. Дії країни агресора породжують сирітство, трагедію втрати дітей, смерть батьків, страх насильства над невинними, нехтування і позбавлення загально визнаних природних прав. Тобто, виходить, що право на сім'ю в умовах війни майже беззахисне. Рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на сім'ю під час збройних конфліктів не завжди вносять ясність, оскільки часто вони стають підставою погроз для урядів припинити участь у міжнародних механізмах захисту прав людини.

Також, треба зупинитися на такому способі реалізації права на сім'ю як право укладати шлюб, зокрема, на положенні стосовно його реєстрації. Як відомо, специфіка зобов'язань держави стосовно захисту права на сім'ю в умовах війни полягає насамперед в рішучих діях у законодавчій сфері.

Так, 7 березня 2022 року КМУ виніс постанову про «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану», яким вносяться зміни в процедуру реєстрації шлюбу. Відтепер дозволяється реєстрація шлюбу без особистої присутності нареченого чи нареченої. Для військових ЗСУ, СБУ, ЗСР, ДПС, поліцейських, медиків реєстрація шлюбу можлива у день подання відповідної заяви [1].

В даному аспекті питання варто говорити й про проблематику правового регулювання сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом. Наявність іноземного елемента в шлюбно-сімейних відносинах надає їм «міжнародного»

характеру та відносить до сфери міжнародних приватноправових відносин, що регулюються за допомогою колізійних норм міжнародно-правового характеру та колізійними нормами законодавства України. Водночас уніфікація сімейного законодавства на міжнародному рівні ускладнюється розбіжностями у регулюванні приватноправових відносин в різних країнах.

Звісно, існує низка конвенцій, які унормовують деякі колізійні норми, а саме Конвенція про визнання і виконання рішень у справах про аліментні зобов'язання відносно дітей (1958 р.), Конвенція про згоду на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік, реєстрацію шлюбу (1962 р.), Конвенція про укладення шлюбу та визнання дійсності шлюбів (1978 р.), Конвенція про захист дітей та співробітництво у галузі міжнародного усиновлення (1993 р.). Всі вони спрямовані на встановлення механізмів забезпечення прав, свобод та інтересів громадян при здійсненні ними особистих немайнових і майнових прав. Крім того, особливу роль у регулюванні сімейних відносин між громадянами різних держав відіграють двосторонні та багатосторонні договори. Україна має відповідні договори з Республікою Польща, Монголією, Німеччиною, Албанією, Болгарією, В'єтнамом, Латвією, Литвою, Чехією, Фінляндією.

Підсумовуючи все вищенаведене, можна зробити висновок, що право на сім'ю є одним із найважливіших прав людини, невід'ємною частиною єдиного комплексу її немайнових прав. Право на повагу до сімейного життя, захист від втручання в сімейне життя та розкриття інформації про особисте життя закріплені на рівні правових принципів у міжнародному праві, а також визначені в українському законодавстві. Безумовно, механізми захисту права на сім'ю потребують удосконалення, особливо в період війни. Наша держава, враховуючи всі жахи сьогодення, робить все можливе, щоб створити українцям умови та забезпечити охорону права на сім'ю, а також таємницю сімейного життя, вона заохочує і підтримує осіб, які вирішили створити сім'ю. Адже Україна, як ніхто інший, розуміє наслідки нехтування чи недооцінювання важливості забезпечення права на сім'ю кожної людини.

Література:

1. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 213 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Дутко А. О., Мних С. Р. Поняття та ознаки сім'ї за законодавством України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 106.
3. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 27.10.2022).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 27.10.2022).
5. Конвенція про права дитини: ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 27.10.2022).

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 27.10.2022).
7. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.
8. Синегубов О.В. Загальні положення здійснення права дитини на сім'ю. *Форум права*. 2013. № 4. С. 368.
9. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40-44. Ст. 356.

ІНСТИТУТ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стрільчук Вадим

курсант 4 курс, 2 групи, ІПЮК для СБУ

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Панченко В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Питання спадкування завжди є актуальним та проблемним для громадян будь-якої країни, особливої зацікавленості даний інститут права набув у період дії воєнного стану в Україні, адже законодавство, що регулює зазначене питання є гнучким та зазнає певних змін задля встановлення окремого порядку регулювання правовідносин спадкування в умовах сьогодення.

Слід зазначити, що істотною особливістю регулювання спадкових відносин з іноземним елементом в нашій державі є те, що норми спадкового права у міжнародному приватному праві України не містять прямої відповіді, прямого припису щодо чіткого врегулювання ситуацій, які виникають. Існуючі норми лише вказують, яке законодавство треба застосувати.

Питання спадкування у багатьох країнах світу регулюється цивільним законодавством та спеціальними законами, так, в Україні діє Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року [6], норми якого встановлюють певний порядок врегулювання приватних правовідносин, які виникають між національним елементом та хоча б одним елементом, який пов'язаний з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок. Вищезазначений закон окремим розділом навіть регулює питання колізійних норм щодо спадкування, статті якого відсилають до права тієї чи іншої держави. Проте, Закон України «Про міжнародне приватне право» не спроможний повністю щодо врегулювання правових проблем, що виникають у сфері міжнародного спадкування, зокрема, під час дії воєнного стану в Україні.

Задля максимальної ефективності врегулювання питань у сфері міжнародного спадкування приймаються уніфіковані міжнародні норми. При цьому, слід зазначити, що більш прийнятним та зрозумілим є уніфікація норм міжнародного права на двосторонньому рівні, адже договір між двома країнами про надання правової допомоги частіше регулює проблемні колізійні питання через схожість правових систем, нормативної бази, порядку регулювання

зазначених відносин та домовленість безпосередньо між двома державами-підписантами договору.

У свою чергу, уніфіковані міжнародні нормативно-правові акти регіонального або універсального рівнів, наприклад, конвенції, містять більш загальні норми щодо врегулювання питання у сфері міжнародного спадкування, загальноприйнятую процедуру, окремі колізійні питання якої все ж таки доведеться вирішувати шляхом урахування норм двосторонніх договорів та спеціальних законів інших держав.

Слід зазначити, що Конвенція від 5 жовтня 1961 року про колізії законів, які стосуються форми заповідальних розпоряджень [3], до якої Україна приєдналася 17 грудня 2009 року, встановлює спільні положення про колізії законів, які стосуються форми заповітів. Крім останньої, ще існує Гаазька конвенція від 2 жовтня 1973 року щодо міжнародного управління майном померлих [1], приєднання України до якої надається право брати участь безпосередньо у розробці та укладенні багатосторонніх міжнародних договорів, відбувається полегшення та прискорення врегулювання надання правової допомоги у цивільних, зокрема, і спадкових, справах з багатьма державами шляхом приєднання до існуючих Гаазьких конвенцій. Наприклад, Конвенція про колізію законів, що стосуються форми заповідальних розпоряджень від 5 жовтня 1961 року [3] і Конвенція про право, що підлягає застосуванню до спадкування нерухомого майна від 1 серпня 1989 року [4] дозволяють вирішувати цілий ряд проблемних питань у сфері міжнародного спадкового права.

Законодавство у сфері прийняття спадщини, якщо спадкоємець за кордоном, не зазнало суттєвих змін за дії воєнного стану. Процедурні особливості спадкування в умовах воєнного стану визначені постановою Кабінету Міністрів України про «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року № 164 [2]. Крім того, були внесені зміни в Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 [5].

За кордоном нотаріальні дії здійснюють консульські установи чи дипломатичні представництва України. Зокрема, видають свідоцтво про право на спадщину та посвідчують заповіти відповідно до статті 38 Закону України «Про нотаріат» [7]. Відповідно до статей 70, 71 Закону України «Про міжнародне приватне право» [6] спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні – правом України, спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. У період воєнного стану, незалежно від місця відкриття спадщини, за зверненням спадкоємця будь-який нотаріус України має право завести спадкову справу.

Таким чином, можна зробити висновок, що уніфіковані колізійні норми в системі джерел правового регулювання спадкування за законом в міжнародному приватному праві відіграють важливе значення, оскільки неможливо залишити поза увагою, що на сьогоднішній день по всьому світу фізичні особи незалежно

від країни, в якій вони проживають, громадянами якої держави вони є, яку релігію вони сповідують стають суб'єктами спадкових відносин. Крім того, під час дії воєнного стану, громадяни України без перешкод мають право на отримання спадщини на території України, у якій країні б вони не перебували у статусі біженця за допомогою консульських та дипломатичних установ.

Література:

1. Гаазька конвенція щодо міжнародного управління майном померлих : Конвенція, Міжнародний документ від 02 жовтня 1973 р. № 99 / Організація Об'єднаних Націй. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_924 (дата звернення: 27.10.2022).
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова від 28 лютого 2022 р. №164 / Кабінет Міністрів України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
3. Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповідальних розпоряджень : Конвенція, Міжнародний документ від 05 жовтня 1961 р. №995_424 / Організація Об'єднаних Націй. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text (дата звернення: 27.10.2022).
4. Конвенція про право, що підлягає застосуванню до спадкування нерухомого майна : Конвенція, Міжнародний документ від 1 серпня 1989 р. №995 / Організація Об'єднаних Націй. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b13 (дата звернення: 27.10.2022).
5. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ, Порядок від 22 лютого 2012 р. №296/5 / Міністерство юстиції України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
6. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. №2709-IV / Верховна Рада України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
7. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. №3425-XII / Верховна Рада України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 27.10.2022).

СПАДКУВАННЯ ГРОМАДЯНАМИ МАЙНА, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ

Фоміна Вікторія

студентка 4 курсу 13 групи, Факультет юстиції

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шуміло І.А.

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

Досить поширеними стали ситуації, коли особи виїжджають за кордон і залишаються там на постійне проживання. Вони організують свій побут, стають власниками рухомого й нерухомого майна, проживають життя і після їх смерті відкривається спадщина і постає дуже багато запитань.

Проблеми набуття спадщини були актуальними завжди. Особливістю спадкування з іноземним елементом є те, що спадкові відносини у кожній країні

мають певні особливості. Складність відносин з іноземним елементом полягає у тому, що спадкодавець може бути громадянином однієї держави, а мати майно і сім'ю в різних країнах. Це обумовлює особливості набуття такої спадщини. Зокрема у випадках, коли громадянин України бажає отримати спадщину, на яку має право, в іноземній країні.

Актуальність даної теми полягає у тому, що для пересічних громадян викликають складнощі в питаннях : якими нормативними актами регулюються відносини спадкування з іноземним елементом і яким чином можна отримати у спадок майно, яке знаходиться за кордоном.

Відповідно до національного законодавства, а саме Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ) спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [2].

У ст. 1217 ЦКУ встановлюється, що спадкування здійснюється за заповітом або за законом. У ст.1218 ЦКУ зазначається, що спадщина складається з усіх прав та обов'язків, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті [2]. Але, не всі країни регулюють спадкове право так, як це прописано в українському законодавстві. Тому, положення ЦКУ дають нам тільки загальне розуміння поняття «спадкування», адже в свою чергу національне законодавство не в змозі регулювати процес спадкування в іноземній країні.

Тоді і постає питання : якщо громадянин України претендує на спадщину в іноземній країні – застосовується право України чи іншої країни?

Саме тому для того, щоб визначити межі своїх прав та обов'язків потрібно звернутись до Закону України «Про міжнародне приватне право». Відповідно до ст.70 цього Закону встановлюється, що за загальним правилом спадкові відносини будуть регулюватись правом країни, в якій спадкодавець мав останнє місце проживання. Власник майна також має право обрати у заповіті регулювання спадкових відносин правом держави, громадянином якої він був [1]. Однак, якщо після складання заповіту громадянство спадкодавця було змінено – такий вибір буде вважатись недійсним.

Так, в регулюванні спадкових відносин також треба враховувати, що отримання нерухомого майна у спадок регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України. Таким чином в даному випадку буде застосовано право місцезнаходження такої спадщини.

Важливо також звернути увагу, що спадкодавець має право скласти заповіт. Як і в Україні, кожна іноземна країна має свої особливості щодо процедури укладення і форми заповіту, а тому у ст.72 ЗУ «Про міжнародне приватне право» передбачено, що здатність особи скласти заповіт, його форма і скасування визначаються Законом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання в момент складання заповіту [1]. Основною вимогою є дотримання власником майна всіх процедурних вимог країни, у якій знаходиться нерухоме майно або у якій складається заповіт.

Для більш детального роз'яснення буде наведено приклад спадкування майна в Республіці Польща. Із набуттям чинності Регламентом Європейського Парламенту від 04 квітня 2012 року «Про юрисдикцію, право, яке застосовується, визнання та виконання рішень, про прийняття та виконання автентичних документів в питаннях спадкування» існуючий в Польщі до 2015 року принцип визначення «за громадянством» спадкового права, було замінено. Новим правилом стало визначення права спадкування за місцем постійного проживання спадкодавця.

Також важливо, що спадкові відносини між Польщею та Україною регламентуються Договором між Україною та Республікою Польща від 04.02.1994 року, ст.37 якого зазначає :

1. Правові відносини в галузі успадкування рухомого майна регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, громадянином якої був заповідач в момент смерті.

2. Правові стосунки в галузі успадкування нерухомого майна регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої знаходиться це майно [3].

Відповідно до ст.36 даного Договору громадяни обох договірних сторін визначаються рівними у своїх правах та можливостях щодо складання заповіту, одержання спадщини або розпорядження своїм майно [3].

Таким чином, бачимо комплекс норм, які застосовуються при регулюванні спадкових відносин з іноземним елементом. Важливо звернути увагу на те, що встановлюючи права та обов'язки осіб у спадкових відносинах необхідно передивитись наявність нормативно-правових актів, які ратифіковані обома країнами, врахувати положення ЗУ «Про міжнародне приватне право» та Закони тієї країни, у якій знаходиться спадщина.

Література:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 6 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 11.10.2022).
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.10.2022).
3. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах : Договір Україна від 24.05.1993 р. : станом на 10 січ. 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення: 11.10.2022).

Електронне наукове видання

**МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

**Збірник тез доповідей та повідомлень
за матеріалами студентської наукової інтернет-конференції
м. Харків, 15 листопада 2022 р.**

*За редакцією
д.ю.н., проф. Д. В. Лук'янова*

<https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/>

Відповідальна за випуск *І. А. Шуміло*
Комп'ютерна верстка *І. С. Кордюк*

Оприлюднено через мережу Інтернет 14.12.2022 р.
Формат 60x84¹/₈. Обл.-вид. арк. 22,6.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Редакційно-видавничий відділ наукових видань
Україна, 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77, к. 518
тел. (057) 704-89-16
e-mail: epdsp@nlu.edu.ua